T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YEREL HALKIN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GRUP TEMELLİ DUYGUSAL TEPKİLERİ ÜZERİNDE İLİŞKİ MODELLERİNİN ROLÜ

Yakup AZAK
2502160450

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sevim CESUR
İSTANBUL – 2023

ÖZ

YEREL HALKIN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK GRUP TEMELLİ DUYGUSAL TEPKİLERİ ÜZERİNDE İLİŞKİ MODELLERİNİN ROLÜ

Yakup AZAK

İnsanlar sosyal etkileşimlerinin özü ne olursa olsun başkalarının eylemlerini değerlendirirken, onaylarken bir takım ilişki türü (müşterek paylaşım, otorite düzeni, eşitlik ve orana dayalı) normlarını benimserler (Fiske ve Haslam, 2005). İnsanlar aynı zamanda bu etkileşimler sırasında belli bir sosyal kategorinin üyesi olarak farklı grup üyelerine yönelik bireysel duygulardan bağımsız grup temelli duygulara da sahip olabilmektedir (Smith ve Mackie, 2015).

Bu araştırma, yerel (N=1152) katılımcıdan toplanan verilerle iki çalışma halinde yürütülmüştür. İlk çalışmada ilişki modelleri ölçeğinin senaryo temelli uyarlaması kapsamında güvenirlik analizleri ve açımlayıcı faktör analizi (Aşama 1, N= 339) ve doğrulayıcı faktör analizleri (Aşama 2, N= 209) gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda yerel katılımcılara sunulan Suriyeli göçmenlerin talepleri temalı beş senaryonun üçünde (eğitim, güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi ve doğumla vatandaşlık talebi) üzerinden ilişki modelleri ölçeğinin kuramsal alt yapısına uygun ölçme materyali elde edilmiştir.

İkinci çalışmada (N=604) yerel halkın grup temelli duyguları ve Suriyelilerin eğitim, doğumla vatandaşlık ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma taleplerine karşılık olarak ortaya çıkan yerel halkın grup temelli duyguları arasında, müşterek paylaşım ve otorite düzeni bileşik ilişki türünün vatandaşlık özdeşimi ile iki adımlı aracı role sahip olduğu gözlemlenmiştir. Doğumla vatandaşlık ve eğitim talebi senaryoları özelinde elde edilen yapısal eşitlik modellerinde eşitlik ilişki türünün de aracı role sahip olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmalardan elde edilen bulgular tartışılmış ve ileri çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Politik psikoloji, göç, İlişki modelleri kuramı, vatandaşlık özdeşimi, grup temelli duygular, Suriyeli göçmenler

ABSTRACT

THE ROLE OF RELATIONAL MODELS ON GROUP BASED EMOTIONAL REACTIONS OF THE LOCALS TO SYRIAN MIGRANTS

Yakup AZAK

Irrespective of the core essence of individuals' social interactions, people evaluate and approve the actions of others based on four elemantry mental relationship types (communal sharing, authority ranking, equality matching, and market pricing) (Fiske & Haslam, 2005). Furthermore, individuals can possess group based emotions during these interactions, which pertain to a specific social category and are distinct from individual emotions towards various group members (Smith & Mackie, 2015).

The research was conducted through two studies utilizing data collected from the locals (N=1152). In the first study, relational model scale was adapted based on five different demand scenarios. As a part of the validity and reliability analyses, exploratory factor (Stage 1, N=339) and confirmatory factor analyses (Stage 2, N=209) were tested. As a result of the study, measurement materials in line with the theoretical underpinnings of the relational model scale were obtained from the datas over three out of five scenarios which based on the demands of Syrian migrants (education, preferring to living in Turkey instead of the safe region, and birthright citizenship).

In the second study (N=604), it was observed that a compound relational type involving communal sharing and authority ranking played a two-step mediation role with citizenship identification. This two step mediating role was between the group-based emotional responses of the locals and their reactions to the demands from Syrians for education, birthright citizenship, and preferring to stay in Turkey instead of a safe regions. Specificaly in demands of birthright citizenship and education scenarios, structural equational models indicated that the market pricing relationship type also played a mediating role. The study findings were discussed, and recommendations for further research were provided

Keywords: Relational models theory, migration, political psychology, citizenship identification, structural equation models, Syrian migrants

ÖNSÖZ

Bu şirketi hiç terk eder miyim?
Benim tüm hayatım bu şirkete sadakattir.
Aslında burada, sadakatim için de para alıyorum
Ama sadakatim için daha fazla ödeyen başka bir yer çıkarsa
Nerede sadakate daha çok kıymet biçiliyorsa oraya giderim.

Dwight Schrute
The Office

Alıntı, şirket çalışanlarının gündelik iş ortamında birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan The Office adlı sahte belgesel kurgulu televizyon serisinde yer alan karakterlerden Dwight Schrute'un, çalıştığı şirketle ilişkisi hakkında fikir vermektedir. Karakter; hırslı, acımasız, sosyal ilişkileri zayıf, çoğu konuda bilgisiz, naif bir kişiliktir. İş yerinin başarısından daha çok değer verdiği tek şey, ne pahasına olursa olsun kendi başarısıdır. Karakter sadakate parasal değer biçmiş ve daha yüksek ücreti verene sadakatini sunabileceği bir ilişki modeli oluşturmuştur. Yaşanan her olayda bu ilişki türlerinin beraberliği ve değiş tokuşu, izleyiciye o kadar uygunsuz ve garip gelir ki ortaya bir durum komedisi çıkar. Bu doktora tezini ilişki türlerini odağında ele alıyorum. İnsanların ilişki türlerini nasıl harmanladıklarını ve bu ilişki türleri arasında nasıl değiş tokuşlar yaptıklarına açıklamalar getirmeye çalışıyorum. Bu sosyal ilişkileri göç gibi bir meselede inceleyerek dizide ortaya çıkan durum komedisinin sunduğu duyguların aksine, ötekini suçlayıcı sosyal duyguların sonuçlarını sunuyorum.

Bu araştırmada Türkiye'de yerel halkın göçmenlere yönelik grup temelli duyguları üzerinde sosyo-ilişkisel değişkenlerin olası etkileri incelenmiştir. Arka planını ilişki modelleri kuramının oluşturduğu bu araştırmada amaç, yerel halkın Suriyeli göçmenlerle benimsediği sosyal ilişki yapısını incelemek; böylelikle gruplar arası gerilimlere ilişkiler üzerinden açıklama getirmektir. Bu ilişkisel yapının farklı durum ve bağlamlara göre nasıl değişiklik gösterebildiği görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. Araştırma süresince pandeminin, uluslararası siyasi gerilimlerin, ülke

gündemindeki ekonomik ve siyasi olayların göçmenler üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisine bir araştırmacı kimliğiyle tanık oldum.

Sevim Cesur hocama teşekkür ediyorum. Özgür düşünme, daha sakin ifade etme, titiz çalışma, mutlaka üzerine bir şeyler katarak öğrenme, işimden zevk alma ve doğayı eksik etmeme alışkanlıkları kazandırdığı için. Danışmanlığına ve desteğine. Göklem Tekdemir hocama teşekkür ediyorum. Eleştirel düşünme, konuşma, akla gelmeyeni gün yüzüne çıkarma, hevesle dinleme, değer vermeye olan tavrından öğrendiklerim için. Ulaş Sunata hocama teşekkür ediyorum. Akademik dostluğundan ve desteğinden, düşüncelerinden ve düşünme tarzından istifade edebildiğim için.

Anneme, babama, abime, ablalarıma, dostlarıma,

Artık benden daha genç yaşta olan Tamer abime her şey için minnettarım.

Yakup AZAK
İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Psikolojide Yerel Halk Odaklı Göç Çalışmaları 4
1.2. Arka Plan: Türkiye'de Suriye Göçü 7
1.3. İlişki Modelleri Kuramı 10
1.4. Sosyal Duygular Ve Gruplararası Duygular 15
1.5. Ötekini Suçlayıcı Duygular 17
1.6. Gruplararası Duygu Kuramları 20
1.7. Grup Temelli Duygular Kuramı (Gtd) 23
1.8. Araştırmanın Hedefleri 27
1.9. Çalışma I: Ölçek Uyarlama Çalışması 27
1.10. Çalışma I Hipotezleri 29
1.11. Çalışma II Grup Temelli Duygular Ve İlişki Modelleri 30
1.12. Çalışma II Hipotezleri 34

İKİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM VE BULGULAR

2.1. Çalışma I Aşama I 36
2.1.1. Katılımcılar 36
2.1.2. Veri Toplama Araçları 38
2.1.3. İşlem 41
2.1.4. Analiz 41
2.2. Çalışma I-Aşama I Bulgular 42
2.2.1. Eğitim Talebi 42
2.2.2. Doğumla Vatandaşlık Talebi 45
2.2.3. Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talebi 48
2.2.4. Belediye Yardımı Talebi 51
2.2.5. Sermaye Sahibi Suriyelinin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Talebi 53
2.3. Çalışma I-Aşama II Yöntem 57
2.3.1. Katılımcılar 57

2.3.2. Veri Toplama Araçları 59
2.3.3. İşlem 60
2.3.4. Analiz 61
2.4. Çalışma I- Aşama II Bulgular 62
2.4.1. Doğumla Vatandaşlık Talebi 63
2.4.2. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi 69
2.4.3. Eğitim Talebi 74
2.5. Çalışma II Yöntem 79
2.5.1. Katılımcılar 79
2.5.2. Veri Toplama Araçları 82
2..5.3. İşlem 85
2.5.4. Analiz 86
2.6. Çalışma II- Bulgular 87
2.6.1. Madde Ve Faktör Analizleri 87
2.6.1.1. Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas/ Kontrol Değişkeni) 87
2.6.1.2. Vatandaşlık Özdeşimi Ölçeği 88
2.6.1.3. Grup Temelli Duygu Ölçeği 90
2.6.2. Eğitim Talebi Senaryosu Açımlayıcı Faktör Ve İç-Tutarlılık Analizleri 91
2.6.2.1. İlişki Modeli Kuramı Ölçeği 91
2.6.2.2. Grup Temelli Duygu Tepkileri Ölçeği 92
2.6.3. Doğumla Vatandaşlık Talebi AFA Ve İç-Tutarlılık Analizleri 97
2.6.3.1. İlişki Modelleri Kuramı Ölçeği 97
2.6.3.2. Grup Temelli Tepkisel Duygu Ölçeği 98
2.6.3.3. Grup Temelli Duygu Değişkenleri Korelasyon Analizleri 99
2.6.4. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma AFA ve İç-Tutarlılık…..…….....100
2.6.4.1. İlişki Modeli Kuramı Ölçeği 100
2.6.4.2. Grup Temelli Tepkisel Duygu Ölçeği 101
2.6.4.3. Grup Temelli Duygu Değişkenlerinin Korelasyon Analizleri 102
2.6.5. Katılımcıların Talep Senaryolarına Göre Görüş Farklılıkları 103
2.7.1. Eğitim Talebi Senaryosu Ölçme Modelinin Analizleri 105
2.7.2. Eğitim Talebi Senaryosu Yapı Modeli Analizleri 112
2.7.3. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Ölçme Modeli 116
2.7.4. Doğumla Vatandaşlık Talebi Yapı Modeli Analizi 122
2.7.5. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Ölçme Modeli 126
2.7.6. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Yapı Modeli 134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TARTIŞMA

3.1. Çalışma I – Aşama I 139
3.2. Çalışma I- Aşama II 145
3.3. Çalışma II 147
SONUÇ…. 161
KAYNAKÇA 163
EKLER…. 175
ÖZGEÇMİŞ…….197

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dış Grup İmajları 22
Tablo 2. Çalışma I-Aşama I Katılımcı Demografik Özellikleri 37
Tablo 3. Senaryo ve İçerikleri 40
Tablo 4. Aşama I Eğitim Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları 44
Tablo 5. Eğitim Talebi İlişki Modelleri Ölçeği Faktör Tanımlayıcı İstatistikleri ve Güvenirlik Katsayıları 45
Tablo 6. Doğumla Vatandaşlık Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları 46
Tablo 7. Doğumla Vatandaşlık Talebi İlişki Modelleri Ölçeği ve Faktörlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Güvenirlik Katsayıları 48
Tablo 8. Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları 49
Tablo 9. Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talebi İlişki Modelleri Ölçeği Faktörlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Güvenirlik Katsayıları 51
Tablo 10. Belediye Yardımı Talebi İlişki Modelleri Ölçeği Faktör Yapısı ve Madde-Toplam Korelasyon Sonuçları 52
Tablo 11. Sermayeyle Vatandaşlık Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonlarına İlişkin Bulgular 55
Tablo 12. Çalışma 1-Aşama 2 Katılımcı Demografik Özellikleri 58
Tablo 13. Aşama II Kapsamında Uygulanan Senaryolar ve İçerikleri 60
Tablo 14. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Değerleri 62
Tablo 15. Çalışma I- Aşma II DFA Ölçme Modeli İçin Parametre Değerleri 64
Tablo 16. Aşama II Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri 65
Tablo 17. Doğumla Vatandaşlık Talebi Analizleri Nihai Ölçek Maddeleri 66
Tablo 18. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi DFA Ölçme Modeli Parametre Değerleri 70
Tablo 19. Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri 71

Tablo 20. Eğitim Talebi DFA Ölçme Modeli Parametre Değerleri 75
Tablo 21. Eğitim Talebi Ölçme Modeli Uyum İyiliği Değerleri 76
Tablo 22. Çalışma 2 Katılımcı Demografik Özellikleri 80
Tablo 23. Çalışma I-Aşama II Grup Temelli Tepkisel Duygular Talep Senaryoları Sonrası Geçerlik-Güvenirlik Bilgileri 85
Tablo 24. Model Çalışması Uyum İyiliği Değerleri 87
Tablo 25. Sosyal Uzaklık Değişkeni Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 88
Tablo 26. Vatandaşlık Özdeşimi Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 89
Tablo 27. Gtd Ölçeği Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 90
Tablo 28. Eğitim Talebi İlişki Modelleri Kuramı Ölçeği Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 92
Tablo 29. Eğitim Talebi Grup Temelli Duygu Tepkileri Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 93
Tablo 30. İlk Onbeş Değişkenin Korelasyon Değerleri 94
Tablo 31. Son Ondört Değişkenin Korelasyon Değerleri 96
Tablo 32 Doğumla Vatandaşlık İMÖ Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 98
Tablo 33. Doğumla Vatandaşlık Talebi Grup Temelli Duygu Tepkilerine Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 99
Tablo 34. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Grup Temelli Duygular Arasında Korelasyon İlişkileri 100
Tablo 35 Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 101
Tablo 36. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 102
Tablo 37. Grup Temelli Duygular Arasında Korelasyon İlişkileri 103
Tablo 38. Talep Senaryoları Eşleştirilmiş t- Testi Analiz Sonuçları 104
Tablo 39 Ölçme Modeli İçin Düzenlenmiş Hali Sonrası Uyum İyiliği Değerleri 106
Tablo 40. Ölçme Modeline İlişkin Faktör Yükleri, T-Değerleri ve Varyans 107
Tablo 41 Ölçme Modelinde Örtük Değişkenler Arasındaki İlişkiler 109
Tablo 42. Eğitim Senaryosu Ölçme Modeli Uyum İyiliği Değerleri 112
Tablo 43 Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Ölçme Modeli Düzeltmeleri Uyum İyiliği Değerleri 117

Tablo 44. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeline Faktör Yükleri, T-Değerleri ve Varyans 117
Tablo 45 Ölçme Modelinde Örtük Değişkenler Arası İlişkiler 119
Tablo 46. Doğumla Vatandaşlık Senaryosu Ölçme Modeli Uyum İyiliği Değerleri 123
Tablo 47. Güvenli Bölge Talebi Ölçme Modeli Düzeltmeler Sonrası Uyum İyiliği Değerleri 128
Tablo 48. Güvenli Bölge Senaryosu Ölçme Modeline İlişkin Faktör Yükleri, T-Değerleri 128
Tablo 49. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Senaryosu Model Örtük Değişkenleri Arası Korelasyonlar 131
Tablo 50. Güvenli Bölge Senaryosu Yapı Modeli Uyum İyiliği Değerleri 135
Tablo 51. Çalışma I Sosyal Uzaklık Değişkenine Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 175
Tablo 52. Vatandaşlık Özdeşimine İlişkin Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri 176
Tablo 53. Çalışma I Gtd Faktör Yükleri, Faktör ve İç-Tutarlık Değerleri 177

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çalışma II-Araştırma Modeli ve Regresyon Yolları 34
Şekil 2. Çalışma I- Aşama I Saçılım Grafiği 43
Şekil 3. Doğumla Vatandaşlık Talebi İMÖ Saçılım Grafiği 46
Şekil 4. Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talep Senaryosu İMÖ Saçılım Grafiği 49
Şekil 5. Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası DFA Standartize Regresyon Katsayıları Yol Diyagramı 67
Şekil 6. Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası DFA T Değerleri Yol Diyagramı 68
Şekil 7. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Sonrası Modelin Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 69
Şekil 8. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Sonrası DFA Yol Diyagramı T Değerleri 72
Şekil 9. Eğitim Talebi Sonrasında Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 77
Şekil 10. Eğitim Talebi Sonrasında Yol Diyagramı T Değerleri 88
Şekil 11. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası İMÖ Saçılım Grafiği 91
Şekil 12. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeli Yol Diyagramı T Değerleri 110
Şekil 13. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 111
Şekil 14. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapısal Modelin Yol Diyagramı T Değerleri 113
Şekil 15. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapısal Model Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 114
Şekil 16. Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapı Modeli 115
Şekil 17. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrasında Ölçme Modeli Yol Diyagramı T Değerleri 120

Şekil 18. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrasında Ölçme Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 121
Şekil 19. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli Yol Diyagramı T Değerleri 124
Şekil 20. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları 125
Şekil 21. Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası Yapı Modeli 126
Şekil 22. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Senaryo Ölçme Modeli T Değerleri..... 143
Şekil 23. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talep Senaryosu Ölçme Modeli S Standartize Regresyon Katsayıları 146
Şekil 24. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli T değerleri..... 149
Şekil 25. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Sonrası Yapı modeli Standartize Regresyon Katsayıları 152
Şekil 26. Çalışma I Gtd Saçılım grafiği 177

KISALTMALAR LİSTESİ

İMÖ **:** İlişki Modelleri Ölçeği
Gtd **:** Grup Temelli Duygular
Cit **:** Vatandaşlık Özdeşimi
Temas **:** Sosyal Uzaklık
Tepki **:** Grup temelli duygu tepkileri
Mstoto **:** Müşterek paylaşım ve otorite düzeni ilişkisi
Oran **:** Orana dayalı ilişki
Esit **:** Eşitlik ilişkisi
Bkz **:** Bakınız

GİRİŞ

İki bin on bir senesi yaz ayları, kuzenimle güney şehirlere planladığımız geziyi, benzin, karpuz ve peynir alabilecek kadar kısıtlı bir bütçeyle uzatmaya karar verdik. O dönemler, Hatay'da Suriye'den gelen turistlerin dikkatini çekmek için, iki ülke devlet başkanları Beşşar Esad ile Recep Tayyip Erdoğan'ın yan yana olduğu devasa el örmesi kilimlerin mağaza vitrinlerini süslediği zamanlardı. Bir yıl içinde Suriye iç savaşı ve iki ülke arasında politik gerilimler başladı. Türkiye gündeminde Suriyeli göçmenler iç savaştan canlarını kurtaranlar, savaş kurbanları temsilleriyle yer alıyordu (Sunata ve Yıldız, 2018). İki bin onbeş yılı Türkiye kamuoyunda Suriyelilere yönelik olumlu algının değişmeye başladığı yıl oldu. Işid'in Kobani işgaliyle yarım milyona yakın Suriyeli Kürt göçmenin Türkiye'ye sığınması, önce Amerika sonra Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olması ve cihatçı gruplarla silahlı çatışmaların başlaması Suriye'den Türkiye'ye göçleri hızlandırdı. Avrupa gündeminde ise Türkiye'nin transit ülke olduğu ve göçlerin Avrupa'yı hedef aldığı bir mülteci sorunu konuşuluyordu. Yunanistan adalarına 300 bine yakın göçmenin Ege denizindeki tehlikeli yolculukları bu dönemde başlamıştı. Bu tehlikeli göç rotası dünya medyasında Kobanili Aylan Kurdi bebeğin Bodrum kıyılarına vuran cansız bedenine ait fotoğrafla yer almıştı. Türkiye üzerinden sayıları 900 bini bulan Suriyeli göçü iddiaları Avrupa Birliğinin Türkiye ile düzensiz göç üzerine içinde 3+3 milyar avroluk destek paketini barındıran sınır hareketliliği anlaşması yapmasına neden olmuştu. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Suriyelilere vatandaşlık garantisi verileceğine dair 2016 Temmuz ayı tarihli demeci, gündemde en çok tartışma yaratan konulardan biri olmuştu (BBC News Türkçe, 2016). Hemen ardından 15 Temmuz darbe girişimi göçmenlerle ilgili kamuoyu gündemini tamamen değiştirdi. İki bin onsekiz Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi Suriyeli göçmenlere yönelik birbirine zıt siyasi söylemlere sahip partilerin ittifak kurması göçmen söylemlerinin daha karışık hale gelmesine neden oldu (Balta, Elçi ve Sert, 2023). Türkiye'nin açık kapı politikası sonrası dindarlık ve kardeşlik içeriğine sahip "muhacir-ensar" söylemi, yerini tahammül söylemlerine ve "Suriyeliler" temsiline bıraktı (Erdoğan, 2018). Suriyeliler işaretlemesinin sosyal

temsil alanı giderek genişledi. Orta doğu ülkelerinden turistler, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı etnik kökeni Arap olan yerel halktan üyeler "Suriyeli" olarak işaretlenmeye başlandı. Suriyeli göçmenlere yönelik düşmanca ve ayrımcılık içeren ifadelerin sertliği ve görünür olma şekilleri gün geçtikçe korkutucu boyutlara geldi. Oksijen Gazetesi 13-19 Haziran 2022 tarihli sayısında yer alan habere sosyal medyada yapılan yorumlar durumun ne derece ileri gidebileceğini gösteriyordu. Haberde, Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'de yaşayan yeşil papağanların "istilacı tür" ilan edildiği ve bu türün yumurtalarının düşürülmesi ve türün popülasyonunun azaltılacağı yazılmıştı. Habere yapılan yorumlar ise şu şekildeydi:

> "*Ne idüğü belirsiz tipleri ülkeye doldur, sen kalk yeşil papağanlara yaptırım uygula"*
> *"İnsan doğaya neden düşmanlık eder. Suriyeliler kendi nüfus yoğunluğundan fazla ürerken ilgilenecek en son şey papağanlar"*

Dış grup üyesi "Suriyeliler" faili ya da nesnesi olmadığı durumlarda dahi kızgınlık, hor görme gibi duygusal tepkilerin verildiği hedefler haline geldi. Bu duygular bireysel duygu deneyimleri ötesinde kolektif bir düzeye de sahiptir.

İki bin yirmi iki yılı içinde göçmen karşıtı söylemler, davranışlar toplumda hızla yayılmaya başladı. Dini ve kültürel kimliklerle göçmenlere yönelik empati motivasyonlu tutumlar yerini tahammülsüzlüğe, sertliğe ve hatta tacizlere bıraktı. Ülke kamuoyunda ekonomik sorunlardan sonra göçmen meselesi ülkenin en önemli ikinci sorunu olarak yer almaya başladı (Erdoğan, 2022). Genel ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 2023 yılı, kitlesel Afgan göçü hareketinin, ülkedeki Suriyeli göçmen sayısı üzerinden tartışmaların kamuoyunun gündemine getirildiği, böylece toplumun ve siyasetçilerin göçmenlere karşı düşmanca tutumların birbirini beslediği bir yıl oldu.

Bu tarihsel çerçeve araştırma konusunun kapsamını şekillendirmiştir. Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın[1], Suriyeli göçmenlere yönelik grup temelli duyguları ile Suriyeli göçmenlerin olası talepleri sonrası grup temelli duygusal tepkileri arasında yerel halkın göçmenlerle olan sosyal ilişkilerinde

[1] Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve Türkiye'de uzun yıllar yaşamış, kan bağı ya da ortak tarih ve kültür anlayışıyla ülkede yaşamını idame ettiren (native people) yerleşik halktan (inhabitant) bireyler, bu çalışma kapsamında bundan böyle yerel halk olarak adlandırılacaktır.

benimsediği ilişki türlerinin rolü incelenmiştir. Araştırmada en genel çerçevede yerel halkın Suriyeli göçmenlerle kurduğu ilişki modellerine odaklanarak grup temelli duygular ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERCEVE

Araştırmada, Türkiye'de Suriye göçüne yönelik yerel halkın kolektif duygu deneyimlerine açıklama getirmek için *grup temelli duygular* (Gtd) (Smith ve Mackie, 2015) ve Fiske'in (1992) *ilişki modelleri* kuramına başvurulmuştur. Suriye göçü meselesine dair yerel halkın düşüncelerini, Suriyeli göçmenlerle sosyal ilişkileri içinde değerlendirme olanağı sunan ilişki modelleri kuramı ve Suriyeli göçmenlere yönelik gelişen kolektif duygu deneyimleri içinde Gtd kuramı araştırmanın referans kuramları olarak yer almaktadır.

Araştırma en genel anlamıyla yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ile Suriyelilerle olan sosyal ilişki paternleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma, yerel halkın Suriyeli göçmenlerle farklı bağlamlar içinde ilişki modellerinin belirlendiği ve bu ilişki modellerinin grup temelli duygularla olan ilişkisinin ele alındığı bir araştırma desenine sahiptir. Suriyeli göçmenlerle farklı bağlamların oluşturulacağı araştırma senaryolarının belirlenebilmesi için, odağına yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik algılarını, düşüncelerini ve duygularını ele alan literatür çalışmaları ve Suriye göçünün tarihsel arka planı incelenmiştir.

1.1. Sosyal Psikolojide Yerel Halk Odaklı Göç Çalışmaları

Sosyal psikoloji için göç araştırmaları 1980'lerde kültürlerarası psikoloji çalışmalarıyla göçmenlerin yeni bir kültürde beraber yaşama süreçlerinin incelenmesiyle başlamıştır. Fakat bu beraber yaşama süreci tek taraflı sadece göçmenin kültürlenme sürecine odaklanan bir modeldir ve göçmenlerin kültürlenme süreçlerini iki boyutta ele almaktadır (Berry, 1990). Boyutlardan biri göçmenin kendi kültürünü (dili, dini, yaşam tarzı, gelenekleri) devam ettirme ya da göç edilen ülkenin kültürünü benimseme eğilimidir. Diğer boyut ise göçmenin yerel halkla gündelik etkileşim kurmayı ya da bundan kaçınmayı benimseme eğilimidir. Bu iki boyutun kesişimi sonucu göçmen, bütünleşme (kendi kültürünü devam ettirme ve yerel halkın kültürünü benimseme), asimilasyon (kendi kültürünü bırakıp tamamen yerel halkın kültürünü benimseme), ayrı durma (kendi kültürü içinde yaşama ve yerel halkın

kültüründen kaçınma) son olarak marjinalleşme (hem kendi hem de yerel halkın kültüründen uzak durma eğilimi) şeklindeki dört farklı kategoride kültürlenme süreci içinde yer alır. Modelde, göç edilen ve göç alan ülkenin politik, ekonomik ve kültürel değişkenleri birlikte çalışılmıştır. Chirkov (2009) eleştirel çalışmasında, modelin kullanıldığı 42 araştırmayı incelemiş ve modelin sunduğu kategorilerinin farklı kültürlerde farklı anlamlara gelebileceğine dikkat edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bourhis, Moïse, Perreault ve Senécal (1997) ise sadece göçmenin kültürlenme sürecine değil, yerel toplumun da göçmenlere yönelik tercih ettiği kültürlenme stratejilerinin dikkate alındığı bütünleşik bir model önermişlerdir. Hollandalı ve Türk ergenlerle Hollanda'da gerçekleştirilen araştırmada yerel halk, Türklerin kendi kültürünü sürdürme eğilimini, kültürlerinin Türk göçmenler tarafından reddedilmesi olarak algılamışlardır. Etnik özdeşimi yüksek Hollandalılarda çok kültürlülük eğilimleri daha az gözlemlenmiştir (Verkuyten ve Thijs, 2002). Bir diğer çalışma Hollanda'da dışlandığını düşünen Türklerin, kendi kültürlerini sürdürme eğiliminde olduğunu göstermiştir (Gieling, Thijs ve Verkuyten, 2014). Türkiye'de Suriyeli göçmenlerle yapılan çalışmalarda göçmenlerin sosyo-kültürel uyumu üzerinde Türkiye'deki yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumlarının, önyargılarının ve Suriyelilerden beklentilerinin önemli olduğu görülmüştür (Akfırat ve Yangın, 2015; Ayvazoğlu, Kunuroglu ve Yağmur, 2021). Göçmen ve göç kavramlarına belirli bir yerden hareketle ve belirli bir zamana dayalı tanımlamalar getiren araştırmalar, yerini göçmeni yeni sosyal koşullara doğru hareket eden toplumsal bir konum ve değişken çoklu kimlikler olarak ele alan kavramlarla çalışan araştırmalara bırakmıştır. Göçlerle beraber yerel halkın ya da baskın grubun "bizim" olanın üzerinde kontrol sahibi olmaya ve onu düzenleyebilme tasarrufuna sahip olma inancını meşrulaştırma eğilimiyle, bir kavram olarak kolektif psikolojik sahiplik algısını inceleyen iç grup çalışmalarına odaklanılmıştır (Verkuyten ve Martinovic, 2017; Azak 2021). Kolektif psikolojik sahiplik inancını besleyen en sağlam kavramlardan biri de vatandaş kimliğidir. Göçmenlik ya da vatandaş olmak kişinin kendi sosyal kategorisi yerine toplumlar ve devletlerin kategorizasyonun sonucudur (Yalçın, 2017: 21). Vatandaşlık, sosyal psikolojik bağlamda etnik, cinsiyet, politik ve dini kimliklernden yasal statüsü olan verili bir kimlik olarak ayrılır. Göçmenlerden bu sosyal kimliği, baskın kültüre uyum sağlayarak, baskın ulusa sadık ve yeni vatandaşlıktan gurur duyarak varsa

vatandaşlık sınavlarını geçerek hak etmeleri beklenir. Yerel halkla çalışmalarda vatandaşlık özdeşimi, kolektif sahiplik (vatandaşlık, politik katılım ve sosyal haklar) değişkenleri ve göçmene yönelik tutum konularını, göçmen çalışmalarında ise güvenlik, sınır dışı edilme korkusu, iş ve yaşam koşulları ve sosyal statü konuları gündeme getirilmiştir (Verkuyten, 2018). Etnik vatandaşlık[2] kavramı aynı etnik kökenden gelen toplulukların bir ulus olarak tanımlanmasıdır. Göçmenler doğuştan gelen bu şartı karşılamayacaktır. Çalışmalarda etnik vatandaşlık anlayışına sahip bireylerde göçmenlere yönelik olumsuz tutumların daha fazla olduğu gözlemlenmektedir (Pehrson, Vignoles ve Brown, 2009). Göçmenlere yönelik yardım, destek, dayanışma gibi prososyal davranışlara açıklamalar, ortak kimlik (göçmen yerine misafir, din kardeşi, muhacir gibi) ya da sempati ve empati duygularıyla açıklama getirilmektedir (Kunst, Thomsen, Sam ve Berry, 2015). Göçmene yönelik yerel halkın hali hazırdaki düşüncelerinin incelendiği bir çalışmada göçmenlerle empati kurma eğilimini belirleyen birtakım dinamikler bulunmuştur. Bunlardan biri olarak göçmenin göç etmek zorunda olup olmadığı yerel halkın duygusal eğilimlerini etkilemektedir. Kendi yaşamlarında göç deneyimi olan yerel halkın Suriyeliler hakkında düşünceleri üzerine yapılan çalışmada, Suriyeli göçmenlerin ülkelerinde kalıp rejime karşı savaşmak yerine Türkiye'ye göç etmelerini yerel halkın zorunlu göç olarak algılamadığı ve bu sebeple empati kurma eğiliminde olmadığı gözlemlenmiştir (Azak, 2021).

Çok kültürlülüğe ve politik farklılıklara açık, demokratik değerleri benimseyen toplumlarda tolerans, gruplar arası gerilimlerde önemli bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Hollanda'da Müslüman göçmenlerin sosyal taleplerine yönelik yerel halkın tahammül seviyeleri üzerine yapılan bir çalışmada eğitim seviyesi arttıkça tolerans düzeyinin arttığı, erkeklerde yaş arttıkça tolerans düzeylerinin düştüğü gözlemlenmiştir (Verkuyten, 2018; Verkuyten ve Slooter, 2007). Finlandiya'da Fince konuşan baskın grup ve Rusça konuşan azınlık grupla yürütülen bir araştırmada, baskın grubun sahip olduğu ulusal özdeşim düzeyi ile azınlık gruba ve kendi gruplarına

[2] Çalışmaların sonuçlarına istinaden bu araştırmada katılımcılarda etnik vatandaşlık algısı oluşmasını engellemek amacıyla ve farklı etnisitelerden katılımcıların olması sebebiyle katılımcılara sunulan anketlerde Türk vatandaşı ifadesi yerine Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı ifadesi kullanılmıştır.

karşı tutumları arasında kolektif psikolojik sahipliğin aracı role sahip olduğu bulgulanmıştır (Brylka, Mähönen ve Lahti, 2015). Eğitimin, politik görüşlerin göçmenlere yönelik tutumlarla olan güçlü ilişkisi dışında kişilerin ülke refahının ve iş istihdam düzeyi algılarının göçmenlere yönelik tutumları etkileyebildiği görülmektedir (Verkuyten ve Slooter, 2007). Bu çalışmalar, göçmenlerle gündelik etkileşimde meydana gelen gerçek ya da sembolik tehditlerin, gerilimlerin, paylaşımların yarattığı kolektif duygulara ve göçmenle kurulan sosyal ilişkilere odaklanacak çalışmaların alan yazına katkı sağlayacağını göstermektedir.

1.2. Arka Plan: Türkiye'de Suriye Göçü

Suriye nüfusunun dörtte birinin ülkelerini terk etmek zorunda kaldığı 2011 yılı Suriye iç savaşının ardından 12 yıl geçmiştir. Resmi rakamlara göre Şubat 2023 tarihi itibariyle Türkiye'de geçici koruma statüsünde kayıtlı göçmen sayısı 3,5 milyondur (GİB, 2023). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı olan Suriyeli sayısı ise 125 bin civarındadır (Cumhuriyet Gazetesi, 2022). İstanbul'da ikamet eden 500 bin civarında Suriyeli olup bu sayı, şehrin nüfusunun %3,2'sine karşılık gelmektedir. Bu oran Suriyeli nüfusunun en yoğun yaşadığı ilin İstanbul olduğunu göstermektedir. BM Uluslararası Göç Örgütüne göre ise bu sayı 960 bin civarındadır (IOM, 2020). Şehir nüfusuna kıyasla Suriyeli oranı en yüksek iller ise sırasıyla Kilis (%37), Hatay (%17,5), Şanlıurfa (%14,6) ve Adana'dır (%10) (GİB, 2023). Erdoğan ve Çorabatır'a (2019) göre Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu (%97) Türkiye'de yerel halkla beraber büyük şehirlerde yaşamına devam etmektedir. Şehirlerin kapasitelerine göre göçmen dağılımının olmaması, belli şehirlerde göçmenlerin yoğunlaşmış olması, gündelik hayatta ve kamusal alanlarda yerel halkla sosyal karşılaşmalar, sorunların artmasına zemin hazırlamıştır. Yerleşilen bölgelerde sosyal, ekonomik ve kültürel atmosferin değişimi karşısında yerel halkla olan gerilimler, çatışmalar dolayısıyla kolektif duygu tepkileri ve eylemleri mevzu bahis olabilmektedir (Acar, 2021; Akgül, Kaptı ve Demir 2015; Kaya, 2021; Özdemir, 2017; Yasmine ve Moughalian, 2016). Yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal uzaklık (komşu, arkadaş, iş ya da okul arkadaşı olmaktan rahatsız olma) eğilimlerinin yüksek olduğu ve bunun yerel halkın Suriyeli göçmenlerle bütünleşme yerine, onları dışlayan kültürleşme stratejisini benimseme eğilimleri üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir (Akfırat ve Yangın,

2018). Kirişçi ve Ferris'e (2014) göre yerel halkın bu sosyal uzaklık eğilimlerinin nedenini Suriyelilerin heterojen kimlikleri yani farklı etnik ve dini kimliklere (Kürt, Türkmen, Yezidi, Alevi, Sünni, Şii, Hıristiyan) sahip olmasıdır. İçduygu (2015) ise Suriyelilere yönelik "misafir, muhacir" söylemlerinin yerini düşmanlık içeren göçmen karşıtı söylemlerin almasıyla olumsuz tutum ve duyguların oluşmaya başladığına dikkatleri çekmektedir. Toplumun genelinde olmakla beraber özellikle milliyetçi görüşlere sahip bireylerde Suriyelilere yönelik ötekileştirme eğilimlerinin anlamlı düzeyde daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Erdoğan, 2017; Şar ve Kuru, 2020). Ankara'da Suriyelilerin yoğun oldukları Altındağ ve daha az yoğun oldukları Çankaya ilçelerinde yapılan çalışmada sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan yerel halkın, Suriyelileri sosyoekonomik ve politik tehdit olarak görme eğilimlerinin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Köse, Sunata ve Deniz, 2018). Muhafazacı değerlere sahip bireylerde de benzer sonuçlar bulunmuştur. Yerel halkın sahip olduğu değerler ile Suriyeli göçmenleri bütünleşik tehdit yani sembolik (kültürel yapıya yönelik) ve fiziki (fiziksel varlığa ve kaynaklara yönelik) tehdit olarak algılama düzeyleri arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu çalışmada yerel halktan katılımcıların İzmirlilik kent kimliğiyle kurduğu sosyal kimlik özdeşim düzeyinin Suriyelilere yönelik bütünleşik tehdit algı düzeyi arasındaki olumlu ilişkinin muhafazacılık değerleriyle güçlendiği, diğer taraftan öz aşkınlık değerleriyle zayıfladığı görülmüştür (Konukoğlu, Üsten ve Güngör, 2020). Haziran 2022 ayı içerisinde Türkiye'de Twitter kullanıcılarının elli binin üzerinde paylaşımını "göçmenler" kelimesiyle ilişkili kelime analizi çalışması sonucunda, atılan tweetlerde Ümit Özdağ, istemiyorum, kaçak, istemiyoruz, ekonomi, sınır dışı, sorun kelimelerinin en çok kullanılan kelimeler arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Ceylan, 2020). Araştırmacı, elli bini aşkın Twitter kullanıcısının çoğunun göçmen sorununu ekonomik bir sorun olarak değerlendirdiğini bulgulamıştır. Kullanıcıların göçmenleri "ülkede istenmeyen" ve "sınır dışı" edilmesi gerekenler olarak işaretledikleri gözlenmiştir. Bununla beraber Ümit Özdağ'ın ilişkili tweetlerde en çok bahsedilen kişi olması sebebiyle, Zafer partisi siyasi liderinin göçmen meselesi üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Bianet.org, 2022). Pak ve Elitsoy (2020), büyük şehirlerde yaşayan yerel halk ile Suriyeli göçmenler arasındaki sosyo ekonomik gerilimler üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada yerel halkın kişisel ekonomik tatminleri ile algıladıkları sosyo-ekonomik tehdit düzeyleri arasındaki

ilişkide siyasal güvenin aracı rolünün tespit edilmesi, siyasetin Suriye göçü üzerindeki etkisini göstermektedir. Suriyeli göçmenlere yönelik yerel halkın davranış eğilimlerinin ulus özdeşimiyle olan ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, ulus özdeşimi yükseldikçe Suriyelileri Türkiye'nin güvenliğine ve Türk kimliğine yönelik bir tehlike olarak görme eğiliminin arttığı, diğer taraftan Suriyelilere yönelik olumlu davranış eğilimlerinin azaldığı gözlemlenmiştir (Yitmen ve Verkuyten, 2018). Suriyelilerin göçten önce sahip olduğu sosyal kimliklerinin göç sonrası korunabilmesinin (sosyal kimliklerin sürekliliğinin) Suriyeli göçmenlerin iyi oluş hallerine etkisine yönelik çalışmada sosyal kimliklerin sürekliliğinin, yaşam doyumu algısı üzerinde olumlu etkisi olduğu ve bu durumun depresyon düzeylerini düşürdüğü bulgulanmıştır (Smeekes ve diğerleri 2017). Yerel halkın sahip olduğu olumsuz algı üzerinde yerel halkın göçmenler konusunda sahip olduğu yanlış bilgilerin de etkili olduğu görülmektedir. Geçici koruma statüsüyle Suriyeli göçmenler gerekli kanuni şartları sağlamak kaydıyla çalışma iznine sahip olabilmekte, bulundukları il sınırları içerisinde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmekte, ilk, orta öğretim ve üniversite eğitimlerine başvurabilmektedir. Fakat geçici koruma kimliklerinin olması ne kendileri için ne de Türkiye'de doğmuş çocukları için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına başvuru hakkına sahip olabildikleri anlamına gelmemektedir (GİB, 2023). Sahip oldukları geçici koruma statüsüyle Suriyeliler devlet ya da özel üniversitelerde yabancı uyruklu diğer öğrencilerden daha fazla bir avantaja sahip değildir. Yabancı uyruklu olup Türkiye'de eğitim almak isteyenlerin kanunlarla belirlenen üniversite giriş sınavlarına girmeleri ve üniversitelerin belirlemiş olduğu şartlara sahip olmaları gerekmektedir. Doğumla vatandaşlık hakkı için 5901 nolu Türk Vatandaşlık Kanununa göre soy bağı gereklidir. Yani anne ya da babadan herhangi birinin Türk vatandaşı olması şartıyla evlilik ya da evlilik dışında doğan çocuklar vatandaş olabilmektedir. Geçici koruma statüsüyle genel ya da yerel seçimlerde oy kullanma hakkı bulunmamaktadır (Mülteciler Derneği, 2023). Bununla beraber geçici koruma altında olan Suriyeli göçmenlerin üçüncü bir ülkeye göç etmeleri ve Suriye'ye gönüllü geri dönmeyi talep etmeleri halinde geçici koruma statüleri sona erebilmektedir (UNHCR, 2023). Fakat bu bahsedilen hakların dışında ve ötesinde, hatta bazı konularda (örn. sınavsız üniversite eğitimi ve devlet maaşı, konut hibesi, oy hakkı, beş yılda vatandaşlık hakkı vb.) yerel halktan daha avantajlı olduğuna yönelik yanlış görüş ve bilgiler, toplumsal

bilinçte etkin bir şekilde yer almaktadır (Mülteciler Derneği, 2023; INGEV, 2020). Yirmi altı şehirde, bin beş yüz telefon görüşmesiyle Türkiye temsiliyeti sağlanan Suriyelilere yönelik algı araştırmasında Türkiye nüfusunun %5'i, toplumdaki en önemli toplumsal gerilimin Suriyeli göçmenler ile yerel halk arasındaki gerilim olduğuna inanmaktadır (INGEV, 2020). Bu veriler 2022 yılı sonrası Türkiye'deki politik partilerin 2023 Türkiye genel seçimleri öncesi göçmen politikalarını tekrar düzenlemelerine yol açmıştır. Tüm politik partilerin göçmenlerin Suriye'ye gönüllü olarak geri dönüşlerinin sağlanması yönünde önerilerinde ortaklaştıkları gözlemlenmektedir (Balta, Elçi ve Sert, 2023).

Tarihsel arka plana genel olarak bakıldığında geçen yıllar içinde Suriyeli göçmenler ile yerel halkın inşa ettiği sosyal düzen giderek kompleks hale gelmekte ve devamlı değişim göstermektedir. Bu değişimin nedenlerine yerel halka odaklanarak bakıldığında Suriyelilere yönelik zihinsel temsilleri etkileyen yapıları incelemenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu yapılardan biri de yerel halkın Suriyeli göçmenlerle kurduğu zihinsel ilişki modelleridir. Bu sosyal ilişkileri referans alarak yerel halk Suriyeli göçmenlerin varlığını kabul etmekte, değerlendirmekte, sosyal adalet anlayışlarını belirlemektedir.

1.3. İlişki Modelleri Kuramı

İnsanlar sosyal hayatlarını diğer insanlarla kurdukları sosyal ilişkilerle düzenler. İlişki modelleri kuramı, tüm kültürlerdeki toplumların dört temel zihinsel temsil üzerinden sosyal etkileşimlerini, yorumlamalarını ve duygularını düzenlediklerini iddia eder (Fiske, 1991). Kültürel farklılıklara göre insanlar ilişki türlerini farklı oranlarda benimseyerek kompleks ve çok çeşitli sosyal ilişki düzenleri inşa eder. Kuram, sosyal hayatın insanların ilişkilerini düzenledikleri, yönettikleri, değerlendirdikleri, onardıkları, devamlılığını korudukları bir süreç olduğunu vurgular. İnsanların bu sosyal etkileşim sürecinde ilişki modelleriyle, temel birtakım ilişkilere bağlı kaldıklarını, başkalarının eylemlerini tahmin ettiklerini, yorumladıklarını ve onayladıklarını veya onaylamadıklarını iddia eder (Fiske ve Haslam, 2005: 271). Kuram, etkileşimin özü ne olursa olsun, sosyal adaletin, grup kararlarının, ahlaki yargıların, emeğin organize edilmesinin, nesnelere, mekâna, zamana toplumsal değerler atfedilmesinin belirlenmesinde insanların sosyal yaşamda referans aldıkları

bir takım temel zihinsel ilişki modelleri ya da bilişsel şemalar olduğunu öne sürer (Fiske, 1991). Fiske (1992) bu ilişki tiplerini, ilişki modelleri kuramı[3] kapsamında, Müşterek paylaşım (Communal Sharing), Otorite düzeni (Authority ranking), Eşitlik ilişkisi (Equality matching) ve Orana dayalı ilişki (Market pricing) olarak adlandırmıştır. Bireyler bu modeller üzerinden ideolojik bir duruş sergiler ya da ahlaki kararlar alır (Fiske, 1991, 1992 ve 2004). İlişki türlerinin her biri, adaletsizlik (haksızlık) algısının zemininde yatan belirli ve birbirinden farklı dört ilişki motivasyonunu içinde barındırmaktadır. Böylece ilişki modelleri kuramı, ilişki düzenleme kuramı olarak da incelenmektedir. Her bir motivasyonun ihlali aynı zamanda ilgili ilişki modellerinin ihlali anlamına gelmektedir (Rai ve Fiske, 2011).

Birlik (unity) motivasyonu temel olarak grup dinamiklerini korumayı içerir. Grup içindeki bireyler karşılık beklemeden grupta diğerine ilgi gösterebilir, bakım verebilir, onu koruyabilir. Birlik motivasyonunu barındıran müşterek paylaşım ilişki türünde grup üyelerinin paylaşımları, dış gruptan farklılıklar vurgulanarak grup dinamiğinin korunması sağlanır. Grup içindeki bireyler ihtiyaçlarına göre grubun sunduğu kaynaklardan yararlanır veya yeteneğine, imkanlarına göre gruba katkı sağlar. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için ilkesi altında diğerkâmlık sergilenir, kaynaklar, sevgi, ilgi cömertçe grup içindekilere sunulur. Bu ilişki türünün dinamiklerine sahip iç grup dışında kalan herkes, bu ilişki türünün sunduğu imkanların dışında kalır.

Hiyerarşi (hiyerarchy) motivasyonu alt üst ilişkisinin korunması ve devamlılığına yöneliktir. Liderlik, takipçileri, kurallara uyma, itaat, saygı gibi kavramlar önemlidir. Bu motivasyonu barındıran otorite düzeni ilişki türünde bireyler cinsiyet, yaş, toyluk-olgunluk, usta-çırak, acemilik-profesyonellik gibi hem söylemsel hem kurumsal yapılar içinde sıralanır. Güç, statü, sınıfsal, etnik temelli asimetrik ilişkiler içinde hiyerarşide üstte olana gösterilmesi gereken saygı ve sadakate karşılık alta olanın güvenlik ve korunma beklentisi bu ilişki türüne sahip bireylerin zihinsel ilişki modellerini oluşturur. Gücü elinde bulunduranın ahlaki olarak rehberlik ve sosyal sorumluluğu olması "Asillerin, üstlerin yükümlülükleri" olarak adlandırılır (Giessner ve van Quaquebeke, 2010: 46). Kaynakların çoğunluğunun, gösterilecek

[3] Kuram kavramlarının Türkçelerinde Cesur'un (2020) çevirileri tercih edilmiştir.

saygının ve sadakatin hiyerarşide yukarıda olandan düşük olana doğru azalan sırayla dağıtılması yönündeki kararlar bu ilişki modelleri içinde ahlaki veya bilişsel olarak doğru kabul edilir.

Eşitlik (equality) motivasyonu, kaynakların, sorumlulukların eşit dağıtılmasına yöneliktir. İhlallerde karşılıklılık, göze göz dişe diş çözümler gündemdedir. Bu motivasyonu barındıran eşitlik ilişki türü içindeki bireyler, kaynakların eşit dağıtılması, aldığı kadar verme, görülen zarara muadil ceza uygulanması, fırsatlardan eşit ölçüde yararlanabilecek olunması beklentisindedir. Kabul edilen herhangi bir katkının bedeli, gerçek değil ama algılanan benzer bir değerle geri verildiği sürece ahlaki olarak doğru ya da adil görülür. Etkileşimlerde bireyler tarafından kaynak dağılımındaki dengesizlikler takip edilir algılanan her eşitsizlik dengeye ulaşana kadar alınan karar adil değil ya da ahlaken yanlıştır. Batı kültürlerinde eşler arasında eşitlik ilişkisi kişiler için tatmin edici bir ilişki türü iken doğu kültürlerinde erkeğin daha domine olduğu otorite düzeni içinde bir ilişki norm olabilmektedir (Boer ve Niels-Ingvar, 2002).

Orantılılık (proportionality) motivasyonu, ilişkilerin ortaya konan katkı oranında sonuç (kazanılan değer) beklentisiyle sürmesine dayanır. Bu motivasyonu barındıran orana dayalı ilişki türü içindeki bireyler bedeli, oranı ve maliyet-getiri hesaplaması eğilimindedir. İlişkinin özellikleri bir tek pragmatik değer içine indirgenerek değerlendirilir. Para miktarı, edinme ve sahip olmada temel belirleyicidir. Değerli olanın yüksek ücrete karşılık gelmesi, yüksek ücreti verenin değerli olana sahip olması adil olan kararın belirlenmesinde temel kriterdir. Uygun davranış veya karar, maliyet-getiri hesaplaması sonucunda belirlenir.

İlişki modelleri kuramında, ancak ne üzerine, kimler arasında ve nasıl bir ilişki olduğunun bağlamı bilindiği zaman davranışa ve değerlendirmelere rehberlik edebileceğini aksi durumda bu dört modelin soyut veya belirsiz kalacağı vurgulanmaktadır (Fiske ve Tetlock, 1997). Bunun yanında sadece tek bir ilişki modeli yerine insanlar genellikle kompleks sosyal ilişkilerinde birden fazla ilişki modelini kombine halde kullanabilmektedir. İlişki türleri bireyin yaşıyla beraber daha kompleks hale gelmektedir. Fiske (1991 ve 1992), müşterek paylaşımın bebeklikte, otorite düzeni ve eşitlik ilişkinin 3-4 yaş çocuklarda görülmeye, orana dayalı ilişki türünün ise 9 yaşına doğru gözlemlendiğine işaret ederek ilişki türlerinin kompleks yapılarının

birbirinden farklı olduğuna dikkat çeker. Bağlama göre de ilişki türleri arasında geçişler olabilmektedir. Örneğin bir iş yerinde meslektaşlarıyla bir ofis malzemesinin paylaşımını müşterek paylaşımla kullanırken aynı iş yerinde yetkinlik ve uzmanlık üzerinden aynı meslektaşıyla otorite düzeniyle ya da otopark alanının paylaşımında olası bir anlaşmazlığı eşitlik motivasyonundan hareketle eşit paylaşım ilişkisi içinde çözüme kavuşturmaya çalışabilmektedir (Boer ve Niels-Ingvar, 2002). Lider-takipçi ilişkileri ve etik üzerine çalışmalarında Giessner ve Van Quaquebeke (2010), takipçi ile liderin ilişki modelinin örtüşmemesinin, aynı model içinde bir davranışın farklı anlaşılmasının, önceden üzerinde karar kılınmış bir modelin ihlal edilmesinin liderin davranışlarının takipçileri tarafından etik dışı algılanmasında etkili olduğunu göstermiştir. Liderler, takipçileri ile arasındaki ilişkinin motivasyonunu belirler ve davranışlarını düzenlerse takipçileri tarafından liderliğinin etik dışı olarak algılanmasını önleyebilir. Araştırmacılar lider takipçi ilişkilerini, başka bir çalışmada işyeri ortamında test etmiştir. Patronların kurmayı bekledikleri ideal ilişki türü ile gerçek ilişki türü arasında fark arttıkça çalışanların patronlarını daha az etik algıladığı gözlemlenmektedir (Keck, Giessner ve Van Quaquebeke, 2020).

İlişki modelleri üzerine araştırmaların son zamanlarda örgütsel psikoloji alanında yoğunlaşmakta olduğu görülmektedir. Deneysel çalışmada, katılımcılara iş yerinde arkadaşlarıyla sosyal etkileşimleri ve iş yerinde elde edilen bir kaynağın meslektaşlar arasında ilişki türüne göre farklı şekillerde dağıtımı üzerine senaryolar, denekler arası bir desenle sunulmuştur. Senaryolardaki ilişki türü kendi sosyal etkileşimlerindeki ilişki türüyle örtüşen katılımcılar, iş arkadaşına yapılan kaynak dağıtımını, senaryolardaki ilişki türü kendi ilişki türüne uymayan katılımcılara göre daha adil buldukları gözlemlenmiştir. Araştırmanın ikinci çalışmasında katılımcının iş arkadaşıyla ilişki türleri örtüştüğünde ve bu ilişki türü üzerinden belli bir talebi adil bulduğunda, aynı ilişki türünden arkadaşına işle ilgili yardım etme/destek verme isteğinin arttığı gözlenmiştir (Arendt, Kugler ve Brodbeck, 2021). Bir sonraki araştırmalarında, takım çalışması içinde üyelerin ortak paylaşılan ilişki türüne sahip olmasının grup içinde dayanışmaya dayalı ve dayanışmadan uzak davranışların sergilenmesinde etkili olduğu bulgulanmıştır. Ortaklaşan ilişki türüyle etkileşim içinde olan üyelerin adillik algısı daha fazla örtüşürken ilişkilerinde daha az çatışma içinde

oldukları ve birbirlerinden işle ilgili daha az bilgi saklama eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir (Arendt, Kugler ve Brodbeck, 2022).

Kültürler, ilişki modellerinden hangisinin, nerede, nasıl uygulandığına yönelik kurallarının çoğunu içinde barındırır. Kültür bireylerin ilişki modellerinin belirlemesinde etkilidir ancak bu değişebilir, kuralların sınırlarında veya yeni koşullarda (deprem, savaş gibi kriz durumlarında) genellikle belirsizlikler oluşur. Kültür içinde, bazı uygulama kurallarının bazı yönleri hakkında ciddi tartışmalar olabilirken (vergi indirimi karşılığında depremzedelere yardım eden bir şirket politikası, kâr amacı gütmeyen gönüllü yardım kuruluşunun sahip olduğu çadır ve barınakları satmasının kamuoyunda infial yaratmış olması) bazıları ise doğal göründükleri için (kan bağışı kampanyası) sorgusuz sualsiz kabul edilebilmektedir. Faşizm ve feodalizm otorite düzeni modelini uygulamalarıyla karakterize edilebilmektedir. Tüm canlıların doğanın ortağı kabul edildiği çevreci ideolojiler, sosyalizm ya da sadece belirli etnik kimliklerle sınırlı milliyetçilik ideolojisi, müşterek paylaşım modeli uygulamalarıyla karakterize edilebilmektedir. Liberalizmi temsil eden model orana dayalı ilişki türüyle karakterize edilirken popülist liberal fikirler ise eşitlik ilişkisi türüyle karakterize edilebilmektedir (Fiske ve Tetlock, 1997). Göç, ekonomik kriz, yoksulluk, ayrımcılık, çevre kirliliği gibi toplumsal meselelerde kararlar alınırken ilişki türlerinden herhangi biri/birilerinin seçimini haklı çıkarmak için her ilişki modeli ideolojik olarak kullanılabilmektedir (Tetlock, Kristel, Elson, Green ve Lerner, 2000). Buradan yola çıkarak bir ülkede göçmen sayısının çoğalmasının yerel halk için müşterek paylaşım ilişkisi ihlali üzerinden ülkenin sosyo-demografik yapısının değişmesine yönelik bir tehdit, otorite düzeni ihlali üzerinden ülkedeki baskın etnik grubun hakimiyetine yönelik tehdit, eşitlik ilişki türü üzerinden demokratik seçim şekline yönelik bir tehdit, orana dayalı ilişki türü üzerinden ülke ekonomisine katkısından çok ekonomik bir yük anlamında tehdit olarak algılanma, ideolojilerin etkisinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bireylerin benimsediği ilişki türünün ihlali bu ihlalin yanlış bulunmasına, kınanma tepkisinden fazlasına toplumsal ilişkilerin ve toplumun temel örgütlenmesine yönelik tehdit olarak algılanabilmektedir (McGraw ve Tetlock, 2005). Bu sebeplerden dolayı ilişki modelleri üzerine çalışmaların grup düzeyinde incelenmesi, çalışmalarda grup temelli

duygular, kolektif duygusal tepkiler, vatandaşlık, ulus veya etnik özdeşim gibi sosyal kategorilerle ilişki modelleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi önemli olacaktır.

1.4. Sosyal Duygular ve Gruplararası Duygular

Kişiler, grup üyeleriyle bir takım davranış ve deneyimlerin birlikteliği içinde benlik kategorizasyonu kurarak algıladığı grupla benzer duygu deneyimleri ve duygu dışa vurumlarıyla grup içindeki duygu atmosferinden etkilenir. "Öfkeli kalabalıklar, ateşli taraftarlar, yas tutan uluslar", ifadeleri grup içinde farklı kişilerin aynı anda benzer duyguları hissederek ortak davranışlara yöneldiklerini işaret eder. Grupta hissedilen duyguları bireysel olarak hissedilen duygu deneyimlerinden ayıran temel değişken benliğin sosyal bağlamda genişlemiş olması ve benliğin bireysel düzey dışında grup düzeyinde algılanmasıdır. Bu düzeyde belli duygular belli gruplarla eşleştirilmeye gidilerek genelleştirilebilir. Böylece ilgili grupla karşılaşıldığında ya da ilgili grup düşünüldüğünde o grupla eşleştirilen duygular ortaya çıkabilir (Smith, Seger ve Mackie 2007). Örneğin, dış grup üyeleriyle karşılaşmada ne yapılacağının belirsizliği grup temelli endişelerin, olumsuz sonuçlarla karşılaşılacaksa grup temelli korkuların, geçmişte olumsuz gruplararası ilişkilerin olması grup temelli kin, gruplar arasında büyük statü farklılıklarının belirgin hale gelmesi grup temelli aşağılamanın hissedilmesine neden olabilmektedir. Gruplararası duygular, bireyin benliğini sosyal düzeye taşıdığı grubunu etkileyen olaylar sonucu ortaya çıkan duygu durumlarıdır. Alan yazında gruplararası duygu ve göç psikolojisi çalışmalarında temel birtakım duygulara daha fazla odaklanıldığı görülmektedir. Bu duygular; gruplararası korku, kaygı/endişe, nefret ve ötekini suçlayıcı kızgınlık, iğrenme ve aşağılama duygularıdır.

Korku, bireyler ve toplumlar için algılanan tehdit veya tehlike durumlarında ortaya çıkan ve bu şartlarda tepki vermelerine yola açan itici bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Gray, 1987). Korkuya neden olan ortam veya nesneyle sosyal temas kesilir ve güvenli bir ortam yaratma eğilimi oluşur (Cottrel ve Neuberg, 2005). Gruplar arası korku duygusu deneyimi üzerine sosyal kategorizasyon değişkeni manipüle edilerek geliştirilen deneysel bir çalışmada 11 Eylül saldırıları üzerine senaryolardaki kurbanları iç grup üyesi olarak algılayan katılımcıların dış grup olarak algılayan katılımcılara kıyasla grup temelli korku duygusu ve korkuyla ilişkili davranış eğilimlerini daha fazla deneyimledikleri görülmüştür (Dumont, Yzerbyt, Wigboldus

ve Gordijn, 2003). Korku gibi kaygı (endişe) da nesneyi gözetime tabi tutan ve ondan gelecek tehditle ortaya çıkan benzer davranışsal tepkilere yol açmaktadır. Kaygı üzerine Amerika'da yürütülen bir çalışmada, göçmenlerin ülkeye maliyeti konulu gazete haberlerinde geçen göçmen gruplar Latin ve Avrupalı göçmenler olarak manipüle edilip sunulduğunda katılımcılarda Latin göçmenlere yönelik grup temelli kaygı düzeyinin Avrupalı göçmen gruplara yönelik kaygı düzeyinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Brader, Valentino ve Suhay, 2008).

Nefret, bir kişiyi ya da bir grubu genelleştirilmiş, homojenleştirilmiş ve bütüncül bir tarzda reddeden aşırı ve sürekliliği olan bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Ben-Zeev, 1992). Nefret, dış grup üyeleri ve iç grup üyeleri arasında mutlak bir ayrılık/bölünme üreten sabit ve içeriği sınırlı bir duygudur (Bartlett, 2005). Nefretin nesnesi birey veya gruplar istikrarlı bir şekilde içsel atıflarla (kötü karakterli, suçlu) işaretlenir (Halperin, 2008). Seçim, savaş ve rutin zamanlar olmak üzere üç farklı dönemde İsrail'deki politik tahammülsüzlük üzerine yapılan çalışmalarda algılanan tehdit farklılıkları kontrol altına alındığında bile nefretin politik tahammülsüzlüğün en önemli belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir (Halperin, Nisim ve Hoefler, 2009).

Güven ise genel olarak hedef nesne hakkında yetersiz, eksik bilgiye sahip olunduğunda devreye giren ön kabul olarak tanımlanmaktadır. Hedef hakkında iyi niyetli varsayımlarla sosyal etkileşimlerde belirsizliğin üstesinden gelinmesine yardımcı olmaktadır (Molm, Takahashi ve Peterson, 2000). İçeriğindeki ötekine yakınlaşma girişiminden dolayı güven duygusunu grup düzeyinde incelemek önemlidir. Güven, potansiyel bir zarar/maliyet söz konusu iken birisine olumlu eğilime sahip olma isteği olma özelliğiyle tutumlardan farklılaşır. Kuzey İrlanda'da Katolik ve Protestan gruplar arasındaki gerilimlere odaklanan boylamsal bir çalışmada gruplararası arkadaşlıkların dış gruba yönelik olumlu davranış eğilimlerini arttırdığı ve bu etkide dış gruba güven eğiliminin aracı role sahip olduğu tespit edilmiştir (Kenworthy, Voci, Ramiah, Tausch, Hughes, Hewstone, 2016).

Duyguların pozitif ve negatif duygular olacak şekilde iki alt grupta toplandığı Hollanda'da yürütülen bir çalışmada göçmenler üzerine medyadaki haberlerin göçmene yönelik politik düşünceler üzerindeki etkisinde duyguların rolü araştırılmıştır. Deneysel çalışmada haber içerikleri çok kültürlülük, asimile olma,

mağdur vurgusuyla sunulan göçmen işe alımları çerçevesinde haber içeriği manipüle edilmiştir. Katılımcılar üzerinden çok kültürlülük çerçevesinde sunulan haberlerden sonra yerel halkın göçmenlere yönelik politik düşüncelerinde olumlu duyguların aracı rolü olduğu tespit edilmiştir (Lecheler, Bos, Vliegenthart, 2015).

1.5. Ötekini Suçlayıcı Duygular

Kızgınlık, aşağılama (hor görme) ve iğrenme duyguları ötekini suçlayıcı (düşmanca üçleme) olarak adlandırılır. Gündelik etkileşimlerde bu duyguların üçü de başkalarını eleştirmede, onaylamamada, kınamada ya da suçlamada ortaklaşmakta ve sosyal düzeni beslemektedir (Roccas ve McCauley, 2004).

Shweder (1997) Hindistan yerlilerinde ve ABD'deki çalışmaları neticesinde her kültürde neyin önemli neyin değerli ve insanın ne olduğuna dair farklı sosyal normların belirlediği alt yapıları, üç ahlaki kod ya da etik alan altında toplamıştı: Topluluk, kutsallık ve otonomidir. Topluluk, bireye indirgenmeyen ve ahlaki kararlar, görev sorumluluğu, hiyerarşi ve bağlılıkla ilişkilidir. Ahlaki bir ihlal, kurulu olan topluluğun yapısının ve topluluk refahının zarar görmesiyle ilişkilidir. Kutsallık, kutsal olanın ihlal edilmesiyle kutsalın saflığının, doğal olanın, geleneksel kuralların korunmasına yönelik sorumluluğun alınmaması ya da saf olanın kirletilmesiyle ilişkilidir. Shweder, Hindistan yerlilerinde ahlaki ihlal tepkilerinin çoğunlukla kutsalın ihlali üzerinden olduğunu gözlemlemiştir. Haidt, Koller ve Dias'ın (1993) Batı kültürleri odaklı çalışmalarında bu ihlalin ölü bir tavukla cinsel ilişki sonrası yenilmesi gibi senaryolarla kutsalın ihlal senaryolarını ölçümlerine dahil ederek Shweder'in senaryolarına yakınlaşmıştır. Otonomi ahlaki kodu, bireysel olarak var olmakla, bireyin fiziksel veya ruhsal bütünlüğü, yaşam hakları ve adil olanın belirlenmesi söylemiyle ilişkilidir. Ahlaki ihlal bireyin bu söylemler üzerinden zarar görmesiyle görünür bir tepki halini alır. Rozin ve arkadaşları Shweder'in bu üç ahlaki kodu altında 46 ahlaki durumu toplayıp, belli duygusal deneyimlerle ilişkilendirmeye çalışmıştır. Amerikalı ve Japon katılımcılarından, üç kodun ihlalini içeren durumları duyguları temsil eden yüz görselleriyle örtüştürmelerini istemiştir. Çalışma sonucunda başka birini doğrudan inciten davranışların, hak ve adaletin zedelenmesi, kişisel seçimlerin ihlali içerikli senaryolara duygusal tepkilerin kızgınlık (anger); ruhun saflığı, Tanrının kutsallığına karşı saygısızlık, bireyin ve başkasının saf veya temiz halini bozma, günah

işleme, kutsalın kurulu düzenine karşı ihlallere tepkilerin iğrenme (disgust) ve toplulukta belirlenmiş rollerin ve bu rollere bağlı sorumlulukları aksatma, hiyerarşinin ihlaline tepkilerin ise aşağılama (contempt) duygusuyla ilişkili olduğunu tespit etmiştir (Rozin, Lowery, Imada, ve Haidt, 1999). Çalışmanın sunduğu perspektiften yapılan diğer çalışmalarda kızgınlığın, içeriği adaleti ve karşılıklığı muhafaza, zarardan korunma standartlarından oluşan özerklik ilkesinin ihlali sonucu oluşan duygu deneyimi olduğu bulgulanmıştır (Graham, Haidt ve Nosek, 2009; Horberg ve ark., 2011).

Duygu değerlendirme kuramlarına göre gruplar arası çatışmalarda kızgınlık, bir grubun ya da bireyin eyleminin adilliğinin sorgulanması neticesinde oluşmaktadır (Mackie, Davos ve Smith, 2000). Aşağılama ise başkalarının davranışlarını olumsuz algılamada, bir grubun kendinden daha alt seviyede gördüğünde sahip olduğu duygu durumlarından biridir. İğrenme somut, kirlenmiş nesneyle temasa geçme konusunda güçlü bir isteksizlik ve uzak durma eğilimidir. Sosyal iğrenme ise iki yüzlü, yalakalık, hainlik gibi onursuzlukla işaretlenen sosyal damgaların değerlendirilmesi sonucunda kişiden sürekli olarak kaçınma eğilimine neden olan duygu deneyimidir (Rozin, Lowery, Imada, ve Haidt, 1999). Bir ihlal sonucu oluşan iğrenmede ihlalin içeriği, ihlalin bağlamından veya ihlalcinin niyetinden daha fazla belirleyici olabilmektedir. Hatta iğrenme duyarlılığının yüksek olduğu katılımcılar iğrenilen ihlalcinin kasıtlı olarak ihlali gerçekleştirdiği düşüncesine iğrenme hassasiyeti olmayan katılımcılardan daha fazla sahip olabilmektedir (Inbar, Pizarro, Knobe, ve Bloom, 2009). Otuz bin katılımcılı iki çalışmada temel sosyo demografik özelliklerin ve beş büyük kişilik tipinin kontrol altına alındığı ilişki analizinde iğrenme hassasiyeti fazla olan bireylerde politik muhafazakarlığın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışma 120 farklı ülkeden örneklemle tekrarlanmış ve bulaşıcı hastalıklara, mikropların bulaşma endişesine karşı tiksinme hassasiyeti yüksek olanlarda politik muhafazakarlığın yüksek olduğu bulgulanmıştır (Inbar, Pizarro, Iyer ve Haidt, 2012). Hutcherson ve Gross (2011), ötekini suçlayıcı bu üç duyguyu semantik olarak birbirinden ayırt etmeye yönelik görgül bir araştırma yürüttüler. Araştırmanın ilk çalışmasında iğrenmenin bireyin niyetiyle (kötü niyetiyle) ilgilenen duygu, kızgınlığı ise hedefin tehdit potansiyeline yönelik bir saldırı olarak birbirinden ayrıldığını bulguladılar. İğrenme ile aşağılama üzerine yapılan çalışmada ise iğrenme, ahlaki etiğin ihlaline

tepki olarak hissedilen en güçlü duygu iken aşağılama, bilişsel ve sosyal alanlarda beceriksiz eylemler, yetersizlik neticesinde daha güçlü hissedilen duygu olarak ortaya çıkabilmektedir. Yüz ifadeleriyle yapılan deneysel çalışmada suçluluk ve utanç gibi öz eleştirel ahlaki duygular, iğrenme ve kızgınlık gibi ötekini suçlayıcı duyguların birbirinden ayrıldığı gözlemlenmiştir. Çalışmada kendilerine kızgın yüz ifadesi gösterilen katılımcıların suçluluk duygusunu, kendilerine iğrenen birinin yüz ifadesi gösterilen katılımcıların ise utanma duygusunu daha çok hissettiği bulgulanmıştır (Giner-Sorolla ve Espinosa, 2011). Deneysel bir çalışmada Seate ve Mastro (2015) Amerika'da göçmenlere yönelik ırk, etnisite tasvirlerinin yer aldığı medya haberlerine maruz bırakılan katılımcıların dış grubu aşağılama duygusu üzerinden dolaylı olarak aktif ve pasif zarar verici davranışlara daha fazla eğimli olduklarını göstermiştir. Matsumoto ve arkadaşları kızgınlık, iğrenme ve aşağılama gibi ötekini suçlayıcı duygular üzerine çalışmalarında bu duyguların varlığının gruplararası şiddet içeren davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışma kapsamında tarihteki iki önemli politik olayın öncesi politik figürlerin halka hitap eden konuşmalarını, kızgınlık, aşağılama ve iğrenme duyguları üzerinden arşiv analizine dayalı araştırma yürütmüşlerdir. Şiddet içeren ve şiddet içermeyen iki tarihi olay öncesi 3, 6, 9 ve 12 ay öncesinde ilgili politik figürlerin yaptıkları konuşmalar ve görüntüler analiz edilmiştir. İlk olay Almanya'da, Kasım 1938 tarihinde Nasyonel Sosyalist parti tarafından organize edilen yürüyüşte Yahudi dükkân, ev ve ibadet yerlerinin ve Yahudilerin ölümcül derecede ciddi zarar gördüğü şiddetli Kristal gecedir (Kristallnacht). İkinci olay ise Mahatma Gandi'nin yaklaşık bir ay süren ve kitlelerin destek verdiği İngiltere Kraliyetinin Hindistan'da yüksek tuz vergisi kanununa karşı şiddet içermeyen Tuz yürüyüşüdür (Salt Satyagraha). İki olayın karşılaştırmalı analizleri sonucu Tuz yürüyüşü öncesi politik figürlerden sadece kızgınlık duygusuna ağırlık veren duygu içerikleri elde edilmiştir. Şiddet içeren Kristal gece olayın öncesindeki konuşmalarda ise yoğun şekilde kızgınlık, iğrenme ve aşağılama gibi ötekini suçlayıcı duygu tepkilerinin verildiği tespit edilmiştir (Matsumoto, Frank ve Hwang, 2015). Öte yandan gruplararası duygulara açıklama getiren güncel kuram ve modeller de geliştirilmiştir.

1.6. Gruplararası Duygu Kuramları

Alt insanlaştırma kuramı[4] (infra-humanization theory), iç grup yanlılığı ile dış grubun insani özellikler üzerinden küçümsenmesi sırasında duyguların devreye sokulduğunu iddia etmektedir. Bir taraftan iç gruba yönelik huzur, merhamet, utanma, acı hissetme ve empati gibi duygular diğer taraftan dış gruba yönelik şaşkınlık, kızgınlık, tatminsizlik, korku, aşağılama veya iğrenme gibi duygu eğilimleri ortaya çıkabilmektedir. Kültür çalışmalarında bir dönemler benimsenen etnosantrik yaklaşımlardan (dış grubun, iç grupla kıyaslanacak yeterlilikte önemli, yetkin karakteristik özelliklere sahip olmadığı, ilkel oldukları düşüncesi) ve özcülükle ötekini kıyaslamalarda kullanılan gerekçeler (essantialism, grup olgusunun, gruplararası farklılıkların insan gruplarının özünden kaynaklı olduğuna yönelik düşünce) alt-insanlaştırma durumlarına en belirgin örneklerdendir (Leyens, Demoulin, Vaes, Gaunt ve Paladino, 2007). Kuzey İrlanda'da Protestanlar ve Katolik gruplar arasında yapılan çalışmada alt-insanlaştırmayı daha az yapan kişilerin dış grubu affetmeye daha fazla istekli oldukları tespit edilmiştir (Tam vd., 2007).

Gruplararası duygu deneyimleri üzerine açıklama getiren diğer bir kuram da kalıpyargı içeriği modelidir (Stereotype content model). Fiske, Cuddy ve Glick (2002) kalıpyargı içeriklerine dair analizlerinde yetkinlik ve sıcaklık boyutlarını tespit etmişlerdir. Bu iki boyutun belirlenmesinde hedefe statü ve rekabet atfetme motivasyonları belirleyici olmaktadır. Hedef kişi veya gruba yönelik kalıpyargılardaki bu iki atıf seviyelerinin düşük veya yüksek olması hedefe yönelik merhamet, empati, hayranlık, aşağılama ve kıskançlık gibi duygu deneyimlerine açıklama getirmektedir. Atfedilen düşük statü ve düşük rekabet, hedefe yönelik yüksek bir sıcaklık ve düşük bir yetkinlik algısına neden olacak ve hedefe yönelik merhamet, empati gibi koruyucu duyguların hissedilmesine neden olacaktır (Örn. Ev kadınları, yaşlı veya engelli insanlar). Yüksek statü ve düşük rekabet atfının yapıldığı hedefe yönelik yüksek yetkinlik ve sıcaklık algısına sahip olunacak ve bu da hayranlık, sevgi gibi duyguların hissedilmesine yol açacaktır (Örn. İç grup üyeleri, yakın arkadaşlıklar). Düşük statü ve yüksek rekabet atfının yapıldığı hedefe yönelik ise düşük sıcaklık ve düşük

[4] Yalçın, M.G. (2017). "Göç Psikolojisi" kitabının yazarı ilgili kurama aynı çeviriyle kitabında yer verdiği gözlemlenmiştir.

yetkinlik algısı oluşacak bu durumda da hedefe yönelik aşağılama, hor görme gibi duygular hissedilecektir (Örn. Fakir insanlar, göçmenler). Bu son iki durum alt-insanlaştırma kuramının işaret ettiği iç gruba kıyasla dış grup üyesine yönelik aşağılama, tatminsizlik gibi duygu eğilimleri ve hedefin insani özelliklerini küçümseme eğilimleriyle örtüşmektedir. Son olarak yüksek statü ve yüksek rekabet atfının yapıldığı hedefe yönelik ise yüksek yetkinlik ve düşük yakınlık oluşacak ve bu durum da hedefe yönelik kıskançlık duygusunun hissedilmesine neden olacaktır (Örn. Japonlar, Yahudiler, zengin kişiler). Türkiye'den büyük bir örneklemle yapılan bir çalışmada katılımcılar, eğitimli ve zengin kişileri yüksek yetkinliğe sahip, evsizleri, dilencileri ve Suriyelileri en düşük yetkinliğe sahip gruplar olarak değerlendirmişlerdir (Kahraman, 2018). Fiske'in kalıpyargı içeriği modeli kuramındaki boyutlardan farklı olarak güç boyutu dikkate alınan farklı bir kuramla gruplararası duygu deneyimlerine açıklama getirilmiştir. Dış grupta algılanan güç, iç grubu tehdit edici ve endişelendirici (kaygılandırıcı) olabilmektedir. Dışarda algılanan bu güç, iç grubun algıladığı tehdit düzeyi dış gruba karşı algıyı belirleyebilmektedir. Kramer ve Jost'un (2002) dış grup paranoyası kuramı bu duruma açıklama getirmektedir. Dış gruba yönelik güvensizlik ve şüphe duyulması iç grubun savunulamaz olduğu inancını oluşturmakta ve grup temelli korku ve endişe duygularını besleyebilmektedir. Gruplar arası ilişkilerin karakteri olarak kullanılan imaj kavramı üzerine çalışan Brewer ve Alexander (2002), iç grup ve dış grup arasında yapılan değerlendirmelerle oluşan dış grup imajının iç grubun dış gruba yönelik duygusal ve davranışsal eğilimlerinin belirlenmesinde etkili olduğunu göstermiştir. Dış grup imajı modeli, aşağıdaki tabloda yer alan dış grup imajlarıyla, kişilerin değerlendirme paternleri, davranış eğilimleri ve duygusal tepkileri arasındaki ilişkileri içeren bir model altında toplamıştır.

Tablo 1.

Dış Grup İmaj Modelleri

Dış grup imajı	Değerlendirme paterni	Davranış eğilimi	Duygular
Dost	Hedef uyumlu, statü eşitliği, güç eşitliği	İş birliği	Güven, Hayranlık
Düşman	Hedef uyumsuzluğu, statü eşitliği, güç eşitliği	Saldırı veya önleme	Öfke
Bağımlı	Hedeften bağımsız, statü düşüklüğü, güç yoksunluğu	Sömürü, ataerkillik	İğrenme, aşağılama
Barbar	Hedef uyumsuzluğu, statü düşüklüğü, güç üstünlüğü	Savunmacı koruma	Korku, yılma, sindirilme
Emperyalist	Hedeften bağımsız, statü üstünlüğü, güç üstünlüğü	Direnme, isyan	Kıskançlık, kin, haset

Brewer ve Alexander (2002) modeldeki her bir imaj durumu manipülasyonu içeren deneysel çalışma gerçekleştirmiş ve Tablo 1'deki modeli destekleyen bulgular elde etmişlerdir. Çalışma sonucu dış grup imajının içeriği analizleri sonucu insanların dış gruba yönelik duygu deneyimlerinin ön görülebildiğini iddia etmişlerdir. Aynı ekip saha çalışmalarında Amerika'da lise öğrencileri arasında beyazların siyahlara ve siyahların beyazlara yönelik dış grup imajlarını incelemiştir. Çalışmada, siyahlar beyazları ekonomi ve politik alanlarda güç üstünlüğüne sahip görürken beyazlar siyahları giderek güç elde eden dış grup olarak değerlendirmişlerdir. Grup imajlarında ise siyahlar beyazların gözünde modele göre barbar bir imaja sahipken siyahlar beyazları modele göre emperyalist bir imaja sahip olarak görmüşlerdir. Bu sonuçlar modelin sunduğu duygu deneyimlerine dair beklentileriyle ilişkili çıkmıştır. Sonuçlara göre siyahlar beyazlara yönelik öfke ve hasetlik duygularına sahipken beyazlar da siyahlara yönelik korku ve sindirilme duyguları yaşamışlardır (Brewer ve Alexander, 2002). Grup temelli duygular ise bireyin grubuyla kurduğu özdeşimle beliren duygulardır.

1.7. Grup Temelli Duygular Kuramı (Gtd)

Grup temelli duygular kuramı, bu tür duygu deneyimlerine dair sosyal kimlik kuramı üzerinden açıklamalar getirmektedir. Sosyal kimlik kuramı, kişinin benlik konseptinin genişletilmiş bir versiyonunu sunar. Bu yaklaşımda, bireyin benliğine getirdiği psikolojik tanımlamalarda grup üyeliklerinin önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır (Tajfel, 1978; Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell,1987). Buradaki grup üyeliği, küçük sayıda insan toplulukları olabildiği gibi aynı ulusta, dinde, cinsiyette veya etnik kimlik gibi belli bir sosyal kategorinin üyeliği işaret edilebilmektedir. Gruplar arası çatışmalarda, rekabette veya sosyal bir karşılaştırmada kişi tek bir birey olarak konum almak yerine bir grubun üyesi olarak grup kimliğinin görünür olduğu biz içinde konum alır. Bu tür durumlarda kişi sıklıkla grup temelli duygu deneyimlerine sahip olur (Mackie, Smith ve Ray, 2008). Bu gruplar arası duygu modelinin temel iddiaları şu şekildedir:

a) Bir durumdan ya da olaydan kişi doğrudan etkilenmese de bu kişinin duyguları, belli bir sosyal kategorinin üyesi olarak o durum ya da olaydan etkilenebilir (Smith ve Mackie, 2015).

b) Grup temelli bu duygular benlik kategorizasyonu ve grup özdeşimi gibi grup düzeyinde benlik değerlendirmelerinden kaynaklandığı için bireysel düzeydeki duygu deneyimlerinden büyük ölçüde bağımsızdır (Smith, Seger ve Mackie, 2007).

c) Grup temelli duygular, grup üyesi olarak diğer grup üyelerine yönelik bağlanma, yakınlaşma ya da tam tersi uzaklaşma, sosyal uzaklık belirleme veya ayrımcılık gibi davranışlara yol açmada etkilidir (Smith ve Mackie, 2015).

Model, Lazarus'un (1991) duyguları değerlendirme kuramının (appraisal of emotions theory) temel almaktadır. Değerlendirme kuramında, duyguların sezgisel oluşumundan ziyade bilişsel süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıktığı yaklaşımı benimsenmektedir. Kurama göre duygular çevredeki olayların nesnelerin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde sosyal kimliklerin görünür olduğu durumlarda birey yaşayacağı duyguyu sosyal benliği üzerinden deneyimler ve bu grup temelli duyguların oluşmasını sağlamaktadır. Tuttuğu futbol takımının kazandığı müsabaka sonrası bireyin o takımın taraftarı olarak yaşadığı mutluluk, ülkesinin başka bir ülkeyle yaşadığı politik gerilim sonucu muhatabı ülkeye

duyulan kızgınlık birer örnektir. Bu örneklerdeki değerlendirme, bireyin benlik kategorizasyonuna bağlıdır. Smith (1993) değerlendirme kuramını grup düzeyinde incelemiştir. Grup temelli değerlendirmede iki temel değişken dış gruba yönelik davranış eğilimleri ve duygusal deneyimleri etkilemektedir. Birinci değişken, bireyin grubuyla ne kadar özdeşim kurduğu ikincisi ise bu grubun kişiye olan kolektif destek seviyesi yani gruptaki diğer bireylerin ilgili olay ya da nesneye yönelik kişiyle ne derece aynı fikirde olduğuna dair algıdır. Örneğin kamunun ortak bütçesinin göçmenler için harcanacak olması iç grup için gruba gelecek bütçenin kısıtlı hale gelmesi olarak değerlendirilebilmektedir. Grup özdeşimi yüksek olan birey, diğer iç grup üyelerinin kendisi gibi düşündüğüne dair algısı güçlüyse bu durumda dış gruba yani göçmenlere yönelik olumsuz duygular (öfke gibi) besleyebilmekte, dış grup üyeleriyle tartışma, onları hedef gösterme eğilimleri gözlemlenebilmektedir. Grup düzeyinde değerlendirmede özdeşim değişkenine odaklanıldığında etkili olan temel öğe benlik kategorizasyonudur. Benlik kategorizasyonu bireyin kendini, belirli bir gruba birtakım soyutlamalar üzerinden (bir grubun üyesi olmak, insan olmak) aidiyetle tanımlamasıdır. İşleyişinde ise kişi kendisiyle diğer iç grup üyeleri arasındaki benzerliğe ve dış grup üyesiyle farklılığına bakar. İç grup normlarını öğrenir. Bu normlara göre davranış sergiler, böylelikle iç grup üyeliğini bu normlar aracılığıyla görünür hale getirir. İç grup üyeliğini görünür hale getirmek aslında o iç grup üyeliğinin normlarını sergilemektir (Parkinson, Fisher ve Manstead, 2005: 95). Benlik kategorizasyonu süreci, diğer karmaşık değerlendirme süreçlerine kıyasla daha hızlı gerçekleşir (Turner, 2010)[5]. Bireyin benlik kategorizasyonu neyi nasıl değerlendirdiğini etkiler. Farklı seviyelerde benlik kategorizasyon farklı şekillerde değerlendirmelere ve farklı düzeylerde farklı duygusal deneyimlere neden olur (Goldenberg, Halperin, van Zomeren ve Gross, 2016).

Grup temelli duygular birbiriyle iç içe geçmiş aşamalarla ortaya çıkmaktadır. Bir durum sonrası o duruma dikkat kesilebilme, durumu değerlendirme ve son olarak duygusal tepkilerin oluşumu aşamalarından oluşmaktadır. Durum dışsal bir motivasyonla (uluslararası spor müsabakasında stadyumda milli marş okunması,

[5] John C. Turner'a ait 1985 yılı orijinal makalenin kaynakta yer verilen kitap bölümünde tekrar basılmış halidir

göçmenlerin gruplar halinde ülke sınırından geçtiği televizyon görüntüleri) ya da içsel bir motivasyonla (yaklaşan milli bir anma günü üzerine düşünceler, kamuoyunda göçmenlerin suçlu olduğu haberlere dair düşünceler) kişinin kendisine bir grubun üyesi olarak kategorize etmesiyle ilişkilidir. Sonrasında grup temelli duygu bu durumun kişi tarafından dikkate değer olmasıyla ilerler. Dikkat etme, ilgi duyma durumun belli bir yönüne odaklanmak, değerlendirme yapmanın yolunu açmaktadır (Smith ve Mackie, 2015). Bir futbol karşılaşmasında karşıdan gelen birinin üzerindeki forma kişinin tuttuğu takımla kurduğu özdeşime göre dikkatini çekebilmektedir. Sosyal medyadaki bir paylaşımda bir kadın kendisinin video görüntülerini çeken bir erkeğe ya da bu erkeğin bir göçmen olmasına ya da daha belirgin bir şekilde Afgan bir göçmen olmasına dikkat ediyor olması, bu paylaşımı nasıl değerlendireceğinde etkili olabilmektedir. Değerlendirme aşaması bu aşamada benlik kategorizasyonuyla beraber devreye girmektedir. Burada önemli bir diğer değişken de grup özdeşimidir. Benlik kategorizasyonu kişinin kendini belli bir grubun üyesi olarak algılaması iken grup özdeşimi ise kişinin grup üyeliğini bilişsel ve duygusal değerlendirmesidir (Tajfel 1978). Bu çalışmada kişinin kendini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kabul etmesi ve düşünmesine ek olarak özdeşleşme derecesi ise vatandaşlığa yönelik iyi-kötü, önemli-önemsiz değerlendirmelerini içerir. Özdeşleşmenin yüksek olmasıyla bireyin kategorize edildiği grupla ilişkili olaylarda daha güçlü duygular yaşaması mümkün olmaktadır (Goldenberg, Halperin, van Zomeren ve Gross, 2016). Grup temelli duygularla sıklıkla iç grubu ya da dış grubu kişi kendine bir bütün olarak hedef alabilmektedir. Tüm bir iç gruba ya da dış gruba kızgınlık, iğrenme ya da güvensizlik hissi duyulabilir. Kuram özellikle insanların dış grup üyelerine yönelik tepkilerini anlamada duygular üzerinden açıklamalar getirmektedir. İnsanlar sıklıkla etnik azınlıkları, göçmenleri iç gruba yönelik tehdit olarak görebilmekte ve tehdidin türüne göre onlara yönelik kızgınlık, iğrenme, aşağılama veya güvensizlik hissedebilmektedir (Cottrell ve Neuberg, 2005). İç grubu hedef alan grup temelli kızgınlık tipik olarak dış grubun iç gruba zarar vermesi veya iç grubun kurbanlaştırılmasıyla hissedilmektedir (Yzerbyt, Dumont, Wigboldus ve Gordjin, 2003). İnsanlarda eğer dış gruba yönelik açıklanamayan bir zarar verme girişimi varsa kendi iç gruplarına yönelik de grup temelli kızgınlık yaşanabilmektedir (Iyer, Schmader ve Lickel, 2007). Shepherd, Spears ve Manstead (2013) çalışmalarında iç grubun davranışlarının yine iç grup

üyeleri tarafından uygunsuz, gayri meşru bulunma düzeyi ve iç gruba karşı kolektif eylem eğilimi arasındaki ilişkide iç grup üyelerinin uygunsuz davranış karşısında hissettikleri grup temelli utanç (kısmi aracı) ve grup temelli kızgınlık duygusunun (grup temelli suçluluk duygusu hariç) aracı role sahip olduğunu gözlemlediler. Çalışmalarının devamında ise grup temelli suçluluk duygusunun iç grubun neden olduğu olumsuz sonuçları telafi etmeye, düzeltmeye yönelik davranış eğilimleriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de yürütülen doktora araştırmasında Öner (2015), kadın kimliğini belirginleştirerek katılımcıların kadın kimliğiyle bağlantılı grup temelli duygusal tepkilerini belirlemeye çalışmıştır. Katılımcılar, kadın grup kimlikleriyle anlık ve bireysel kimliklerine kıyasla daha fazla kıskanç, cesur ve değerli ama daha az güvende hissetmişlerdir.

Göç üzerine ilk çalışmalar, göçmenlerin göç öncesi ve sonrası travmatik süreçlerini, iyi oluş hallerini ve psikolojik baş etme yöntem ve süreçlerini incelenmiştir. Sosyal psikolojide ise çalışmaların kültürlenme süreçleri devamında yerel halkın dahil edildiği kültürleşme süreçlerine odaklanıldığı görülmektedir. Son yıllarda ise çalışmalarda göçmenin etnik, dini sosyal kimlikleri ile gruplararası etkileşim ve gruplararası gerilimlerine odaklanılmıştır. Göçün hedefindeki ülkelere kitlesel göçmen hareketlilikleriyle beraber sosyal psikoloji alanında araştırmalardaki son eğilimler daha çok göçmenlerle sosyal etkileşimlere, yerel halkın kültürel yönelimlerine, vatandaşlık hakkı gibi kolektif sahiplik inancına, ulus ve vatandaşlık özdeşimi ile gelen sosyal kategorizasyonlarının etkili olduğu göçmene yönelik grup temelli duygu tepkileri kapsamında olmuştur. Türkiye'de çalışmaların büyük çoğunluğu yerel halkın göçmenlere yönelik algılarını bulgulayan betimsel araştırmalar grubundadır.

Bu araştırma, ilişkisel ve çıkarımsal bulgulara dayalı modeller üzerinden göç meselesine açıklama getiren az sayıdaki çalışmadan biri olması yanı sıra özellikle model içeriğindeki kuram ve değişkenlerle yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik grup temelli duygusal tepkilerine açıklama getiren tek çalışma olması nedeniyle literatüre katkı sağlama girişimi olarak görülebilir.

1.8. Araştırmanın Hedefleri

Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik hali hazırdaki grup temelli duyguları ile Suriyeli göçmenlerden gelebilecek olası talepler sonrası grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide yerel halkın Suriyelilerle sosyal ilişkilerinde benimsediği ilişki türlerinin rolünün incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Bu kapsamda iki çalışma gerçekleştirilmiştir. İlk çalışma bir ölçek uyarlaması çalışması olup iki aşamalı yürütülmüştür. İkinci çalışmada ise grup temelli duygular ve ilişki modelleri arasındaki ilişkinin incelendiği modeller test edilmiştir.

1.9. Çalışma I: Ölçek Uyarlama Çalışması

Aşama 1. Talep senaryoları üzerinden ilişki modelleri kuramı ölçeği uyarlaması: Açımlayıcı faktör analizleri

Aşama 2. Talep senaryoları üzerinden ilişki modelleri kuramı ölçeği: Doğrulayıcı faktör analizleri

Çalışma I kapsamında, ilişki modelleri kuramı çerçevesinde yerel halkın Suriyeli göçmenlerle olan sosyal ilişkilerini, Suriyeli göçmenlerin talepleri bağlamında ölçmeyi amaçlayan bir ilişki modelleri ölçeği uyarlaması amaçlanmaktadır. Katılımcıların, Suriyelilerin farklı talepleri karşısında hangi ilişki türü normlarını benimsediklerinin incelenmesi hedeflenmektedir. İlk aşamada ölçeğin açımlayıcı faktör analizleri ikinci aşamada doğrulayıcı faktör analizleri yürütülmüştür. Ek analizlerle üçüncü çalışma kapsamında kullanılacak olan diğer ölçeklerin geçerlik ve güvenirlikleri test edilmiştir.

İlişki modelleri, verili bir durumda insanların başkalarıyla etkileşim içindeyken kendilerini görmelerini ve ilişki içinde durumu değerlendirmelerini sağlar. Bununla beraber belirli bir durumda hangi davranışın, talebin uygun (uygun değil) veya kabul edilebilir (değil) olduğuna dair özel bilgiler sağlar (Rai ve Fiske, 2011). Triandis, Kurowski ve Gelfand'ın (1994) kültür yönelimlere dair yatay (benliğin diğer benliklerle eşit olduğu ve eşitliğin vurgulandığı bir bütünde algılanması) ve dikey (benliğin parçası olduğu bütünde eşitsizliğe dayalı yapıyı kabul ettiği) boyutları ile bireycilik ve kolektivizm boyutlarından oluşan modelle açıklama getirmektedir. Vodasek (2009), bu model ile Fiske'in ilişki türleri arasında ilişkinin niteliğinin

kültürel yönelimlere bağlı olduğunu iddia etmektedir. Çalışmada yatay kolektivizm ile eşitlik ilişkisinin ve müşterek paylaşımın; dikey kolektivizm ile otorite düzeni ve müşterek paylaşım ilişki türlerinin ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın diğer hipotezleri aksine yatay bireyciliğin eşitlik ilişkisi ve orana dayalı ilişki ile anlamlı bir ilişki bulunamamış; dikey bireycilik ile orana dayalı ilişki arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dalğar (2021) Türkiye'de yürüttüğü doktora araştırmasında kültürel yönelimin yatay boyutlarında eşitlik ilişkisi, dikey boyutlarında ise otorite düzeni ilişkisi, kolektivist boyutun müşterek paylaşım ve bireyciliğin orana dayalı dayalı ilişki türlerini yordadığını gözlemlemiştir. İnsanların politik yönelimlerinde ve sosyal meseleleri açıklama getirmede ilişki modelleri kuramının etkisi olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Avusturalya'da liberal ideolojiye sahip bireylerin bir takım sosyal meselelere (ötanazi, ölüm cezası, savaş sırasında işkence, eşcinsel evlilikler, kürtaj, marihuana yasallaştırılması) karşı eşitlik ve müşterek paylaşım ilişki türleri daha çok benimsenirken muhafazakâr ideolojiye sahip bireylerin orana dayalı ve otorite düzeni ilişki türleri normlarını benimsedikleri gözlemlenmiştir (Simpson ve Laham, 2015). Bu bulgular, Rai ve Fiske'in (1991) Amerikan toplumunda yürüttükleri araştırmada müşterek paylaşım ve eşitlik ilişkisi türlerinin liberal görüşlerle, otorite düzeni ve orana dayalı ilişki türlerinin muhafazakâr görüşlerle ilişkili olduğunu gösteren sonuçlarla örtüşmektedir. Covid-19 salgınında, Amerika ve Türkiye'den katılımcılara verilen ilişki türleri ihlal senaryolarında fiziksel mesafeyi ihlal eden davranışların birlik motivasyonun ihlali, pandemide yetkililerin (doktorlar, siyasi liderler vb) yanlış bilgileri paylaşması Türkiye örnekleminde hiyerarşi motivasyonunun, Amerika örnekleminde ise hem hiyerarşi hem de birlik motivasyonunun ihlali üzerinden ahlaki olarak yanlış bulunmuştur. Pandemide insanların yiyecek ve içecekleri depolaması iki kültürden katılımcılarda eşitlik motivasyonunun ihlali, ihtiyaç malzemeleri satanların fiyatları arttırması ise her iki kültürün katılımcıları için orantılılık motivasyonunun ihlali nedeniyle ahlaki olarak yanlış bulunmuştur (Tepe ve Karakulak, 2021). Bu bulgular göç sonrası gruplararası gerilimlerde kaynakların paylaşımının ilişki modelleri üzerinden incelenmesine ön ayak olmaktadır. İlişki türlerini grup temelinde çalışan Fiske ve Tetlock (1997) ihlallerin, katılımcılar tarafından ahlaki olmayan, tuhaf, kabul edilemez, gayrı meşru ve kınanabilir olmasından daha fazla anlama gelebileceğine işaret etmektedirler.

Birbirine uzak (birbiriyle rekabet eden) iki ilişki türünün birbiriyle değiş tokuş girişimini bir tabunun ihlali olarak nitelendirilebileceğine işaret ederler. Örneğin insanlar genellikle orana dayalı bir ilişki türüne, müşterek paylaşım türü normlarının müdahalesine daha az olumsuz tepki göstermekte ve hatta "hoş" bile karşılayabilmektedir. Diğer taraftan müşterek paylaşım ilişki türü normlarının ağır olduğu bir ilişki türüne orana dayalı ilişki türü normlarının müdahalesinde ise çok daha fazla tepki gösterebilmektedir. Toplumsal meselelerde insanlar orana dayalı ilişki normlarına karşı kesin çizgilere sahip olup ve mesafeli durabilmektedirler (Tetlock ve McGraw, 2005). Örneğin 2023 yılı 6 Şubat depremleri sonrası kâr amacı gütmeyen Kızılay'ın ürettiği çadırları deprem yardımları sırasında sattığı haberleri kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştı (Teyit.org, 2023). Türkiye'de Suriyelilerin göçmen statüsüyle sahip olduğu temel haklar (GİB, 2023) (iş, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma vb), bu hakların sahibi olarak kamusal alandaki varlıkları, olası talepleri, medyada Suriyeli göçmen temsilleri, siyasi liderlerin ve seçim gündeminde politik tutumları, ülke ve dünya gündeminde ekonomi ve savaş durumları, Suriyeliler ile yerel halk arasında sosyal ilişkilerin niteliği üzerinde etkili olmaktadır. Bu araştırmada belirlenen hak temelli (Eğitim alma talebi, güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi, kanunlarla belirlenen şartlara uygun olarak vatandaşlık talebi, belediye yardımı talebi) ve varsayıma dayalı durumlar (Suriyelilerin Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebi) karşısında yerel halkın düşüncelerinde kendi ilişki türü normlarının ihlal edilip edilmediğinin önemli olacağı beklenmektedir.

İki aşamalı Çalışma I kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın, Suriyeli göçmenin olası taleplerine yönelik düşüncelerinde etkisi olan ilişki türlerinin yapısını ölçülebilir hale getirmek amacıyla tasarlanmış ölçüm materyali oluşturmaya yöneliktir. Uyarlanacak ölçek içeriği itibariyle literatürde yer alan aynı ya da farklı kültürler arasındaki sosyal ilişkilere odaklanan çalışmalardan hem grup temelli bir yaklaşım olarak hem de göç meselesi özelinde bir materyal oluşturma girişimi olarak farklılık göstermektedir.

1.10. Çalışma I Hipotezleri

Aşama I. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin beş farklı senaryoda sunulan olası taleplerine yönelik değerlendirmelerini, yerel halkın Suriyelilerle sosyal ilişkileri

üzerinden gerekçelendirmelerini ölçmek amacıyla uyarlanan ve 12 maddeden oluşan ilişki modelleri ölçeği (İMÖ) geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracıdır.

Aşama II, ilk aşamada belirlenen senaryoların, ilişki modelleri ölçeği ile belirlenen faktör yapısı DFA analizleriyle doğrulanacaktır.

1.11. Çalışma II Grup Temelli Duygular ve İlişki Modelleri

Çalışma II'de yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik hali hazırda genel grup temelli duygu deneyimleri ile yerel halka sunulan senaryolar sonrası grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide, ilişki modellerinin ve vatandaşlık özdeşimi rolü incelenecektir. Öncelikle yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik grup temelli duyguların bireysel düzeyde duyguların etkisinden bağımsız ölçülebilmesi için sosyal uzaklık ölçeği analizlere kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir. Aşağıda çalışma II'de yer alan değişkenlerin araştırma modelindeki rolüne ilişkin kuramsal bulgulara yer verilmiştir.

Sosyal Uzaklık[6]. Türkiye temsili olan bir araştırmada, ebeveyn olan katılımcıların yarısına yakını, çocuklarının Suriyeli çocuklarla arkadaşlık kurmasını istememektedir (INGEV, 2020). Bu durum yerel halk ile Suriyeli göçmenler arasındaki toplumsal gerilimi anlamak için gruplar arası sosyal uzaklık eğilimine odaklanılmasını önemli hale getirmektedir. Gruplar arası önyargı çalışmalarına dayanak olan sosyal temas kuramı, ortak amaç, eşit statüler, iş birliği ve kurumsal desteklerle bir araya getirilen farklı gruplar arasında karşılıklı önyargıların azalacağını ileri sürmektedir (Allport, 1954; Pettigrew, 1998). Kuram üzerine yapılan meta analiz araştırma sonucu, kuramın sunduğu optimal şartlar sağlandığında temasla beraber önyargıların azaldığı tespit edilmiştir. Gruplar arasında arkadaşlık ilişkilerinin ve buna ek olarak iç gruptan birinin bu arkadaşlığa sahip olduğu bilgisinin dahi önyargıları azalttığı gözlemlenmiştir (Pettigrew ve Tropp, 2006). Kuram gruplararası anlamlı temasların bireylerde dış gruba yönelik olumlu duygulara yol açabileceğini ileri sürmektedir (Pettigrew, 1998). Ancak bu temaslar bağlamlardan etkilenmektedir. Gruplar arası tehdidin ya da rekabetin olduğu durumlarda temasın kendisi olumsuz

[6] Ölçek sosyal mesafe ölçeği olarak da adlandırılmaktadır. Bu çalışmada sosyal uzaklık ifadesi tercih edilmesinin nedeni Covid-19 pandemi dönemi sosyal mesafe önlemleriyle kavramın farklı göndermeler yapabileceği ihtimaline dikkat edilmiştir.

duyguları güçlendirmektedir (Binder ve ark., 2009). 2016 yılında KONDA araştırma şirketi Türkiye temsili örneklemle yapılmış çalışmasında Suriyeli nüfusunun genel nüfusa oranının %10'dan fazla olduğu şehirlerde sosyal temasın ters etkiye neden olduğu tespit edilmiştir (Acar, 2021). 1950'li yıllarda bu ters etkinin görülmesinin ardından sosyal uzaklık kavramı çalışmalara konu olmuştur. Kavram, grup üyeleri arasında dış grup üyesine yakınlığa isteksiz olma hissi olarak kavramsallaştırılmıştır (Bogardus, 1959). Bogardus'un (1968) kavramla ilgili çalışmalarının devamında geliştirilen ölçek dış grubun etnik kökenine, ulusuna, dini yönelimlerine, diline dayalı önyargıları olan kişilerin kendilerini dış grup üyelerinden uzaklaştırma eğilimini ölçmektedir. Dış grup üyelerle ilişki, arkadaşlık, komşuluk gibi farklı yakınlıklardan rahatsızlık duyma düzeyleri ölçülen durumlar arasında yer almaktadır. Türkiye'de Suriyelilere yönelik yerel halkın sosyal baskınlık yönelimlerinin incelendiği çalışmada, sosyal baskınlığı eşitlik boyutunda olan katılımcılarda sosyal uzaklık eğilimleri daha düşük iken sosyal baskınlık yönelimi baskınlık boyutunda olan katılımcılarda Suriyelilere dönük sosyal uzaklık eğiliminin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Karaoğlu, 2015). Suriyeli göçmenlerle bütünleşme (entegrasyon) kültürleşme stratejisine yönelim arttıkça yerel halkın sosyal uzaklık eğilimlerinin düştüğü, dışlama kültürleşme stratejisine yönelimleri arttıkça sosyal uzaklık eğilimlerinin arttığı gözlemlenmiştir (Akfırat ve Yangın, 2018). Çok kültürlü toplumlarda gruplardan birinin diğerine yönelik sosyal uzaklık eğilimi üzerinde grubun ulusal özdeşim seviyesinin de etkili olduğu ve grubun kendi iç grubuna yönelik sosyal uzaklık eğilimi azalırken dış gruba yönelik mesafe eğiliminin yükseldiği görülmektedir (Wong ve Verkuyten, 2015). Bu araştırmada gerek yerel halkın vatandaşlık üzerinden sahip olduğu sosyal ve ekonomik hakları göçmenden farklı bir kanuni statüye işaret etmesi gerek ulusal özdeşimin etnik özdeşime işaret edebilme ihtimali sebebiyle özdeşim, vatandaşlık özdeşimi bağlamında ölçülmektedir.

Vatandaşlık özdeşimi ve ilişki modelleri. Özdeşim, bireyin benlik algısına duygusal ve bilişsel grup üyeliğinin dahil edilmesidir. Birey, benliğini özdeşim kurduğu grubun değerleri ve tutumlarıyla değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler diğer grupların üyeleriyle ilgili duygu, düşünce ve davranış eğilimlerini şekillendirmektedir (Hogg ve Abrams, 1998). Bireylerin, üyesi olduğu grupla (örneğin Türk vatandaşı, Müslüman, erkek, hemşerilik) kurduğu özdeşim ne kadar

yüksekse o grubun prototipik davranışlarını daha çok gösterme eğilimi vardır. Grup özdeşimi ile benlik kategorizasyonu pozitif yönde güçlü düzeyde ilişkilidir (Yzbert, Dumont, Wigboldus ve Gordjin, 2003). Vatandaşlık özdeşimi, ilişki modelleri üzerine çalışmalarda sağ kanat yetkeciliğin, otorite düzeni ilişki türü içinde yer alan alttan üstte hiyerarşi boyutu ile sosyal meselelere kişisel duruş arasında aracı role sahip olduğu görülmektedir (Simpson ve Laham, 2015). İlişki modelleri ile Shwartz'ın sunduğu değer yapıları arasında ilişkileri inceleyen Roccas ve McCauley (2004) ilişki modellerinin bireyin değer önceliklerini şekillendirebileceğini iddia etmektedir. Otorite düzeni ilişki normlarında birey ya da grup üyelerinin, Schwartz'ın tanımladığı geleneksellik ve uyma değerleri ile uyumlu olabilmektedir. Bireyin uyarıcı değerler olan hedonizm, benlik yönelimi gibi kendi beklenti ve isteklerini önceleyen içsel etkenli değerlerden farklı dış etkenlerin beklentilerine (güç, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerleri) uyma ya da dış etkenlerin beklentilerini karşılayacak düzen yapısı içinde ilişkilerini düzenlemiş olması beklenebilmektedir. Müşterek paylaşım ilişki modelleri normlarını benimseyen kişilerde evrenselcilik ve iyilikseverlik değerlerine mesafeli olunması durumunda daha küçük gruplardaki insanların refahı, ulusalcı, vatansever ideolojiler ve eğilimlerin dışa vurumu gözlemlenebilmektedir (Roccas ve McCauley, 2004). Bu değerlere mesafenin olmadığı ve müşterek paylaşım ilişki modellerinin daha geniş çerçevede kurulduğu durumlara da örnekler mevcuttur. Bir çeşit dünya vatandaşlığı bilinci içinde doğa ve insan arasında bir sosyal ilişki kurulabilmektedir. Tenant'ın (2012) iklim değişikliği üzerine yaptığı çalışmada katılımcılarının müşterek paylaşım ilişkisi içinde daha evrenselci değer anlayışlarıyla doğanın kırılganlığı evrensel bir sorumluluk ağı içinde insanın diğer tüm canlılara karşı görevleri olduğunu ve iklim krizinin sorumluluğunun tüm insanlara dağıtıldığı bir ilişki kurulduğunu gözlemlemiştir. Bu araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti mensubu yerel halkın Suriyeli göçmenlere dönük grup temelli duygu deneyimlerinin bir durum veya talep karşısında gelişen grup temelli duygu tepkileri ile ilişkili olacağı beklenmektedir.

Genel grup temelli duygular ve grup temelli duygu tepkileri. Gruplar arası çatışmalar, olumsuz duyguları hem beslemekte hem de bu duygulardan beslenmektedir (Halperin, 2010; Halperin, Bar-Tal, Nets-Zehntug ve Almong, 2008). Bireyler iç grup üyelerinin gruplar arası yaşadığı deneyimlerden, iç gruba etkisi olan

durumlardan etkilenerek grubu adına olumsuz duygu deneyimi yaşayabilmektedir. Bu yaşanan duygu deneyimi, grup temelli duygu deneyimi olarak tanımlanmıştır (Mackie, Devos ve Smith, 2000). Halperin ve Gross (2010) uzun dönem duyguların belirli durumlara gösterilen duygusal tepkiler ve bilişsel değerlendirmeler üzerindeki etkilerini incelemiştir. 2009 Gazze savaşı sonrası İsrail vatandaşı katılımcılarda, Filistinli dış grup üyelerine yönelik uzun dönem kızgınlık duygular ile yine aynı gruba yönelik Gazze savaşı sonrası kızgınlık duygusu tepkisi üzerinde anlamlı etkisi olduğu bulgulanmıştır.

Grup temelli duygular ve ilişki modelleri. Sunar ve arkadaşları (2021), ahlaki yanlışlığa yönelik ihlaller ile ötekini suçlayıcı duyguların yoğunluğu arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Kültürler arası çalışmada, sosyal ilişki içinde, failin müşterek paylaşım ihlali karşısında gözlemcinin iğrenme duygusu, otorite düzeni ihlali karşısında hor görme duygusu, eşitlik ilişkisi ve müşterek paylaşım ihlalinde ise kızgınlık duygusu deneyimini diğer ilişki modellerine kıyasla daha yüksek olacağına dair hipotezler test edilmiştir. Kızgınlık duygusunun tüm ilişki modellerinde görüldüğü, eşitlik ilişkisi ihlalinde ise kızgınlığın diğer ilişki modellerine kıyasla daha fazla hissedildiği gözlemlenmiştir. Müşterek paylaşım ilişkisinin ihlalinde iğrenme ve aşağılama duygusunun diğer ilişki modellerinin ihlalinden daha fazla hissedildiği gözlemlenmiştir. Çalışmanın Türkiye ayağında hiyerarşide üstte olanın ihlal ettiği otorite düzeni ilişkisinde kendini suçlayıcı düşünceler içinde olmadığı ama aynı ilişki düzeninde hiyerarşide altta olanın ilişkiyi ihlal etmesi halinde kendini suçlayıcı (utanma) duygusunu hissedeceği düşüncesine sahip olduğu görülmüştür (Sunar vd., 2021). Bireylerin doğru ve yanlış olarak sonuçlandırdıkları yargılar, ilgili sosyal bağlamı yorumlamak, yapılandırmak veya koordine etmek için kullandıkları ilişki modellerine bağlı olarak değişmektedir. Belirlenen ilişki modelleri normu eylemlerin doğru veya yanlış, övgüye veya kınamaya değer bulunma derecesinde farklılığa yol açmaktadır. Roccas ve McCauley (2004) önceki bölümlerde konu edilen çalışmalardan (Shweder, 1997 ve Rozin, 1999) yola çıkarak "orana dayalı ilişki" ve "eşitlik" ilişki türleri içinde özerklik alanının ihlalinde kızgınlığın, "müşterek paylaşım" ve "otorite düzeni" içinde birlik alanı ihlalinde aşağılamanın gözlemlenebileceğini savunmuştur. İlişki modelleri ile iğrenme duygusu arasında

kurduğu ilişki ise dört ilişki türünden herhangi biri ya da birkaçının ihlalinin doğal ve ilahi düzeni kirleten etkileri, iğrenme duygusuna neden olabilmektedir.

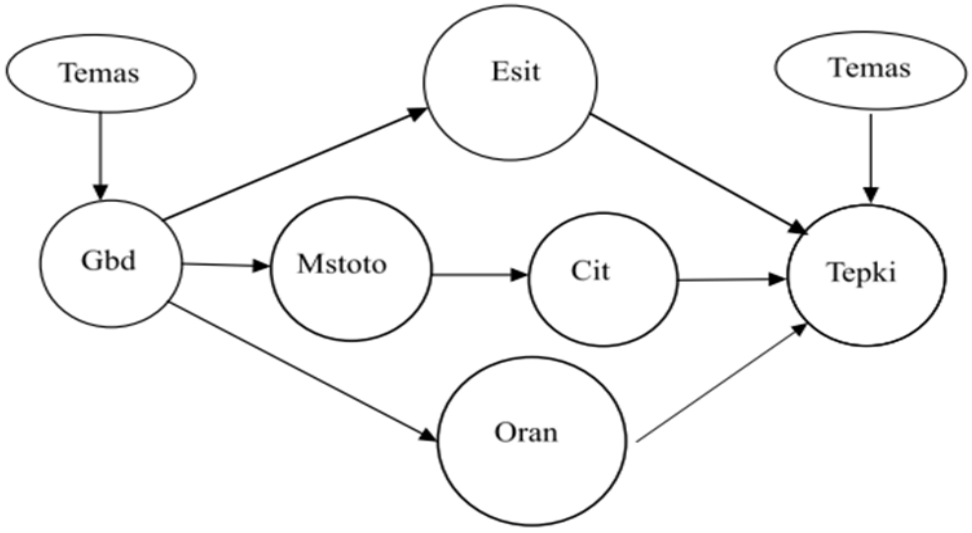
1.12. Çalışma II Hipotezleri

Çalışma II, katılımcıların Suriyelilere yönelik sosyal uzaklık eğilimlerinden bağımsız olarak Suriyelilere yönelik grup temelli duygu deneyimleri ile senaryolar sonrası grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide, ilişki modellerinin sahip olduğu rolü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki çalışmalar ve kuramlar kapsamında hipotezler şu şekilde oluşturulmuştur (Model bkz. Şekil 1).

Şekil 1.

Çalışma II-Araştırma Modeli ve Regresyon Yolları

Not. Temas: Sosyal uzaklık eğilimi, Gtd: Grup temelli genel duygu deneyimi, Mstoto: Müşterek paylaşım ilişkisi ve Otorite Düzeni ilişkisi, Esit: Eşitlik ilişkisi, Oran: Orana dayalı ilişki, Cit (Citizenship): Vatandaşlık özdeşimi, Tepki: Senaryolara verilen grup temelli duygu tepkileri

Hipotezlerde, yerel halkın Suriyelilere yönelik sosyal uzaklık eğiliminden bağımsız grup temelli duygu deneyimlerini ölçmek için sosyal uzaklık değişkeni kontrol değişkeni olarak analizlere dahil edilmiştir. Grup temelli duygu ve senaryolar

sonrası grup temelli duygu tepkileri değişkenleri üzerinde Sosyal uzaklık değişkeni kontrol edilerek aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

Hipotez 1: Yerel halkın Suriyelilere yönelik hali hazırdaki grup temelli duygularının (Gbd) Suriyelilerin talep senaryoları sonrası oluşan grup temelli duygusal tepkileri (Tepki) üzerindeki etkisinde, eşitlik ilişkisinin (Eşit) dolaylı etkiye sahip olması beklenmektedir.

Hipotez 2: Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları (Gtd), senaryolar sonrası grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerinde, orana dayalı ilişkinin (Oran) dolaylı etkiye sahip olması beklenmektedir.

Hipotez 3: Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguların senaryolar sonrası duygusal tepki üzerinde, müşterek paylaşım ve otorite düzeni (mstoto) ilişki türleri ile vatandaşlık özdeşiminin (Cit) iki adımlı dolaylı etkiye (two step mediation) sahip olması beklenmektedir.

Ek olarak, çalışmada kullanılacak her bir talep senaryosu bağlamında araştırma modelinin nasıl bir yapıya sahip olacağı incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM ve BULGULAR

3.1. 2.1. ÇALIŞMA I -AŞAMA I

Bu aşamanın temel amacı, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin olası taleplerinden oluşan farklı senaryoları değerlendirirken yerel halkın düşüncelerinde hangi ilişki modellerinin daha önemli olduğunu tespit edebilmek amacıyla yürütülecek olan çalışmalar öncesinde, senaryo temelli İlişki Modelleri Ölçeğinin (İMÖ) geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığını belirlemektir. Bu senaryolar, ikisi hak temelli, ikisi varsayıma dayalı ve biri yardım temelli talepleri içerecek şekilde kurgulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Çalışma I iki aşamalı olarak yürütülmüştür.

2.1.1. Katılımcılar

Çalışma grubu, Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde (Tekirdağ Namık Kemal, Pamukkale, İstanbul Üniversitesi) eğitim gören öğrencilerden ve öğrenci olmayan yetişkin katılımcılardan oluşmuştur. Anket kontrol sorularına beklenen cevabı veremeyen 12 katılımcı ve ankete katılım süresi 5 dakikadan az olan 23 katılımcı olmak üzere toplam 35 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümünden ankete katılan öğrenciler ders kredisi almışlardır. Bu şekilde katılımcılara ulaşılmasının tercih edilmesinde Covid-19 pandemi süreci ve sosyal uzaklık önlemleri etkili olmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2'te sunulmuştur.

Tablo 2.

Çalışma I-Aşama I Katılımcı Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kategoriler	N	%
		339	
Yaş	Ortalama: 28,40		
	Min.-Mak.: 18-68 (SS: 10.4)		
Cinsiyet			
	Erkek	101	29.8
	Kadın	238	70.2
	Toplam	339	
Meslek			
	Öğrenci	194	57,4
	Gelir getiren bir işe sahip değil	24	7.1
	Çalışan	107	31.6
	Emekliyim	10	3
	Diğer	3	0.9
	Toplam	338	
Eğitim süresi			
	Ortalama: 15,33	332	
Medeni durum	Bekar	242	71.6
	Evli	83	24.6
	Boşanmış	10	3
	Diğer	3	0.9
	Toplam	338	
Yaşanılan yer			
	İstanbul	176	0,52
	İstanbul dışı	163	0,48
	Toplam	339	
Yaşanılan yerde			
	Hayatı boyunca	316	0,94
	Diğer	22	0,06
	Toplam	338	

Çalışma grubu 339 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu kadın (%70,2) yaklaşık yarısı üniversite öğrencisi ve %30'u ise üniversite öğrencisi olmayan ve gelir getiren bir işe sahip olan kişilerdir. Katılımcıların eğitim aldığı süre ortalama 15 senedir (yaklaşık lise mezunu seviyesi), büyük çoğunluğunun medeni durumu bekardır. Katılımcıların yarısından fazlası İstanbul'da yaşamaktadır ve büyük

çoğunluğu tüm hayatı boyunca aynı şehirde yaşamıştır (Detaylı bilgi için bkz. Tablo 2).

Aşama I, senaryo taleplerine yönelik sorular katılıma göre beş farklı veri setine ayrılmıştır. Çalışma grubundaki 339 kişiden "Eğitim talebi" senaryosunu içeren sorulara cevap veren 150, "Doğumla vatandaşlık talebi" senaryosuna yönelik soruları cevaplayan 158, "Belediye yardımı talebi" senaryosu sorularını cevaplayan 155, "Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi" senaryosuna yönelik soruları cevaplayan 160 ve son olarak "Sermaye üzerinden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talebi" senaryosuna cevap veren 169 katılımcı ile ayrı ayrı veri setleri üzerinden çalışmanın analizleri yürütülmüştür.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Demografik sorular. Çalışmada ilk olarak katılımcılara, cinsiyet, yaş, mesleki bilgileri, eğitim ve medeni durumları, yaşadıkları il ve yaşadıkları yerde bulunma süreleri soruları yöneltilmiştir.

Senaryolar. Beş farklı talep senaryosu kullanılmıştır. Senaryolar 2011 yılı Suriye'de iç savaş sonrası Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin kamusal alanda varlıklarıyla ilgili gündeme gelen ve tartışılan meseleler üzerinden araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Türkiye'de Suriyelilere eğitim ve sağlık hizmetinin verilmesi, yabancıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olabilmeleri hususunda kanuni düzenlemeler, Suriyeliler olmak üzere göçmenlere yapılan ekonomik destek, Suriye ile politik gerginlikler, Suriyeli göçmen nüfusunun Türkiye'nin toplam nüfusuna oranındaki artış, şehirlerde ve kamusal alanlarda yerel halkla sosyal etkileşimlerinde ortaya çıkan gerginlikler, sosyal medyada Suriyelilere yönelik söylemler bu senaryoların oluşturulmasında kullanılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında belirlenen dokuz senaryo alanında uzman araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Suriyeli göçmenlerden kendi aralarındaki çok eşli evliliklerinin kanuni olarak tanınma talebi, Suriyeli erkek göçmenlerin "cellabiye" tarzı geleneksel kıyafetlerini gündelik, kamusal alanlarda giyebilme talebi, iş yeri açma talebi, uluslararası sanatsal ve bilimsel başarılara sahip Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık talebi senaryolarından bir kısmının kamuoyunda tartışılmayan konulardan olması bir kısmının diğer senaryolara göre daha az gündemde olması sebebiyle çalışmaya dahil

edilmemiştir. Farklı nitelikte içeriklere sahip beş senaryo çalışmada kullanılmıştır. Senaryolarda Türkiye'de yaşayan yabancılara verilen kanuni haklar üzerinden Suriyelilerden gelebilecek olası taleplere (Eğitim alma talebi, Güvenli bölge yerine Türkiye'de yaşadıkları şehirlerde kalma talebi, Ekonomik sermayeye sahip olan yabancılara tanınan vatandaşlık hakkı) yer verilmiştir. Bununla beraber göçmenlere kanuni hak tanınmadığı ama kamuoyunda tartışılan Türkiye'de doğan göçmen çocuklarına vatandaşlık verilip verilmemesi konusu varsayıma dayalı bir talep senaryosu olarak çalışmada yer almıştır. Son olarak hak temelli ya da varsayıma dayanmayan talep türüne örnek olabilecek bir senaryo hazırlanmıştır. Bu senaryo ise Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları bölgenin yerel yönetimlerinden ekonomik destek talep etmelerini içermektedir (Senaryo içerikleri için bkz. Tablo 3). Katılımcılara, her bir senaryo sonrası senaryodaki talebe yönelik bir soru olarak "Bu talep hakkında ne düşünüyorsunuz? (Hiç yanlış bulmuyorum 0- çok yanlış buluyorum 6) ve yine her bir senaryo sonrası, senaryodaki talebe yönelik düşüncelerinde ilişki modellerinin içeriklerinin ne derece önemli olduğu sorusu yöneltilmiştir (Bu düşüncenizde, Suriyelilerle az ya da çok ilişkilerinizi düşünerek aşağıdaki ifadeler ne derece etkilidir?). Son olarak senaryodaki talebin katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı sosyal kimliği içinde kendilerine hangi duyguları ne derece hissettikleri (kızgınlık, memnuniyet, iğrenme, güvensizlik, aşağılama ve diğer) sorulmuştur. Hazırlanan senaryo seti pilot çalışma kapsamında 20 katılımcıya sunulmuştur. Hazırlanan kontrol soruları ("Bu bölümde 2'yi işaretleyiniz", "Bu bölümde 3 veya 4'ü işaretlemeyiniz") katılımcılardan mobil telefonlar üzerinden yapılan anketlerin uygulanabilirliğini düşürdüğüne yönelik gelen geri dönüşler sonucu ("bu alanı boş bırakınız") şeklinde değiştirilmiştir.

Tablo 3.

Senaryolar ve İçerikleri

Kod adı	Senaryo	İçerik
1.EGM	Eğitim talebi (Hak temelli talep)	Türkiye'deki devlet okullarında (ilkokul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartlar bulunmaktadır. Bu şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerden bazıları Türkiye'deki devlet okullarında eğitim görmeyi talep etmektedir. Suriyelilerin bu talebi hakkında ne düşünürsünüz?
2. DGM	Doğumla elde edilecek vatandaşlık talebi (Varsayıma dayalı talep)	Türkiye'de dünyaya gelen Suriyeli bebeklerin vatandaş kabul edilebilmeleri için anne ya da babalarından en az birinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerekiyor. Kanuna göre Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar, Türk vatandaşı olamıyor. Suriyelilerden bazılarının, Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebinde bulunduklarını farz edersek, böyle bir talep hakkında ne düşünürsünüz?
3.BEL	Belediye yardımı (Yardım temelli talep)	İhtiyaç sahipleri, kendilerine mal, hizmet veya para yardımı yapılması için yaşadıkları İl ve İlçe Belediyelerinden yardım talebinde bulunabilmektedirler. Suriyelilerin böyle bir yardım talebinde bulunmaları hakkında ne düşünürsünüz?
4.GVN	Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi (Varsayıma dayalı talep)	Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında, güvenli bölge oluşturulması ve Türkiye'deki Suriyelilerin bu bölgelere yerleştirilmesi planlamaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalmayı talep etmesi halinde, bu talep hakkında ne düşünürsünüz?
5.SERM	Sermaye ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talebi (Hak temelli talep)	Eylül 2018 tarihli Türk vatandaşlığı kanununun uygulanmasıyla birlikte, En az 500 bin Amerikan doları (Yaklaşık Üç buçuk milyon Türk lirası) tutarında Türkiye'de sabit sermaye yatırımı olan veya Türkiye'de en az 250 bin[7] dolar (1,75 milyon Türk lirası) tutarında ev satın alan yabancılar Türk vatandaşlığına hak kazanabilmektedirler.

İlişki modeli ölçeği (İMÖ). Tepe ve Aydınlı-Karakulak (2019) tarafından senaryo temelli geliştirilmiş ve dört boyuttan oluşan, 18 maddelik ilişki ihlallerinden oluşan ölçek kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin iç tutarlılık seviyesi yüksek

[7] Araştırma verilerinin toplandığı dönemden yaklaşık on ay sonra ilgili kanun maddesinde değişikliğe gidilmiş ve bu miktar 400 bin dolar olarak belirlenmiştir (mevzuat.gov.tr, 2023).

seviyededir (Cronbach alfa= .94). İlgili çalışmada ahlaki ihlal senaryoları ilişki modellerine göre geliştirilmiş ve ölçek maddeleri senaryolara göre ifade edilmiştir. Bu çalışma da ise katılımcılara sunulan senaryolar, ahlaki ihlalden farklı olarak yukarıda bahsedilen talepleri içermektedir. Bu nedenle bu çalışma için yeniden düzenlenen ölçekte, maddelerinin içeriği değiştirilmeden senaryolar ile anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde maddeler üzerinde düzenlemelere gidilmiştir. Bununla beraber kuramsal ve uygulama alanlarında uzman olan araştırmacılar eşliğinde seçilen 12 madde bu çalışma için kullanılmıştır. Her bir senaryo için katılımcılara senaryodaki talebe yönelik düşüncelerinde etkili olan ilişki türü ihlalinin derecesi 0'dan (Hiç) 6'ya (Çok fazla) 7'li skorla puanlandırılmıştır. Sırasıyla müşterek paylaşım ilişki türü, otorite düzeni, eşitlik ilişkisi ve orana dayalı ilişkiye "*birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği", "bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı", "bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı" ve "orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı"* birer örnek olarak verilebilir. Her bir boyutun toplam puanı hesaplanarak analizlere dahil edilmiştir (Boyutlarda puanlar 0 min-18 maks.). Puanın yüksekliği taleplerde ilgili ilişki türünün boyutunun daha çok önemsendiği anlamına gelmektedir.

2.1.3. İşlem

Katılımcıların değerlendirmeleri anket yazılım programı Survey Monkey aracılığıyla alınmıştır. Çalışmaya başlamadan önce katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve onayları alınma şartıyla ankete erişimleri sağlanmıştır. Araştırmadaki tüm çalışmalar, İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu onaylıdır (Bkz. Etik kurul onayı Ek 3). Katılımcılara demografi soruları sonrası beş talep senaryosu her katılımcı için farklı sıralamada sunularak sıra etkisi ve ortak metot varyansı minimize edilmiştir. Anketteki tüm soruların değerlendirilebilmesi katılımcıların en fazla 25 dakikasını almaktadır (Anket için bkz. Ek 2). Ankete katılımda gönüllülük esas alınmıştır.

2.1.4. Analiz

Bu aşamada talep senaryolarına yönelik gerekçelendirmeleri ölçmek amacıyla uyarlanan ve 12 maddeden oluşan ilişki modelleri ölçeğinin (İMÖ) geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığının sınanması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda

ilk olarak ölçeğin geçerliği kapsamında madde analizi, açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenirliği için ise Cronbach alfa değeri hesaplanarak iç tutarlılık sınaması gerçekleştirilmiştir. İMÖ'nün yapı geçerliği kapsamında ilk olarak madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Her bir madde için madde-toplam puan korelasyonunun en az .20 olması beklenmiştir. Yine yapı geçerliği doğrultusunda, İMÖ sadece boyutların toplamı alınan bir profil ölçeği olduğundan ve Türkiye örneklemiyle yürütülen çalışmada (bkz. Tepe ve Karakulak, 2019) olduğu gibi temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA yürütülmüştür. Verilerin faktör analizi için uygunluğu örneklem büyüklüğünün yeterliliği için hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve dağılımın uygunluğu için kullanılan Bartlett küresellik testi ile değerlendirilmiş olup KMO değerinin en az .70 ve Bartlett küresellik testi X^2 değerinin yüksek derecede anlamlı olması kriter olarak kabul edilmiştir. Her bir maddenin ortak varyans değerinin ve rotasyon öncesi faktör matrisinde 1.faktöre olan yükünün en az .30 olması hedeflenmiştir. Rotasyon sonrası elde edilen örüntü matrisinde de yine her bir maddenin ait olduğu faktöre en az .30 ile yüklenmesi ve çift yüklenmesi durumunda, aradaki farkın en az .10 olması koşulu belirlenmiştir. Bahsi geçen koşullar sağlanıncaya değin koşulları karşılamayan maddelerin analizden çıkarılması ve ilgili basamaktaki işlemlerin tekrarlanması planlanmıştır. Ölçeğin AFA sonrası son halinin güvenirliği kapsamında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayıların en az .70, madde-toplam puan korelasyonlarının ise en az .20 olması beklenmiştir.

3.2. ÇALIŞMA I-AŞAMA I BULGULAR

2.2.1. Eğitim Talebi (EGM)

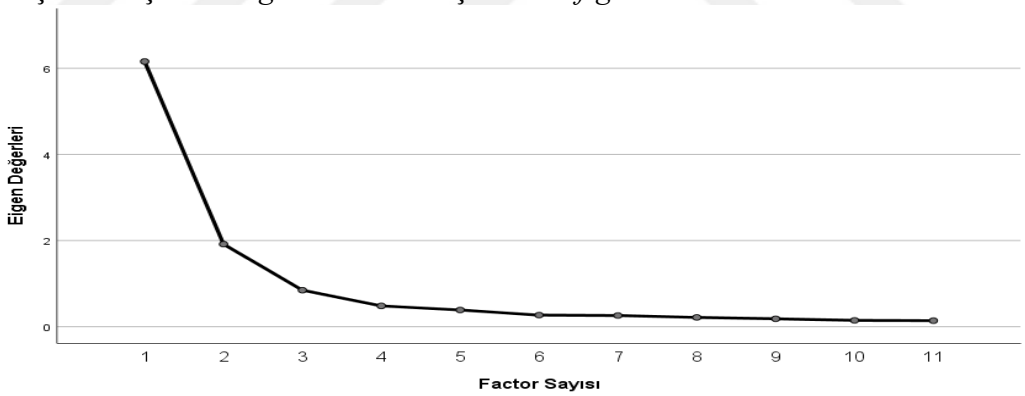
Eğitim talebi senaryosu üzerinden uygulanan ilişki modelleri ölçeğinin yapı geçerliği ve güvenirliğinin incelendiği çalışmada ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olmadığı saptanmış ve AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının

AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.89; Barlett $\chi 2$ (66) = 1435,88, p<.001).

İlk faktör analizinde temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA tüm maddelerin ortak varyans değerlerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre yine .30'un üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Örüntü matrisi sonucu, çift yüklenen bir maddenin olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili madde (egmoto2: Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı) analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan tüm maddelerle tekrarlanan analizler ilk aşamadaki analizlerdeki sonuçlarla paralellik göstermiştir. Faktör yapısı boyut sayısına zorlanmadığında iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Fakat saçılım grafiği (Tablo 1) yapıda, dört faktör sonrasında belirgin şekilde düzleşme olmasının kurama uygun olarak yapının dört faktöre zorlanabileceği konusunda fikir vermektedir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2.

Çalışma I- Aşama I Eğitim Talebi Saçılım Grafiği

İlişki modelleri kuramının önerdiği boyut sayısına uygun dört faktöre sıkıştırılarak yapılan analizler sonucu kuramın önerdiği boyutlara uygun olarak maddelerin dağılım gösterdiği yapının, toplam varyansın %85'ini açıkladığı belirlenmiştir (Detay için bkz. Tablo 4).

Tablo 4.

Aşama I Eğitim Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları

Madde kodları, içerikleri ve boyutlar		Faktör Yükü	Ortak Varyans	Madde Toplam Puan
Müşterek Paylaşım: 3 madde. Özdeğer=6.15 Açıklanan Varyans= %55.97				
egmmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	.99	.80	.70
egmmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	.76	.80	.71
egmmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	.70	.70	.69
Eşitlik İlişkisi: 3 madde. Özdeğer=1.91 Açıklanan Varyans= %17,41				
egmequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	.92	.66	.53
egmequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	.88	.62	.54
egmequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	.53	.65	.72
Orana Dayalı İlişki: 3 madde. Özdeğer=0.85 Açıklanan Varyans=%7,72				
egmoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	.91	.67	.79
egmoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.87	.73	.72
egmoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.81	.86	.75
Otorite Düzeni: 2 Madde. Özdeğeri= .48 Açıklanan Varyans= %4,37				
egmoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	.84	.48	.67
egmoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	.78	.79	.71

Tablo 4 incelendiğinde, belirlenen her dört faktörün oldukça yeterli düzeyde faktör yüküne sahip maddelerden oluştuğu (en düşük faktör yükü .53, diğerleri .70 ve üzerinde), bu maddelerin toplam puanla korelasyonlarının yüksek seviyelerde olduğu, ayrıca faktör varyansı en düşük .48 olmak üzere yeterli düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlarla paralel olarak yapının genel iç tutarlılık oranı α= .92, tek tek bakıldığında ise "Müşterek Paylaşım" boyutunun iç tutarlığı α= .91, "Eşitlik ilişkisi" boyutunun iç tutarlığı α= .87, "Orana Dayalı İlişki" boyutunun iç tutarlılığı α= .92 ve son olarak "Otorite Düzeni" boyutunun iç tutarlılığı α= .86 olarak hesaplanmıştır (Detaylı bilgi için bkz. Tablo5).

Tablo 5.

Aşama I Eğitim Talebi İlişki Modeli Ölçeği Faktör Tanımlayıcı İstatistikleri ve Güvenirlik Katsayıları

İlişki türleri	X	S.S.	İç-tutarlılık
İlişki Modeli Ölçeği Toplam	46,68	14,22	,86
Müşterek Paylaşım	12,39	5,99	.93
Eşitlik İlişkisi	14,21	4,87	,82
Otorite Düzeni	12,98	3,60	.78
Orana Dayalı İlişki	12,93	5,32	.90

Not. X= Ortalama, S.S= Standart Sapma, İç tutarlılık cronbach α

2.2.2. Doğumla Vatandaşlık Talebi (DGM)

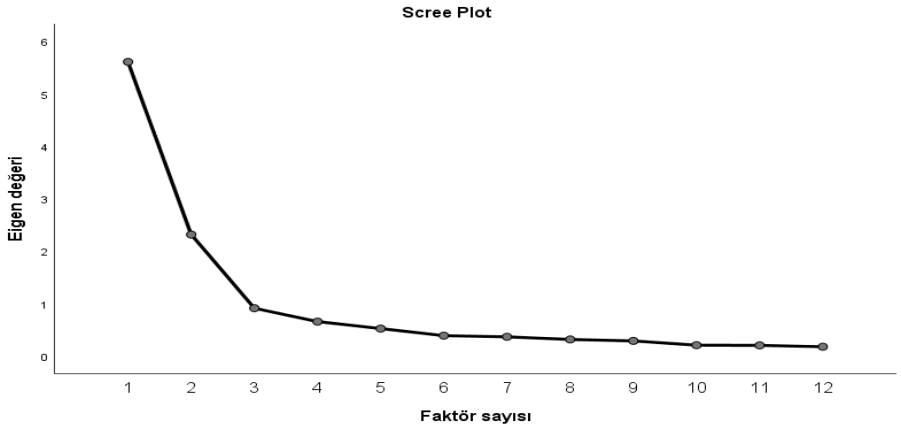
Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu üzerinden uygulanan ilişki modelleri ölçeğinin yapı geçerliği ve güvenirliği incelemek için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları ele alınmıştır. Madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olmadığı saptanmış (en düşük korelasyon .51) ve AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.88; Barlett $\chi 2$ (66) = 1176,45, p<.001).

İlk faktör analizinde, temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA tüm maddelerin ortak varyans değerlerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre yine .30'un üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Eigen değeri 1'in üzerinde iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Fakat saçılım grafiği (Şekil 3), dört faktör

sonrasında belirgin şekilde yapıda düzleşme olması kurama uygun olarak yapının dört faktöre zorlanabileceği konusunda fikir vermiştir.

Şekil 3.

Doğumla Vatandaşlık Talebi İMÖ Saçılım Grafiği

İlişki modelleri kuramının önerdiği boyut sayısına uygun dört faktöre sıkıştırılarak yapılan analizler sonucu kuramın önerdiği boyutlara uygun olarak maddelerin dağılım gösterdiği ve yapının, toplam varyansın %79'unu açıkladığı belirlenmiştir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 1.

Doğumla Vatandaşlık İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları

Madde kodu, içerikleri, boyutlar		Faktör yükü	Ortak varyans	Madde toplam korelasyon
Orana Dayalı İlişki 3 madde. Özdeğer=5.61 Açıklanan Varyans=%46,74				
dgmoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.98	.86	.81
dgmoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.71	.73	.77
dgmoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	.66	.67	.78

Madde kodu, içerikleri, boyutlar		Faktör yükü	Ortak varyans	Madde toplam korelasyon
Müşterek Paylaşım 3 madde. Özdeğer=2.31 Açıklanan Varyans= %19.32				
dgmmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	.87	.80	.81
dgmmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	.86	.80	.82
dgmmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	.83	.70	.80
Eşitlik İlişkisi 3 madde. Özdeğer=.91 Açıklanan Varyans= %7,62				
dgmequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	.84	.66	.67
dgmequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	.67	.62	.69
dgmequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	.59	.65	.68
Otorite Düzeni 3 Madde. Özdeğeri= ,67 Açıklanan Varyans= %5,50				
dgmoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	.81	.79	.69
dgmoto2	Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı	.70	.51	.59
dgmoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	.40	.48	.58

Tablo 7.

Doğumla Vatandaşlık İlişki Modeli Ölçeği ve Faktörlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ile Güvenirlik Katsayıları

İlişki türleri	Ortalama	Standart Sapma	İç-tutarlılık
İlişki Modelleri Ölçeği Toplam	49,73	16,57	,90
Müşterek Paylaşım	12,48	5,66	.90
Eşitlik İlişkisi	13,65	4,99	,82
Otorite Düzeni	11,5	5,15	.78
Orana Dayalı İlişki	12,01	5,55	.89

Tablo incelendiğinde, belirlenen her dört faktörün yeterli düzeyde faktör yüküne sahip maddelerden oluştuğu (en düşük faktör yükü .40), bu maddelerin toplam puanla korelasyonlarının yüksek seviyelerde olduğu, ayrıca faktör varyansının da en düşüğü .58 olmak üzere yeterli düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara paralel olarak Tablo 7'de görüldüğü gibi dört faktörün sahip olduğu yüksek iç-tutarlık katsayıları, ölçeğin dört boyutluluğuna ilişkin kanıtlar olarak sunulabilir.

2.2.3. Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talebi

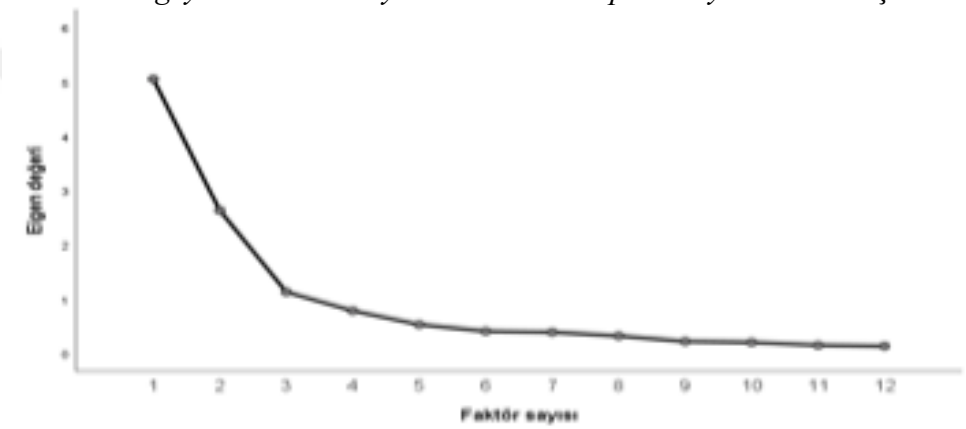
Güvenli bölgeye yerleşmeme talebi senaryosu üzerinden uygulanan ilişki modelleri ölçeğinin önce madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir (Cronbach α= .87). Madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olmadığı saptanmış (en düşük .31) ve AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısı ve verilerin dağılımı AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.83; Barlett $\chi 2$ (66) = 1231,12, p<.001).

İlk faktör analizinde temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA tüm maddelerin ortak varyans değerlerinin .30'un üstünde olduğunu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre yine .30 üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Örüntü matrisinde, .10 olarak belirlenen kriterin altında kalarak çift yüklendiği tespit edilen ilgili madde gvnmoto2 (Suriyelilerin

statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı) analizden çıkarılmıştır (Bkz. Tablo 6). Geriye kalan tüm maddelerle tekrarlanan analizler ilk aşamadaki analizlerdeki sonuçlarla paralellik göstermiştir (Cronbach α= .86). Faktör yapısı Öz (Eigen) değeri 1 kriteri ile test edildiğinde üç boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Saçılım grafiği (Şekil 4) yapıda, dört faktör sonrasında belirgin şekilde düzleşme olması kurama uygun olarak yapının dört faktöre zorlanabileceği konusunda fikir vermiştir.

Şekil 4.

Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talep Senaryosu İMÖ Saçılım Grafiği

İlişki modelleri kuramının önerdiği boyut sayısına uygun dört faktöre sıkıştırılarak yapılan analizler sonucu kuramın önerdiği boyutlara uygun olarak maddelerin dağılım gösterdiği ve yapının toplam varyansın %82'nini açıkladığı belirlenmiştir (Detaylı bilgi için bkz. Tablo 8).

Tablo 2.

Güvenli Bölge İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonları

Madde kodları, içerikleri ve boyutlar		Faktör Yükü	Ortak Varyans	Madde Toplam Korelasyon
Orana Dayalı İlişki 3 madde. Özdeğer=4.69 Açıklanan Varyans=%42,65				
gvnoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.91	.84	.65

Madde kodları, içerikleri ve boyutlar		Faktör Yükü	Ortak Varyans	Madde Toplam Korelasyon
gvnoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	.88	.79	.60
gvnoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	.79	.66	.60
Müşterek Paylaşım 3 madde. Özdeğer=2.62 Açıklanan Varyans= %23.89				
gvnmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	.95	.86	.59
gvnmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	.87	.80	.57
gvnmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	.83	.79	.59
Eşitlik İlişkisi 3 madde. Özdeğer=1.07 Açıklanan Varyans= %9,68				
gvnequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	.85	.67	.33
gvnequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	.80	.70	.45
gvnequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	.61	.59	.59
Otorite Düzeni 2 Madde. Özdeğeri= ,71 Açıklanan Varyans= %6,48				
gvnoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	.87	.80	.58
gvnoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	.58	.55	.58

Tablo 8 incelendiğinde, belirlenen her dört faktörün oldukça yeterli düzeyde faktör yüküne sahip maddelerden oluştuğu (en düşük faktör yükü .58), bu maddelerin toplam puanla korelasyonlarının yeterli seviyelerde olduğu (en düşük .33), ayrıca ortak varyansın da en düşüğü .55 olmak üzere yeterli düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9.

Güvenli Bölgeye Yerine Türkiye'de Kalma Talebi İlişki Modeli Ölçeği ve Faktörlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri ile Güvenirlik Katsayıları

İlişki türleri	Ortalama	Standart Sapma	İç-tutarlılık
İlişki Modeli Ölçeği Toplam	46,68	14,22	,86
Müşterek Paylaşım	12,39	5,99	.93
Eşitlik İlişkisi	14,21	4,87	,82
Otorite Düzeni	12,98	3,60	.78
Orana Dayalı İlişki	12,93	5,32	.90

Bu sonuçlara paralel olarak Tablo 9'da görüldüğü gibi dört faktörün sahip olduğu yüksek iç-tutarlık katsayıları, ölçeğin dört boyutluluğuna ilişkin kanıt olarak sunulabilmektedir.

2.2.4. Belediye Yardımı Talebi (BEL)

Belediye yardımı talebi senaryosu üzerinden uygulanan ilişki modelleri ölçeğinin madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir (Cronbach α= .90). Madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olmadığı saptanmış (en düşük .43) ve AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.89; Barlett $\chi 2$ (66) = 1351,33, p<.001).

İlk faktör analizinde temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA tüm maddelerin ortak varyans değerlerinin .30'un üstünde olduğunu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre yine .30 üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Örüntü matrisinde .10 olarak belirlenen kriterin altında kalarak üç faktöre çift yüklendiği tespit edilen bir madde (Beloto3: Bu ülkenin

vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği) analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan tüm maddelerle tekrar baştan yapılan analizler ilk aşamadaki analizlerdeki sonuçlarla paralellik göstermiştir (Cronbach α= .89). Faktör yapısı Eigen değeri 1 kriteri ile test edildiğinde iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. İlişki modelleri kuramının önerdiği boyut sayısına uygun dört faktöre sıkıştırılarak yapılan analizler sonucu kuramın önerdiği boyutlara uygun olarak maddelerin dağılım göstermediği gözlemlenmiştir (Detaylar için bkz. Tablo 10).

Tablo 10.

Belediye Yardımı Talebi İlişki Modelleri Ölçeği Faktör Yapısı ve Madde-Toplam Korelasyon Sonuçları

Faktörler	Maddeler	Faktör Yükleri				Faktör Varyans	*r*	*α*
		1	**2**	**3**	**4**			
İlk faktör: Özdeğer=5.32 Açıklanan Varyans=%48,35								
Beloran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	**.85**				.87	.64	.88
Beloran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	**.75**				.71	.70	.88
Beloran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	**.70**			.28	.81	.72	.88
Beloto2	Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı	**.50**	.36			.48	.63	.88
İkinci faktör: Özdeğer=2.53 Açıklanan Varyans=%23,02								
Belmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği		**.92**			.87	.63	.88
Belmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği		**.90**			.84	.61	.88

Faktörler	Maddeler	Faktör Yükleri		Faktör Varyans	*r*	*α*
Belmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	**.82**		.82	.63	.88
Üçüncü faktör: Özdeğer=0.78 Açıklanan Varyans=%7,09						
Belequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı		**.91**	.75	.66	.89
Belequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği		**.74**	.61	.45	.89
Belequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı		**.73**	.72	.65	.88
Dördüncü faktör: Özdeğer=0.53 Açıklanan Varyans=%4,84						
Beloto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	.34	**.57**	.70	.56	.88

Not. r= Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α= Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 10 incelendiğinde, "otorite düzeni" faktör yapısına ait bir maddenin "orana dayalı ilişki" faktöründe yer aldığı bununla birlikte yine "otorite düzeni" faktörünün tek bir madde ile temsil edildiği bir ölçek yapısı oluştuğu gözlemlenmiştir. Faktörler arasındaki ilişkiye bakıldığında en yüksek ilişkinin ilk faktör ile üçüncü faktör arasında .69 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizlerle "belediye yardımı talebi" senaryosu temelli ilişki kuramı ölçeğinin uygun bir ölçme aracı olmadığı tespit edilmiştir.

2.2.5. Sermaye Sahibi Suriyelinin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Talebi (SERM)

Türkiye'de kanuni olarak belirlenen miktarlarda sermaye veya ev sahibi olan Suriyelilerin talebi üzerinden uygulanan ilişki modelleri ölçeğinin yapı geçerliği ve

güvenirliğinin incelendiğinde, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olmadığı saptanmış (en düşük .48) ve AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.88; Barlett $\chi 2$ (66) = 1406,22, p<.001).

İlk faktör analizinde temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA tüm maddelerin ortak varyans değerlerinin .30'un üstünde olduğunu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Örüntü matrisinde çift yüklenme alt kriteri altında kalarak iki faktöre çift yüklendiği tespit edilen Sermoto2 maddesi (Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı) analizden çıkarılmıştır. Baştan tekrar edilen analizler sonucu madde ayırt ediciliği kriterleri uygun çıkmıştır. AFA aşamasında ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.87; Barlett $\chi 2$ (55) = 1287,29, p<.001). Tüm maddelerin ortak varyans değerleri ve rotasyon öncesi faktör matrisinde ilk faktöre yüklenme şartlarını yukarıdaki gibi sağlamıştır. Eşitlik ilişkisi ve orana dayalı ilişki türleri ile otorite düzeni ve müşterek paylaşım ilişki türü maddelerinin beraber yer aldığı iki boyutlu yapı elde edilmiştir. İlişki modelleri kuramının önerdiği boyut sayısına uygun dört faktöre sıkıştırılarak yapılan analizler sonucu müşterek paylaşım ilişki türü için belirlenen Sermmst3 maddesi (Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği) iki boyut arasında çift yüklendiği tespit edilmiştir. Tekrar madde elemesine gidilmiş ve üçüncü kez tekrar edilen analizler sonucu "Otorite Düzeni" ilişki türü için belirlenen başka bir madde Sermoto1 maddesinin (Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı) yeni durumda çift yüklendiği görülmüştür. İlgili madde çıkarıldığında Otorite Düzeni ilişki türüne ait tek bir madde kalmaktadır. Sonuç olarak elde edilen yapı ilişki kuramının önerdiği boyutlara uygun ölçme materyali özelliklerine sahip olamamıştır (Yapının son hali için bkz. Tablo 11).

Tablo 11.

Sermayeyle Vatandaşlık Talebi İlişki Modelleri Ölçeğinin Faktör Yapısına ve Madde-Toplam Korelasyonlarına İlişkin Bulgular

Madde kodları, içerikleri ve boyutlar		Faktör Yükleri				Faktör Varyansı	r	α
		1	*2*	*3*	*4*			
İlk faktör: Özdeğer=5.10 Açıklanan Varyans=%50,97								
Sermoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	**.91**				.75.	.72	.85
Sermoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	**.86**				.78	.71	.85
Sermoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	**.75**				.70	.74	.85
İkinci faktör: Özdeğer=1.92 Açıklanan Varyans=%19,19								
Sermmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği		**.91**			.83	.51	.87
Sermmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği		**.59**		42	.83	.51	.87
Üçüncü faktör: Özdeğer=0.77 Açıklanan Varyans=%7,65								
Sermequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği			**.88**		.73	53	.87

Madde kodları, içerikleri ve boyutlar		Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	r	α
Sermequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	**.80**	.63	.56	.87
Sermequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	**.60**	.73	.74	.85
Üçüncü faktör: Özdeğer=0.51 Açıklanan Varyans=%5,05					
Sermoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	**.80**	.65	.52	.87

Not. r = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri. Sermoran= Orana dayalı ilişki, Sermmst= Müşterek paylaşım, Sermoto= Otorite düzeni, Sermequl= Eşitlik ilişki türü

Tablo 11 incelendiğinde, "otorite düzeni" faktörünün tek bir madde ile temsil edildiği görülmektedir. Yapılan analizler sonucu "Sermaye sahibi Suriyelinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talebi" senaryosu temelli ilişki kuramı ölçeğinin uygun ölçme aracı olmadığı tespit edilmiştir.

Özetle, Çalışma I- Aşama I kapsamında yerel halkın Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin olası taleplerine yönelik düşüncelerinde önemli olan ilişki modellerini tespit edebilmek amacıyla ölçek uyarlaması yapılan ilişki modelleri ölçeğinin (İMÖ) geçerlik güvenirlik analizleri kapsamında ilk aşama olarak açımlayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Beş senaryo bağlamında İMÖ'nin uyarlama çalışması sonucu Belediye yardım talebi ve sermayeye dayalı vatandaşlık talebi senaryosu sonrası uygulanan İMÖ ölçeği kuramsal yapıya uygun ölçme materyali özelliğine sahip olamamıştır. Eğitim talebi, doğumla vatandaşlık talebi ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryoları ile yapılan AFA analizleri sonucunda, otorite düzeni ilişki boyutu içinde yer alan bir madde, (oto2: Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı) birden fazla faktöre çift yüklendiği için ölçekten çıkarılmıştır. On bir madde ve dört boyutlu faktör yapısıyla İMÖ ölçeği kuramsal çerçeveye uygun faktör yapısını göstermiştir. Bu üç senaryo ile birinci

çalışmanın ikinci aşamasında ölçek uyarlama çalışması kapsamında farklı bir çalışma grubu ile doğrulayıcı faktör analizi çalışmasına geçilmiştir.

3.3. ÇALIŞMA I-AŞAMA II

2.3.1. Katılımcılar

Yetişkinler ve öğrenci yetişkinlerden (Tekirdağ Namık Kemal, Pamukkale, İstanbul Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler) çalışma grubu oluşturulmuştur. Ankee katılan İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencileri çalışmaya katılım için ders kredisi almışlardır. Çevrim içi şekilde katılımcılara anketle ulaşılmasının tercih edilmesinde Covid-19 pandemi süreci ve sosyal uzaklık önlemleri etkili olmuştur. Çalışmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır.

Tablo 12.

Çalışma 1-Aşama 2 Katılımcı Demografik Özellikleri

Özellikler	Kategori	N	%
Yaş		209	
	Ortalama: 29,20		
	Min.-Mak.: 18-62 (SS: 10.9)		
Cinsiyet			
	Erkek	64	31.1
	Kadın	145	68.9
	Toplam	209	
Meslek			
	Öğrenci	114	54,5
	Gelir getiren bir işe sahip değil	14	6.7
	Çalışan	71	34
	Emekli	7	3
	Diğer	3	1.2
	Toplam	209	
Eğitim alınan sene			
	Ortalama: 15,50 Min.-Maks.: 3-27 (SS: 3.04)	206	
Medeni durum	Bekar	143	68.4
	Evli	61	29.2
	Boşanmış	3	2.8
	Diğer	2	0.8
	Toplam	209	
Yaşanılan yer			
	İstanbul	87	41.6
	İstanbul dışı	122	54.9
	Toplam	209	
Yaşanılan yerde bulunma süresi			
	Hayatı boyunca	188	90
	Diğer	21	10
	Toplam	209	

Anketin dikkatli bir şekilde doldurulduğuna yönelik Çalışma I'de de kullanılmış kontrol sorularına beklenen cevabı veremeyen 14 katılımcı ve ankete katılım süresi 5 dakikadan az olan 32 katılımcı olmak üzere toplamda 46 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır ve çalışma grubu 209 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu kadın (%69) ve katılımcıların yaklaşık yarısı üniversite öğrencilerinden (%54,5) oluşmaktadır. Yanı sıra katılımcıların %34'ü ise üniversite öğrencisi olmayan kişilerdir ve gelir getiren bir işe sahiptir. Katılımcıarın eğitim aldığı süre ortalama 15 senedir (lise mezunu seviyesi) ve büyük çoğunluğunun medeni durumu bekardır. Katılımcıların yarısına yakını İstanbul'da yaşamaktadır ve büyük çoğunluğu tüm hayatı boyunca aynı şehirde yaşamıştır (Detaylı bilgi için bkz. Tablo 12).

2.3.2. Veri toplama araçları

Demografik sorular. Çalışmada ilk olarak katılımcılara, cinsiyet, yaş, mesleki bilgileri, eğitim ve medeni durumları, yaşadıkları il ve yaşadıkları yerde bulunma süreleri soruları yöneltilmiştir.

Senaryolar. Çalışmada, üç farklı talep senaryosu kullanılmıştır. Türkiye'de yaşayan yabancılara verilen kanuni haklar üzerinden Suriyelilerden gelebilecek olası taleplere (Eğitim alma talebi, Güvenli bölge yerine Türkiye'de yaşadıkları şehirlerde kalma talebi), yanı sıra göçmenlere kanuni olarak verilmeyen ama kamuoyunda tartışılan Türkiye'de doğan göçmen çocuklarına vatandaşlık verilip verilmemesi üzerinden varsayıma dayalı bir talep senaryosu çalışmada yer almıştır (Senaryoların içerikleri için bkz. Tablo 13). Katılımcılara, her bir senaryo sonrası senaryodaki talebe yönelik bir soru "*Bu talep hakkında ne düşünüyorsunuz?* (Hiç yanlış bulmuyorum 0-çok yanlış buluyorum 6) ve yine her bir senaryo sonrası, senaryodaki talebe yönelik düşüncelerinde ilişki modellerindeki durumların ne derece önemli olduğu sorusu yöneltilmiştir (*Bu düşüncenizde, Suriyelilerle az ya da çok ilişkilerinizi düşünerek aşağıdaki ifadeler ne derece etkilidir?)*.

Tablo 13.

Çalışma I Aşama II Uygulanan Senaryolar ve İçerikleri

Kod adı	Senaryo adı	Senaryo içeriği
1. DGM	Doğumla elde edilecek vatandaşlık talebi (Varsayıma dayalı talep)	Türkiye'de dünyaya gelen Suriyeli bebeklerin vatandaş kabul edilebilmeleri için anne ya da babalarından en az birinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerekiyor. Kanuna göre Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar, Türk vatandaşı olamıyor. Suriyelilerden bazılarının, Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebinde bulunduklarını farz edersek, böyle bir talep hakkında ne düşünürsünüz?
2.GVN	Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi (Hak temelli talep)	Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında, güvenli bölge oluşturulması ve Türkiye'deki Suriyelilerin bu bölgelere yerleştirilmesi planlamaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalmayı talep etmesi halinde, bu talep hakkında ne düşünürsünüz?
3.EGM	Eğitim talebi (Hak temelli talep)	Türkiye'deki devlet okullarında (ilkokul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartlar bulunmaktadır. Bu şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerden bazıları Türkiye'deki devlet okullarında eğitim görmeyi talep etmektedir. Suriyelilerin bu talebi hakkında ne düşünürsünüz?

İlişki modeli ilkeleri. Aşama I'de senaryolar temelli uygulanan 11 madde ve 4 faktör yapısından oluşan ilişki modelleri ölçeği (İMÖ) kullanılmıştır. Aşama I'de İMÖ sırasıyla, eğitim talebi senaryosu üzerinden toplam varyansın %85'ini açıklamaktadır ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .91 seviyesindedir. Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu üzerinden toplam varyansın %79'unu açıklamaktadır ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .90 düzeylerindedir. Güvenli bölge senaryosu üzerinden ise toplam varyansın %86'sını açıklamaktadır ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .86 seviyesindedir.

2.3.3. İşlem

Aşama I'de olduğu gibi katılımcıların değerlendirmeleri için anket yazılım programı Survey Monkey kullanılmıştır. Öncelikle katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve onayları alınma şartıyla ankete erişimleri sağlanmıştır. Çalışma,

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu onaylıdır (Bkz. Etik kurul onayı Ekler Bölümü). Katılımcılara demografi soruları sonrası, Aşama I'de elde edilen ilişki kuramı kuramsal çerçevede sunduğu yapıya uygun üç talep senaryosu her katılımcı için farklı sıralamada anket yazılım algoritmasıyla sunulmuştur. Bu şekilde sıra etkisi ve ortak metot varyansı asgari düzeye indirilmiştir. Talep senaryoları sonrası katılımcılara bu talep hakkındaki düşünceleri tek maddelik 0'dan (Hiç yanlış bulmuyorum) 6'ya (çok yanlış buluyorum) değerlendirmeleri istenmiştir. Devamında bu düşüncelerinde Suriyelilerle ilişkilerini düşünerek ilişki modelleri ölçeği (İMÖ) ifadelerinin yer aldığı maddelerin hangilerinin bu düşüncelerinde daha fazla ve ne derece etkili olduğu sorulmuştur. Son olarak senaryodaki talebin katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı sosyal kimliği içinde kendilerine hangi duyguları ne derece hissettikleri (kızgınlık, memnuniyet, iğrenme, güvensizlik, aşağılama ve diğer) sorulmuştur. Anketteki tüm soruların değerlendirilebilmesi katılımcıların en fazla 25 dakikasını almaktadır (Anket içeriği için bkz. Ek 2).

2.3.4. Analiz

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), değişkenlerin bir kuram temelinde önceden belirlenmiş faktör ağırlıklarına yönelik hipotezlerin sınanma analizleridir. DFA sonucu kuramsal bir temelden beslenerek pek çok değişkenden oluşan faktörlerin veri seti ile uyum değerlendirmesi hedeflenmektedir (Şimşek, 2007). DFA aşamasına geçmeden önce her bir maddenin Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin basıklık için -20 +20, çarpıklık için ise -3 +3 arasında değişmesi beklenmiştir. DFA aşamasına geçildiğinde ise örtük değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisinin incelenmesi yanı sıra örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin değerlendirilmesi ve anlamsız yordayıcılık ilişkilerinin olması durumunda, modelin sunduğu öneriler doğrultusunda yapılacak işlemlerin seçilmesi planlanmıştır. Ayrıca $\chi 2$ değerinin 1000 altında olması durumunda, modelin önerileri kapsamında $\chi 2$ değerinde 20 ve üzeri düşüş sağlayacak olan hata düzeltmelerinin; $\chi 2$ değerinin 1000 ve üstünde olması durumunda ise $\chi 2$ değerinde 30 ve üzeri düşüş sağlayacak olan hata düzeltmelerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiş, bu düzeltme önerilerinin aynı örtük değişkenin gözlenen değişkenleri arasında olması koşulu aranmıştır.

DFA'da oluşturulan modelin yeterliliğini belirlemek için pek çok uyum indeksinden yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda karşılanması gerekli uyum istatistiklerine ilişkin bazı ölçütlere Tablo 14'te yer verilmiştir. Buna göre modelin iyi uyum ölçütlerinin hepsini karşılaması durumunda iyi uyum gösterdiği, kabul edilebilir uyum ölçütlerinin hepsini karşılaması durumunda ise kabul edilebilir ölçüde uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yanı sıra uyum istatistiklerinin yorumlanabilmesi için RMSEA'ye ait %90 güven aralığı değerleri arasındaki farkın en fazla .10 olması koşulu aranmıştır. Son olarak düzeltme sonrası modelden elde edilen uyum istatistiklerinin düzeltme öncesi modele kıyasla anlamlı derecede iyileşip iyileşmediği de $\chi 2$ fark testi ile incelenmesi planlanmıştır.

Tablo 14.

Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum endeksleri	İyi uyum ölçütleri	Kabul edilebilir uyum
$\chi 2$		
$\chi 2/df$[1]	$0 \leq \chi\ 2\ /sd \leq 2$	$2 \leq \chi\ 2\ /sd \leq 5$
RMSEA[2]	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$05 \leq RMSEA \leq .10$
sRMR[3]	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$05 \leq SRMR \leq .08$
GFI[4]	$95 \leq GFI \leq 1.00$	$90 \leq GFI \leq 95$
AGFI[5]	$90 \leq AGFI \leq 1.00$	$85 \leq AGFI \leq .90$
CFI[6]	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$90 \leq CFI \leq .95$
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95

Not. [1]$\chi 2$/df: Ki kare ile serbestlik derecesinin oranı; [2]RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation; [3]sRMR: Standardized Root Mean Square Residual; [4]GFI: Goodness of fit index; [5]AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index; [6]CFI: Comparative Fit Index [7]NFI: Normed Fit Index

Analizler, Lisrel 8.51 programında gerçekleştirilmiş olup maksimum olabilirlik tekniği kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p<.05$ olarak kabul edilmiştir.

3.4. ÇALIŞMA I- AŞAMA II BULGULAR

Aşama II'de çalışmanın ilk aşamasında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu ilişki modelleri kuramı kapsamındaki kuramsal alt yapıyla uyumlu üç senaryoyla aşama II çalışması yürütülmüştür. Bu çalışmada Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de doğan çocukları için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı varsayıma dayalı

talepleri (DGM), Türkiye'de yabancı uyruklu öğrencilerin devlet okullarında (ilkokul, lise ve üniversite) eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartları sağlayan Suriyelilerin eğitim talepleri (EGM) ve son olarak Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturulması ve Türkiye'deki Suriyelilerin bu güvenli bölgeye yerleştirilme planları üzerine Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de yaşamaya devam etme talepleri (GVN) senaryoları kapsamında ilişki modelleri ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizleri yapısal eşitlik modeli analizleriyle yürütülmüştür.

2.4.1. Doğumla vatandaşlık talebi (DGM)

DFA aşamasından önce ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür (Çarpıklıkmin/maks= 0.000 [dgmoran3]- 0.222 [dgmequl2]; Basıklıkmin/maks: 0.733 [dgmequl1]-0.952 [dgmmst3]). DFA aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. İMÖ'nin DGM için oluşturulduğu MST[8] örtük değişkeninin, %81 ile %95, OTO örtük değişkenin %69 ile %81, ESİT örtük değişkeninin %79 ile %90 ve son olarak ORAN örtük değişkeninin %90 ile %82 aralığında gözlenen değişkenlerini yordadığı belirlenmiştir. MST örtük değişkeninin OTO, ESİT ve ORAN örtük değişkenleri ile pozitif (sırasıyla r=.85, r=.50 ve .44, p<.05), OTO örtük değişkenin ESİT ve ORAN örtük değişkenleri ile pozitif (sırasıyla r= .57, r=.63, p<.05), ESİT örtük değişkenin ise ORAN değişkeni ile pozitif (r=.61, p<.01) ilişkili olduğu belirlenmiştir (Bkz. Tablo 15).

[8] MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESİT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, ORAN=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkenidir.

Tablo 15.

Çalışma I- Aşama II DFA Ölçme Modeli İçin Parametre Değerleri

Örtük Değişkenler / Gözlenen Değişkenler	Standart Yükler	t-değeri	R^2
Müşterek Paylaşım			
Dgmmst1	.90	16.34*	.81
Dgmmst2	.81	13.76*	.65
Dgmmst3	.95	17.94*	.90
Otorite Düzeni			
Dgmoto1	.74	11.73*	.55
Dgmoto3	.81	13.28*	.66
Eşitlik İlişkisi			
Dgmequl1	.79	13.16*	.63
Dgmequl2	.87	14.95*	.75
Dgmequl3	.90	15.77*	.80
Orana Dayalı İlişki			
Dgmoran1	.82	13.87*	.68
Dgmoran2	.90	15.98*	.82
Dgmoran3	.82	13.70*	.67

Not. R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. *t- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 16.

Aşama II Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum	İyi Uyum	Kabul Edilebilir	Analiz	Uyum
χ^2			55.47	
χ^2	2	5	1,46	İyi uyum
RMSEA	0<RMSEA<0,005	0,05<RMSEA<0,10	0.047	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için *p* değeri ($RMSEA < 0.01$)			0.00	İyi Uyum
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.96	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.98	İyi Uyum
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.99	İyi Uyum
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.95	Kabul Edilir
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.92	İyi uyum

Tablo 16'da görüldüğü üzere, elde edilen değerler modelin yüksek oranda iyi bir uyuma sahip olduğunu ve dolayısıyla verilerin, Doğumla vatandaşlık talebi (DGM) senaryosu temelli İMÖ'nin DFA için elde edilen ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir. Ki kare ($\chi 2$) değerinde 20 ve üzeri düşüş sağlayacak olan hata düzeltme önerileri olmadığı için herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Elde edilen modelin yapısı ve gözlenen değişken içerikleri için bkz. Tablo 17.

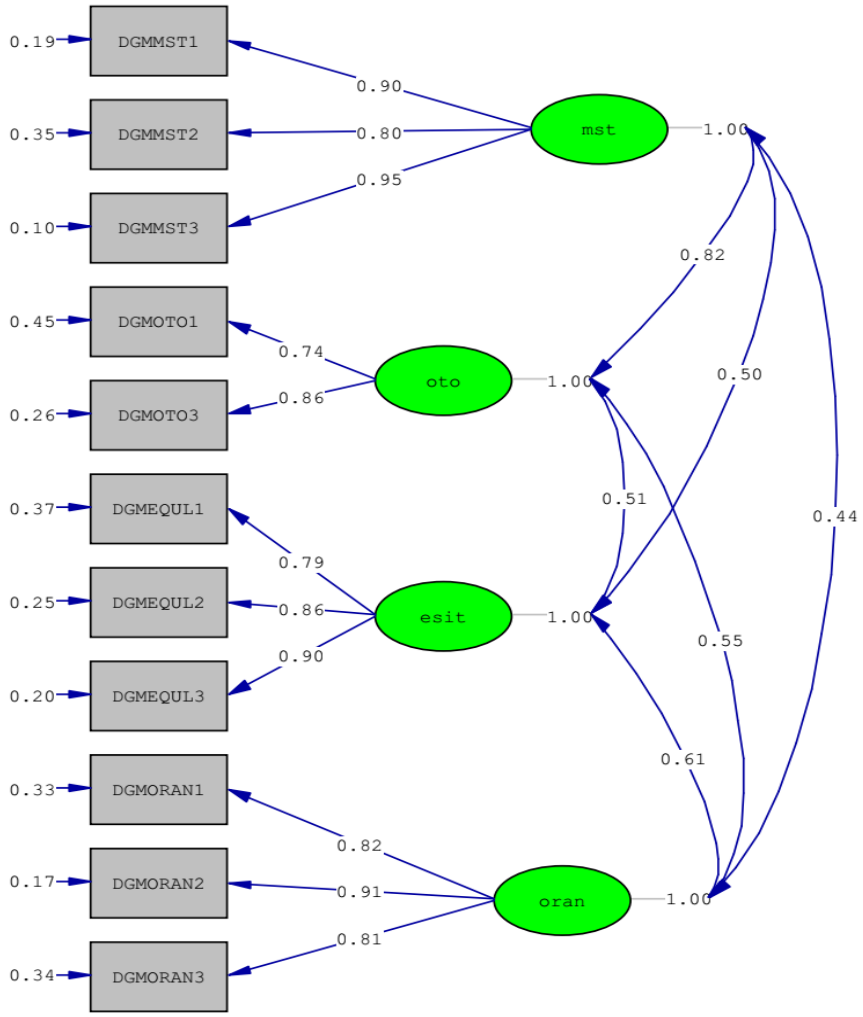
Tablo 18.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Analizleri Nihai Ölçek Maddeleri

İlişki modellerine göre madde adları ve içerikleri		
Orana Dayalı İlişki	dgmoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı
	dgmoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı
	dgmoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı
Müşterek Paylaşım	dgmmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği
	dgmmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği
	dgmmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği
Eşitlik İlişkisi	dgmequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği
	dgmequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı
	dgmequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı
Otorite Düzeni	dgmoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği
	dgmoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı

Şekil 5.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası DFA Standartize Regresyon Katsayıları Yol Diyagramı

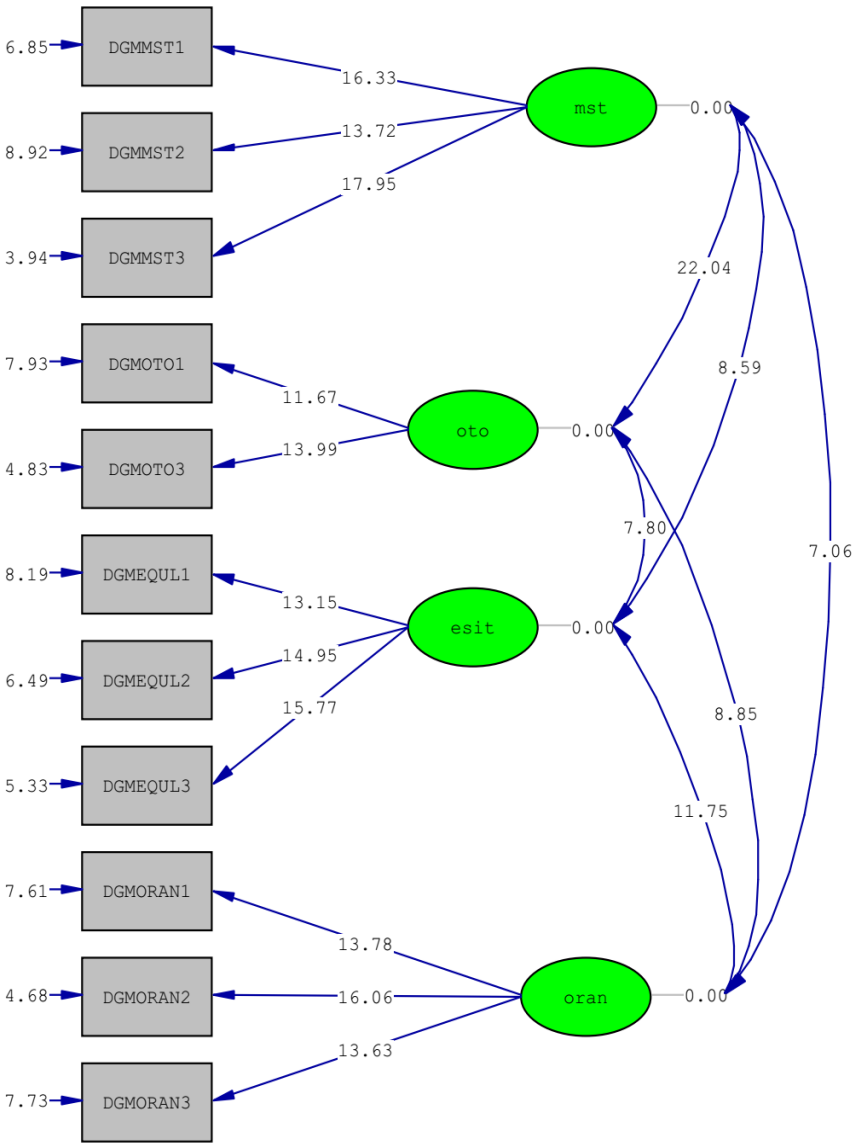

Chi-Square=55.47, df=38, P-value=0.03338, RMSEA=0.047

Not. DGMMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, DGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, DGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, DGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, mst= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, oto= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, esit= Eşitlik ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkenidir.

Şekil 6.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası DFA T Değerleri Yol Diyagramı

Chi-Square=55.47, df=38, P-value=0.03338, RMSEA=0.047

Not. DGMMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, DGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, DGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, DGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, mst= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, oto= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, esit= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkenidir

Özetle, doğumla vatandaşlık talebi konulu durum senaryosu değerlendirmelerinin, ilişki modelleri ölçeği ile belirlenen faktör yapısının gerçekleştirilen DFA sonucu doğrulandığı ve ölçeğin orijinal dört boyutlu kuramsal yapısına uygun ölçme modeli gösterdiği görülmüştür (Bkz. Şekil 6). Yol diyagramı incelendiğinde Müşterek paylaşım (mst) ile Otorite Düzeni (Oto) örtük değişkenleri arasındaki korelasyonun diğer örtük değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinden fazla olduğu görülmektedir (r=.82). Bu durum elde edilen ölçeğin ileri çalışmalarda iki faktörün tek bir faktör altında birlikte analizler yapılmasına zemin oluşturmaktadır.

2.4.2. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi (GVN)

DFA aşaması öncesi ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür (Çarpıklık$_{min/maks}$ =0.002 [gvnoran1]- 0.224 [gvnoto3]; Basıklık$_{min/maks}$: 0.717 [gvnequl3]-0.943 [gvnmst2]). DFA aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. İMÖ'nin GVN için oluşturulduğu MST örtük değişkeninin, %89 ile %90, OTO örtük değişkenin %65 ile %91, ESİT örtük değişkeninin %80 ile %90 ve son olarak ORAN örtük değişkeninin %86 ile %90 aralığında gözlenen değişkenlerini yordadığı belirlenmiştir. MST örtük değişkeninin OTO örtük değişkeni ile pozitif (sırasıyla r=.55 *p<.01*), ESİT örtük değişkenin ise ORAN değişkeni ile pozitif (r=.32, *p<.01*) ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 18.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi DFA Ölçme Modeli Değerleri

Değişkenler/Boyutlar	Standartize Yükler	t-değeri	R^2
Müşterek Paylaşım			
Gvnmst1	.90	16.18*	.80
Gvnmst2	.95	17.62*	.89
Gvnmst3	.89	16.02	.79
Otorite Düzeni			
Gvnoto1	.85	12.87*	.73
Gvnoto3	.92	13.92*	.83
Eşitlik İlişkisi			
Gvnequl1	.80	13.21*	.64
Gvnequl2	.90	15.46*	.80
Gvnequl3	.86	14.47*	.73
Orana Dayalı İlişki			
Gvnoran1	.88	15.51*	.78
Gvnoran2	.90	15.98*	.81
Gvnoran3	.86	14.85*	.74

Not. N= 203, R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. *t- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 18 incelendiğinde elde edilen değerler, modelin yüksek oranda iyi bir uyuma sahip olduğunu ve dolayısıyla verilerin, Güvenli bölge yerine Türkiye sınırları içinde yaşama talebi (GVN) senaryosu temelli İMÖ'nin DFA için elde edilen ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir. Ki-kare ($\chi 2$) değerinde 20 ve üzeri düşüş sağlayacak olan hata düzeltme önerileri olmadığı için herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Fakat örtük değişkenler arasındaki anlamsız yollar modelden kaldırıldığında modeli Ki-kare değerinde 6,13 düşüş olduğu ve bu düşüşün istatistiksel olarak anlamsız olduğu (p>.05) belirlenmiştir. Bu durumda serbestlik derecesi yüksek olan model kabul edilmiştir. Uyum iyiliği değerleri tabloda 19'da verilmiştir.

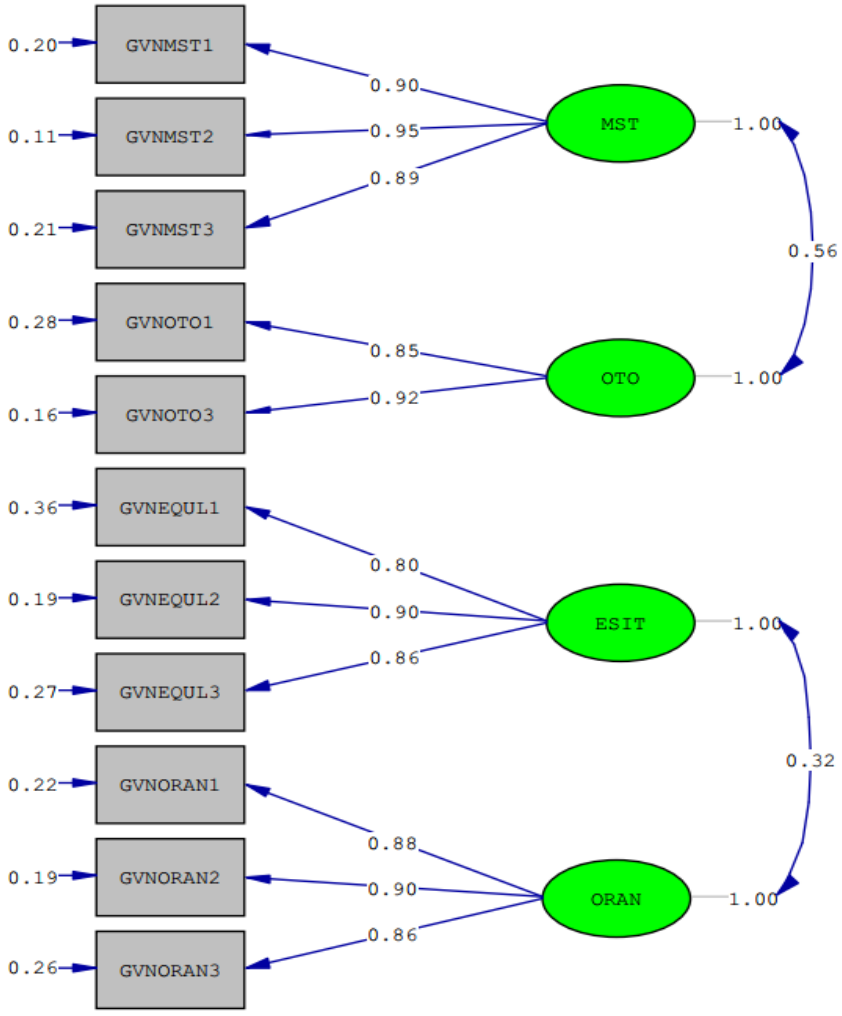
Tablo 19.

Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değer	Uyum
χ^2			65.24	
$\chi^2/(sd = 42)$	<2	<5	1,55	İyi uyum
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.052	Kabul edilir
Yakın uyum testi için *p* değeri ($RMSEA < 0.05$)			0.012	
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.96	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.98	İyi Uyum
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.99	İyi Uyum
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.95	İyi Uyum
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.91	İyi uyum

Şekil 7.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Sonrası Modelin Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

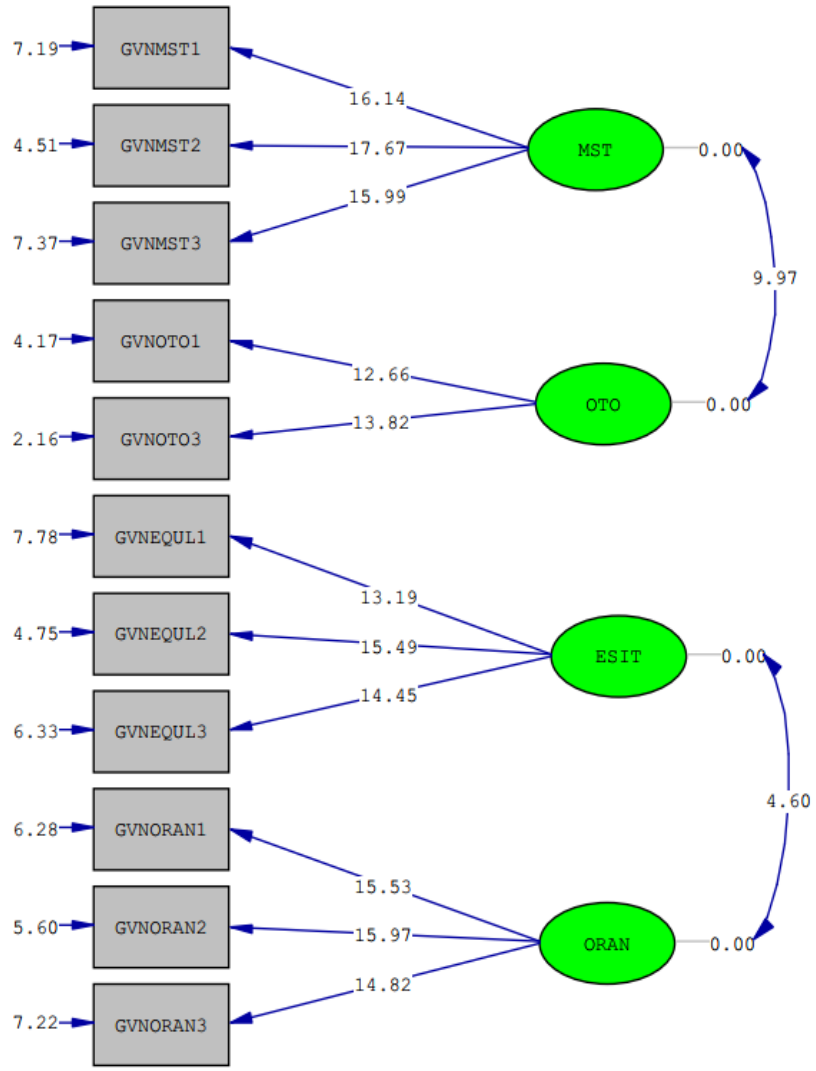

Chi-Square=65.24, df=42, P-value=0.01229, RMSEA=0.052

Not. GVNMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, GVNOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, GVNEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, GVNORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni.

Şekil 8.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Sonrası DFA Yol Diyagramı t Değerleri

Chi-Square=65.24, df=42, P-value=0.01229, RMSEA=0.052

Not. GVNMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, GVNOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, GVNEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, GVNORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, t- değerleri $p<0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Özetle güvenli bölge yerine Türkiye sınırları içinde kalma talebi senaryosu sonrası ilişki modelleri ölçeğine uygun faktör yapısı elde edilmiştir. DFA sonucu ölçeğin orijinal dört boyutlu kuramsal yapısına uygun ölçme modeli gösterdiği belirlenmiştir. Yanı sıra model ölçeğin faktörlerinden müşterek paylaşım (gvnmst) ile otorite düzen (gvnoto) arasındaki ilişki ile orana dayalı ilişki (gvnoran) ile eşit paylaşım (gvnesit) faktörü arası ilişkilerin anlamlı olduğu belirlenmiştir (Bkz. Şekil 8).

2.4.3. Eğitim Talebi (EGM)

DFA aşamasından önce ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür (Çarpıklık$_{min/maks}$ =0.001 [egmoto1]- 0.243 [egmequl1]; Basıklık$_{min/maks}$: 0.673 [egmequl1]-0.914 [egmmst3]). DFA aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. İMÖ'nin EGM için oluşturulduğu MST örtük değişkeninin, %85 ile %80, OTO örtük değişkenin %61 ile %74, ESİT örtük değişkeninin %67 ile %90 ve son olarak ORAN örtük değişkeninin %83 ile %87 aralığında gözlenen değişkenlerini yordadığı belirlenmiştir. MST örtük değişkeninin OTO, ESİT ve ORAN örtük değişkenleri ile pozitif (sırasıyla r=.92, r=.25 ve .46, $p<.05$), OTO örtük değişkenin ESİT ve ORAN örtük değişkenleri ile pozitif (sırasıyla r= .20, r=.63, $p<.05$), ESİT örtük değişkenin ise ORAN değişkeni ile pozitif (r=.56, $p<.01$) ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 20.

Eğitim Talebi DFA Ölçme Modeli Parametre Değerleri

Boyutlar ve gözlenen değişkenler	Standart yükler	t-değeri	R^2
Müşterek paylaşım			
Egmmst1	.82	13.86*	.68
Egmmst2	.79	13.02*	.62
Egmmst3	.86	14.82	.74
Otorite düzeni			
Egmoto1	.75	11.57*	.56
Egmoto3	.75	11.62*	.56
Eşitlik ilişkisi			
Egmequl1	.72	11.00*	.52
Egmequl2	.67	10.02*	.46
Egmequl3	.90	14.45*	.79
Orana dayalı ilişki			
Egmoran1	.82	14.12*	.68
Egmoran2	.87	15.50*	.77
Egmoran3	.82	14.36*	.70

Not. N=209, R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. *T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Modelde Otorite düzeni (OTO) ile Eşit temelli paylaşım ((ESİT) örtük değişkenleri arasındaki yolun anlamlı olmadığı belirlenmiş modelde çıkarılan bu yol (path) sonrası yeniden modelin Ki-kare değerinde 0.54 lük artış olduğu ve bu artışın .001 düzeyinde anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçla modeller arasında en az yola sahip olan (serbestlik derecesi büyük olan) daha basit model seçilmiştir. Bu durumda ölçme modeline ilişkin son uyum-iyiliği değerleri Tablo 21'de verilmektedir.

Tablo 21.

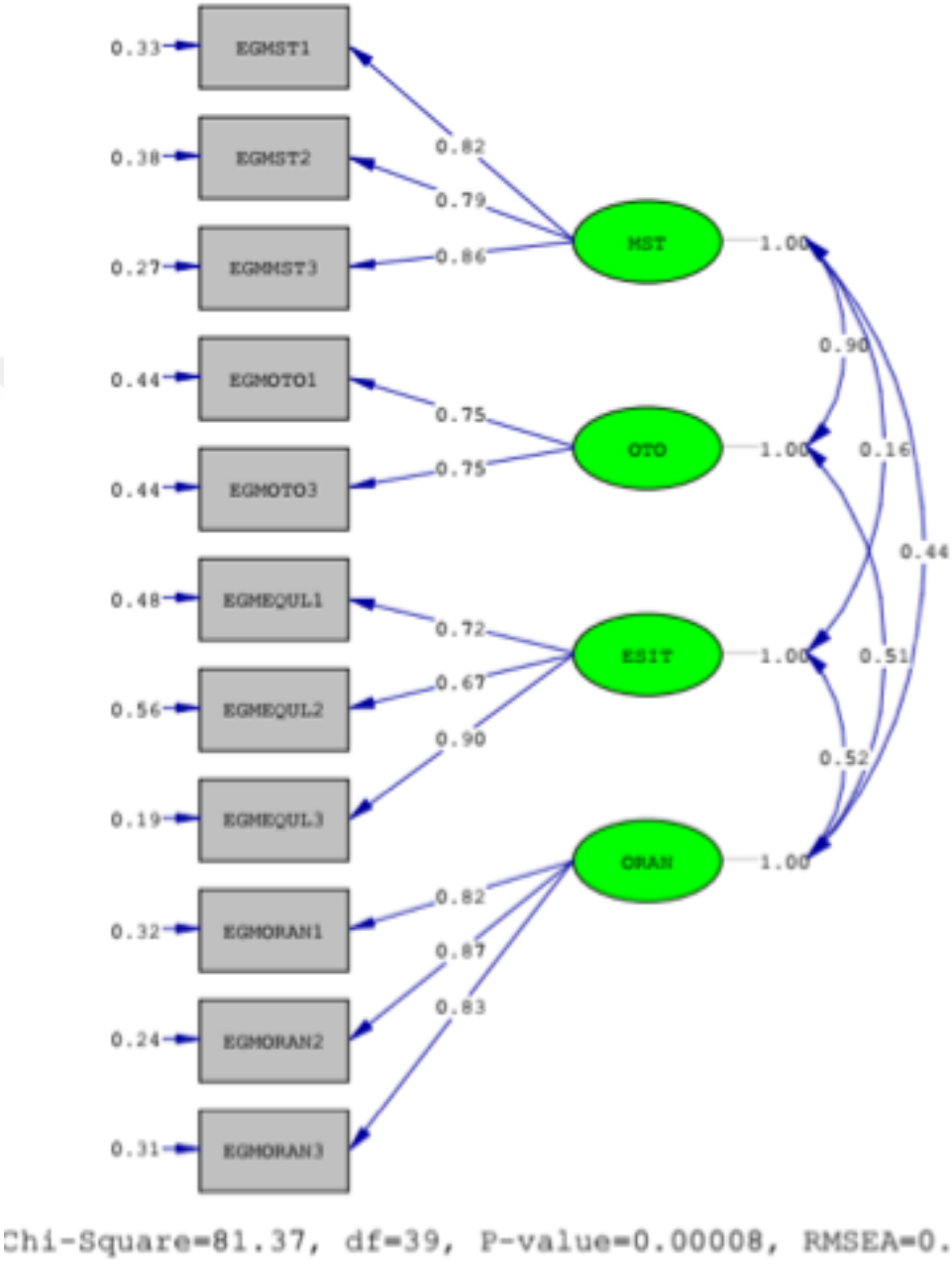
Eğitim Talebi Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir	Değer	Uyum
χ^2			81.37	
$\chi^2/(sd = 39)$	<2	<5	2,08	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,005	0,05<RMSEA<0,10	0.072	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için p değeri $(RMSEA < 0.001)$			0.00	İyi Uyum
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.93	Kabul Edilir
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.94	Kötü Uyum
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.96	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.93	Kabul Edilir
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.89	Kabul Edilir

Tablo 21'den de anlaşılacağı üzere elde edilen değerler modelin çoğunlukla kabul edilebilir uyuma sahip olduğunu ve dolayısıyla verilerin, eğitim alma talebi (EGM) senaryosu temelli İMÖ'nin DFA için elde edilen ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir. χ2 değerinde 20 ve üzeri düşüş sağlayacak olan hata düzeltme önerileri olmadığı için herhangi bir düzeltme yapılmamıştır.

Şekil 9.

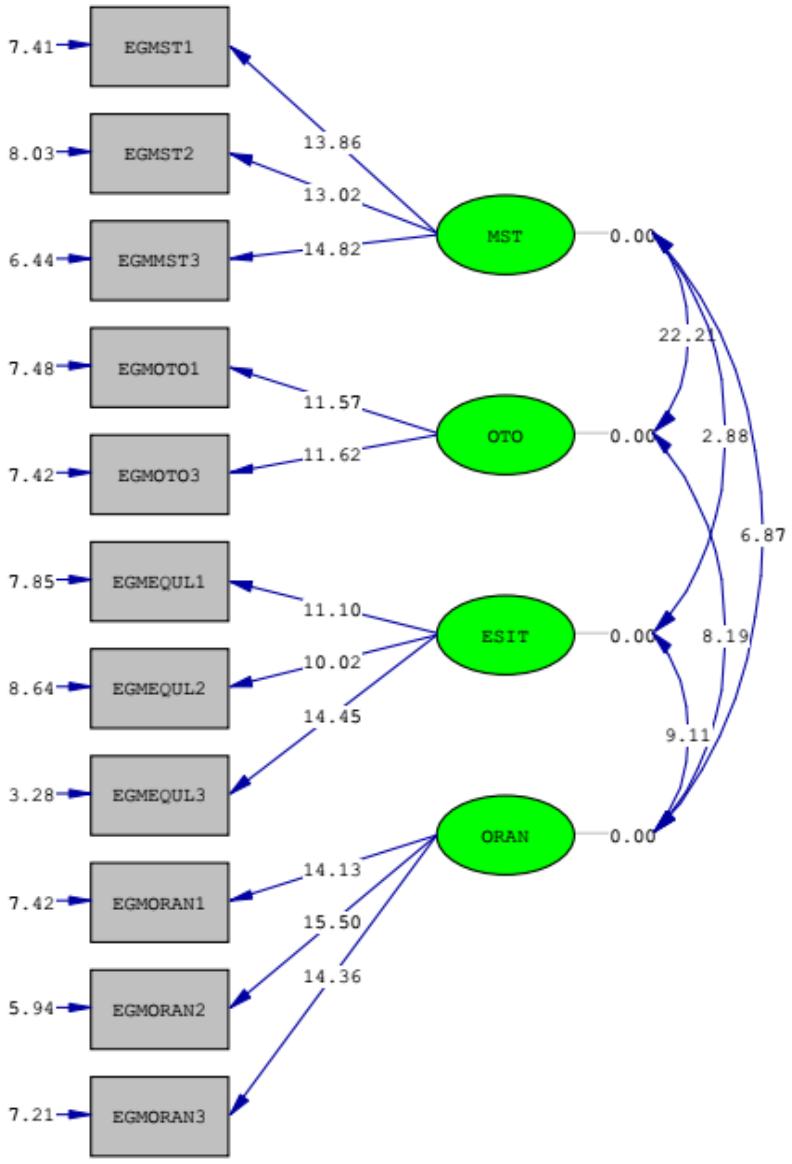
Eğitim Talebi Sonrasında Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 10.

Eğitim Talebi Sonrasında Yol Diyagramı T Değerleri

Chi-Square=81.37, df=39, P-value=0.00008, RMSEA=0.072

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır

Türkiye'de devlet okullarında şartları sağlayan yabancı uyrukluların eğitim alma talebi senaryosu değerlendirmelerinin, ilişki modelleri ölçeği ile belirlenen faktör yapısının doğrulanıp doğrulanamayacağını incelemek amacıyla gerçekleştirilen DFA sonucu, orijinal dört boyutlu kuramsal yapıya uygun ölçme modeli elde edilmiştir. Yanı sıra model ölçeğin faktörlerinden müşterek paylaşım (MST) ile otorite düzeni (OTO) arasındaki örtük değişkenler arası ilişki olması gerekenden yüksek seviyede (r=.90) olduğu belirlenmiştir (Bkz. Şekil 10).

Özetle Çalışma I- Aşama II çalışması kapsamında Aşama I sonrası üç senaryo üzerinden DFA yapılmıştır. Her üç senaryonun da ilişki modelleri kuramının sunduğu dört faktörlü yapıya uygun olduğu görülmüştür. Bu üç senaryo üzerinden araştırmanın temel çalışması olan Çalışma II'ye geçilmiştir.

3.5. ÇALIŞMA II- YÖNTEM

Çalışma II, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ile Suriyelilerin olası talepleri sonrası ortaya çıkan grup temelli duygu tepkileri arasında ilişki türlerinin rolünü açıklamak amacıyla yürütülmüştür.

2.5.1. Katılımcılar

Çalışma grubu Pamukkale, Tekirdağ Namık Kemal, İstanbul Üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerden ve buna ek olarak öğrenci olmayan katılımcılardan oluşmuştur. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümünden ankete katılan öğrenciler anket karşılığı ders kredisi almıştır. Covid-19 pandemi süreci ve sosyal mesafe çevrim içi şekilde katılımcılara anketle ulaşılmasının tercih edilmesinde etkili olmuştur. Anketin dikkatli bir şekilde doldurulduğuna yönelik kontrol sorularına beklenen cevabı veremeyen 28 katılımcı, kayıp verilerin olduğu 23 anket ve anket yazılım programı tarafından belirtilen ankete katılım süresi 5 dakikadan az olan 62 katılımcı olmak üzere toplam 113 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Nihai 604 katılımcıyla analizler yürütülmüştür.

Tablo 22.

Çalışma 2 Katılımcı Demografik Özellikleri

Demografik özellikler	Kategoriler	N	%
Yaş		604	
	Ortalama: 27,58 Min.-Mak.: 18-88 (SS: 10.5)		
Cinsiyet			
	Erkek	430	28.8
	Kadın	174	71.2
	Toplam	604	
Meslek			
	Öğrenci	379	62,7
	Gelir getiren bir işe sahip değil	31	5.2
	Çalışan	169	28
	Emekli	17	2.9
	Diğer	8	1.3
	Toplam	604	
Eğitim alınan sene			
	Ortalama: 15,38 Min.-Maks.: 2-32 (SS: 3.03)	604	
Medeni durum	Bekar	466	77.2
	Evli	120	19.9
	Boşanmış	15	2.5
	Diğer	3	0.5
	Toplam	604	
Yaşanılan yer			
	İstanbul	280	54.6
	İstanbul dışı	324	46.3
	Toplam	604	
Yaşanılan yerde			
	Hayatı boyunca	565	93.5
	Diğer	39	6.5
	Toplam	604	
Gelir durumu[1]			
	0 ila 4000 arası	255	42.2
	4000 ila 8000 arası	223	36.9

	8000 ila 15000 arası	105	17.4
	15000 üstü	21	3.5
	Toplam	604	
Etnik Kimlik			
	Türk	501	82.9
	Kürt	40	6.6
	Arap	23	3.8
	Diğer/Belirtmek istemeyen	40	6.7
	Toplam	604	
Politik görüş			
	Sol	228	37.8
	Merkez	144	23.8
	Sağ	80	14.4
	Politik görüşü olmayan	145	24
	Toplam	604	
Politik kategoriler			
	Anarşist	10	1,7
	Cumhuriyetçi	79	13.1
	Demokrat	43	7.1
	İslamcı	29	4.8
	Kemalist	55	9.1
	Liberal	21	3.5
	Marksist	8	1.3
	Milliyetçi	47	7.8
	Muhafazakâr Demokrat	21	3.5
	Sosyalist	61	10.1
	Görüşüm yok	108	17.9
	Belirtmek istemiyorum	116	19.2
	Diğer	6	1
	Toplam	604	

Not. [1]Gelir durumu verisi 2020 Mayıs-2021 Mart dönemi arası elde edilmiştir. Bu dönemler arası asgari ücret 4203 Türk lirasıydı.

604 katılımcının çoğunluğu kadın (%71,2) ve üniversite öğrencilerinden (%62,7) oluşmaktadır. Katılımcıların %28'i ise üniversite öğrencisi olmayan ve gelir getiren bir işe sahip kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim aldığı süre ortalama 15 senedir (lise mezunu seviyesi). Büyük çoğunluğunun medeni durumu bekardır ve yarısına yakını İstanbul'da yaşamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu tüm hayatı boyunca aynı şehirde yaşamıştır. 2021 asgari ücretin 4203 Türk lirası olduğu dönemde elde edilen verilere göre katılımcıların önemli bir kısmının (%42,2) gelir durumu 4000 liradan az, yine büyük bir oranı (%36,9) 8000 liradan azdır. Gelir durumuna ek olarak katılımcıların çoğunluğu (%77,9) toplumun genel gelir durumuna kıyasla gelirlerinin düşük olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu etnik kökenini Türk, önemli bir kısmı ise (%37,8) sol politik görüşlere yakın olduğunu belirtmektedir. Politik görüşü olmayan veya politik kategorilerini belirtmek istemeyen katılımcıların sayısı önemli ölçüdedir (%37,1) (Katılımcı bilgileri için bkz. Tablo 22).

2.5.2. Veri toplama araçları

Demografik sorular. Çalışmada ilk olarak katılımcılara, cinsiyet, yaş, mesleki bilgileri, eğitim ve medeni durumları, yaşadıkları il ve yaşadıkları yerde bulunma süreleri, gelir durumları, etnik kimlik, politik görüş ve kategori soruları yöneltilmiştir.

Senaryolar. Çalışma I Aşama II'de geçerlilik ve güvenirlikleri test edilmiş üç senaryo kullanılmıştır (Bkz. Tablo 13).

İlişki modeli ölçeği (İMÖ). Çalışma I- Aşama II'de senaryo temelli uygulanan 11 madde ve 4 faktör yapıdan oluşan ilişki modelleri kuramı profil ölçeği (İMÖ) kullanılmıştır. Çalışma I'de uyarlanan ilişki modelleri ölçeği doğrulayıcı faktör analizleri sonucu sırasıyla eğitim talebi senaryosu üzerinden toplam varyansın %85'ini açıklamakta ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .91 seviyesindedir. Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu üzerinden toplam varyansın %79'unu açıklamakta ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .90 düzeylerindedir. Güvenli bölge senaryosu üzerinden ise toplam varyansın %86'sını açıklamakta ve iç tutarlılık seviyesi Cronbach α= .86 seviyesindedir. Bu sonuçlarla paralel olarak yapının genel tutarlılık oranı α= .92, faktör yapılarının ise "Müşterek Paylaşım" boyutunun iç tutarlığı α= .91, "Eşitlik İlişkisi" boyutunun iç tutarlığı α= .87, "Orana Dayalı İlişki" boyutunun iç

tutarlılığı α= .92 ve son olarak "Otorite Düzeni" boyutunun iç tutarlılığı α= .86 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal uzaklık ölçeği (Temas). Bogardus (1967) tarafından geliştirilen sosyal uzaklık ölçeğinin ilk Türkçe versiyonu Çarkoğlu ve Toprak (2006) tarafından Türkiye'deki farklı dinlerden, cinsel yönelimden, etnik kökenden olan azınlık gruplara yönelik çalışmada kullanılmıştır. Bu çalışmadaki Türkçe versiyon Karaoğlu (2015) tarafından ölçeğin orijinalindeki beşli skala yapısının yedili skala olacak şekilde değiştirilerek Suriyeli göçmenler özelinde uyarlanmış ve ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .91 bulunmuştur. Akfırat ve Yangın (2018) tarafından yine Suriyeli göçmenler üzerine çalışmalarında ölçekte kullanılan maddelerin faktör yükleri .76 ila .93 arasında değişen tek faktörlü yapı elde edilmiş ve ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .93 bulunmuştur. Altı madde ve tek boyuttan oluşan ölçekten alınan puanlar yükseldikçe yüksek düzeyde sosyal uzaklığa işaret etmektedir. Ölçek 7'li likert yapısına sahiptir (0= Hiç, 6= çok fazla). Bu ölçek, Çalışma I- aşama 2'de bu son çalışma için bir ön çalışma olarak kullanılmıştır ve kullanılan maddelerin faktör yükleri .73 ila .95 arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizleri sonucu tek faktörün ölçeğin %80'nini açıkladığı ve ölçeğin öz değerinin 4.04 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .93'tür (Bkz. Ek Analizler bölümü).

Ulusal özdeşim ölçeği (Vatandaşlık özdeşimi). Sindic ve Reicher'nin (2009) İskoç halkının ulusal özdeşim seviyesini ölçmek için geliştirdiği 7'li skalada (kesinlikle katılmıyorum/ kesinlikle katılıyorum) dört maddeli ve tek boyutlu ölçek (Cronbach alfa=.82), Akfırat ve Yangın (2018) tarafından Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı özdeşim düzeylerini elde etmek amacıyla uyarlanmıştır. Ölçekten elde edilen puanların yükselmesi özdeşim düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Uyarlama sonucu analizlerde ölçek orijinaline uygun olacak şekilde tek bir faktör altında toplanmıştır ve açıkladığı varyans %73 tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .88 olarak elde edilmiştir. Yapılan çalışmalarda bu katsayıları seviyelerinin .82 ila .91 seviyelerinde değiştiği bulgulanmıştır. Türkiye'de Kürt ve Türk etnik gruplararası gerilimlerde uzlaşımı dış grup güven değişkenine odaklanan çalışmada etnik kökenden (Türk ve Kürt) farklı olarak "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı" şeklinde 3 maddeli (bu çalışmada da kullanılan 3 maddeyle örtüşmektedir) ulusal özdeşim ölçeği kullanılmış ve Kürt ve Türk katılımcılarda sırasıyla .91 ve .92

Cronbach alfa değerleri elde edilmiştir (Çelebi, Verkuyten, Köse ve Maliepaard, 2014). Çalışma I-Aşama II'de ölçek son çalışmaya ön hazırlık için kullanılmıştır. Maddelerin faktör yükleri .69 ila .86 arasında değişmektedir. Açımlayıcı faktör analizleri sonucu tek faktörün ölçeğin %68,5'ini açıkladığı ve ölçeğin öz değerinin 2.04 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .84'tür (Ölçek maddeleri Ek analizler başlığı altında sunulmuştur).

Grup temelli duygu ölçeği (Gtd) ve grup temelli duygu tepkileri ölçeği (Tepki). Bireysel ya da grup seviyesinde duyguların diğer değişkenlerden ayrı ve farklı olarak ölçülebileceği yaklaşımı benimsenmiştir. Duygular otonom ve merkezi sinir sistemleri ölçümleri, öz değerlendirme ve davranışsal birtakım işaretlerle ölçülebilmektedir (Ekman, 2003). Bu çalışmada duygular katılımcıların öz değerlendirmesiyle ölçülmüştür. Çalışma I Aşama II'de grup temelli duygular üzerine yapılan güvenirlik ve geçerlik sınamaları sonucu grup temelli kızgınlık, iğrenme, aşağılama ve güvensizlik duygularının tek boyut altında toplandığı tespit edilmiştir. Kullanılan maddelerin faktör yükleri .63 ila .92 arasında değişmektedir. Açımlayıcı faktör analizleri sonucu tek faktörün ölçeğin ortalama %66,5'ini açıkladığı ve ölçeğin öz değerinin 2.66 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .78 ila .92 arsındadır (X= 11, SS= 5,54). Ölçeğe ilişkin maddeler Ek analizlerde sunulmuştur. Grup temelli tepkisel duygular üzerine yapılan güvenirlik geçerlik sınamaları sonucunda Tablo 24'te yer alan sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 23.

Çalışma I-Aşama II Grup Temelli Tepkisel Duyguların Talep Senaryoları Sonrası Geçerlik-Güvenirlik Bilgileri

Kodlar	Senaryolar	Faktör yükleri	Açıklanan varyans (%)	Öz değer	Cronbach alfa	N
DGM	Doğumla elde edilecek vatandaşlık talebi	.63-.81	62.7	2,59	.78	181
GVN	Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi	.65-.82	67.1	2,68	.83	163
EGM	Eğitim talebi	.73-.92	80.1	3.20	.92	181

2.5.3. İşlem

İlk çalışmada olduğu gibi katılımcıların değerlendirmeleri için anket yazılım programı Survey Monkey kullanılmıştır. Öncelikle katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve onayları alınma şartıyla ankete erişimleri sağlanmıştır. Demografi soruları sonrası anketin ikinci bölümünde katılımcılara sırasıyla vatandaşlık özdeşimi ölçeği, Suriyelilere yönelik Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sosyal kimlikleri üzerinden genel duygularının (kızgınlık, hoşnutluk, iğrenme, güvensizlik, hor görme ve diğer) neler olduğu ve bu duyguları ne derece hissettikleri sorulmuştur. Arkasından sosyal uzaklık ölçeği soruları yöneltilmiştir. Sosyal uzaklık ölçeği, çalışmada kontrol değişkeni olarak yer almıştır. Anketin üçüncü ve son bölümünde Çalışma I- Aşama II'de ölçek uyarlaması tamamlanan üç talep senaryosu her katılımcı için farklı sıralamada anket yazılımı algoritmasıyla sunulmuştur. Bu şekilde sıra etkisi ve ortak metot varyansı asgari düzeye indirilmiştir. Çalışma I-Aşama II 'de benzer süreçler takip edilerek talep senaryoları sonrası katılımcılara bu talep hakkındaki düşünceleri tek maddelik 0'dan (Hiç yanlış bulmuyorum) 6'ya (çok yanlış buluyorum) değerlendirmeleri istenmiştir. Devamında bu düşüncelerinde Suriyelilerle ilişkilerini düşünerek ilişki modelleri ölçeği (İMÖ) ifadelerinin yer aldığı maddelerin hangilerinin bu düşüncelerinde daha fazla ve ne derece etkili olduğu sorulmuştur. Son olarak

senaryoda yer alan talebin katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı sosyal kimliği içinde kendilerine hangi grup temelli duyguları ne derece hissettikleri sorulmuştur. Anketteki tüm soruların değerlendirilebilmesi katılımcıların en fazla 25 dakikasını almaktadır (Anket için bkz. Ek 2).

2.5.4. Analiz

Yerel halkın sahip olduğu grup temelli duyguları (senaryo öncesi genel ve senaryo sonrası duygu tepkilerini) ele alınırken sosyal uzaklık değişkeni, kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Her bir ilişki türü aynı model içinde incelenerek ilişki türlerinin birbirleriyle olan ilişkileri göz önünde bulundurulduğu birden fazla aracı değişkenin aynı modelde olduğu çoklu aracı etkinin (multiple mediation model) incelendiği bir model tasarlanmıştır. Çoklu aracı modeli içinde grup temelli duygular (Gtd) ile Grup temelli tepki duyguları (Tepki) arasında müşterek paylaşım- otorite düzeni ilişki (Mstoto) ve vatandaşlık özdeşimi (Cit) değişkeninin yer aldığı iki adımlı aracı etki (two-step mediation) incelenmiştir.

Test edilecek olan modelin analizlerinde temel olarak iki aşamalı yaklaşıma ek üçüncü bir aşama daha kullanılmıştır. İki aşamalı yaklaşıma göre (Anderson ve Gerbing, 1988) araştırmacı değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırıldığı yapısal modeli test etmeden önce ölçme modelini test ederek yeterli uyum iyiliği değerlerine ulaşmaya çalışır. Bu aşama başarılı bir şekilde geçildikten sonra bir sonraki aşamaya geçilerek yapısal model test edilir. Ancak son yıllarda iki aşamalı yaklaşımın tek başına yeterli olmayabileceği vurgulanarak, bu analizlerin öncesinde geleneksel faktör analizi yaklaşımı ile ön analizlerin yapılmasının, yani örtük yapıların açımlayıcı faktör analizi ile de gözden geçirilmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Mulaik ve Millsap, 2000; Schumacker ve Lomax, 2004). Bu nedenle bu çalışmada ölçme modelinden önce her bir yapının faktör analizleri yapılarak tek boyutluluk varsayımının karşılanıp karşılanmadığı anlaşılmaya çalışılacak ve sonrasında ölçme modeli test edilecek ve en son olarak da yapısal model test edilecektir. Bu çalışmada önceki çalışmadakine nazaran kullanılan değişken ve örneklem sayısının daha yüksek olması sebebiyle uyum değerleri için farklı kriterler seçilmiştir. Örneklemin 250 ve üzeri, gözlemlenen değişken sayının ise 12 ile 30 arasında olduğu çalışmalarda

aşağıdaki tabloya ek olarak NFI, NNFI, CFI istatistiklerinin değerleri farklılık gösterebilmektedir (Bryne, 2011).

Tablo 24.

Model Çalışması Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir
χ^2		
$\chi^2/(sd = 328)$	2	5
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95*
Yakın uyum testi için p değeri $(RMSEA < 0.05)$		
NNFI	0,97<NNFI<1	0,90<NNFI<0,95*
CFI	0,97<CFI<1	0,92<CFI<0,97*
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90

Not. Uyum iyiliği kriterleri örneklemin 250 ve üzeri, gözlemlenen değişken sayısı ise 12 ile 30 arasında olan çalışmalar için kullanılan kriterlerdir

Çalışmanın yapı modelinde aracılık analizlerinde dolaylı etki yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yeni yöntemde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkinin (total effect) anlamlı olma şartı aranmamaktadır, sadece dolaylı etkilerin anlamlı olması ve bu anlamlılık testleri uygulanma şartı aranmıştır (Cerin ve MacKinnon, 2009; Gürbüz ve Bayık, 2021).

3.6. 2.6. ÇALIŞMA II- BULGULAR

2.6.1. Madde ve Faktör Analizleri

Bu aşamada çalışmada kullanılacak olan ölçeklerin yapı geçerliği ve güvenirlik çalışmaları ve ilişki modeli ölçeği analizleri yapılmaktadır. İlk olarak senaryolar öncesi katılımcılara sunulan ölçeklerin analizleri yapılmıştır.

2.6.1.1. Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas/ Kontrol Değişkeni)

Sosyal uzaklık (Temas) ölçeği yapı geçerliği ve güvenirliği için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonlarını değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. AFA aşamasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)

katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.87; Barlett $\chi 2(10) = 2402{,}44$, $p<.001$). Temel bileşenler analizi ve direct oblimin rotasyonu sonucunda, tüm maddelerin ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 değerinin üzerinde bir faktör yüküyle yüklendiği tespit edilmiştir. Analizler sonucu ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde beş maddenin tek bir faktör altında toplandığı yapının varyansın yüzde 76,98'ini açıkladığı belirlenmiştir (Detaylı bilgi için bkz. Tablo 25).

Tablo 25.

Sosyal Uzaklık Değişkeni Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Madde içerikleri	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	*R*	*α*
Tmsstreet	Suriyeli biriyle aynı sokakta yaşıyor olsanız	.88	.76	.82	.90
Tmswork	Suriyeli biriyle aynı işyerinde çalışıyor ya da aynı okulda eğitim alıyor olsaydınız	.88	.78	.84	.89
Tmsfriend	Suriyeli bir yakın arkadaşınız olsa	.86	.71	.83	.90
Tmskomsu	Suriyeli bir kapı komşunuz olsa	.87	.75	.83	.89
Tmsboss	Suriyeli bir patronunuz ya da hocanız olsa	.71	.49	.68	.93

Not. Tmsstreet= Aynı sokakta, Tmswork= Aynı iş yeri veya okul, Tmsfriend= Arkadaşınız, Tmskomsu=Komşunuz, Tmsboss= Patron ya da hoca Türkçe içeriklerin kısaltması olarak tercih edilmiştir. *R* = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 26 incelendiğinde, sosyal uzaklık (Temas) değişkenini oluşturan beş maddenin faktör yük değerleri oldukça yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .92 olarak belirlenmiştir. Her ne kadar beşinci maddenin çıkarılması iç-tutarlığın yükselmesine katkı yapacak olsa da yeterli bir iç-tutarlığa sahip olduğu için madde sayısı korunmuştur.

2.6.1.2. Vatandaşlık özdeşimi ölçeği (Cit)

Vatandaşlık özdeşimi (Cit) ölçeği yapı geçerliği ve güvenirliği için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonlarını değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. AFA aşamasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.82; Barlett $\chi2(6) = 1142,47$, $p<.001$). Temel bileşenler analizi ve direct oblimin rotasyonu sonucunda, tüm maddelerin ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 değerinin üzerinde bir faktör yüküyle yüklendiği tespit edilmiştir. Analizler sonucu ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı yapının varyansın yüzde 71,34'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Madde analizleri sonuçları da dahil edilen analiz sonuçları Tablo 26'de verilmektedir.

Tablo 26.

Vatandaşlık Özdeşimi Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Madde içerikleri	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	*R*	*α*
Citimport	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak benim için önemlidir	.88	.77	.88	.80
Citcomm	Diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar hissediyorum	.88	.60	.79	.83
Citperc	Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum	.86	.62	.77	.83
Citcritc	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş hissediyorum	.87	.51	.71	.85

Not. Citimport= Vatandaşlığın önemi, Citcomm= Vatandaşlık bağı, Citperc= Vatandaşlık algısı, Citcritc= vatandaşlık eleştirisi maddelerinin kısaltmasıdır. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo incelendiğinde, vatandaşlık özdeşimi (Cit) değişkenini oluşturan dört maddenin faktör yük değerleri oldukça yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin

söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .86 olarak belirlenmiştir.

2.6.1.3. Grup temelli duygu ölçeği (GTD)

Grup temelli duygu (GTD) ölçeği yapı geçerliği ve güvenirliği için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonlarını değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. AFA aşamasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.75; Barlett $\chi 2(6) = 805{,}27$, $p<.001$). Temel bileşenler analizi ve direct oblimin rotasyonu sonucunda, tüm maddelerin ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 değerinin üzerinde bir faktör yüküyle yüklendiği tespit edilmiştir. Analizler sonucu ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı yapının varyansın yüzde 62,90'nını açıkladığı belirlenmiştir. Madde analizleri sonuçları da dahil edilen analiz sonuçları Tablo 27'de verilmektedir.

Tablo 27.

Grup Temelli Duygu Ölçeği Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Madde kodları	Madde içerikleri	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	R^2	α
Gbkızgın	Grup temelli öfke	.81	.63	.69	.70
Gbiğrenme	Grup temelli iğrenme	.79	.65	.68	.71
Gbguvensiz	Grup temelli güvensizlik	.64	.41	.57	.77
Gbhor	Grup temelli aşağılama	.61	.37	.52	.79

Not. R^2 = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo incelendiğinde, grup temelli duygu (GTD) değişkenini oluşturan dört maddenin faktör yük değerleri oldukça yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan

varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .80 olarak belirlenmiştir.

2.6.2. Eğitim Talebi Senaryosu Açımlayıcı Faktör ve İç-Tutarlılık Analizleri

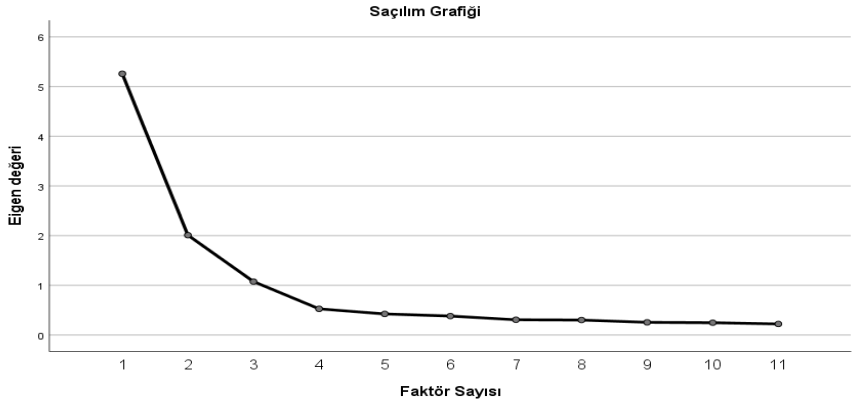
2.6.2.1. İlişki modeli kuramı ölçeği (İMÖ)

Eğitim talebi senaryosu sonrası uygulanan ilişki modelleri kuramı ölçeği (İMÖ), yapı geçerliği ve güvenirliği için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonlarını değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. AFA aşamasında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.88; Barlett $\chi 2(55) = 4007{,}47$, $p < .001$). Temel bileşenler analizi ve direct oblimin rotasyonu sonucunda, tüm maddelerin ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 değerinin üzerinde bir faktör yüküyle yüklendiği tespit edilmiştir. Analizler sonucu ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde 11 maddenin üç faktör altında toplandığı ve yapının varyansın yüzde 75,81'ini açıkladığı belirlenmiştir. Dağılıma bakıldığında ilk faktör varyansın %47'sini ikinci faktör varyansın %18'ini ve üçüncü faktör ise varyansın %10'unu açıklamaktadır.

Saçılım grafiği sonucu üçüncü faktörden sonra grafiğin yatay hale geldiği görülmektedir (Bkz. Şekil 12).

Şekil 12.

Eğitim Talebi İlişki Modelleri Ölçeği Saçılım Grafiği

Tablo 28.

Eğitim Talebi Sonrasında İlişki Modelleri Kuramı Ölçeği Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Boyutlar/Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	*R*	*α*
Müşterek paylaşım ve otorite düzeni (Mstoto)				
Egmst1	.90	.72	.77	.86
Egmst2	.81	.66	.75	.87
Egmmst3	.85	.66	.79	.86
Egmoto1	.69	.51	.69	.88
Egmoto3	.67	.57	.70	.88
Eşit temelli paylaşım (Esit)				
Egmequl1	.83	.68	.71	.75
Egmequl2	.56	.55	.63	.84
Egmequl3	.89	.77	.75	.72
Orana dayalı ilişki (Oran)				
Egmoran1	.81	.75	.79	.85
Egmoran2	.86	.77	.80	.84
Egmoran3	.82	.70	.78	.86

Not. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 28 incelendiğinde, ilişki modelleri kuramı (İMÖ) değişkenini oluşturan üç boyutlu ve toplamda 11 maddeli ölçek yapısının faktör yük değerleri oldukça yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede üç boyutlu bir yapıda kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .89 olarak belirlenmiştir. Yapısal eşitlik modeli çalışmaları öncesi modelde kullanılan tüm gözlenen değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Böylece aralarında çok güçlü ve çok zayıf ilişkilerin olduğu gözlenen değişkenler belirlenmektedir.

2.6.2.2. Grup temelli duygu tepkileri ölçeği (Tepki)

Grup temelli duygu tepkileri (Tepki) ölçeği yapı geçerliği ve güvenirliği için ilk olarak, madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyon değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. AFA aşamasında Kaiser-Meyer-Olkin

(KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.82; Barlett $\chi 2(6) = 1524{,}10$, $p<.001$). Temel bileşenler analizi ve direct oblimin rotasyonu sonucunda, tüm maddelerin ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre .30 değerinin üzerinde bir faktör yüküyle yüklendiği tespit edilmiştir. Analizler sonucu ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı yapının varyansın yüzde 76,35'ini açıkladığı belirlenmiştir. Madde analizleri dahil sonuçlar Tablo 30'da verilmektedir.

Tablo 29.

Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası Grup Temelli Duygu Tepkileri Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Madde	**Madde**	**Faktör**	**Faktör**	***R***	***α***
Tepkianger	Öfke	.90	.81	.84	.83
Tepkidist	İğrenme	.72	.52	.68	.90
Tepkigvnsz	Güvensizlik	.87	.76	.81	.85
Tepkihor	Aşağılama	.82	.67	.77	.86

Not. *R*= Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 29 incelendiğinde, grup temelli tepki (Tepki) değişkenini oluşturan dört maddenin faktör yük değerleri oldukça yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .89 olarak belirlenmiştir. Tablo 30 ve 31'de çalışmada kullanılan gözlenen tüm değişkenlerin birbirleri arasında korelasyon ilişkileri gözlenen değişkenlerin kuramsal çerçeveleri kapsamındaki ilişkileri, diğer değişkenlerle olan yakınlıklarına genel olarak ele almak amacıyla incelenmiştir. Değişkenlerin kuramsal yapılarına uygun olarak kendi aralarındaki korelasyon ilişkilerinin diğer gözlenen değişkenlere oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 30.

İlk Onbeş Değişkenin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	X	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.TMSSTREET[1]	2,39	1,76	1,00														
2.TMSWORK[2]	2,22	1,69	,74**	1.00													
3.TMSFRIEND[3]	2,04	1,64	,76**	,79**	1,0												
4.TMSKOMSU[4]	2,67	1,86	,84**	,76**	,742**	1,00											
5.TMSBOSS[5]	2,92	2,08	,58**	.67**	,634**	,601**	1,00										
6.GBANGER[6]	3,17	1,77	,52**	.49**	,498**	,511**	,458**	1,00									
7.GBDISTG[7]	2,05	1,55	,46**	.43**	,481**	,452**	,363**	,607**	1,00								
8.GBGUVEN[8]	4,42	1,91	,44**	.40**	,379**	,466**	,411**	,591**	,470**	1,00							
9.GBHOR[9]	1,94	1,41	,33**	.34**	,356**	,345**	,276**	,433**	,575**	,337**	1,00						
10.CITIMPRT[10]	4,79	1,97	,19**	.19**	,208**	,170**	,209**	,340**	,137**	,228**	,102*	1,00					
11.CITCOMM[11]	4,32	1,76	,15**	.14**	,167**	,142**	,168**	,252**	,109**	,160**	,100*	,671**	1,00				
12.CITPERC[12]	5,85	1,61	,12**	.09*	,088*	,104*	,145**	,287**	,091*	,226**	0,04	,697**	,598**	1,00			
13.CITCRITC[13]	4,36	1,97	,18**	.22**	,228**	,188**	,278**	,384**	,210**	,276**	,140**	,617**	,563**	,555**	1,00		
14.EGMST1[14]	3,79	2,08	,20**	.23**	,211**	,218**	,214**	,243**	,166**	,198**	0,07	,227**	,196**	,171**	,215**	1,00	
15.EGMST2[15]	3,91	1,99	,19**	.23**	,200**	,210**	,233**	,218**	,157**	,161**	0,06	,201**	,111**	,131**	,206**	,693**	1,00

Değişkenler	X	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
16.EGMMST3[16]	3,87	2,10	,23**	.27**	,225**	,243**	,253**	,304**	,242**	,231**	,102*	,269**	,199**	,185**	,219**	,751**	,705**
17.EGMOTO1[17]	3,42	2,03	,23**	.27**	,253**	,248**	,274**	,254**	,186**	,207**	,097*	,234**	,214**	,162**	,211**	,593**	,557**
19.EGMOTO3[19]	3,51	2,05	,21**	.28**	,231**	,234**	,257**	,270**	,174**	,179**	,087*	,248**	,171**	,164**	,237**	,563**	,596**
20.EGMEQUL1[20]	4,81	1.97	-,05	-.04	-0,1	-0,06	-0,05	-0,02	-0,03	0,02	-0,06	-0,02	-0,03	0,04	-0,02	,150**	,169**
21.EGMEQUL2[21]	4,57	1,98	,04	-.01	0,0	0,06	-0,01	0,07	0,03	,104*	0,02	0,08	0,00	,082*	0,04	,342**	,339**
22.EGMEQUL3[22]	4,77	1,96	-,05	-01	0,0	0,01	-0,02	-0,01	-0,02	0,06	-0,01	0,01	0,00	0,04	0,00	,236**	,221**
23.EGMORAN1[23]	3,94	2,09	,09*	.13**	0,1	0,08	,112**	,083*	,093*	,126**	0,04	0,03	-0,04	0,02	0,04	,367**	,405**
24.EGMORAN2[24]	4,21	2,06	,08*	.12**	0,1	,105**	,111**	,111**	,112**	,148**	,090*	0,02	-0,03	0,00	0,04	,326**	,380**
25.EGMORAN3[25]	4,01	2,04	,13**	.16**	,101*	,149**	,129**	,132**	,119**	,153**	,084*	0,01	-0,02	0,01	0,06	,302**	,343**
26.EGITIM[26]	2,54	1,87	,47**	.51**	,511**	,466**	,417**	,475**	,372**	,306**	,229**	,241**	,215**	,143**	,214**	,323**	,280**
27.EGMANGER[27]	2,66	2,02	,51**	.54**	,559**	,483**	,497**	,570**	,464**	,410**	,312**	,299**	,248**	,190**	,310**	,334**	,278**
28.EGMDIST[28]	1,73	1,44	,42**	.46**	,491**	,396**	,382**	,451**	,564**	,283**	,421**	,161**	,198**	,086*	,192**	,207**	,202**
29.EGMGUVENSZ[29]	2,95	2,12	,54**	.54**	,534**	,524**	,512**	,531**	,430**	,456**	,260**	,248**	,218**	,150**	,238**	,303**	,238**
30.EGMHOR[30]	2,10	1,76	,43**	.44**	,444**	,387**	,422**	,471**	,425**	,350**	,308**	,210**	,196**	,123**	,201**	,265**	,192**

Not. [1,2,3,4,5] Sosyal uzaklık ölçeği maddeleridir. Sırasıyla Suriyelilerle aynı sokakta yaşıyor olmak, aynı işyerinde çalışıyor veya okulda okuyor olmak, arkadaş olmak, komşu olmak, iş verenin ya da öğretmeninin Suriyeli olması. Grup temelli duygu deneyimi[6,7,8,9] ölçek maddeleri, sırasıyla grup temelli kızgınlık, iğrenme, güvensizlik ve hor görme. [10,11,12,13]Türkiye Cumhuriyet vatandaşlık özdeşimi ölçeği değişkenleri, sırasıyla vatandaşı olmak benim için çok önemlidir, vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar hissediyorum, Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum, vatandaşlar eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş hissediyorum. [14-25]İlişki modelleri kuramı (İMÖ) ölçeği değişkenleri. [26-30]Senaryo grup temelli tepki ölçeği. Sırasıyla grup temelli kızgınlık, iğrenme, güvensizlik ve hor görme

Tablo 3.

Son Ondört Değişkenin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	X	SS	16	17	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
16.EGMMST3	3,87	2,10	1,00													
17.EGMOTO1	3,42	2,03	,589**	1,00												
19.EGMOTO3	3,51	2,05	,602**	,634**	1,00											
20.EGMEQUL1	4,81	1,97	,159**	,081*	,145**	1,00										
21.EGMEQUL2	4,57	1,98	,328**	,286**	,324**	,561**	1,00									
22.EGMEQUL3	4,77	1,96	,215**	,136**	,178**	,718**	,603**	1,00								
23.EGMORAN1	3,94	2,09	,426**	,413**	,439**	,390**	,484**	,387**	1,00							
24.EGMORAN2	4,21	2,06	,416**	,378**	,426**	,369**	,477**	,378**	,759**	1,00						
25.EGMORAN3	4,01	2,04	,350**	,334**	,373**	,356**	,484**	,397**	,725**	,734**	1,00					
26.EGITIM	2,54	1,87	,316**	,327**	,317**	-,087*	0,04	0,00	,119**	,147**	,167**	1,00				
27.EGMANGER	2,66	2,02	,341**	,355**	,355**	-0,03	,100*	0,03	,160**	,195**	,198**	,696**	1,00			
28.EGMDIST	1,73	1,44	,249**	,230**	,237**	-,087*	-0,02	-0,04	,107**	,133**	,141**	,495**	,641**	1,00		
29.EGMGUVENSZ	2,95	2,12	,322**	,345**	,313**	-0,02	,103*	0,05	,141**	,186**	,208**	,623**	,813**	,594**	1,00	
30.EGMHOR	2,10	1,76	,276**	,291**	,168**	,274**	0,01	0,07	,146**	,160**	,142**	,512**	,712**	,631**	,708**	1,00

Not. [14-25]İlişki modelleri kuramı (İMÖ) ölçeği değişkenleri. [26-30]Senaryo grup temelli tepki ölçeği. Sırasıyla grup temelli kızgınlık, iğrenme, güvensizlik ve hor görme. *p<.05 ve **p<.01 anlamlılık seviyesindedir.

Tablo 30 ve 31, sosyal uzaklık ölçeğinde yer alan TMSSTREET (Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsanız) ile TMSKOMSU (Suriyeli bir kapı komşunuz olsa) değişkenleri arasındaki korelasyonun ölçeğin diğer değişkenleri arasındaki ilişkilere göre çok yüksek olduğu (.84) görülmektedir. Grup temelli duygular değişkeni arasındaki korelasyonlar .60 ile .41 arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık özdeşimi değişkenleri arasındaki korelasyon .70 ile .55 arasındadır. İMÖ ölçeğinin "müşterek paylaşım" alt boyutundaki değişkenler arasındaki korelasyon ilişkilerin diğer alt boyutların değişkenleri arasındaki ilişkilerden daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Grup temelli tepki değişkenleri arasındaki korelasyonlar .59 ile .81 arasındadır.

Grup temelli duygu ölçeği maddeleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde grup temelli iğrenme ile kızgınlık arasındaki en güçlü ilişkinin (.60) olduğu en zayıf ilişkinin ise grup temelli aşağılama ile güvensizlik arasında (.34) olduğu tespit edilmiştir. Eğitim talebi senaryosu sonrası talebin uygunluğunun (yanlış bulma/bulmama) değerlendirildiği değişken ile grup temelli duygular arasında en güçlü ilişkinin kızgınlık duygusu arasında (.70) olduğu belirlenmiştir. Eğitim talebi senaryosu sonrası tepkisel grup temelli duygular arasındaki ilişki incelendiğinde ise en güçlü ilişkinin grup temelli güvensizlik ile kızgınlık arasında (.81) en zayıf ilişkinin ise grup temelli güvensizlik ile iğrenme arasında (.59) olduğu tespit edilmiştir.

2.6.3. Doğumla Vatandaşlık Talebi Açımlayıcı Faktör ve İç-Tutarlılık Analizleri

2.6.3.1. İlişki modelleri kuramı ölçeği (İMÖ)

Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu sonrası ilişki modelleri kuramı ölçeği (İMÖ) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, üç faktörlü yapıya zorlandığında 11 maddenin üç faktör altında toplandığı ve bu faktörlerin toplamda varyansın yüzde 77,81'ini açıkladığı belirlenmiştir. Eigen 1 değeri üzerinde iki boyut elde edilmektedir. Üçüncü faktörün Eigen değeri .958 elde edilmiştir. Çalışma I- Aşma II de Müşterek paylaşım ile Otorite düzeni örtük değişkenleri arasındaki korelasyonun .92 seviyesinde yüksek korelasyon bu temel bileşen analizlerinde üçlü faktör yapısı üzerinden analiz yapabilme imkânı sunmuştur.

Tablo 32.

Doğumla Vatandaşlık İMÖ Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	*R*	*α*
Müşterek paylaşım ve otorite düzeni (Mstoto)				
Dgmst1	.93	.82	.65	.90
Dgmst2	.82	.66	.63	.91
Dgmmst3	.89	.80	.69	.89
Dgmoto1	.55	.82	.64	.88
Dgmoto3	.70	.60	.67	.89
Eşit temelli paylaşım (Esit)				
Dgmequl1	.84	.67	.56	.88
Dgmequl2	.72	.70	.69	.87
Dgmequl3	.79	.74	.66	.91
Orana dayalı (Oran)				
Dgmoran1	.81	.70	.64	.91
Dgmoran2	.77	.75	.69	.90
Dgmoran3	.80	.72	.65	.89

Not. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 32 incelendiğinde, ilişki modelleri kuramı (İMÖ) değişkenini oluşturan üç boyutlu ve toplamda 11 maddenin faktör yük değerleri yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede üç boyutlu bir yapıda kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .90 olarak belirlenmiştir.

2.6.3.2. Grup temelli tepkisel duygu ölçeği (Tepki)

Doğumla vatandaşlık talebi sonrası grup temelli duygu tepkisi (Tepki) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı ve bu faktörün varyansın yüzde 64,92'sını açıkladığı belirlenmiştir. Eigen (Özdeğer) değerinin 2.60 olduğu tespit edilmiştir. Bu analizin sonuçları Tablo 34'te verilmektedir.

Tablo 33.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Grup Temelli Duygu Tepkilerine Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	**Faktör**	**Faktör**	***R***	***α***	***N***
Tepkikızgın	.81	.66	.71	.83	604
Tepkigrenme	.64	.41	.57	.90	604
Tepkigvnsz	.74	.55	.67	.85	604
Tepkihor	.73	.53	.64	.86	604

Not. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 33 incelendiğinde, grup temelli tepki (Tepki) değişkenini oluşturan dört maddenin faktör yük değerleri yeterli olduğu görülmektedir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .82 olarak belirlenmiştir.

2.6.3.3. Grup temelli duygu değişkenleri korelasyon analizleri

Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu sonrası grup temelli duygular (GTD) ölçeği değişkenleri ve doğumla vatandaşlık (DGM) talebi senaryosu sonrası grup temelli tepkisel duygu değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 35'te yer alan Pearson korelasyon değerleri elde edilmiştir.

Tablo 34.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Grup Temelli Duygular Arasında Korelasyon İlişkileri

Değişkenler	X	SS	1	2	3	4	5	6	7
1.Gbkızgın	3,17	1,77	1,00						
2.Gbigrenme	2,05	1,55	,607**	1,00					
3.Gbguvensiz	4,42	1,91	,591**	,470**	1,00				
4.Gbhor	1,94	1,41	,433**	,575*	,337**	1,00			
5. Dgmkızgın	3,62	2,16	,369**	,265**	,335**	,182**	1,00		
6. Dgmigrenme	1,83	1,43	,244**	,321**	,172**	,243**	,497**	1,00	
7. Dgmguvensz	3,69	2,05	,298**	,234**	,344**	,162**	,681**	,397**	1,00
8. Dgmhor	2,27	1,78	,213**	,219**	,199**	,167**	,526**	,566**	,521**

Not. X= ortalama, SS= Standart sapma, 1.GBKIZGIN=Grup temelli kızgınlık, 2.GBİĞRENME= Grup temelli iğrenme, 3GBGUVENSİZ=Grup temelli güvensizlik, 4.GBHOR= Grup temelli hor görme, 5. DGMKIZGIN= Grup temelli kızgınlık duygusu, 6.DGMDIST= Grup temelli tepkisel iğrenme, 7. DGMGUVENSZ= Grup temelli tepkisel güvensizlik, 8.DGMHOR= Grup temelli tepkisel hor görme (aşağılama). ***p<.01* anlamlılık seviyesindedir.

Tablo 34 incelendiğinde grup temelli duygular (GTD) içinde grup temelli kızgınlık duygusunun iğrenme ve güvensizlik duyguları ve hor görme ile güvensizlik duygusu arasındaki ilişkilerin diğer ilişkilere göre daha güçlü oldukları görülmektedir. Senaryo sonrası grup temelli tepkisel duygular (Tepki) arasında ise en güçlü ilişkilerin grup temelli güvensizlik tepkisi ile iğrenme ve yine iğrenme ile hor görme (aşağılama) arasında olduğu görülmektedir. Senaryolar öncesi ve sonrası grup temelli duygular arasında ise en yüksek ilişkinin iki kızgınlık duygusu arasında (.37), en düşük ilişkinin ise hor görme ile hor görme arasında (.17) olduğu görülmektedir.

1.1.1. 2.6.4. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Açımlayıcı Faktör ve İç-Tutarlılık Analizleri

2.6.4.1. İlişki modeli kuramı ölçeği (İMÖ)

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası ilişki modelleri kuramı ölçeği (İMÖ) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, Eigen değeri 1'in üzerinde olacak şekilde faktör analizi sınandığında 11 maddenin üç faktör altında toplandığı ve bu faktörlerin toplamda varyansın yüzde 78,34'ini açıkladığı belirlenmiştir (Bkz. Tablo 36).

Tablo 35.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Senaryosu Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	**Faktör Yükleri**	**Faktör Varyansı**	***R***	***α***
Müşterek paylaşım ve otorite düzeni (Mstoto)				
Gvnmst1	.90	.81	.47	.79
Gvnmst2	.91	.82	.49	.79
Gvnmst3	.86	.73	.43	.80
Gvnoto1	.64	.44	.50	.79
Gvnoto3	.65	.44	.48	.79
Eşit temelli paylaşım (Esit)				
Gvnequl1	.85	.70	.39	.80
Gvnequl2	.87	.78	.51	.79
Gvnequl3	.84	.75	.42	.80
Orana dayalı (Oran)				
Gvnoran1	.90	.79	.47	.79
Gvnoran2	.90	.80	.50	.79
Gvnoran3	.85	.78	.50	.79

Not. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 35 incelendiğinde, ilişki modelleri değişkenini oluşturan üç boyutlu ve toplamda 11 maddenin faktör yük değerleri yeterlidir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede üç boyutlu bir yapıda kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .81 olarak belirlenmiştir.

2.6.4.2. Grup temelli tepkisel duygu ölçeği (Tepki)

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası grup temelli duygu tepkisi (Tepki) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı ve bu faktörün varyansın yüzde 66,30'sını açıkladığı belirlenmiştir. Eigen değerinin 2.65 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 36.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör Varyans	*R*	*α*	*N*
Tepkikızgın	.78	.61	.70	.76	604
Tepkigrenme	.70	.50	.62	.80	604
Tepkigüvensiz	.74	.55	.67	.78	604
Tepkihor	.75	.56	.65	.78	604

Not. R = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Tablo 36 incelendiğinde, grup temelli tepki (Tepki) değişkenini oluşturan dört maddenin faktör yük değerleri yeterli olduğu görülmektedir. Aynı şekilde maddelerde açıklanan varyansın miktarı (Faktör varyansı) ve madde toplam-korelasyonları da bu maddelerin söz konusu boyutu ölçmede kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .83 olarak belirlenmiştir.

2.6.4.3. Grup Temelli Duygu Değişkenlerinin Korelasyon Analizleri

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası grup temelli duygular (GTD) ölçeğinin gözlenen değişkenleri ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası grup temelli tepkisel duygu gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 38'de yer alan Pearson korelasyon değerleri elde edilmiştir.

Tablo 37.

Güvenli Bölge Senaryosu Grup Temelli Duygular Arasında Korelasyon İlişkileri

Değişkenler	X	SS	1	2	3	4	5	6	7
1.Gbkızgın	3,17	1,77	1,00						
2.Gbigrenme	2,05	1,55	,607**	1,00					
3.Gbguvensiz	4,42	1,91	,591**	,470**	1,00				
4.Gbhorgörme	1,94	1,41	,433**	,575*	,337**	1,00			
5. Gvnkızgın	3,79	2,10	,397**	,277**	,353**	,212**	1,00		
6. Gvnigrenme	1,95	1,58	,228**	,314**	,220**	,256**	,513**	1,00	
7. Gvnguvensiz	3,64	2,10	,310**	,235**	,352**	,192**	,687**	,431**	1,00
8. Gvnhor	2,22	1,77	,265**	,273**	,194**	,232**	,505**	,648**	,519**

Not. X= ortalama, SS= Standart sapma, 1.GBKIZGIN=Grup temelli kızgınlık, 2.GBİĞRENME= Grup temelli iğrenme, 3GBGUVENSİZ=Grup temelli güvensizlik, 4.GBHORGORME= Grup temelli hor görme, 5. GVNKIZGIN= Grup temelli tepkisel kızgınlık, 6.GVNİĞRENME= Grup temelli tepkisel iğrenme, 7. GVNGUVENSZ= Grup temelli tepkisel güvensizlik, 8.GVNHORGÖRÜLME= Grup temelli tepkisel hor görme. **p<.01 anlamlılık seviyesindedir

Tablo 37 incelendiğinde grup temelli duygular (GTD) içinde grup temelli kızgınlık duygusunun iğrenme ve güvensizlik duyguları arasındaki ve hor görme ile güvensizlik duygusu arasındaki ilişkilerin diğer ilişkilere göre daha güçlü oldukları görülmektedir. Senaryo sonrası grup temelli tepkisel duygular (Tepki) arasında ise en güçlü ilişkilerin grup temelli güvensizlik tepkisi ile kızgınlık arasında ve iğrenme ile hor görme (aşağılama) arasında olduğu görülmektedir. Analizlerde senaryo öncesi duyguların kendi arasında, senaryo sonrası duyguların da kendi arasında görece daha ilişkili olduğu görülmektedir.

1.1.2. 2.6.5. Katılımcıların Talep Senaryolarına Göre Görüş Farklılıkları

Katılımcıların Suriyelilerin eğitim, doğumla vatandaşlık ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma taleplerine yönelik görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların %47'si Suriyelilerin eğitim talebini hiç yanlış bulmamakla birlikte toplamda %71'i genel olarak eğitim talebini yanlış bulmamaktadır. Yanlış bulanların oranı ise %16'dır.

Doğumla vatandaşlık talebini hiç yanlış bulmayan katılımcıların oranı %18'e, genel olarak talebi yanlış bulmayanların oranı ise %32'e düşerken talebi yanlış bulanların oranı ise %52'ye çıkmıştır. Suriyelilerin güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebini hiç yanlış bulmayanların oranı ise %14, genel olarak talebi yanlış bulmayanların oranı %26'ya düşmüştür. Bu talebi yanlış bulanların oranı ise %57'dir (Bkz. Tablo 38).

Tablo 38.

Talep Senaryoları Eşleştirilmiş t- Testi Analiz Sonuçları

Eşleşmeler	Talep senaryoları	$\bar{X}$	S.S.	*t*	Sd	*p*
1.	Egitim	2.54	1,87	-23,87	603	0,000*
	Guvenli Bolge	4.65	2,09			
2.	Egitim	2,54	1,87	-20,83	603	0.000*
	Dogum	4,40	2,16			
3.	Dogum	4,40	2,16	-3,08	603	0.002*
	Guvenli Bolge	4,65	2,10			

*Not. *p<.01* düzeyinde anlamlıdır.

Sunulan bu üç talep senaryosuna göre katılımcıların görüşlerinin farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla eşleştirilmiş örneklem t-testi analizleri gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, eğitim talebine ($\bar{X}$= 2,54, SS=1,87) kıyasla güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebini ($\bar{X}$= 4,64, SS= 2,10) daha uygunsuz *t (603)= -23.870, p<.001 (çift yönlü)* buldukları, eğitim talebine ($\bar{X}$= 2,54, SS=1,87) kıyasla ise doğumla vatandaşlık talebini ($\bar{X}$= 4,40, SS= 2,16) daha uygunsuz *t (603)= -20.833, p<.001 (çift yönlü)* buldukları ve son olarak doğumla vatandaşlık talebine ($\bar{X}$ *= 4,40, SS=2,16)* kıyasla güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma taleplerini ($\bar{X}$ *= 4,65, SS= 2,10)* daha uygunsuz buldukları görülmektedir *t (603)= -3.080, p<.01 (çift yönlü).* Katılımcıların tüm eşleştirilmiş taleplere yönelik görüş farklarının istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde anlamlıdır.

3.7. 2.7. Ölçme ve Yapı Modeli Analizleri

Bu bölümde 604 katılımcıyla yürütülen çalışma II kapsamında sırasıyla eğitim talebi, doğumla vatandaşlık talebi ve son olarak güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi konulu senaryoların her biri için önce ölçme devamında yapı modeli analizlerine yer verilmiştir. Bu aşamada yapısal eşitlik modellerinde yapısal model analizleri öncesi son aşama olan ölçme modeli analizleri gerçekleştirilmiştir. Her talep senaryosu sonrasında ölçme modeli analizi ayrı ayrı raporlanmıştır.

1.1.3. 2.7.1. Eğitim Talebi Senaryosu Ölçme Modelinin Analizleri

Burada, Türkiye'deki devlet okullarında (ilk okul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerin de devlet okullarında eğitim görme talebi senaryosu çerçevesinde elde edilen verilerin ölçme modeli analiz bulguları yer almaktadır.

Ölçme modeli aşaması öncesi ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür ($Çarpıklık_{min/maks}$ =0.014 [egmoto2]-1.315 [egmdist]; $Basıklık_{min/maks}$: 0.36 [Gbhor]-1.103 [egmguven]). Ölçme modeli aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Ölçme modeli aşamasına geçildiğinde modeldeki tüm değişkenlerin ilgili örtük değişkenleriyle olan yordayıcılık ilişkileri doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Ki-kare (1138.39) ve serbestlik derecesi değeri (sd= 327) oran ise (X^2/sd)= 3.48 her ne kadar kabul edilebilir uyum değerleri arasında olsa da diğer uyum değerleri (NNFI, NFI, CFI, GFI, AGFI) kötü uyum değerlerine sahiptir. Düzenleme indislerine bakıldığında düzenlemelerin, modelin daha sağlıklı olmasına ciddi anlamda katkı sağlayacağı anlaşılmıştır. Bu düzeltmeler, kontrol değişkeni sosyal uzaklık ölçeği (Temas) örtük değişkeninin TMSKOMSU ile TMSSTREET ve TMSBOSS ile TMSWORK gözlenen değişkenleri arasındadır Katılımcılara yöneltilen "*Suriyelilerle sosyal ilişkilerinizin aşağıdaki durumlar gibi olması sizi ne derece rahatsız eder?"* sorusu sonrası ölçek içeriğindeki tüm madde kodları ve açıklamaları aşağıda yer almaktadır (Madde içerikleri için Bkz. Tablo 41). İMÖ alt boyutlarından eşit temelli ilişki (EQUL) örtük değişkeninin EGMEQUL3 ve EGMEQUL1 gözlenen değişkenleri arasında düzeltmeye gidilmiştir. Diğer düzenlemeler ise grup temelli

duygu deneyimi ölçeği (GTD) içinde yer alan GBHOR ve GBDIST gözlenen değişkenleri ile grup temelli tepki ölçeği (Tepki), EGMHOR ve EGMDIST gözlenen değişkenlerin hataları arasında ilişki kurulmuştur. Bu iki değişken için yapılan düzeltme içeriklerine bakıldığında hor görme/ aşağılama (EGMHOR) duygusu ile iğrenme (EGMDISTG) duygusu arasında olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu düzeltmeler sonucunda modelin Ki-kare değerinde 402.4 düşüş olduğu ve bu düşüşün Ki-kare testi sonucu .001 düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ölçme modeline ilişkin son uyum-iyiliği değerleri Tablo 39'da incelendiğinde çoğunlukla kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar çalışmanın verilerin söz konusu ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir.

Tablo 39.

Ölçme Modeli İçin Düzenltmeler Sonrası Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			732.11	
$\chi^2/(sd = 321)$	2	5	2.28	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.046	Kabul Edilir
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.93	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için *p* değeri ($RMSEA < 0.05$)			0.000	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.95	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.96	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.92	Kabul Edilir
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.90	Kabul Edilir

Tablo 40'da görüldüğü üzere ölçme modeline ilişkin faktör yük değerleri yüksektir. Bu durum, gözlenen değişkenlerde örtük değişkenler tarafından açıklanan değişkenliğin de yüksek olmasına neden olmuştur. Genel olarak tüm modelde açıklanan değişkenliğin varyans miktarı .23 ile .88 arasında değişmektedir. Bu durum t-değerlerinin de yüksek olmasına yol açmış ve söz konusu tablodan da görüleceği

üzere örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki tüm t-değerleri .01 düzeyinde anlamlı çıkmıştır

Tablo 40.

Ölçme Modeline İlişkin Faktör Yükleri, T-Değerleri ve Açıklanan Varyans

Madde kodları	Örtük değişkenler / maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas)				
Tmsstreet	Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsanız	0.85	13.05	0.72
Tmswork	Suriyeli biri ile aynı yerde çalışıyor ya da eğitim alıyor olsanız	0.88	11.87	0.77
Tmsfriend	Suriyeli bir yakın arkadaşınız olsa	0.88	12.06	0.77
Tmskomsu	Suriyeli bir kapı komşunuz olsa	0.84	13.14	0.71
Tmsboss	Suriyeli bir patronunuz ya da hocanız olsa	0.73	15.09	0.53
Grup Temelli Duygu Deneyimi (GTD)				
Gbanger	Kızgınlık	0.52	*17.46*	*0.84*
Gbdistg	İğrenme	0.48	*10.52*	*0.41*
Gbguven	Güvensizlik	0.47	11.02	0.42
Gbhor	Hor görme	0.37	7.17	0.23
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)				
Citimport	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak benim için çok önemlidir.	0.87	25.46	0.76
Citcomm	Diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar hissediyorum	0.78	20.59	0.57
Citperc	Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum	0.77	21.30	0.59
Citcritc	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş hissediyorum	0.72	19.34	0.52
İlişki Modeli Kuramı (İMÖ)				
Müşterek Paylaşım + Otoriter Düzen (Mstoto)				

Madde kodları	Örtük değişkenler / maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Egmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	0.84	24.70	0.71
Egmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	0.81	23.40	0.66
Egmmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	0.87	26.00	0.76
Egmoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	0.69	18.66	0.48
Egmoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	0.71	19.24	0.50
Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl)				
Egmequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	0.60	14.07	0.36
Egmequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	0.89	20.84	0.80
Egmequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	0.83	15.66	0.44
Orana Dayalı İlişki (Oran)				
Egmoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	0.86	25.39	0.75
Egmoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.87	25.68	0.75
Egmoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.83	24.15	0.69
Grup temelli tepki (Tepki)				
Tepkianger	Kızgınlık	0.74	24.25	0.85
Tepkidist	İğrenme	0.48	13.17	0.47
Tepkigvnsz	Güvensizlik	0.67	21.34	0.75

Madde kodları	Örtük değişkenler / maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Tepkihor	Hor görme	0.63	17.97	0.60

Not. R^2= Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. * t-değerleri p <0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 41 incelendiğinde iki örtük değişken arasındaki ilişkilerin anlamsız olduğu görülmektedir. Vatandaşlık Özdeşimi (Cit) örtük değişkeni hem Eşit Temelli İlişki (Equl) hem de Orana Dayalı İlişki (Oran) arasında ilişkiler anlamsızdır. Bununla birlikte modeldeki en kuvvetli ilişkinin Orana Dayalı İlişki (Oran) ile Eşit Temelli İlişki (Equl) arasında (.63) olduğu görülmektedir.

Tablo 41.

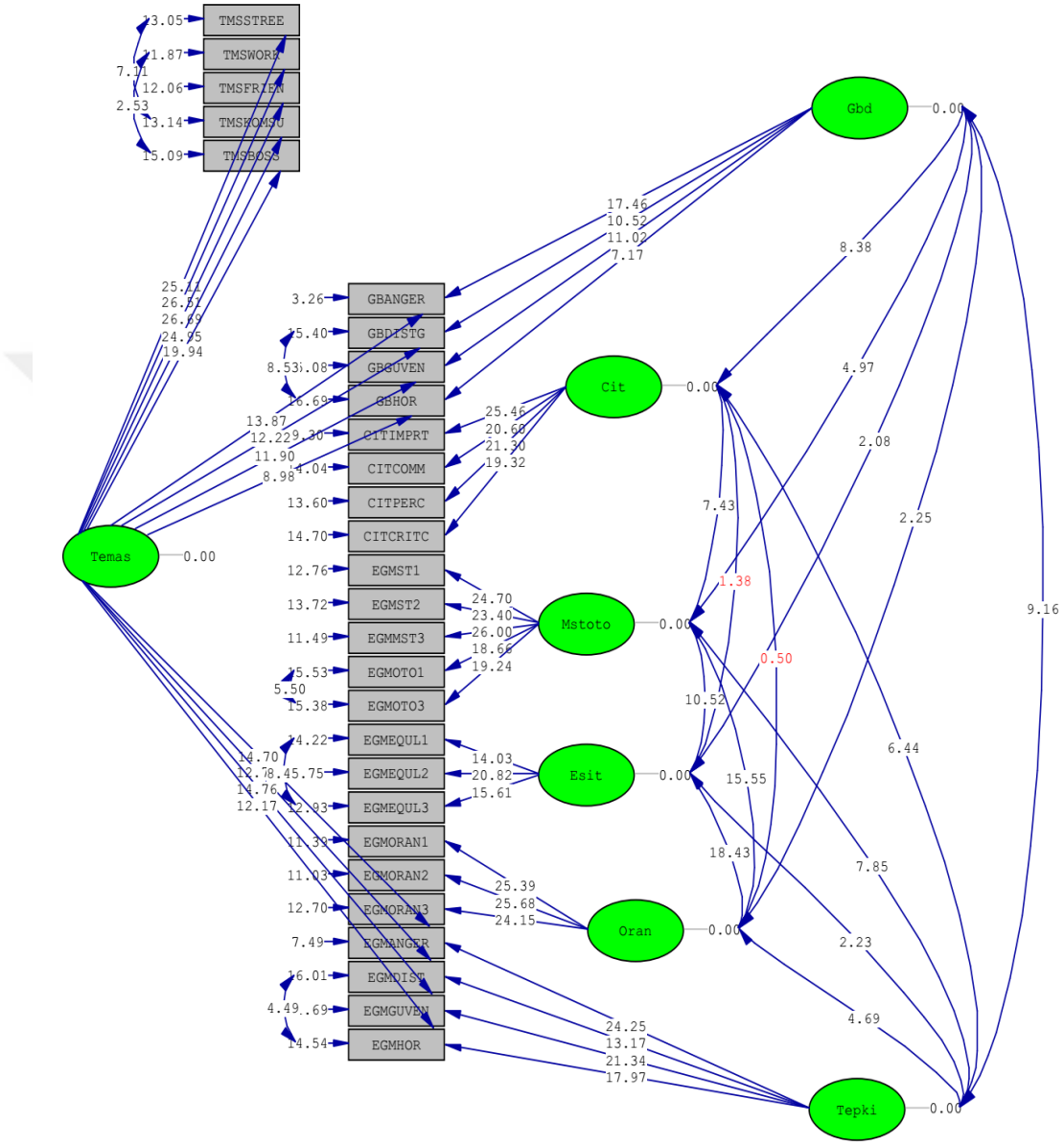
Ölçme Modelinde Örtük Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Örtük Değişkenler	Gtd	Cit	Mstoto	Equl	Oran
1. Grup Temelli Duygu Deneyimi (Gtd)	-				
2. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)	0.38**	-			
3. Müşterek Paylaşım+ Otorite Düzeni (Mstoto)	0.23**	0.31**	-		
4. Eşitlik ilişkisi (Equl)	0.11*	0.07	0.43**	-	
5. Orana Dayalı İlişki (Oran)	0.11*	0.02	0.53**	0.63**	-
6. Grup temelli tepki ölçeği (Tepki)	0.41**	0.29**	0.33**	0.11*	0.21**

Not. **0,01 düzeyinde, *0,05 düzeyinde anlamlıdır

Şekil 13.

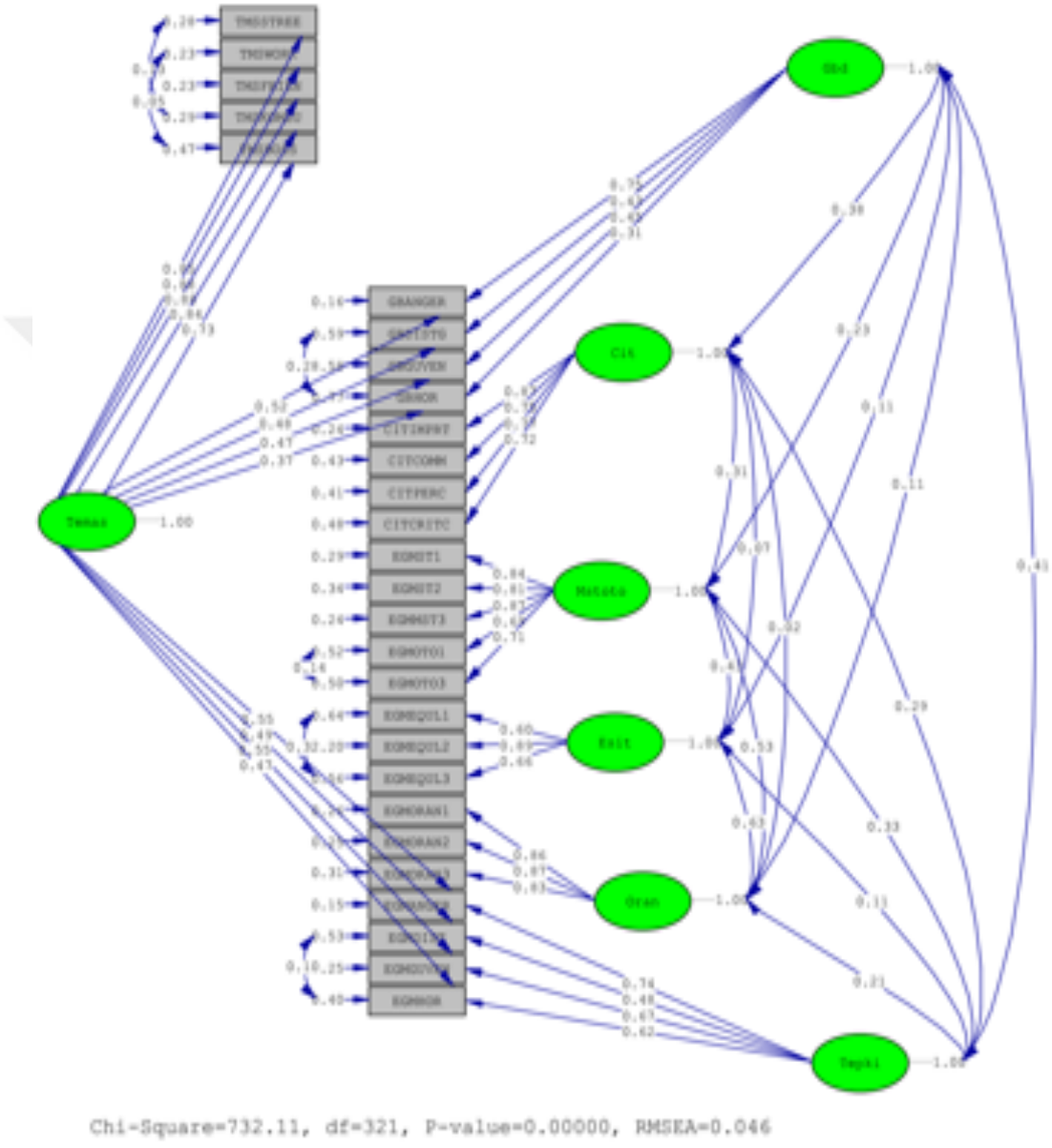
Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeli Yol Diyagramı T Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, t- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 14.

Eğitim Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

1.1.5. 2.7.2. Eğitim Talebi Senaryosu Yapı Modeli Analizleri

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ile yerel halkın, Türkiye'de devlet okullarında (ilkokul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartları karşılayan Suriyeli öğrencilerin eğitim taleplerine yönelik grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide ilişki türlerinin rolünün yapısal eşitlik modeli analizleri kapsamında yapı modeli analiz bulguları yer almaktadır. Ölçme modelinin test edilmesinden sonra değişkenler arasındaki karmaşık ilişkilere yönelik olarak alan yazın doğrultusunda oluşturulan yapısal model test edilmiştir. Analizler sonucunda modelin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında modelde ESİT örtük değişkeninden TEPKİ örtük değişkenine giden yol için t-değeri (1.28 p>.05) parametresi istatistiksel olarak anlamsız olduğu için bu yol modelden çıkarılmış fakat Ki-kare farklılık testi sonucu [5.12 (sd farkı=1), p<.05] bu yolun modelden çıkarılmasının modelin uyum-iyiliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişime yol açtığı fakat Ki-kare değerini arttırdığı belirlenmiştir. Ki- kare değeri düşük olan ilk modelin bu yolla beraber test edilmesi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 42'de verilmektedir.

Tablo 42.

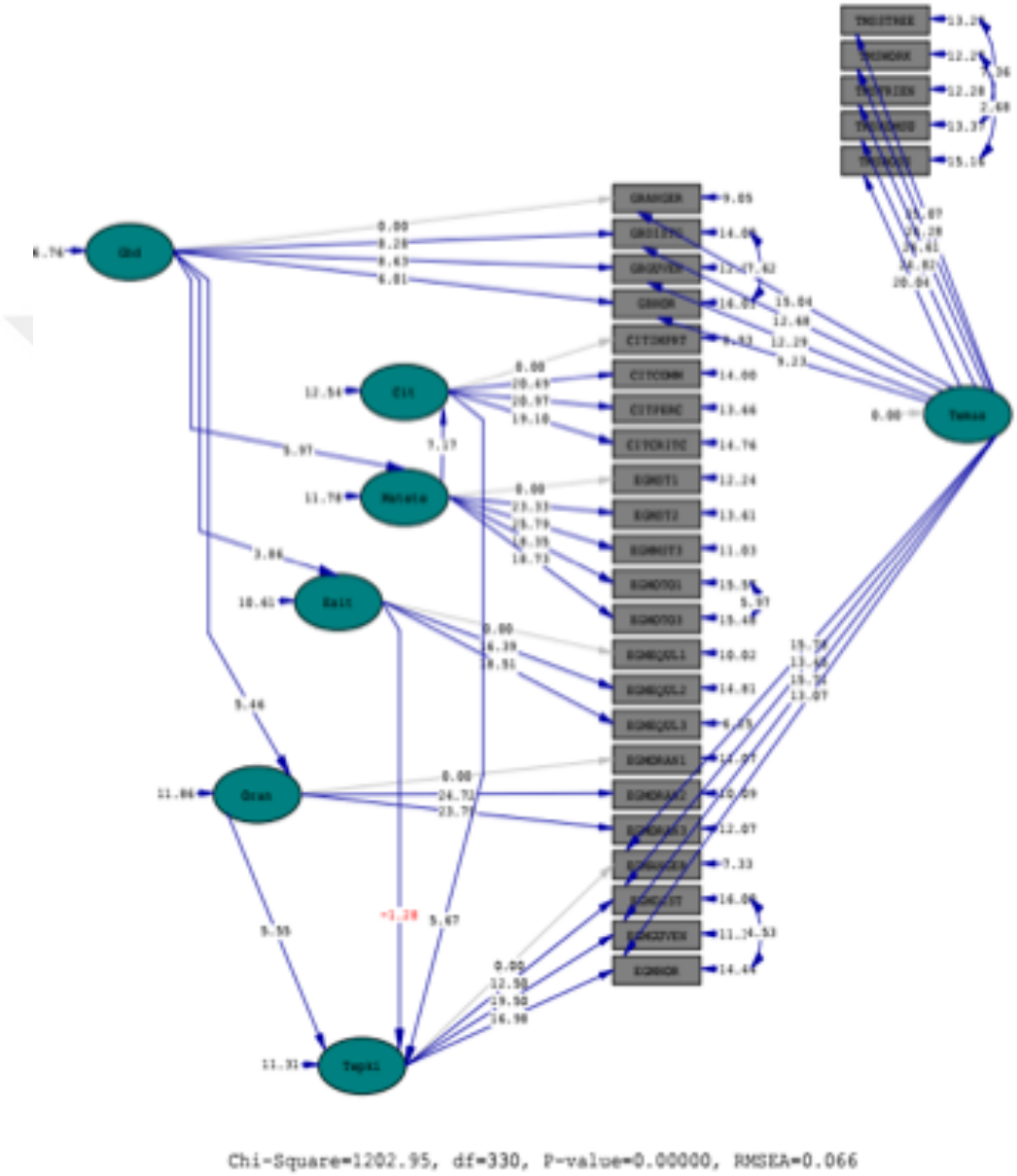
Eğitim Senaryosu Ölçme Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			1202.95	
$\chi^2/(sd = 330)$	2	5	3.64	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.066	Kabul Edilir
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95*	0.89	Yetersiz
Yakın uyum testi için *p* değeri ($RMSEA < 0.05$)			0.000	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,90<NNFI<0,95*	0.91	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,92<CFI<0,97*	0.92	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.88	Yetersiz
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.85	Kabul Edilir

Not. Uyum iyiliği kriterleri örneklemin 250 ve üzeri, gözlemlenen değişken sayısı ise 12 ile 30 arasında olan çalışmalar için kullanılan kriterlerdir.

Şekil 15.

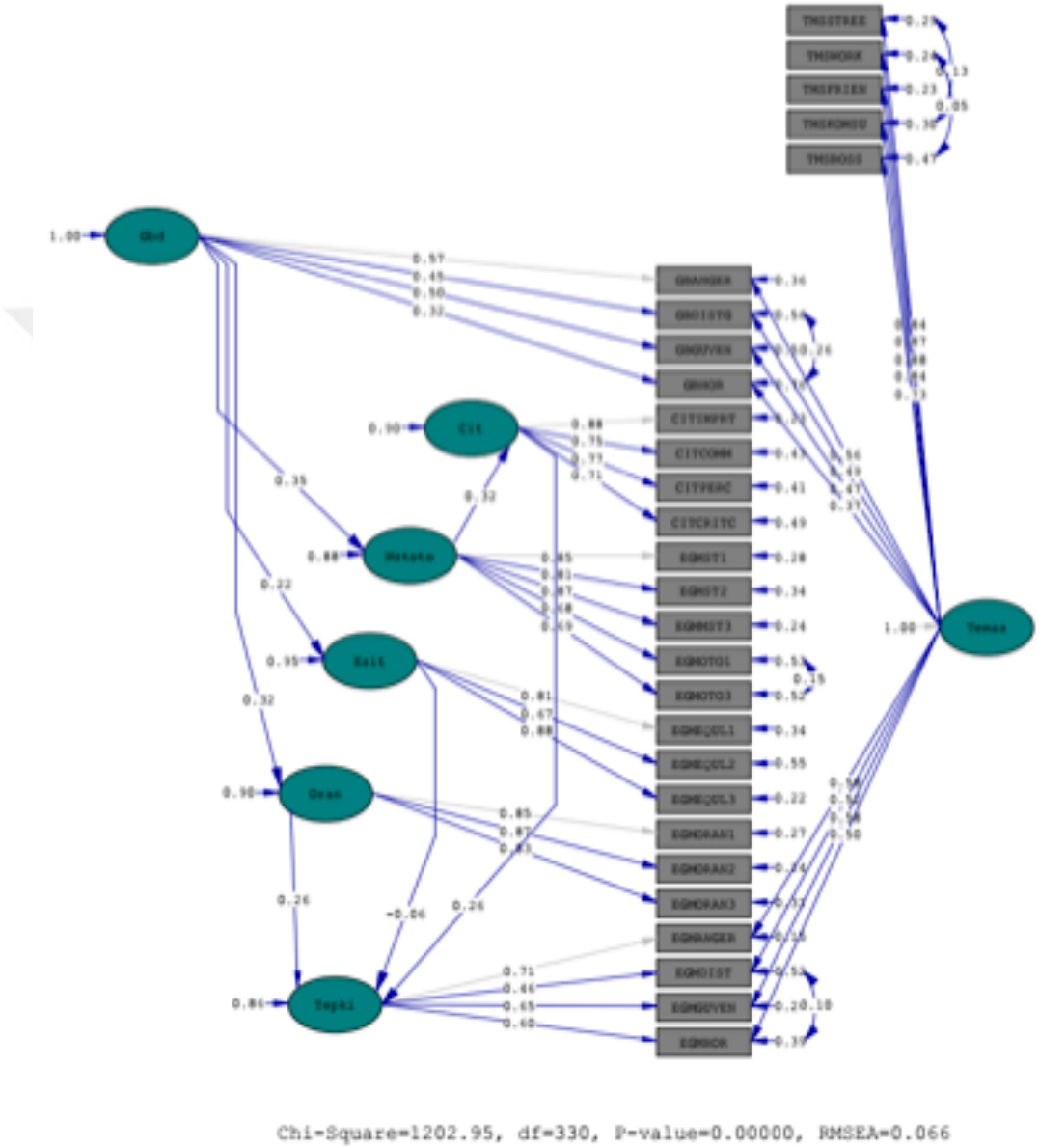
Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapısal Modelin Yol Diyagramı T Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 16.

Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapısal Model Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

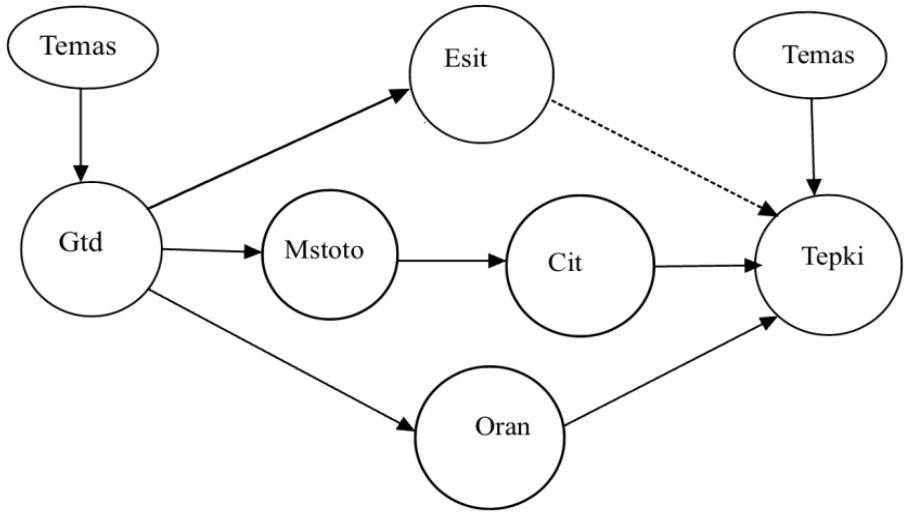

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Eğitim talebi senaryosu üzerinden test edilen modelde grup temelli duyguların (Gtd) vatandaşlık özdeşimi üzerindeki dolaylı etkisinin 0.11, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.02 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t-değeri de 4.66 olduğu tespit edilmiştir. Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni ortak boyutun (Mstoto) grup temelli duygu deneyimi (Tepki) üzerindeki dolaylı etkisinin 0.08, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.02 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t-değeri de 4.50 olduğu görülmüştür. Son dolaylı etki ise grup temelli duygunun (Gtd), grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerinde dolaylı etkisinin 0.10, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.02 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t-değerinin de 4.02 olduğu görülmüştür. Sonuçlar dolaylı yolların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir (Bkz. Şekil 17).

Şekil 17.

Eğitim Talebi Senaryosu Sonrasında Yapı Modeli

Not. Temas: Sosyal uzaklık ölçeği (Kontrol Değişkeni), Gbd: Grup temelli duygular, Mstoto: Müşterek paylaşım ilişkisi ve Otorite Düzeni ilişkisi, Cit: Vatandaşlık Özdeşimi, Esit: Eşit Karşılaştırma İlişkisi, Oran: Orana dayalı temellendirme ilişkisi, Tepki: Senaryolara verilen grup temelli duygusal tepkiler.

Özetle Türkiye'deki devlet okullarında (ilk okul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerin de devlet okullarında eğitim görme talebi senaryosu sonrası yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerinde Suriyelilere yönelik genel grup temelli duygu taleplerinin (Gtd) etkisinde hem Müşterek paylaşım ve

Otorite düzeni ilişki türü (Mstoto) ile vatandaşlık özdeşimin (Cit) iki adımlı aracı role sahip olduğu hem de Orana dayalı ilişki türünün aracı role sahip olduğu çoklu bir aracı etki modelinin oluştuğu gözlemlenmiştir.

2.7.3. Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Ölçme Modeli

Suriyeli ailelerin sadece Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talepleri varsayıma dayalı senaryo çerçevesinde elde edilen verilerin ölçme modeli analiz bulguları yer almaktadır.

Ölçme modeli aşaması öncesi ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür ($Çarpıklık_{min/maks}$= 0.002 [dgmoran3]-1.048 [dgmdisgs]; $Basıklık_{min/maks}$: 0.15 [dgmdisgs]-1.034 [dgmanger]). Ölçme modeli aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Modeldeki tüm değişkenlerin ilgili örtük değişkenleriyle olan yordayıcılık ilişkileri doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Ki-kare (1096.43) ve serbestlik derecesi değeri (sd= 327) oran ise (X^2/sd)= 3.35 her ne kadar kabul edilebilir uyum değerleri arasında olsa da diğer uyum değerleri (NNFI, NFI, CFI, GFI, AGFI) yetersiz seviyededir. Düzenleme indislerine bakıldığında düzenlemelerin, modelin daha sağlıklı olmasına ciddi anlamda katkı sağlayacağı anlaşılmıştır. Bu düzeltmeler, kontrol değişkeni sosyal uzaklık ölçeği (Temas) örtük değişkeninin TMSKOMSU ve TMSSTREET ile TMSBOSS ve TMSWORK gözlenen değişkenleri arasındadır. Bu maddelere bakıldığında (Madde içerikleri için Bkz. Tablo 41) içerik olarak birbirlerine yakın anlamlara işaret edebildikleri kolaylıkla söylenebilir. İMÖ ölçeği alt boyutlarından Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni bileşimi (Mstoto) örtük değişkeninin DGMOTO1 ve DGMOTO3 gözlenen değişkenleri arasında düzeltmeye gidilmiştir. Bu düzenlemenin kuramın sunduğu Otorite Düzeni ilişki boyutunun maddeleri arasında olduğu görülmektedir. Son düzenleme ise Grup temelli duygu deneyimi ölçeği içinde yer alan GBHOR ve GBDIST gözlenen değişkenlerinin hata kovaryansları arasında korelasyon ilişkisi kurulmuştur. Bu değişken için yapılan düzeltme içeriklerine bakıldığında Hor görme duygusu ile İğrenme duygusu arasında olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu düzeltmeler sonucunda modelin Ki-kare değerinde 346.9 düşüş olduğu ve bu düşüşün Ki-kare testi sonucu .001 düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ölçme modeline ilişkin son uyum-iyiliği değerleri Tabloda incelendiğinde çoğunlukla kabul edilebilir uyum

değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar çalışmanın verilerin söz konusu ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir (Bkz. Tablo 43).

Tablo 43.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Ölçme Modeli Düzeltmeleri Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			749.50	
$\chi^2/(sd = 321)$	2	5	2.32	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.057	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için *p* değeri $(RMSEA < 0.05)$			0.000	İyi Uyum
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.93	Kabul Edilir
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.95	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.96	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.92	Kabul Edilir
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.90	İyi Uyum

Ölçme modeline ilişkin faktör yük değerleri yüksektir. Bu durum, gözlenen değişkenlerde örtük değişkenler tarafından açıklanan değişkenliğin de yüksek olmasına neden olmuştur. Genel olarak tüm modelde açıklanan değişkenliğin varyans miktarı .24 ile .84 arasında değişmektedir. Bu durum t-değerlerinin de yüksek olmasına yol açmış ve söz konusu tablodan da görüleceği üzere örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki tüm t-değerleri .01 düzeyinde anlamlı çıkmıştır (Bkz. Tablo 44).

Tablo 44.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Ölçme Modeline Faktör Yükleri, T-Değerleri ve Varyans

	Örtük Değişkenler / Maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas)				
Tmsstreet	Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsanız	0.88	25.70	0.72
Tmswork	Suriyeli biri ile aynı yerde çalışıyor ya da eğitim alıyor olsanız	0.88	26.54	0.77
Tmsfriend	Suriyeli bir yakın arkadaşınız olsa	0.87	26.29	0.76
Tmskomsu	Suriyeli bir kapı komşunuz olsa	0.85	25.28	0.72

	Örtük Değişkenler / Maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Tmsboss	Suriyeli bir patronunuz ya da hocanız olsa	0.73	19.85	0.53
Grup Temelli Duygu Deneyimi (GTD)				
Gbanger	Kızgınlık	*0.54*	*14.35*	*0.77*
Gbdistg	İğrenme	*0.48*	*12.26*	*0.43*
Gbguven	Güvensizlik	0.47	12.11	0.45
Gbhor	Hor görme	0.37	9.00	0.24
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)				
Citimport	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak benim için çok önemlidir.	0.87	25.21	0.76
Citcomm	Diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar hissediyorum	0.75	20.47	0.56
Citperc	Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum	0.78	21.54	0.61
Citcritc	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş hissediyorum	0.72	19.35	0.52
Müşterek paylaşım ve Otorite Düzeni (Mstoto)				
Dgmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	0.90	27.68	0.80
Dgmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	0.82	23.93	0.67
Dgmmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	0.91	28.39	0.83
Dgmoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	0.61	16.00	0.37
Dgmoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	0.73	20.43	0.54
Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl)				
Dgmequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	0.79	22.34	0.62
Dgmequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	0.86	25.02	0.73
Dgmequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	0.86	25.46	0.75
Orana Dayalı İlişki (Oran)				
Dgmoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	0.84	24.48	0.71
Dgmoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.87	25.74	0.75
Dgmoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.83	24.14	0.69
Grup temelli tepki (Tepki)				

	Örtük Değişkenler / Maddeler	Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Tepkianger	Kızgınlık	0.34	8.70	0.29
Tepkidist	İğrenme	0.90	25.17	0.84
Tepkigvnsz	Güvensizlik	0.51	12.67	0.30
Tepkihor	Hor görme	0.71	18.84	0.54

Not. R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. * t-değerleri p <0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 45 incelendiğinde iki örtük değişken arasındaki ilişkilerin anlamsız olduğu görülmektedir. Vatandaşlık özdeşimi (Cit) örtük değişkeni hem Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl) hem de Orana Dayalı İlişki (Oran) arasında ilişkiler anlamsızdır. Bununla birlikte modeldeki en kuvvetli ilişkinin Orana Dayalı İlişki (Oran) ile Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl) arasında (.72) olduğu görülmektedir.

Tablo 45.

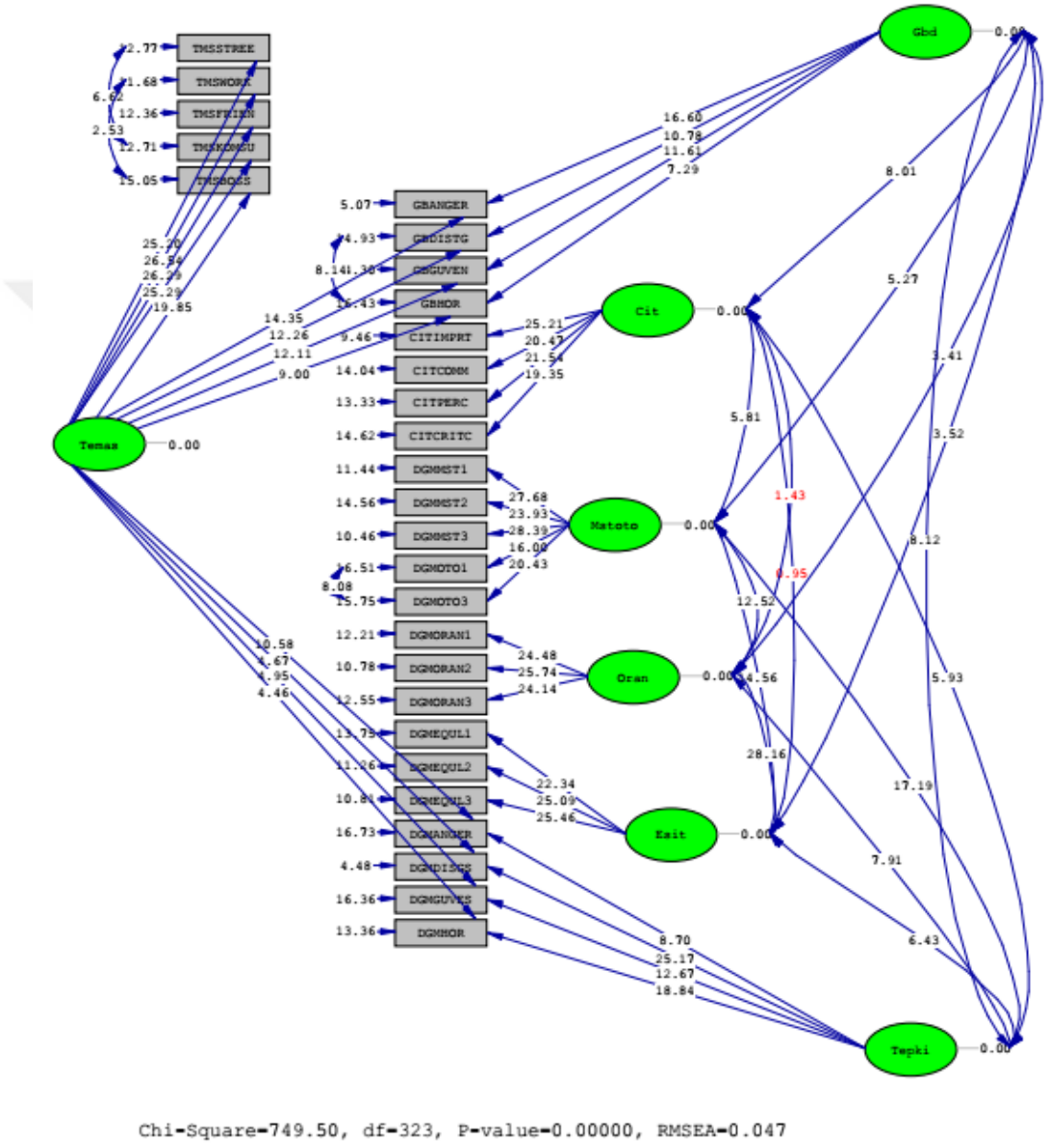
Ölçme Modelinde Örtük Değişkenler Arası İlişkiler

Örtük Değişkenler	**Gtd**	**Cit**	**Mstoto**	**Equl**	**Oran**	**Tepki**
1. Grup Temelli Duygu Deneyimi (Gtd)	1					
2. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)	0.38**	1				
3. Müşterek Paylaşım+ Otorite Düzeni (Mstoto)	0.25**	0.25**	1			
5. Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl)	0.18*	0.04	0.51**	1		
6. Orana Dayalı İlişki (Oran)	0.17*	0.07	0.46**	0.72**	1	
7. Grup temelli tepki ölçeği (Tepki)	0.38**	0.26**	0.57**	0.28*	0.33**	1

Not. **p=0,01 düzeyinde, *p=0,05 düzeyinde anlamlıdır

Şekil 18.

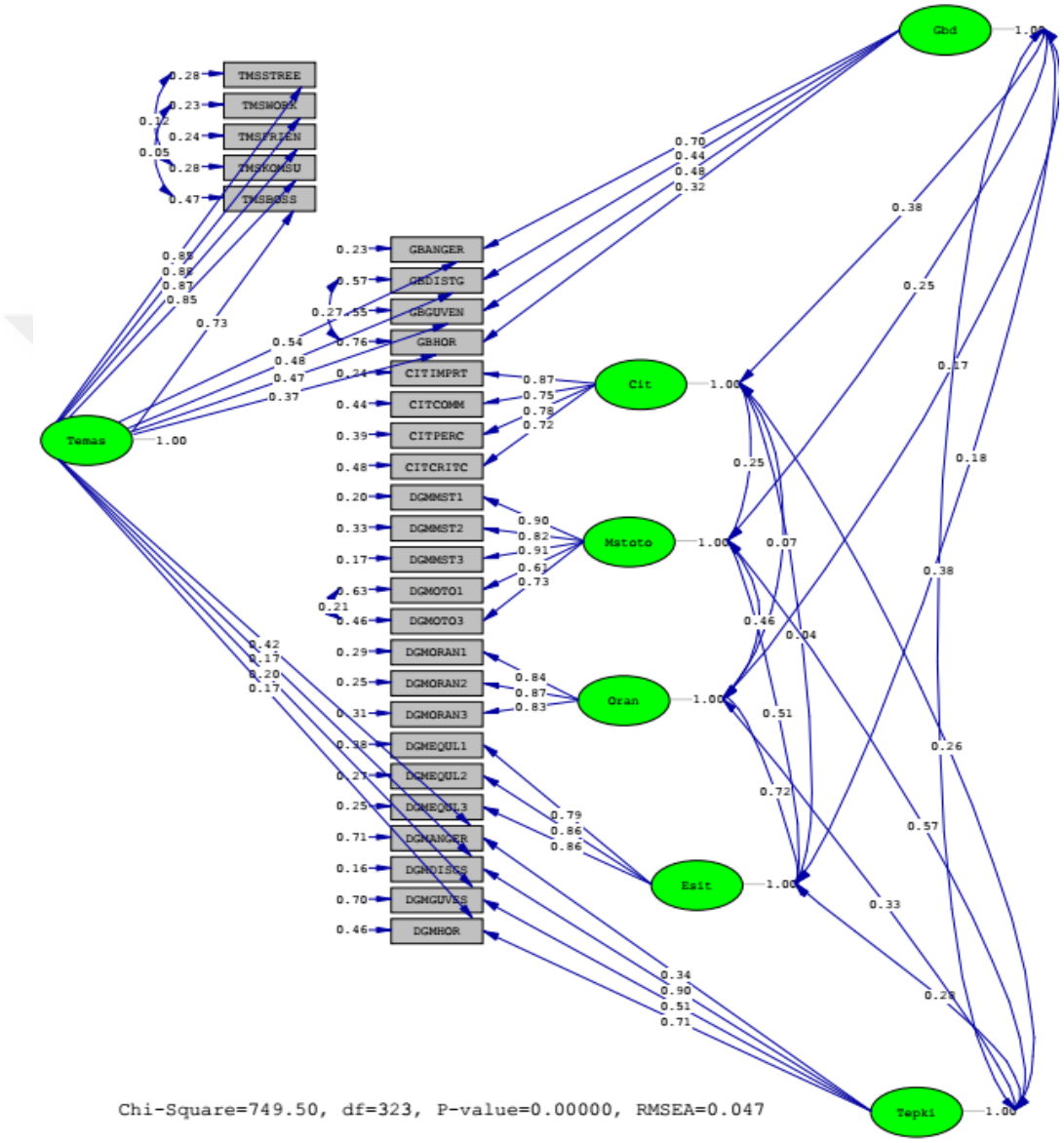
Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrasında Ölçme Modeli Yol Diyagramı T Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 19.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrasında Ölçme Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

2.7.4. Doğumla Vatandaşlık Talebi Yapı modeli Analizi

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ile yerel halkın Suriyeli ailelerin sadece Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebine varsayımına yönelik grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide, ilişki türlerinin rolünün yapısal eşitlik modeli analizleri kapsamında yapı modeli analiz bulguları yer almaktadır.

Ölçme modelinin test edilmesinden sonra değişkenler arasındaki karmaşık ilişkilere yönelik olarak alan yazın doğrultusunda oluşturulan yapısal model test edilmiştir. Ölçme modeli düzeltme indislerine ek olarak iki düzenleme önerisi daha modele eklenmiştir. GBDISTG ve GBANGER arasında ve GBHOR ile GBANGER arasında hata kovaryans ataması yapılmıştır. Bu iki düzenleme Ki-kare fark testi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Analizler sonucunda modelin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında modelde Eşit örtük değişkeninden Tepki örtük değişkenine giden yol için t-değeri (1.40 p>.05) parametresi istatistiksel olarak anlamsız olduğu için bu yol modelden çıkarılmış fakat Ki-kare farklılık testi sonucu [1.95 (sd farkı=1), p>.05] bu yolun modelden çıkarılmasının modelin uyum-iyiliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişime yol açmadığı belirlenmiştir. Daha az yola sahip (serbestlik derecesi yüksek olan) model kullanılmıştır. Yeni modelin test edilmesi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 46'da verilmektedir.

Tablo 46.

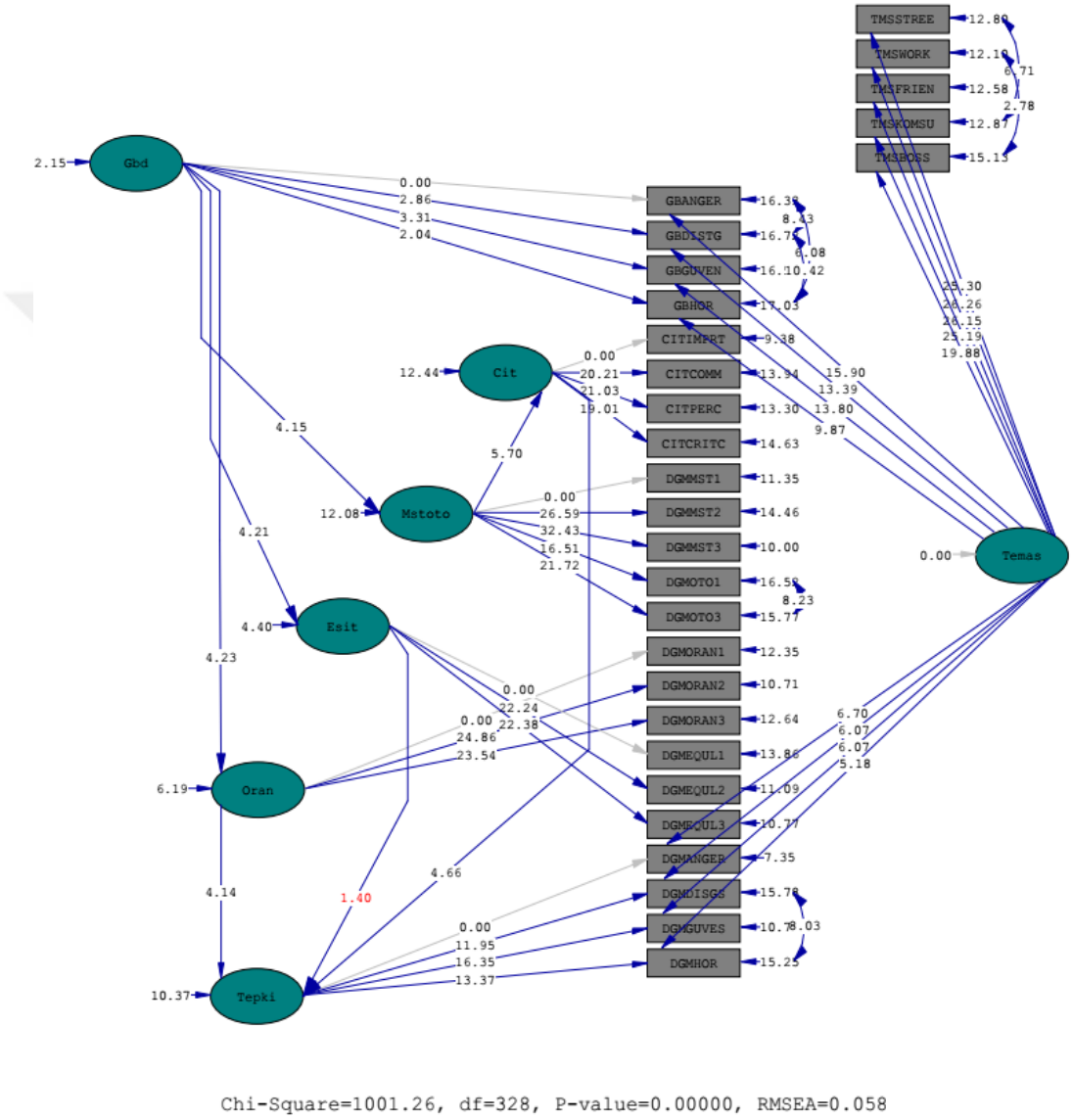
Doğumla Vatandaşlık Senaryosu Ölçme Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			1001.26	
$\chi^2/(sd = 328)$	2	5	3.05	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.058	Kabul Edilir
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95*	0.91	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için p değeri $(RMSEA < 0.05)$			0.000	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,90<NNFI<0,95*	0.93	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,92<CFI<0,97*	0.94	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.89	Yetersiz
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.87	Kabul Edilir

Not. Uyum iyiliği kriterleri örneklemin 250 ve üzeri, gözlemlenen değişken sayısı ise 12 ile 30 arasında olan çalışmalar için kullanılan kriterlerdir.

Şekil 20.

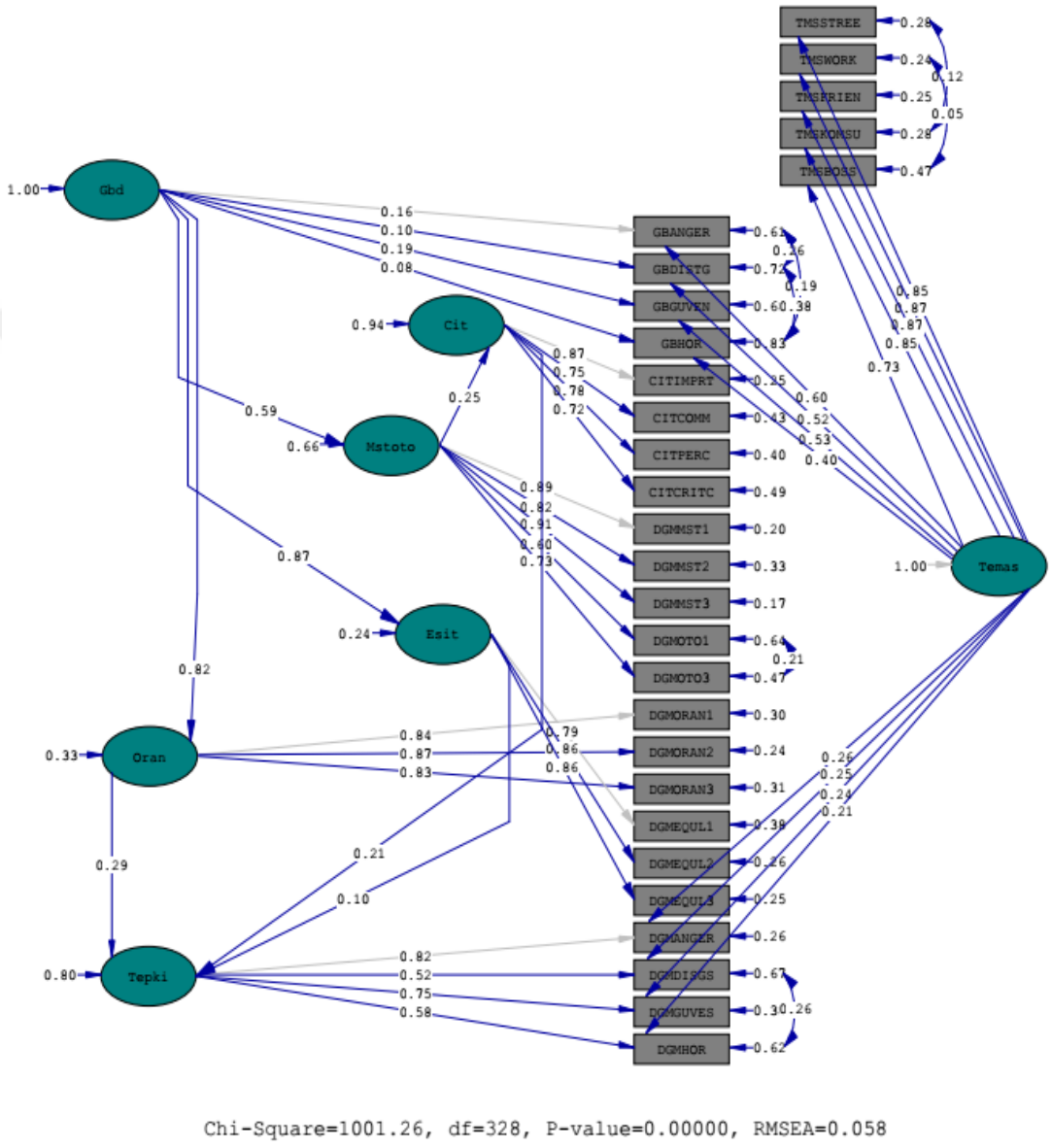
Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli Yol Diyagramı t Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 21.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli Yol Diyagramı Standartize Regresyon Katsayıları

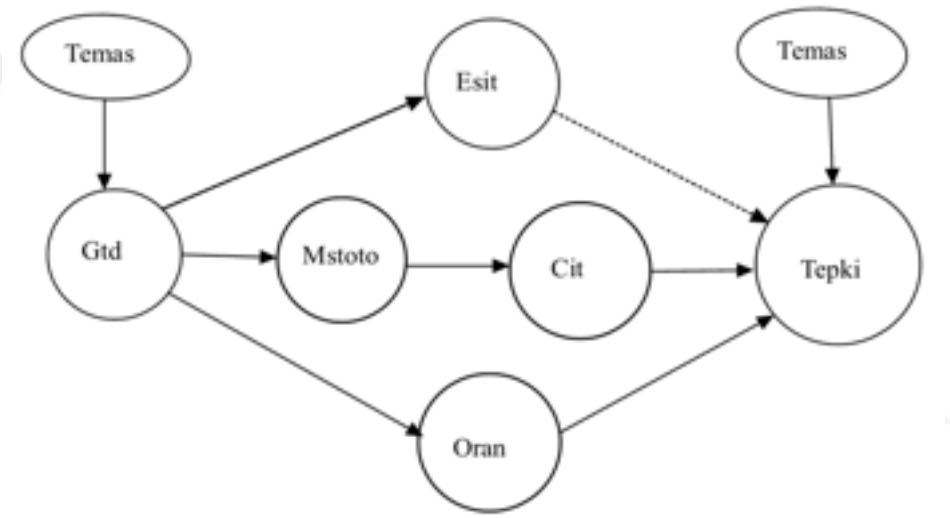

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Modelde (Bkz. Şekil 22) Grup temelli duygu deneyiminin (Gtd) vatandaşlık özdeşimi (Cit) üzerindeki dolaylı etkisi 0.15 olduğu tespit edilmiştir (Standart hata=0,04, t-değeri=3,37). Müşterek paylaşım ve Otorite düzeninin (Mstoto) grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerindeki dolaylı etkisinin 0.05 olduğu gözlemlenmiştir (Standart Hata= 0.01, t-değeri=3.64). Son olarak Grup temelli duyguların (Gtd) Tepki üzerindeki dolaylı etkisinin 0.36 olduğu görülmüştür (Standart hata= 0,09, t-değeri= 3,90). Sonuçlar dolaylı yolların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir.

Şekil 22.

Doğumla Vatandaşlık Talebi Sonrası Yapı Modeli

Not. Temas: Sosyal uzaklık ölçeği (Kontrol Değişkeni), Gtd: Grup temelli duygular, Mstoto: Müşterek paylaşım ilişkisi ve Otorite Düzeni ilişkisi, Cit: Vatandaşlık Özdeşimi, Esit: Eşit Temelli ilişki, Oran: Orana dayalı temellendirme ilişkisi, Tepki: Senaryolara verilen grup temelli duygusal tepkiler.

Özetle Yerel halkın Suriyelilerin sadece Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık istemeleri varsayımına dayalı talep senaryosu sonrası Suriyelilere yönelik grup temelli duygu tepkileri üzerinde Suriyelilere yönelik genel grup temelli duyguların etkisinde, Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni bileşik ilişki türü ile vatandaşlık özdeşimin iki adımlı aracı role sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak orana dayalı ilişki türünün aracı role sahip olduğu çoklu bir aracı etki modelinin oluştuğu gözlemlenmiştir.

2.7.5. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryo Ölçme Modeli Analizleri

Suriye'nin kuzeyinde oluşturulan güvenli bölgeye Türkiye'deki Suriyelilerin yerleştirilmesi planına rağmen Türkiye'deki Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talepleri varsayımına dayalı senaryo çerçevesinde elde edilen verilerin ölçme modeli analiz bulguları yer almaktadır.

Ölçme modeli aşaması öncesi ilk olarak basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve bir ihlal olmadığı görülmüştür (Çarpıklık$_{min/maks}$= 0.027 [gvnoran1]-1.016 [gvndist]; Basıklık$_{min/maks}$: 0.24 [Gbdist]-1.015 [gvngvnsz]). Ölçme modeli aşamasına geçildiğinde ise örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki yordayıcılık ilişkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Ölçme modeli aşamasına geçildiğinde modeldeki tüm değişkenlerin ilgili örtük değişkenleriyle olan yordayıcılık ilişkileri doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Ki-kare (1395.85) ve serbestlik derecesi değeri (sd= 327) oran ise (X^2/sd)= 4.26 her ne kadar kabul edilebilir uyum değerleri arasında olsa da diğer uyum değerleri (NNFI, NFI, CFI, GFI, AGFI) kötü uyum değerlerine sahiptir. Düzenleme indislerine bakıldığında düzenlemelerin, modelin daha sağlıklı olmasına ciddi anlamda katkı sağlayacağı anlaşılmıştır. Bu düzeltmeler, kontrol değişkeni sosyal uzaklık ölçeği (Temas) örtük değişkeninin TMSKOMSU ve TMSSTREET ile TMSBOSS ve TMSWORK gözlenen değişkenleri arasındadır. Bu maddelere bakıldığında (Madde içerikleri için Bkz. Tablo 41) içerik olarak birbirlerine yakın anlamlara işaret edebildikleri kolaylıkla söylenebilir. Modelin değişkenlerine bakıldığında, İMÖ ölçeği alt boyutlarından Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni bileşimi (Mstoto) örtük değişkeninin GVNOTO1 ve GVNOTO3 gözlenen değişkenleri arasında düzeltmeye gidilmiştir. Bu düzenlemenin kuramın sunduğu Otorite Düzeni ilişki boyutunun maddeleri arasında olduğu görülmektedir. Diğer bir düzenleme ise Grup temelli duygular içinde yer alan GBHOR ve GBDIST gözlenen değişkenlerinin hata kovaryansları arasında korelasyon ilişkisi kurulmuştur. Bu değişken için yapılan düzeltme içeriklerine bakıldığında Hor görme duygusu ile İğrenme duygusu arasında olduğu belirlenmiştir. Grup temelli tepki ölçeği GVNHOR ve GVNDISGST gözlenen değişkenlerin hataları arasında da ilişki kurulmuştur. Bu iki değişken için yapılan düzeltme içeriklerine bakıldığında Hor görme duygu deneyimi ile İğrenme duygu deneyimi arasında olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu düzeltmeler sonucunda modelin Ki-kare değerinde 660.3 düşüş olduğu ve bu düşüşün

Ki-kare testi sonucu .001 düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ölçme modeline ilişkin son uyum-iyiliği değerleri Tablo 47 incelendiğinde çoğunlukla kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar çalışmanın verilerinin söz konusu ölçme modelini güçlü bir şekilde desteklediğini göstermektedir.

Tablo 47.

Güvenli Bölge Talebi Ölçme Modeli Düzeltmeler Sonrası Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			735.58	
$\chi^2/(sd = 321)$	2	5	2.28	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.046	Kabul Edilir
Yakın uyum testi için p değeri $(RMSEA < 0.05)$			0.000	İyi Uyum
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95	0.94	Kabul Edilir
NNFI	0,97<NNFI<1	0,95<NNFI<0,97	0.96	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,95<CFI<0,97	0.96	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.92	Kabul Edilir

Tablo 48'de görüldüğü üzere ölçme modeline ilişkin faktör yük değerleri yüksektir. Bu durum, gözlenen değişkenlerde örtük değişkenler tarafından açıklanan değişkenliğin de yüksek olmasına neden olmuştur. Genel olarak tüm modelde açıklanan değişkenliğin varyans miktarı .24 ile .86 arasında değişmektedir. Bu durum t-değerlerinin de yüksek olmasına yol açmış ve söz konusu tablodan da görüleceği üzere örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki tüm t-değerleri .01 düzeyinde anlamlı çıkmıştır

Tablo 48.

Güvenli Bölge Senaryosu Ölçme Modeline İlişkin Faktör Yükleri, T-Değerleri

Örtük Değişkenler / Maddeler		Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas)				
Tmsstreet	Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsanız	0.85	25.18	0.72
Tmswork	Suriyeli biri ile aynı yerde çalışıyor ya da eğitim alıyor olsanız	0.88	26.46	0.77
Tmsfriend	Suriyeli bir yakın arkadaşınız olsa	0.87	26.45	0.76
Tmskomsu	Suriyeli bir kapı komşunuz olsa	0.85	25.22	0.72

Örtük Değişkenler / Maddeler		Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Tmsboss	Suriyeli bir patronunuz ya da hocanız olsa	0.72	19.76	0.52
Grup Temelli Duygu Deneyimi (Gtd)				
Gbanger	Kızgınlık	0.72	*16.52*	*0.80*
Gbdistg	İğrenme	0.44	*10.62*	*0.42*
Gbguven	Güvensizlik	0.47	11.33	0.44
Gbhor	Hor görme	0.32	7.26	0.24
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)				
Citimport	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak benim için çok önemlidir.	0.87	25.24	0.76
Citcomm	Diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar	0.75	20.60	0.57
Citperc	Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum	0.78	21.47	0.60
Citcritc	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş	0.72	19.27	0.51
Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni (Mstoto)				
Gvnmst1	Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği	0.92	28.91	0.84
Gvnmst2	Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği	0.93	29.54	0.86
Gvnmst3	Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği	0.89	27.53	0.79
Gvnoto1	Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı	0.55	14.21	0.30

Örtük Değişkenler / Maddeler		Standart Yükler	*t-değeri	R^2
Gvnoto3	Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği	0.57	15.00	0.33
Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl)				
Gvnequl1	Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği	0.82	23.67	0.68
Gvnequl2	Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı	0.88	20.8	0.78
Gvnequl3	Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı	0.86	15.66	0.73
Orana Dayalı İlişki (Oran)				
Gvnoran1	Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı	0.88	26.92	0.78
Gvnoran2	Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.90	27.61	0.81
Gvnoran3	Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı	0.87	26.17	0.75
Grup temelli tepki (Tepki)				
Tepkianger	Kızgınlık	0.78	21.24	0.70
Tepkidist	İğrenme	0.50	12.32	0.32
Tepkigvnsz	Güvensizlik	0.79	21.29	0.69
Tepkihor	Hor görme	0.56	14.14	0.39

Not. R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı. * t-değerleri $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 49 incelendiğinde Vatandaşlık özdeşimi (Cit) örtük değişkeni hem Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl) hem de Orana Dayalı İlişki (Oran) arasında ilişkiler anlamsızdır. Bununla birlikte modeldeki en kuvvetli ilişkinin Orana Dayalı İlişki (Oran) ile Eşit Temelli Karşılaştırma (Equl) arasında (.44) olduğu görülmektedir.

Tablo 49.

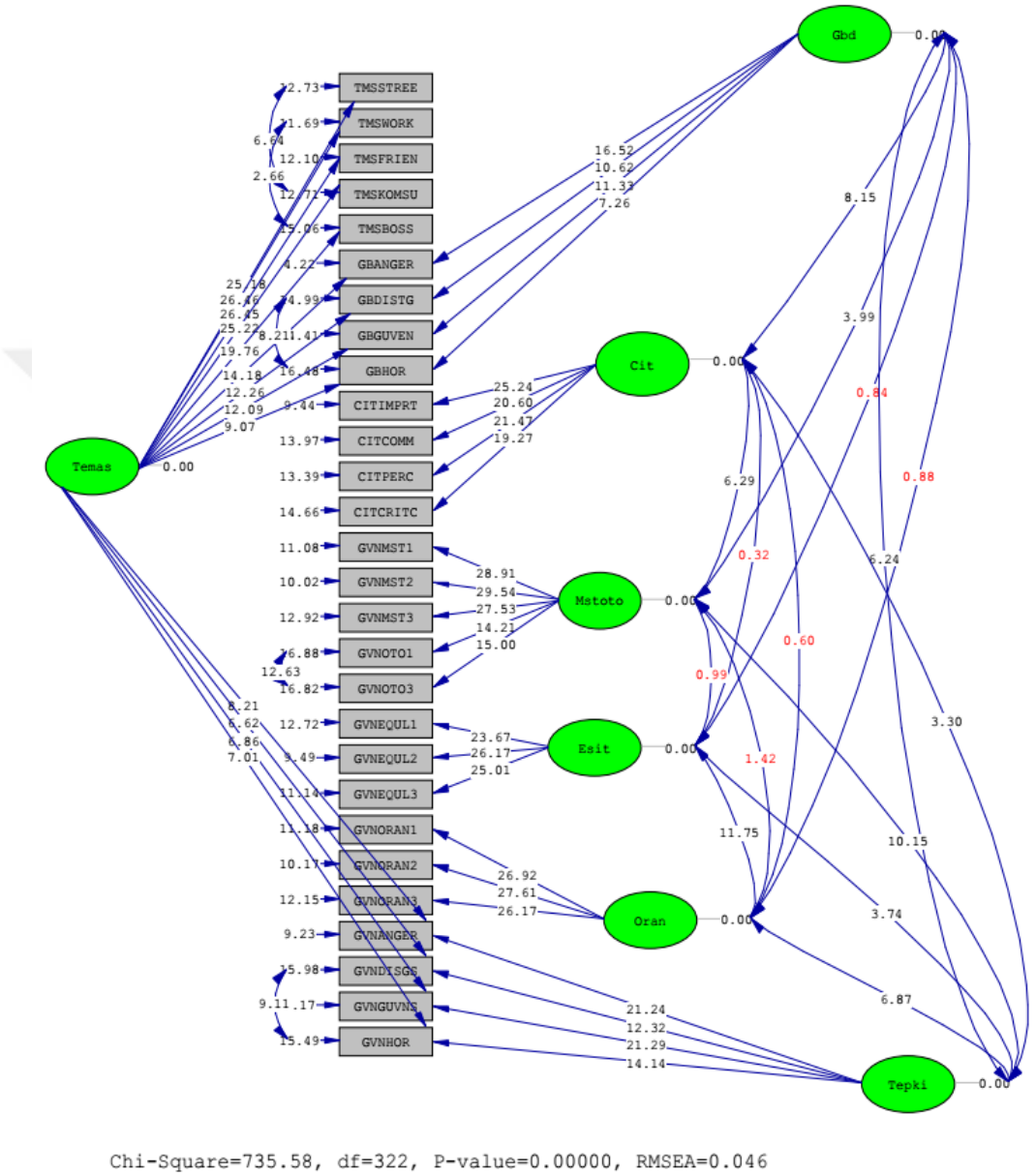
Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Senaryosu Model Örtük Değişkenleri Arası Korelasyonlar

Örtük Değişkenler	**Gtd**	**Cit**	**Mstoto**	**Equl**	**Oran**
1. Grup Temelli Duygu Deneyimi (Gtd)	1				
2. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Özdeşimi (Cit)	0.38**	1			
3. Müşterek Paylaşım+ Otorite Düzeni (Mstoto)	0.19**	0.26**	1		
5. Eşit Temelli İlişki (Equl)	0.04	0.01	0.04	1	
6. Orana Dayalı İlişki (Oran)	0.04	0.03	0.06	0.44**	1
7. Grup temelli tepki ölçeği (Tepki)	0.31**	0.16**	0.41**	0.17*	0.30**

Not. **p=0,01 düzeyinde, *p=0,05 düzeyinde anlamlıdır

Şekil 23.

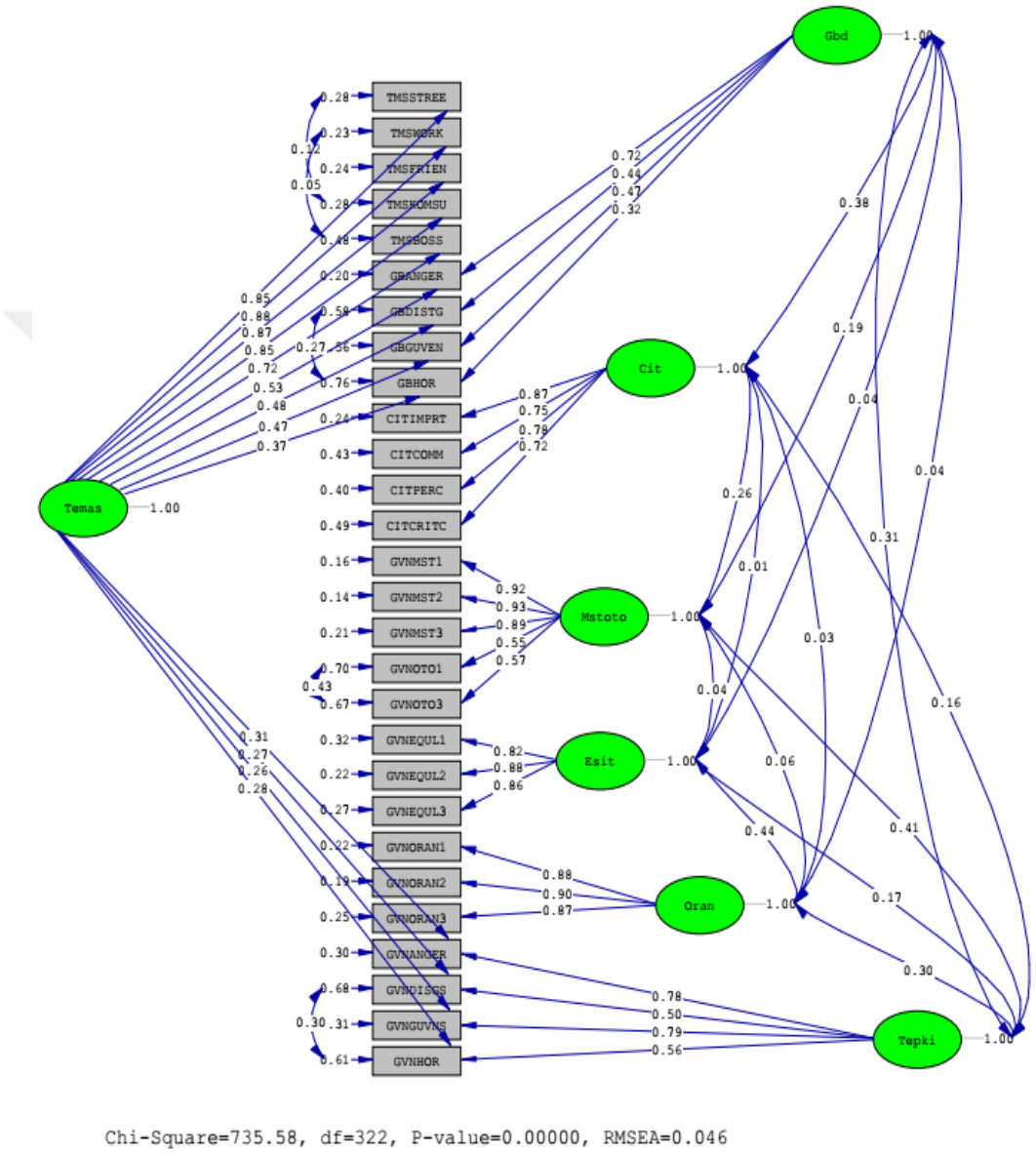
Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Senaryo Ölçme Modeli T Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır

Şekil 1 .

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talep Senaryosu Ölçme Modeli Standartize Regresyon Katsayıları

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır

2.7.6. Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Yapı Modeli Analizleri

Burada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ile Suriye'nin kuzeyinde oluşturulan güvenli bölgeye Türkiye'deki Suriyelilerin yerleştirilmesi planına rağmen Türkiye'deki Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma varsayımına dayalı taleplerine yönelik yerel halkın grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide, ilişki türlerinin rolünün yapısal eşitlik modeli analizleri kapsamında yapı modeli analiz sonuçları yer almaktadır.

Ölçme modelinin test edilmesinden sonra güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma senaryosu için değişkenler arasındaki karmaşık ilişkilere yönelik olarak alan yazın doğrultusunda oluşturulan yapısal model test edilmiştir. Analizler sonucunda modelin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında modelde sırasıyla istatistiksel olarak anlamsız olan yollar: Eşit örtük değişkeninden Tepki örtük değişkenine giden t-değeri (fark 0.96 $p<.05$), Gtd örtük değişkeninden Eşit örtük değişkenine giden (fark 0.83 $p<.05$) ve son olarak Gtd örtük değişkeninden Oran örtük değişkenine giden yol (fark 1.36 $p<.05$) modelden çıkarılmış çıkarılan her yoldan sonra yapılan Ki-kare farklılık testi sonuçları modelin uyum-iyiliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişime yol açmadığından ve serbestlik derecesi yüksek olan model daha ekonomik olduğundan kabul edilmiştir (Kabul edilmeyen modelin değerleri χ^2*=955.04,* $\chi^2/(sd = 330)$ *= 2.88)*. Modelin son halinin uyum değerleri ise Tablo 51'de verilmektedir.

Tablo 50.

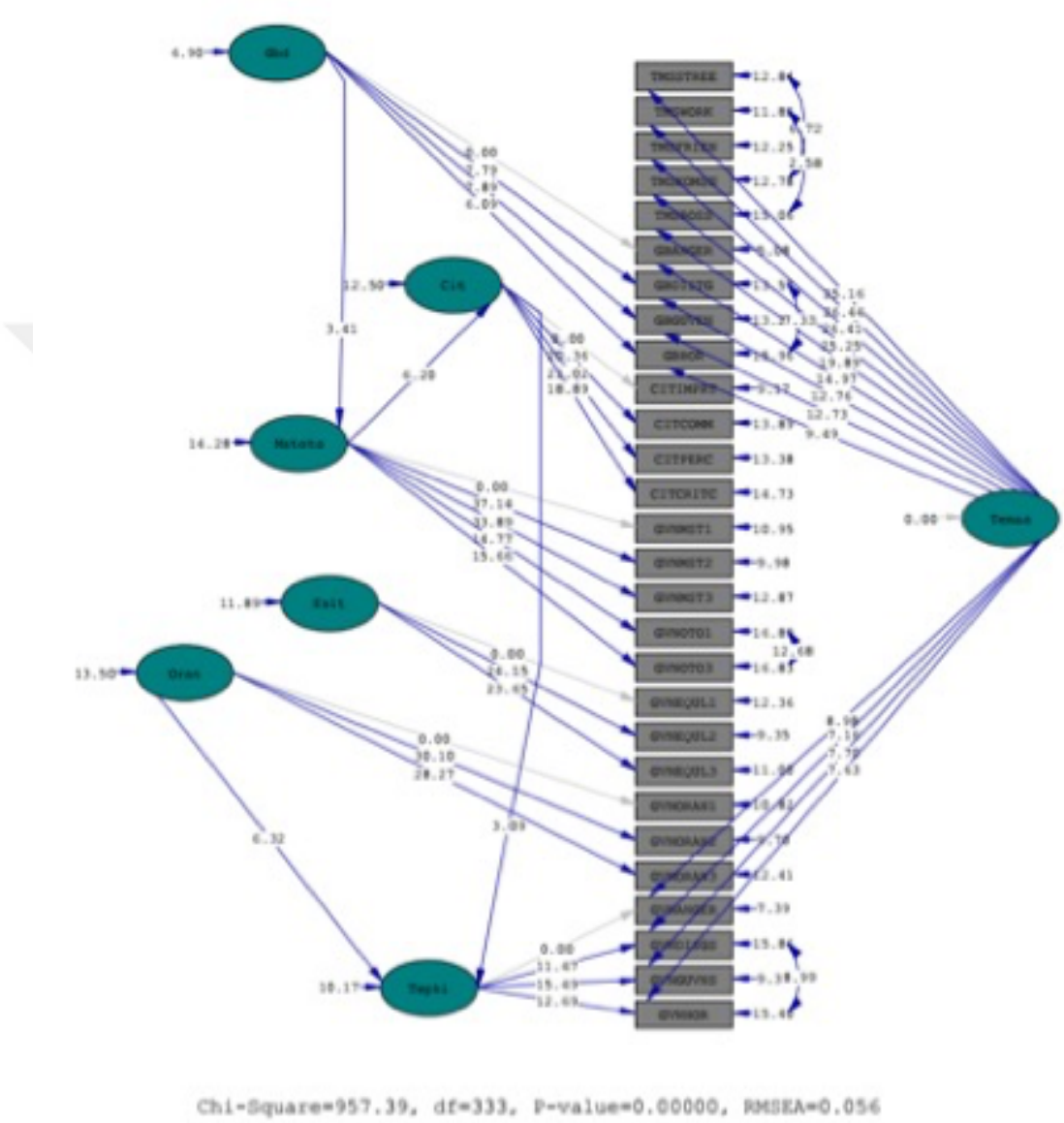
Güvenli Bölge Senaryosu Yapı Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilir	Değeri	Uyum
χ^2			957.39	
$\chi^2/(sd = 330)$	2	5	2.87	Kabul Edilir
RMSEA	0<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	0.056	Kabul Edilir
NFI	0,95<NFI<1	0,90<NFI<0,95*	0.89	Yetersiz
Yakın uyum testi için *p* değeri $(RMSEA < 0.05)$			0.000	İyi Uyum
NNFI	0,97<NNFI<1	0,90<NNFI<0,95*	0.93	Kabul Edilir
CFI	0,97<CFI<1	0,92<CFI<0,97*	0.94	Kabul Edilir
GFI	0,95<GFI<1	0,90<GFI<0,95	0.90	Kabul Edilir
AGFI	0,90<AGFI<1	0,85<AGFI<0,90	0.88	Kabul Edilir

Not. Uyum iyiliği kriterleri örneklemin 250 ve üzeri, gözlemlenen değişken sayısı ise 12 ile 30 arasında olan çalışmalar için kullanılan kriterlerdir

Şekil 2.

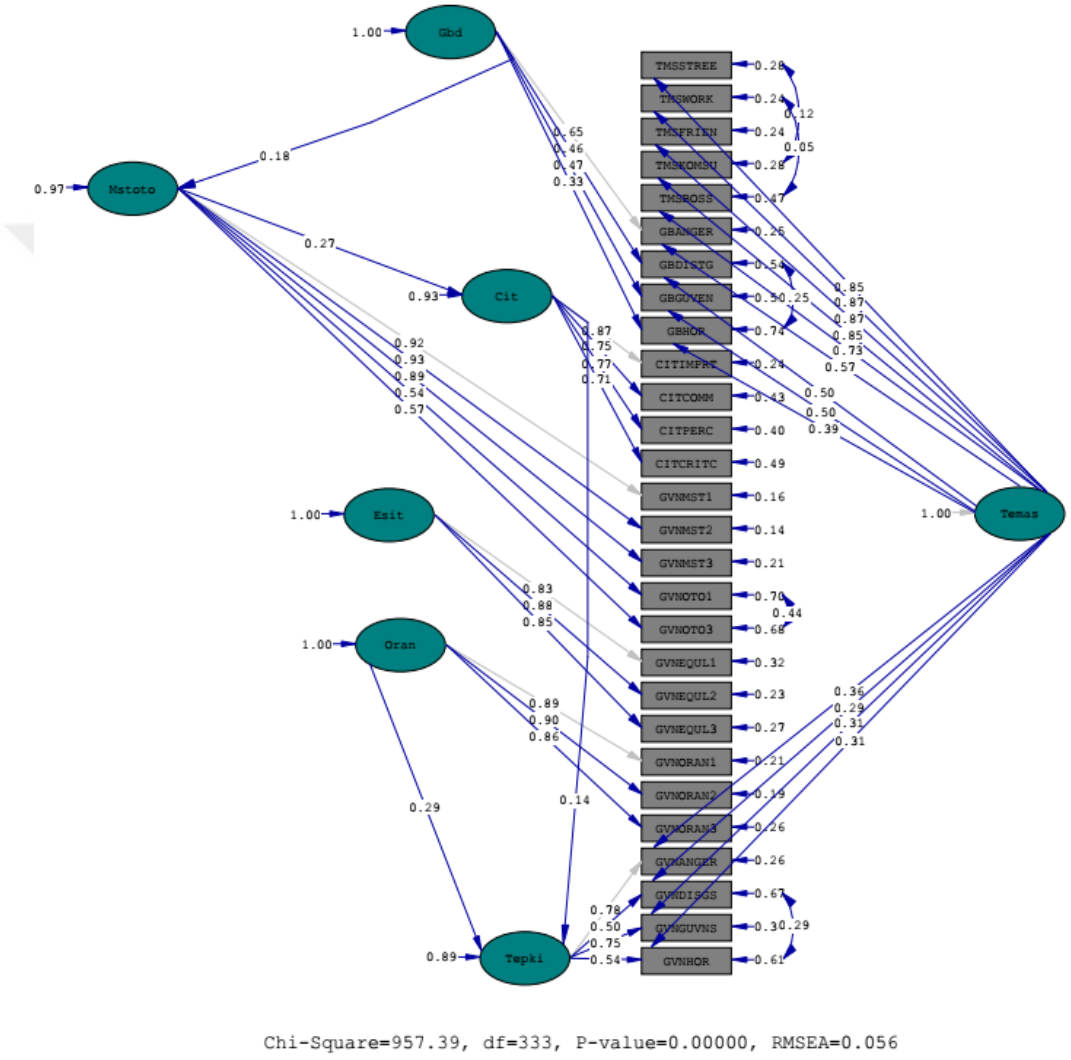
Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli T Değerleri

Not. EGMST= Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 26.

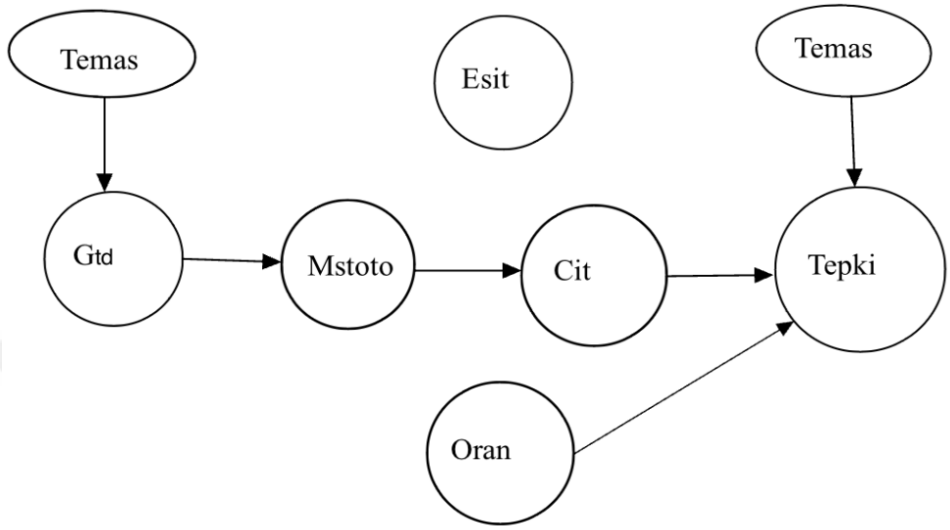
Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Sonrası Yapı modeli Standartize Regresyon Katsayıları.

Not. EGMST=Müşterek paylaşım gözlenen değişkenleri, EGMOTO= Otorite düzeni gözlenen değişkenleri, EGMEQUL= Eşitlik ilişkisi gözlenen değişkenleri, EGMORAN= Orana dayalı ilişki gözlenen değişkenleri, TEMAS= Sosyal Uzaklık örtük değişkeni, Cit= Vatandaşlık özdeşimi örtük değişkeni, Gbd= Grup temelli duygu, Tepki= Senaryo sonrası Grup temelli duygu tepkileri, MST= Müşterek paylaşım ilişki türü örtük değişkeni, OTO= otorite düzeni ilişki türü örtük değişkeni, ESIT= Eşit temelli ilişki türü örtük değişkeni, oran=Orana dayalı ilişki türü örtük değişkeni, T- değerleri p<0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 27.

Güvenli Bölge Yerine Türkiye'de Kalma Talebi Senaryosu Sonrası Yapı Modeli

Not. Temas: Sosyal uzaklık ölçeği (Kontrol Değişkeni), Gtd: Grup temelli duygular, Mstoto: Müşterek paylaşım ilişkisi ve Otorite Düzeni ilişkisi, Cit: Vatandaşlık Özdeşimi, Esit: Eşit Karşılaştırma İlişkisi, Oran: Orana dayalı temellendirme ilişkisi, Tepki: Senaryolara verilen grup temelli duygusal tepkiler

Modelde Grup temelli duygu deneyiminin (Gtd) vatandaşlık özdeşimi (Cit) üzerindeki dolaylı etkisinin 0.05, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.02 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t-değeri de 3.00 olduğu tespit edilmiştir. Müşterek paylaşım ve Otorite düzeni ortak alt boyutunun (Mstoto) grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerindeki dolaylı etkisinin 0.04, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.01 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t-değerinin de 2.78 olduğu gözlemlenmiştir. Son olarak grup temelli duyguların, grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerindeki dolaylı etkisinin 0.01, bu etkiye ilişkin standart hatanın 0.00 ve bu dolaylı etkiye ilişkin t- değeri de 2.15 olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar dolaylı yolların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir.

Özetle yerel halkın Suriyelilere yönelik genel grup temelli duygularının Suriyelilerin güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma varsayımına dayalı talepleri sonrası grup temelli duygu tepkileri üzerindeki etkisinde, müşterek paylaşım ve otorite düzeni bileşimi ilişki modellerinin ve vatandaşlık özdeşiminin iki adımlı aracı role sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırma iki ayrı çalışmadan oluşmaktadır. İlk çalışma ilişki modelleri ölçeğinin senaryo temelli uyarlama çalışmasıdır. İlk aşamada kullanılan her senaryo için ayrı ayrı açımlayıcı faktör analizleri ve geçerlilik, güvenirlik analizleri yapılmıştır. İkinci aşamada ilişki modelleri kuramına uygun faktör yapısını sağlayan senaryolarda ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizleri yürütülmüştür.

Araştırmanın ikinci çalışmasında ise ilk çalışmada kuramsal çerçeveye uygunluğu elde edilen senaryolar bağlamında, yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik grup temelli duyguları üzerinde ilişki türlerinin rolünü incelemek için ayrı ayrı yapısal eşitlik modeli çalışmaları yapılmıştır. Bu bölümde her çalışmanın bulguları kendi içinde tartışılmıştır.

3.8. ÇALIŞMA I – AŞAMA I

Senaryolar ve İlişki Modelleri

Çalışma I- Aşama I kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halkın (Araştırma boyunca "yerel halk" olarak anılmıştır) Suriyelilerin olası taleplerine yönelik düşüncelerinde etkili olan ilişki türlerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kullanılan ilişki modelleri ölçeğinin açımlayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir.

İlişki modeli ölçeğinin geçerlilik güvenirlik testleri beş talep senaryosu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Üç senaryoda ölçeğin kuramsal yapısına uygun sonuçlar elde edilmiştir. Kurama uygun ölçek yapısı elde edilemeyen senaryolar belediye yardımı ve sermaye ile vatandaşlık talebidir.

Belediye yardımı, ihtiyaç sahiplerinin il ve ilçe belediyelerinden mal, hizmet ve para yardımı talep etmesidir. Bu senaryo Suriyelilerin yaşadıkları il ve ilçe belediyelerinden yardım talebinde bulundukları varsayımına dayanmaktadır. Ölçeğin

otorite düzeni boyutunda yer alan bir maddesi (Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği) ilk faktör analizinde birden fazla boyutta yer aldığı görülmüş ve bu madde analizlerden çıkarılmıştır. Otorite düzeni faktörü altında yer alan diğer bir maddenin (Suriyelilerin statülerini/mevkilerini kötüye kullanıp kullanmadığı) *orana dayalı ilişki* türünü ölçen maddelerle beraber aynı boyutta yer aldığı gözlemlenmiştir.

Sermaye ile vatandaşlık talebi senaryosu, Eylül 2018 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanununun uygulanmasıyla birlikte, en az 500 bin Amerikan doları tutarında Türkiye'de sabit sermaye yatırımı olan veya Türkiye'de en az 250 bin dolar tutarında ev satın alan yabancılar Türk vatandaşlığına hak kazanabilmektedirler (2022 Mayıs ayında kanuni düzenlemeyle 250 bin dolarlık ev satın alma tutarı 400 bin dolar olarak değişikliğine gidilmiştir). Bu ekonomik imkanlara sahip Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık taleplerine yönelik yerel halkın değerlendirmelerinde etkili olan ilişki türleri belirlenmek istenmiş, ancak ilişki modelleri kuramının sunduğu yapıya uygun bir ölçme aracı elde edilememiştir. Madde elemeleri sonrası tekrarlanan analizler sonucu *otorite düzeni* ilişki türü için belirlenen "Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı" maddesi, "Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı" maddesi ve *müşterek paylaşım* ilişki türü için belirlenen "Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği" maddesi çıkarıldığında da elde edilen yapı, ilişki modelleri kuramının önerdiği ölçme materyali özelliğine sahip olmamaktadır.

Belediye yardımı ve sermaye ile vatandaşlık talebi senaryolarında ilişki modelleri ölçeğinin kuramsal yapıya uyumlu bir ölçek özelliği göstermemesinin nedeni olarak belediye yardımı talebi senaryosunun katılımcılar için farklı anlamlara gelmiş olduğu düşüncesidir. Senaryo içeriği, belediye yardımı ötesinde devlet yardımları veya sivil toplum kuruluşu yardımlarıyla karıştırılmış olabilir. Belediye yardımı belediyenin sınırları içinde yaşayan insanlara vatandaşlık şartı gözetmeksizin yardıma muhtaç kişilerin belirlenerek onlara ısınma, yiyecek, barınma konusunda yardım ve danışmanlık yardımıdır. Bu yardımlar aylık bir maaş bağlama gibi yardımlardan ziyade yardım malzemesi teminine dayalıdır. Belediye yardımının uluslararası kuruluş, dernek, sivil inisiyatif yardım türleriyle karıştırılmış olması

ihtimali senaryonun net anlaşılmasını etkilemiş olabilir. Senaryo sonrası açık uçlu soruyla görüşlerini belirtmek isteyen katılımcılardan birinin "belediyeden değil devletten yardım almalılar" ifadesi belediye yardımının içeriği hakkında katılımcılara daha fazla bilgi verilmesi gerektiği konusunda fikir vermektedir. Çalışmada kullanılan diğer senaryolar (vatandaşlık talepleri, eğitim talebi, güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma) merkezi otorite ve devlet tarafından idame edilirken belediye yardımı, her belediyenin birbirinden farklı küçük veya büyük çapta kurumsal alt yapısı, göçmenlere politik yaklaşımları, yerel yönetim eğilimleri ve aldıkları inisiyatifle değişiklik göstermektedir.

Sermaye ile vatandaşlık talep senaryosunda özellikle otorite düzeni ilişki türü için belirlenmiş maddelerin diğer ilişki boyutlarıyla bulaşık yapıda yer almış olmasının da kurama uygun ölçek yapısının elde edilememesinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durum, otorite düzeni ilişkisi içinde, hiyerarşi motivasyonlarıyla belirlenen güç, statü ve sınıf asimetrik normların yerel halk tarafından Suriyelilerin farklı şekillerde konumlandırmış olabileceklerini düşündürmektedir. Vatandaşlık Kanununda belirtilen sermaye şartına sahip Suriyeli zenginler Araplar olarak işaretlenebilmektedir. Bu şartları sağlayan Suriyelelerin vatandaşlık talebi yerel halkta kalıp yargı içerik modelinin işaret ettiği yüksek yetkinlik ve düşük yakınlık algısı oluşturmuş olabilir. Belli bir ekonomik gücü olan Suriyeliye yüksek statü ve yüksek rekabet atfı eğilimi bu düşünceyi desteklemektedir (Fiske Cuddy ve Glick, 2002). Kahraman (2018) Suriyeli göçmenlerin düşük yetkinliğe sahip gruplar olarak değerlendirildiği araştırma sonuçlarına katkı olarak zengin olarak algılanan bir Suriyelinin ise sahip olduğu etnik ve göçmen kimliğinin dışında statü olarak hiyerarşide yüksek bir konumlandırma yapılabilmektedir. Kısacası otorite düzeni içinde belirlenen maddelerin tek bir boyut altında toplanamamış olması, yerel halk tarafından ekonomik gücüyle vatandaşlık talebinde bulunan Suriyelinin sınıfsal kimliğiyle farklı, göçmen ve etnik kimliğiyle ise farklı konumlandırılmış olduğuna işaret etmektedir. Analizlerin devamında elde edilen bulgular bu iddiayı destekler niteliktedir. AFA analizleri incelendiğinde, elde edilen yapının %51'ini tek başına *orana dayalı ilişki* boyutunun açıkladığı görülmektedir. Bu durum para miktarının vatandaşlık edinmede belirleyici olabileceğine dair önemli bir göstergedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı, değerinde bir para miktarının

belirlenebilmesi halinde yerel halkın vatandaşlığa sahip olunmasını adil bir karar olarak değerlendirilebileceği üzerine fikir vermektedir. Nitekim senaryo sonrası açık uçlu değerlendirme sorusuna cevap veren bir katılımcının "Bu rakamı (500bin ABD dolar sermaye ya da 250 bin ABD dolar konut alımı) sadece Suriyeliler için değil diğer tüm Avrupa vatandaşları için de çok düşük buluyorum" şeklindeki düşünceleri bu fikri desteklemektedir. Keza 15 Mayıs 2022 yılında Cumhurbaşkanlığı tarafından ilgili mevzuatta geçen konut alım için asgari tutar şartı 400 bin dolar olacak şekilde yükseltilerek değiştirilmiş olması orana dayalı ilişki normunun korunması girişimi olarak yorumlanabilir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023). Diğer taraftan ölçeğin yapısında varyansın %19'unu *müşterek paylaşım* ilişki türü için belirlenen maddelerin yer aldığı boyutun açıklıyor olması yerel halkın, Suriyelilerin taleplerini göçmen veya etnik kimlikleriyle bir dış grup olarak değerlendirmiş olabileceklerine dair fikir vermektedir.

Katılımcılara sunulan diğer üç senaryoda ilişki modelleri kuramına uygun ölçme materyali yapısı elde edilmiştir. Bunlardan ilki eğitim talebi senaryosudur. Bu senaryoda, Türkiye'deki devlet okullarında (ilkokul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartlar bulunmaktadır. Bu şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerden bazıları Türkiye'deki devlet okullarında eğitim görmeyi talep etmektedir. Eğitim talebiyle ilgili yerel halkın düşüncelerinde *müşterek paylaşım* ilişki türünün normlarını diğer ilişki türlerine göre daha çok önemsediği görülmektedir. *Müşterek paylaşım* ilişki boyutunun yapının %55'lik önemli bir kısmını, eşitlik ilişkisi boyutunun ise %17'lik kısmını açıkladığı görülmüştür. Otorite düzeni ilişki boyutunda yer alan "Suriyelilerin statülerini/mevkilerini kötüye kullanıp kullanmadığı" maddesinin iki farklı boyuta çift yüklendiği tespit edilmiştir.

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi, Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında güvenli bölge oluşturulması ve Türkiye'deki Suriyelilerin bu bölgelere yerleştirilmesi devlet planına karşın Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosudur. Yapılan analizler sonucu elde edilen yapının varyansın büyük kısmını *orana dayalı* (%43) ve *müşterek paylaşım* ilişki boyutunun (%24) açıkladığı tespit edilmiştir. Üstte yer alan senaryolarda olduğu gibi *otorite düzeni* boyutu içinde yer alması beklenen "Suriyelilerin statülerini

(mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı" maddesi iki ilişki boyutuna çift yüklendiği için ölçekten çıkarılmıştır.

Kuramsal alt yapıya uygun diğer talep senaryosu da doğumla vatandaşlık talebidir. Türkiye'de dünyaya gelen Suriyeli çocukların vatandaşlık kabulü için anne ya da babadan en az birinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı aranmaktadır. Kanuna göre Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar, Türk vatandaşı olamamaktadır. Senaryo gereği Suriyelilerden bazıları kendileri için değil ama Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talep etmektedirler. Katılımcılara yöneltilen bu varsayıma dayalı senaryoda elde edilen yapının varyansın önemli bir bölümünü sırasıyla *orana dayalı ilişki* (%46) ve *müşterek paylaşım* ilişki boyutunun (%19) açıkladığı tespit edilmiştir. Yerel halkın Suriyelilerin doğumla vatandaşlık talebi üzerine düşüncelerinde *orana dayalı* ve *müşterek paylaşım* ilişki normlarını diğer ilişki türlerine göre daha çok önemsediği görülmektedir.

Belediye yardımı, Sermaye ile vatandaşlık, Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi ve Doğumla vatandaşlık talebi senaryoları sonrası ölçeğin AFA analizleri sonucu açıklanan varyansların yapısının benzer olduğu gözlemlenmiştir. Varyansın büyük bir kısmını sırasıyla orana dayalı (%50 ila %43 arasında) ve müşterek paylaşım ilişki (%24 ila %17 arası) boyutunun açıklamaktadır. Toplumda sosyal ilişkilerde orana dayalı ilişki normlarının benimseniyor olması makro düzeyde neoliberal toplum yapısıyla açıklanabilir. Neoliberal toplumlarda belediye yardımı, sağlık hizmetleri gibi sosyal hizmetler sunan devlet anlayışı yerini finans ve yüksek kar odaklı devlet anlayışına bırakmaktadır (Bourdieu, 1998, s.9). Neoliberal toplumlarda bireylerin yanı sıra ailelerin de kendi kendinden sorumlu, kendine yeten, girişimci ve özerk özelliklere sahip olduğu toplum yapısı benimsenmeli ve geliştirilmelidir, dolayısıyla sosyal devlet desteği beklentisi içinde olunmamalıdır (Yazıcı, 2013 s. 17). Fakat istisnai durumlar da söz konusudur. İnsanların oldukça bireyci ve kapitalist bir kültürel bağlamda bile sosyal ortamlarda orana dayalı ilişki normlarının uygulanmasına net sınırlar koymak istediği gözlemlenmektedir. Araştırmacılar bu durumu bir tabunun takas unsuru haline geldiği sosyal ilişki türünde norma sınırlama getirilmesi olarak kavramsallaştırmıştır (Tetlock ve McGraw, 2005). Sermayeyle vatandaşlık talebi senaryoları sonrası katılımcılara yöneltilen açık uçlu soruya verilen cevaplar arasında "*Suriyeliler*

özelinde değil ama para karşılığı vatandaşlık verilmesini genel olarak yanlış buluyorum", "*Para karşılığında vatandaşlıklarını değiştirmelerinin kötü hissettiriyor*", "*Türk vatandaşı olmanın yasasının paraya dayandırılmış olması bana göre kabul edilemez*" ifadeleri yer almıştır. Bu çalışmada da olduğu gibi araştırmalar ilişki türleri normlarının, belirli bir değiş tokuş talebi durumunda insanların algılarını ve tepkilerini değiştirebileceğini göstermiştir.

Müşterek paylaşım boyutunun varyanstaki oransal ağırlığı Kramer ve Jost'un (2002) sunduğu dış grup paranoyası kuramıyla açıklanabilir. Yerel halkın Suriyelilerde algıladığı gücün iç grup için bir tehdit olabileceği algısı, dış gruba yönelik güvensizlik ve şüphenin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, müşterek paylaşım ilişki türü normları benimsenerek iç grup dinamiklerini koruma eğilimi olduğunu göstermektedir.

Doğumla vatandaşlık talebi senaryosu hariç diğer dört senaryo sonrası elde edilen AFA analizlerinde otorite düzeni ilişki türü içinde belirlenen "Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı" maddesinin diğer faktörlere çift yüklendiği tespit edilmişti. Maddenin içeriğinde geçen statü kavramı, katılımcılar tarafından farklı şekillerde anlaşılmış olabilir. Statü kavramı, Suriyeli göçmenlerin hukuki statüleri olan geçici koruma statüleri yani kendilerine bu statü ile verilen hukuki ve sosyal haklardan yararlanma imkanını kötüye kullanması şeklinde anlaşılmış olabilir. Daha gündelik bir anlamda ise sağduyuda (common sense) kariyer gibi iş ortamında elde edilen mevkiyi (yöneticilik, hocalık vb) kötüye kullanma şeklinde anlaşılmış olabilir.

Çalışma I'in ilk aşamasında oluşturulan ölçeğin geçerlik güvenirlik analizleri ve sonrasında doğrulayıcı faktör analizlerinin yapıldığı ikinci aşama gerçekleştirilmiştir.

3.9. ÇALIŞMA I- AŞAMA II

Üç Senaryoda DFA Analizleri

Çalışma kapsamında ilişki modelleri kuramının (İMK) faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmayacağını incelemek amacıyla yapısal eşitlik modeli aracılığıyla DFA gerçekleştirilmiştir. Aşama I çalışması AFA analizleri sonucu kuramsal temele uygun üç senaryo bu çalışma için kullanılmıştır.

Yapısal eşitlik modeli DFA sonucu *Doğumla vatandaşlık talebi* senaryosu bağlamında İMÖ kurama uygun dört faktörlü yapı özelliğini göstermiştir. Yol diyagramı incelendiği müşterek paylaşım ve otorite düzeni örtük değişkenleri arasındaki korelasyonun yüksek çıktığı gözlemlenmiştir.

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu bağlamında İMÖ faktör yapısı incelenmiş ve kuramsal çerçeveye uygun şekilde test edilen yapının iyi uyum değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Ancak müşterek paylaşım ile otorite düzeni örtük değişkenleri arasında ve eşitlik ilişkisi ile orana dayalı ilişki türü örtük değişkenleri hariç diğer örtük değişken ilişkilerinin anlamsız olduğu gözlemlenmiştir. Doğumla vatandaşlık talebi senaryosunda olduğu gibi en yüksek korelasyonun yine müşterek paylaşım ile otorite düzeni ilişki türü örtük değişkenleri arasında olduğu tespit edilmiştir.

Son senaryo olan *eğitim talebi* senaryosu bağlamında yapılan DFA sonucu elde edilen modelin iyi uyum değerlerine sahip ve kuramsal çerçeveye uygun dört boyutlu yapı olduğu tespit edilmiştir. Önceki iki senaryo bağlamında olduğu gibi müşterek paylaşım ve otorite düzeni örtük değişkenleri arasında yüksek korelasyon olduğu gözlemlenmiştir. Bulgular araştırmanın ana çalışmasında kullanılacak olan İMÖ ölçeğinin yapısında bu iki örtük değişkenin tek bir örtük değişken olarak yapısal model çalışmalarında kullanılacak şekilde analiz edilmesine yol açmaktadır (Çalışma II'de bu hibrid yapı tartışılmaktadır).

Aşama II'nin sonuçlarında dikkat çekici başka bir bulgu ise üç senaryo (Eğitim, doğumla vatandaşlık ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi) ölçek uyarlamasının doğrulayıcı faktör analizleri sonucu elde edilen yapılarda

gözlemlenmiştir. Yüzdesel olarak Müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişki türleri diğer ilişki türlerine göre varyansın büyük çoğunluğunu açıklamaktadır. Müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişki modellerinin bu beraberliği ilişkilerin kendi yapılarıyla açıklanabilir. Biri müştereklik, diğeri piyasa aracılığıyla kurulan kolektif bir yapıyı kendine referans almaktadır. Bu sebeple belli bağlam veya kültürlerde bu iki ilişki türü hibrid bir yapı özelliği gösterebilmektedir (Niels-Ingvar ve diğerleri, 2004).

Aşama I ve Aşma II veri toplama araçları, açımlayıcı ve doğrulayıcı analizler gereği birbirine benzer olmakla birlikte verilerin elde edildiği dönemler de birbirine yakındır. Veri toplama süreci, Ocak 2020 itibariyle dünya gündemini ve gündelik hayatın olağan akışını etkileyen Covid-19 salgını pandemi sürecinde Mayıs – Ekim 2020 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Ülke genelinde sokağa çıkma yasakları ve sosyal mesafe önlemleri, eğitime ara verilmesi ve eğitim döneminin uzaktan devam ettirilmesi, karantina önlemleriyle gelen kısıtlamalar görece devam etmiştir. Pandemi sürecinde evde geçirilen sürenin önemli ölçüde artmış olması herkesle olduğu gibi göçmenlerle de sosyal temasın azalması anlamına gelmektedir. Bu koşulların Suriyeli göçmenlere yönelik duygu eğilimlerinde etkili olduğu düşünülülebilir. Çalışmanın farklı bağlamlar, farklı küresel ve yerel gündemlerde tekrarlanması farklı sonuçların elde edilmesini neden olacaktır. Çalışmanın farklı aşamalarına katılan yerel halkın yarısına yakını (ilk aşama N=339, %53 ve ikinci aşama N=209, %48) gelir durumlarını topluma oranla ortalamaya yakın olduğunu belirtmişlerdir. Gelir durumu topluma oranla düşük olanlar ile yüksek olanların çalışmaya katılım oranları ise birbirine yakındır. Göç çalışmalarında ekonomik durum ile göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar arasındaki yüksek ilişkileri ortaya koyan bulgular dikkate alındığında (Konukoğlu ve diğerleri, 2020) bu iki çalışmada özellikle ekonomik durumu düşük olanların temsiliyetinin sınırlı olduğu söylenebilir. Gelir grupları dağılımının birbirine yakın olduğu yeni çalışmalar destekleyici olacaktır. Yine her iki çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu (%92, %90) en az lise mezunu veya üniversitede eğitimi almış ya da alıyor durumda oldukları verilerin genellenelirliği açısından göz önünde bulundurulmalıdır.

3.10. ÇALIŞMA II

Grup Temelli Duygular ve İlişki Modelinin Rolü

Çalışma II, yerel halkın Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlere karşı grup temelli duyguları ile farklı senaryolar üzerinden duygusal tepkileri arasında ilişki modellerinin rolünü incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analizler, Çalışma I sonuçları doğrultusunda seçilen üç farklı talep senaryosu üzerinden yapılmıştır. Bu senaryolar: Eğitim talebi, güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma ve doğumla vatandaşlık talebi senaryolarıdır.

Modele destekleyici iki değişken daha dahil edilmiştir. İlki yerel halkın Suriyelilere yönelik sosyal yakınlık bağlamında isteksizlik düzeyini ölçen sosyal uzaklık ölçeğidir. Sosyal uzaklık, grup temelli duygulara olan etkisini kontrol altına almak amacıyla modeldeki duygu değişkenleri üzerinde kontrol değişkeni olarak yer almıştır. İkincisi ise grup temelli duyguların, benlik kategorizasyonu ve grup özdeşimi gibi grup düzeyinde benlik değerlendirmeleriyle olan güçlü ilişkisi (Smith ve diğerleri, 2007) dikkate alınarak modele dahil edilen yerel halkın vatandaşlık özdeşimidir. Bir ülke vatandaşlığı grup özdeşimi özelinde yerel halkın grup üyelikleri görünür hale geldiğinde insanlar duygusal tepkiler verebilmektedir (Heuston ve diğerleri, 2007) Bu çalışmada da etnik kimlikler (Türk, Kürt vd.) yerine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı grup kimliğine odaklanılmıştır. Bunun nedeni temel hak ve özgürlüklere hukuki statüsüyle sahip olan ülke vatandaşlığı kimliğiyle yerel halkın, ev sahipliği vurgusuna odaklanmaktır. Çalışmanın kuramsal beklentileri yönlendiren diğer çalışmalara bakıldığında ise uzun dönem duygularla farklı bağlamlar sonrası (çalışmada senaryolar sonrası) oluşan tepkisel duygular arasındaki anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmektedir (Halperin, 2008). Bununla beraber ilişki türleri ile kişilerin duygu deneyimleri arasında ilişkiler olduğu görülmektedir (McCauley, 2004; Sunar vd., 2021).

Çalışma II yapısal model analizlerinde önerilen üç aşamalı yöntem benimsenmiştir (Mulaik ve Millsap, 2000; Schumacker ve Lomax, 2004). İlk aşamada, çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin *geçerlilik-güvenirlilik analizleri* gerçekleştirilmiştir. Senaryolar öncesi katılımcılara sunulan vatandaşlık özdeşimi ve

sosyal uzaklık ölçeği kuramsal alt yapılarına uygun tek boyutlu yapıları elde edilmiştir. Grup temelli duygu ölçeğinin Çalışma I-Aşama II'de gerçekleştirilen geçerlilik-güvenirlilik ve faktör analizleriyle elde edilen yapıya uygun olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Ek analizler). Elde edilen tek boyutlu yapıda grup temelli kızgınlık, iğrenme, aşağılama ve güvensizlik duyguları yer almaktadır. Sosyal duygular literatürü incelendiğinde kızgınlık, iğrenme ve aşağılama duyguları ötekini suçlamada, eleştirmede, onaylamamada, kınamada ortaklaşmaktadır (Rozin ve diğerleri, 1999; Roccas ve McCauley, 2004; Hutcherson ve Gross 2011). İnsanlar özellikle dış grupla ilişkilerinde kendilerini görece daha güçlü hissediyorlarsa dış gruba yönelik grup temelli kızgınlık, eğer dış gruba karşı kendilerini görece zayıf hissediyorlar ise dış gruba yönelik grup temelli korku duymaktadırlar (Mackie ve diğerleri, 2000). Yerel halkın ev sahibi statüsü karşısında Suriyeli göçmenlerin hukuki statüleri dikkate alındığında Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları arasında korku yerine kızgınlık olduğu söylenebilir. Ötekini suçlayıcı grup temelli duygulara ek olarak güvensizlik duygusu da yer almıştır. Bunun nedeni olarak güvensizliğin ötekine yakınlaşmama, çekinme, potansiyel tehdit olarak görme gibi eğilimleri içeriyor olması gösterilebilir (Molm ve diğerleri, 2000).

Talep senaryoları sonrası katılımcılara sunulan ilişki modelleri ölçeği (İMÖ) açımlayıcı faktör analizleri sonucunda ilişki modelleri kuramının sunduğu dört boyutlu yapı yerine öz değeri 1'in üzerinde olan üç boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Yapı incelendiğinde bunun nedeninin, Çalışma I'de elde edilen sonuçlarda iki ilişki türü arasında yüksek korelasyondan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. DFA analizleri sonucu *müşterek paylaşım* ve *otorite düzeni* örtük değişkenleri arasındaki korelasyonun doğumla vatandaşlık talebi senaryosu sonrası .82, eğitim talebi senaryosu sonrası .90 ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi sonrası ise .58 olduğu gözlemlenmişti. Bu sonuçlar, Vodasek'in (2009) kültür yönelimleri ile ilişki modelleri arasındaki ilişkinin niteliğini incelediği çalışmanın dikey kolektivist toplumlarda müşterek paylaşım ile otorite düzeni ilişki türlerinin yüksek ilişki gösterdiğine ilişkin sonuçlarla örtüşmektedir. Müşterek paylaşım ilişki türünde kaynakların grup için kullanılması ile otorite düzeni ilişki türünde kaynağın dağıtımında öncelik sahibi ve payın büyüğüne grup üyelerinin sahip olması ilişki

normlarının (Fisk, 1991; 1992) bu çalışmada birbiriyle paralel ilerlediği gözlemlenmiştir. Müşterek paylaşım ilişki içinde insanlar diğer grup üyeleriyle beraber hareket etmeyi, onlarla benzer olmayı doğal ve doğru bulur. Böylece ortak psikolojik davranış örüntüleri sergiler, ötekinin davranışını benzer şekilde anlamlandırır. İç grup üyelerinin zarar göreceği durumlarda dış gruba karşı tepki gösterilir (Fiske, 1992; 2004). Bu sebeple grup dışından biriyle vatandaşlık haklarının, sağlık veya eğitim gibi sosyal hizmetlerin paylaşımına karşı tepki ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının önceliği/ayrıcalığı ihtiyacı örtüşebilmektedir.

Otorite düzenin meşrulaştırıldığı toplumlarda sosyal organizasyonun temellerinde müşterek paylaşım ilişki türünün varlığı da gerekli hale gelebilmektedir. Haslam ve Fiske (2005) her iki ilişki türünün de sosyal etkileşimi ortak bir kimlik ve grup üyeliği içinde koordine etmeye yardımcı olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin birçok kültürde aile yapısı içinde müşterek paylaşım ilişki türü belirleyici iken otorite düzeni ise aynı toplumda daha büyük sosyal grupları organize eden ilişki türü olmaktadır. Bu iki ilişki türünü tamamlayıcı olduğunu öne sürer. Müşterek paylaşım toplumsal paylaşım, grup içinde sosyal bağlar ve güven oluşturmaya yardımcı olurken otorite düzeni toplum içinde eylemlerin kendisini koordine etmeye ve verimli kararlar almaya yardımcı olur (Fiske, 1992; Fiske ve Haslam, 2005). İlişki modellerinin statik olmayan yapısı zaman içinde belli bir durumda benimsenen bir ilişki modelinin kültürel değişimlerle başka bir ilişki modelinin benimsenmesi şeklinde dönüşüme uğrayabilmektedir. Kültürler arası örgütsel davranışların ilişki modelleriyle ilişkisinin incelendiği bir çalışmada otorite düzeni ve müşterek paylaşım ilişki türlerinin sosyal bağların ve hiyerarşinin karar alma süreçlerinde etkili olduğu kolektivist kültürlerde daha etkin bir şekilde birlikte çalıştığı gözlemlenmektedir (Early, 1997). Dolayısıyla bu çalışmada yapısal eşitlik analizlerinde müşterek ve otorite düzeni ilişki türü tek boyut altında kullanılmıştır.

Üç senaryo üzerinden ayrı ayrı grup temelli duygu tepkileri değişkeni AFA sonuçları, senaryolar öncesi kullanılan genel grup temelli duygularla benzer tek boyutlu faktör yapısı özelliği göstermiştir. Grup temelli duygu tepkilerinin (Kızgınlık, iğrenme, güvensizlik ve aşağılama) birbirleriyle olan korelasyonlarının .51 ila .81 arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Bunun nedeninin yukarıda değinildiği gibi ötekini

suçlayıcı duygular olan aşağılama, kızgınlık ve iğrenme duyguların yapısına ek olarak yine ötekinden kaçınan, yaklaşmayan, potansiyel tehdit olarak gören güvensizlik duygusu da ötekini suçlayıcı duygulara benzer özellikler göstermiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların üç talep senaryosu uygun/uygunsuz bulma yönünde görüşleri arasında farklılık olup olmadığına dair de analizler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen talepler arasında sırasıyla en fazla Suriyelilerin güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma olası talebi, ikinci sırada doğumla vatandaşlık talebini ve son olarak eğitim talebini uygunsuz buldukları gözlemlenmiştir.

Araştırma verisi elde edildiği dönem, pandemi ilk dalgasının gerçekleştiği döneme denk gelmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü tarihlerin ve Covid-19 salgın sürecinin hemen öncesinde kamuoyu gündeminde olan iki önemli olay gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin kuzey batısında yer alan İdlib şehrinde Türk ordusu hava saldırısı sonucu 70'e yakın askerini kaybetmişti. Basında saldırının sorumlularının Suriye rejimi ve Rusya olduğu haberleri yer almaktaydı. Saldırı sonrası Türkiye hükümeti ve resmî kurumlar açıklamalarında İdlib'den kitlesel göçlerin Türkiye'ye devam ettiğini ve "artık Türkiye'nin göçmen kabul kapasitesinin dolduğu" ifadelerine yer vererek yeni göç dalgasının kara ve deniz yoluyla Avrupa'ya gitme girişimlerine engel olunmayacağı ve gerekli sınır güvenlik birimlerine bu yönde talimatların verildiği belirtilmişti. Bu ifadeler sonrası Avrupa'ya göç etmek isteyen aralarında Suriyeli göçmenlerin de olduğu göçmenler kitlesel olarak Edirne sınırından, Ege denizinden Yunanistan'a geçmeye başlamıştı (Duvar Gazetesi, 28 Şubat 2020). Böyle bir gündem sırasında katılımcılar tarafından Suriyelilerin Türkiye'de kalma olası talebine yönelik görüşlerin diğer taleplere karşı görüşlerinden daha fazla olumsuz olmamasında etkili olduğu düşünülmektedir. Üç talepte de Suriyelilere hukuki hiçbir statüyü karşılamayan "misafir" kimliğinin dışında kalıcılığı işaret eden mülteci statüsünün sağlayacağı hukuki hak kullanımı talebi genel olarak yerel halk tarafından uygunsuz karşılanmaktadır. Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri döneminde tüm adayların kamuoyuna Suriyelilerin güvenli bir şekilde evlerine gönderilmesi vaadinde bulunmuş olmaları kamuoyunda göçmen karşıtı politikalara olan isteği göstermekteydi (Reuters, 2023).

Çalışma II ikinci aşamasında, üç farklı talep senaryosu bağlamında *ölçme modeli analizleri* gerçekleştirilmiştir. Tüm talep senaryoları üzerinden elde edilen ilk modellerde *Ki-Kare* değerindeki belirgin azalma için hata kovaryanslarının düzeltilmesi üzerine çalışılmıştır. İlk olarak modelde kontrol değişkeni olarak kullanılan sosyal uzaklık değişkeninin (temas) örtük değişkeni içinde önerilen düzenlemelere odaklanılmıştır. Gözlenen değişkenlerden Suriyeli biriyle aynı sokakta yaşıyor olma durumu ile Suriyeli biriyle kapı komşusu olma durumunun hissettireceği rahatsızlık değişkeni arasında hata kovaryansları iyileştirmeleri yapılmıştır. Yine aynı örtük değişkende modelin sunduğu Suriyeli bir patronun ya da hocanın olması durumu ile Suriyeli biriyle aynı yerde çalışıyor ya da eğitim alıyor olması durumu arasında hata kovaryansları arasında düzeltme yapılmıştır. Katılımcılar için aynı sokakta ya da kapı komşusu olmak fiziksel mesafe olarak yakın anlamlara gelmiş olma ihtimali yüksektir. Aynı okul ve iş yerinde olmak ve bu mekanlarda Suriyeli bir patron veya hocaya sahip olmak sosyal uzaklığın aynı mekânda olmayı referans alması bakımından aynı anlamlara gelmiş olabildiği düşünülmektedir. Hoşgörür (1997) ölçeğin ilk versiyonuna getirilen eleştirilerde ölçek üzerinde gerekli düzeltmeler ve standartlaştırmalar yapılması halinde ölçeğin amaca uygun kullanılabileceğine işaret etmiştir.

Yapılan diğer düzeltme, ilişki modelleri değişkenine ait müşterek paylaşım ve otorite düzeni örtük değişkeni altında yer alan iki gözlenen değişkenin hata kovaryansları arasında yapılmıştır. Değişkenlerin içeriklerine bakıldığında her iki değişkende otorite düzeni ilişki türü için kullanılan maddelerdir. Madde 1, bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediğine madde 2 ise bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığına dair görüşü ölçmektedir. Otorite düzeni ilişki türü içinde bireyler, güç, statü gibi asimetrik ilişkiler içinde hiyerarşide üstte olana gösterilmesi gereken saygı ve sadakate karşılık alta olanın güvenlik ve korunma beklentisine dayalı zihinsel ilişki modellerini oluşturur (Fiske, 1991; 1992). Buna ek olarak bu maddeler katılımcılarda otoriteye saygı ve otoriteyi korumaya yönelik sezgisel düzeyde ahlaki bir ihlal algısı oluşmasına neden olmuş olabilir. Bu durum Ahlaki Temeller Kuramının önerdiği beş

boyuttan biri olan mevcut düzeni, toplumsal yapıyı bozabilecek pratiklerin yer aldığı otorite/yıkım boyutu içeriğinde değerlendirilebilir (Graham ve diğerleri, 2013).

Yapılan son hata kovaryansları düzeltmeleri grup temelli duygular içinde yer alan iğrenme duygusu ile aşağılama duygusu arasında gerçekleştirilmiştir. Düzeltmenin kuramsal gerekçeleri arasında ilk olarak her iki duygunun ötekini suçlayıcı ahlaki duygular içinde yer alıyor olması gösterilebilir (Rozin ve diğerleri, 1999). İkinci gerekçe ise yerel halktaki tarihsel hafızayla ve bu hafızanın çağrışımların rolüyle ilişkilidir. Yerel halk için I. Dünya Savaşı döneminde Arapların Türklere ihaneti ve Suriye'nin bu ihanetin bir sonucu olarak kuruluşu gibi tarihi referanslar, "Arap hainliği" kavramını yerleşik hale getirmiştir. Bu söylem, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yazılı basında sıkça yer almıştır (Acar, 2018). 2011 Suriye iç savaşı sonrası göç eden Suriyelilere ülkelerinde savaşmak yerine göç etmelerini vatan hainliği olarak görülmesi bu söylemin devamı niteliğindedir (Diker ve Karan 2021). Aynı zamanda bayram tatili sonrasında Suriye'ye geri dönen göçmenlerin yerel internet haber sitelerinde onursuz ve gururuz olarak nitelendirilmesi de bu söylemi desteklemektedir (Medium.com, 2019). Bu tür kolektif duygular, Rozin ve diğerlerinin (1999) çalışmasındaki sosyal iğrenmenin hainlik, onursuzluk gibi sosyal damgalamalar sonucunda oluşabildiği bulgusuyla paralellik göstermektedir. Böylelikle yerel halkın Suriyeli göçmenlerden sürekli kaçınmasına yol açan tarihsel hafıza kendini devamlı tekrar etmektedir. Bu tür sosyal damgalama, toplumsal ve tarihsel bağlamın sosyal psikolojik dinamikler üzerinde nasıl etkili olabileceğine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Sosyal damgalamalara ek olarak Türkiye toplumunun Suriyelilere uygun tanımlamaları arasında kaba ve tembel içsel atıflarının oranı %45'in üzerindedir (Erdoğan, 2021). Bilişsel ve sosyal eylemlerde bu tür tanımlamalar kişilerde hedefe yönelik aşağılama duygusunun da ortaya çıkmasına yol açmakta böylece grup temelli iğrenme ve aşağılama duyguları beraber görülebilmektedir.

Sonuç olarak bu iki gerekçe grup temelli iğrenme ve aşağılama gözlenen değişkenlerinin hata kovaryansları arasında düzeltmeye gidilmesine neden olmuştur. Yapılan düzeltmeler sonrası her bir senaryo için analiz edilen modellerin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir. Senaryolar sonrası elde edilen ölçme modelleri örtük değişkenleri arasındaki korelasyon ilişkileri

incelendiğinde, en güçlü ilişkinin üç senaryoda da eşitlik ilişkisi ve orana dayalı ilişki arasında olduğu görülmektedir (.72 ila .44 arasında). Bu ilişki türlerinin yakınlığına ilişkin sonuçlar, liberal yapılara sahip toplumlarda yapılan çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Simpson ve Laham, 2015).

Model çalışmaları

Çalışmanın bu bölümünde, eğitim talebi, güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi ve doğumla vatandaşlık talebi senaryolarının her biri için yapılan yapısal model analizlerinin sonuçlarına yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. Model çalışmasının bu son aşamasında, çalışmanın temel hipotezleri test edilmiştir. Bu analizlerde, elde edilen modeller ayrı ayrı incelenmiştir. Bu yaklaşımın temel nedeni, ilişki türlerinin farklı şartlar altında, farklı taleplerde, kimliklerde ve gruplarda, değişen zamanlarda ve bağlamlarda farklı şekillerde işleyebileceği gerçeğidir (Fiske, 1992; Fiske ve Haslam, 2005; Tepe, 2019). Bu nedenle, her bir senaryo için model ayrı bir test edilmiştir.

Nihai olarak çalışmada, sosyal uzaklık eğiliminden bağımsız olarak yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ve Suriyelilerin talepleri sonrası grup temelli duygu tepkileri arasındaki ilişkide eşitlik ilişki türünün dolaylı etkisi (H1: Yerel halkın Suriyelilere yönelik hali hazırdaki grup temelli duygularının (Gbd) Suriyelilerin talep senaryoları sonrası oluşan grup temelli duygusal tepkileri (Tepki) üzerindeki etkisinde, eşitlik ilişkisinin (Eşit) dolaylı etkiye sahip olması beklenmektedir), orana dayalı ilişki türünün dolayı etkisi (H2: Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları (Gtd), senaryolar sonrası grup temelli duygu tepkileri (Tepki) üzerinde, orana dayalı ilişkinin (Oran) dolaylı etkiye sahip olması beklenmektedir.) son olarak müşterek paylaşım/otorite düzeni ilişki türü ile vatandaşlık özdeşimin yer aldığı iki adımlı dolaylı etkilerinin (H3: Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguların senaryolar sonrası duygusal tepki üzerinde, müşterek paylaşım/otorite düzeni (mstoto) ilişki türleri ile vatandaşlık özdeşiminin (Cit) iki adımlı dolaylı etkiye (two step mediation) sahip olması beklenmektedir) olup olmadığı incelenmiştir.

Eğitim ve doğumla vatandaşlık talep senaryoları ile ilgili benzer yapısal modeller elde edilmiştir. Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ve Suriyelilerin gerek eğitim talebi gerek Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebinde bulunmaları halinde yerel halkın grup temelli duygu tepkileri arasında eşitlik ilişki türünün dolaylı etkiye sahip olmadığı (H1red), orana dayalı ilişki türünün dolaylı etkiye sahip olduğu (H2 kabul) ve müşterek paylaşım/otorite düzeni bileşik yapı ile vatandaşlık özdeşimin iki adımlı aracı role sahip olduğu bulgulanmıştır (H3 kabul).

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası ise modelin diğer talep senaryolarına göre farklı bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir (H1: Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ve Suriyelilerin güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebinde bulunmaları halinde yerel halkın grup temelli duygu tepkileri arasında eşitlik ilişki türünün dolaylı etkiye sahip olmadığı (H1red), orana dayalı ilişki türünün dolaylı etkiye sahip olmadığı gözlemlenmiştir (H2 red). Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duyguları ve güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi senaryosu sonrası yerel halkın grup temelli duygu tepkileri arasında sadece müşterek paylaşım/torite düzeni ilişki türü ile vatandaşlık özdeşimin iki adımlı aracı role sahip olduğu gözlemlenmiştir (H3 kabul).

Sonuçlar her üç talep senaryosunda müşterek paylaşım/otorite düzeni ilişki türü ve vatandaşlık özdeşimin iki adımlı aracı role sahip olması yerel halkın Suriyelilerle olan ilişkilerinde bu ilişki türünün belirlediği normların benimsendiğini göstermektedir. Bu durum göçmenlerle olan gruplar arası ilişkilerde yerel halk için müşterek ilişki normlarının, grup dinamiklerinin, kaynakların grup içinde kalmasının yanı sıra hiyerarşi rolleri, ulus kimliği ayrıcalığının yer aldığı sosyal ilişki normlarının önemli olduğu anlamına gelmektedir. Müşterek paylaşım/otorite ilişki türünün vatandaşlık özdeşimiyle birlikte iki adımlı dolaylı etkiye sahip olması özellikle Suriyelilere yönelik sembolik ve fiziksel tehdit algısı çalışmalarının getirdiği açıklamaları destekler niteliktedir. Bu çalışmalar sosyal baskınlığı yüksek olanların veya muhafazacı değerlere sahip olanların Suriyelileri sosyo ekonomik alana ve Türk kimliğine tehdit olarak daha fazla gördüklerini göstermiştir (Konukoğlu ve diğerleri, 2020; Köse ve diğerleri, 2018; Yitmen ve Verkuyten, 2018). Bireyler geçmiş, bugün ve gelecekte tarihsel olarak birbirine bağlı kolektif bir benlik konseptiyle bir grup

üyeliği kimliği hevesi içindedirler. Bu kolektif süreklilik algısını tehdit edecek kitlesel göçle olası bir sosyal değişim kolektif kimliğin sürekliliğine tehdit olarak algılanmaktadır (Smeekes ve Verkuyten, 2015). Elde edilen sonuçlar, Batı dışı toplumlarda heteronom, hiyerarşik roller benimseme ve iç grubu koruma eğilimlerinin çok daha geniş alanlarda, farklı şekillerde gündelik hayatta görülür olduğu iddialarını desteklemektedir (Boer ve diğerleri, 2016; Fiske, 1992).

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talep senaryosu özelinde sadece vatandaşlık özdeşimi ve müşterek paylaşım/otorite ilişki türünün iki adımlı aracı rolünün varlığı (H3 kabul edilmiştir) yerel halkın Suriyelilerle olan ilişkilerinde statünün, gücün, kaynakların eşit dağılımına (H1 red edilmiştir) ya da ilişkilerde fayda-zarar, değişim değerlerine dayalı normların benimsenmediğini göstermektedir (H2 red edilmiştir).

Çalışmanın bulguları, yerel halkın Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olarak yaşayacaklarına ilişkin talebi diğer iki senaryoya göre daha uygunsuz bulduklarını göstermişti. Modelde sadece müşterek paylaşım/otorite ve vatandaşlık özdeşimin dolaylı etkisinin anlamlı çıkması yerel halkın kaynakları, ilgiyi, diğerkamlığı grup içinde tuttuğu, dış grupla keskin çizgileri koruduğu ve kendi grubunu önceliği, statü olarak yüksek gördüğü anlamlarını taşımaktadır. Bu ilişki türü yerel halkın Suriyelilere yönelik algı çalışmaları sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yerel halk, kolektif psikolojik sahiplik üzerinden Suriyeli göçmenleri "bizim ülkemiz" söyleminin içini dolduran öğelere ortak etme, ülke üzerinde beraber kontrol sahibi olma tasarrufuna dahil etmeye çok keskin bir şekilde karşı durmaktadır (Azak, 2021; Verkuyten ve Martinovic, 2017). Modelin sunduğu müşterek paylaşım ilişkisinin dolaylı etki rolüne sahip olması Erdoğan'ın (2021) yürüttüğü Türkiye geneli Suriye barometresi rapor sonuçlarını desteklemektedir. Raporda Türkler ve Suriyeliler birbirine benziyor mu sorusuna "benzemiyorlar" diyenlerin sayısının %80 civarında olduğu gözlemlenmiştir. Hatta Suriye sınırına yakın ve yerel halkın da kısmen Arapça konuştuğu bölgelerde "*kültürel olarak benzer değiliz*" cevabını veren kişi sayısının Türkiye ortalamasından bile daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Müşterek paylaşım ilişki türü bireylerin dış grupla kesin çizgilerle kendini ayırdığı bir ilişki türüdür (Fiske, 1991; 1992; Fiske ve Haslam 2005).

Doğumla vatandaşlık ve eğitim talep senaryosu sonrası elde edilen modellerde müşterek paylaşım/otorite ilişkisinin dolaylı etkisine ek olarak orana dayalı ilişki türünün dolaylı etkisi olduğu da gözlemlenmiştir (H1 red, H2 ve H3 kabul). Bunun nedenlerinden biri müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişkinin hibrid bir yapı gösteriyor olabilmesidir. Boer ve diğerleri (2016), hem orana dayalı hem de müşterek paylaşım ilişki türlerinde, ilişkide olunan kişi ya da grup değil, topluluk hassasiyetleri veya piyasa kurallarına göre normların belirlendiğine dikkat çekmektedir. Otorite düzeni ve eşitlik ilişki türlerindeki gibi kıyaslanacak ya da referans alınacak bir diğeri belirli değildir.

Doğumla vatandaşlık ve eğitim talebi senaryoları bağlamında müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişki türünün bu hibrid yapısında etkili olan bir diğer faktör ideolojik yaklaşımlardır. İlişki türleri ve bireylerin politik yönelimleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada müşterek paylaşım/otorite düzeni ilişki türlerinin liberal ve muhafazakâr yönelimlerle ilişkili olduğu gözlemlenmiştir (Simpson ve Laham, 2015). Tetlock ve Fiske'in (1997) işaret ettiği liberal toplumlarda bireylerin ilişkilerinde orana dayalı ilişki türü normlarının etkili olduğu sonucundan yola çıkıldığında liberal, neoliberal toplumlarda göçmenlere yönelik algıda ülke ekonomisine maliyet (ekonomik yük) göçmene yönelik olumsuz duygularda etkili bir faktör olabilmektedir. Bulgular, bu çalışmanın sonuçlarıyla birlikte düşünüldüğünde Türkiye bağlamında müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişki türünün benzerleşen paternlerine neoliberalizm üzerinden açıklama getirilebilir. Neoliberalizmde toplumsal, kolektif alan vardır ama bu alan ekonomik alanla yeniden tanımlanmaktadır. Sosyal ilişkiler de dahil hayatın tüm boyutları piyasa kurallarına, ekonomik ölçütlere göre değerlendirilir (Brown, 2015: 9). Kamusal ve ortak çıkarlara odaklanan müşterek ilişkiye dayalı vatandaşlık anlayışı; neoliberalizmle birlikte artık ekonomik kriterler, rekabetçi pozisyonlar korundukça hak edişler ve rekabet içinde nasıl davranılacağı piyasa koşullarına göre belirlenen orana dayalı ilişki anlayışıyla yeniden tanımlanır (Bilgen 2020; Ferguson, 1994: 234). Müşterek ilişki düzeni içinde grup beraberliği, kaynakların grup için kullanımı, sevgi ve cömertliği sağlayacak kamusal amaçların belirlenmesi ve ortak sorunlara çözümler birlik motivasyonu altında gibi görünse de grup adına yapılan eylemler, ekonomik değişkenler üzerinden

fayda-zarar etkisine sahip orantılılık motivasyonuyla yapıldığı takdirde grup adına yapılan bir katkıymış gibi düşünülmeyi hak ediyor. Bu duruma Türkiye'de son dönemde devletin vatandaşıyla, özel sektörün tüketicilerle kurduğu ilişkide "yerli ve milli" söylemi örnek verilebilir. Özel sektör tüketim ürünlerini, teknolojik ürünleri, elektrikli arabalar, banka kredi ürünlerini kamu yararına fedakarlıklarla üretmiş, ürünün değerini ve faydasını yerli ve milli özelliğiyle hak ettiği piyasa odaklı stratejilerle sunmaktadır. Belli ekonomik güce sahip göçmenlerin vatandaşlığı hak edebildiği diğer yandan fakir göçmenlerin vatandaşlığa dahil edilmediği ve dışlandığı göçmen politikaları orana dayalı ilişki ile müşterek ilişki normlarının birbirine yaklaştığı hibrid durumlara örnek olarak verilebilir.

Üç senaryoda da eşitlik ilişkisinin çalışmıyor olması yerel halk için Suriyeli göçmenlerle sosyal ilişkilerde eşitlik ilişkisinin normlarının benimsenmemiş olduğu anlamına gelmektedir. Eşitlik ilişkisi gereği toplumsal alanda kaynaklardan, fırsatlardan eşit şekilde yararlanma beklentisi benimsenmektedir (Fiske 1992; Fiske ve Haslam, 2005). Çalışmada katılımcılara yöneltilen talep senaryolarını uygunsuz talepler olarak görenlerin sayısı her senaryoda oldukça yüksektir. Bu sonuçlar katılımcıların çoğunun Türkiye'de yaşayan yerel halk veya göçmen herkesin devlet okullarında eşit şartlarda eğitim almasını, Türkiye'de doğan her çocuğun eşit şekilde vatandaş olmasını istemediklerini göstermektedir. Türkiye'de doğan her çocuğun eşit şekilde vatandaş olabilmesi, eğitim talebinde bulunan herkesin eğitim olanaklarına eşit erişim hakkı, neoliberal yaklaşımda ekonomik olmayan toplumsal adalet örneğidir. Neoliberalizm için toplumsal adalet rekabet karşıtı bir kavramdır ve rekabetin olmadığı ortam piyasa koşullarının işlemesine engel olur (Lazzarato, 2013). Her talep, her değişim ekonomik alan içinde anlamlı olmalıdır. Göç, ekonomik krizler, iklim değişimi gibi toplumsal meselelerde kararlar alınırken her ilişki modeli ideolojik olarak kullanılabilmektedir (Tetlock ve diğerleri, 2000). Batı veya Doğu kültürleri olsun eşitlik ilişki türü ile otorite düzeni ilişki türünün uzlaşmazlığı söz konusu olabilmektedir. Demokratik olsun ya da olmasın modern dünyada herkesin eşitliği idealize edilirken hatta çokça dile getirilirken bazılarının statü, rütbe ve hiyerarşi bakımından açıkça üstün olduğu gerçeği ortada durmaktadır (Fiske ve Tetlock, 1997).

Fiske (1991), pek çok kültürde müşterek paylaşım, otorite düzeni, eşitlik ve orana dayalı ilişki türlerinin normatif bir sıralama eğilimi gösterdiğini, ancak bu düzenlemenin sabit olmadığını öne sürmektedir. Bu eğilim, sadece toplumsal ilişkilerde değil, insanlık tarihinin dönüşümlerinde de görülebilmektedir. İlk kabile yaşamında, ilişki normları kabilenin güvenliği ve bekasıyla ilişkilendirilen müşterek ilişki yapısına dayanmaktaydı. Bu, grubun hayatta kalmasına ve güvenliğine odaklanmış bir düzeni yansıtmaktaydı. Sonra feodal yapılar, monarşiler, dini yapılar, hiyerarşik normlara ve otorite ilişkilerine doğru evrilmiştir. Tarihin önemli olaylarından biri olan Fransız Devrimi, demokrasi ve eşitlik normlarının yükseldiği bir dönem olarak öne çıktı. Bu evrimin ardından kapitalizmin yükselmesi, özel mülkiyetin ve ekonomik aktivitelerin öne çıkması ile ilişkilerin fayda zarar ve orana dayalı ilişkilere evrilmesi söz konusu oldu (Niels-Ingvar ve diğerleri, 2004). İlişki türleri arasındaki değiş tokuşların, özellikle bazı aşamaların atlayarak gerçekleşmesi, ilişki türleri arasında tabuların ihlali anlamına gelebilir. Bu tür değiş tokuşlar, toplumsal normları ve beklentileri çiğnemek olarak algılanabilir. Örneğin bir hediyenin değerinin fiyata göre belirlenmesi veya kurban etinin satılması, müşterek paylaşımdan orana dayalı ilişki türü arasında değiş tokuş olarak kabul edilebilir. Bu değiş tokuşlar, tabuların ihlali olarak görülebilir ve insanlarda iğrenme, aşağılama ve kızgınlık gibi duygusal tepkilere neden olabilir (Fiske ve Tetlock, 1997). Çalışma II'de incelenen doğumla vatandaşlık senaryosunda, yerel halkın grup temelli kızgınlık duygularının ortaya çıkması da benzer bir şekilde, ilişki türleri arasında tabuların ihlali olarak değerlendirilebilecek değiş tokuşun olduğu durumlarda duygusal tepkilerin meydana geldiğini göstermektedir. Bu bulgu, Fiske'in sosyo ahlaki duyguların ilişki türleri arasında tabu olarak kabul edilebilecek değiş tokuşların gerçekleştiği durumlarda duygusal tepkilerin oluşacağı varsayımını desteklemektedir (Fiske, 2002).

Mackie ve diğerlerinin (2000) çalışması, dış gruplara göre daha güçlü olduklarını düşünen grupların dış gruba yönelik grup temelli kızgınlık duyguları yaşadıklarını ortaya koymuştur. Çalışmanın bulgularına dayanarak, otorite düzeni ilişki türüne sahip olan bireylerin, kendilerini dış gruba karşı daha üstün ve güçlü hissetmelerinin, Suriyelilere yönelik kızgınlık duygularının ortaya çıkmasına neden olabileceği düşünülebilir. Otorite düzeni ilişki normlarına sahip olan bireyler, kendi

gruplarını daha üstün olarak gördükleri için, dış gruba karşı kızgınlık duygularının tetiklenmesine daha yatkın olabilirler. Müşterek paylaşım ilişki türü normları benimsendiğinde kurbanlaştırılmış bir iç grup dış gruba yönelik kızgınlık duygusu hissedebilmektedir (Yzerbyt ve diğerleri, 2003). Yüksek vatandaşlık özdeşimin Suriyelilere yönelik daha fazla olumsuz davranış sergileme eğilimine neden olması (Yitmen ve Verkuyten, 2017) müşterek paylaşım ve otorite düzeni ilişki türüyle ortaya çıkan grup temelli kızgınlıkla tetiklenmiş olabilir.

Yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli iğrenme ve hor görme gibi ötekini suçlayıcı duyguları hissediyor olmaları, kalıp yargı içeriği modelinin (Fiske, Cuddy ve Glick, 2002) belirttiği düşük statü ve yüksek rekabet atfının yapıldığı hedefe yönelik düşük yakınlık ve düşük yetkinlik algısının tetiklediği hedef kitleyi aşağılama ve iğrenme duygularıyla örtüşmektedir. Kahraman (2018) kalıp yargı modeli çalışmasında Suriyelilerin yerel halk tarafından en düşük yetkinliğe sahip grup olarak görüldüğü bulgusu bu örtüşmeyi desteklemektedir. Dış grup imajı kuramı (Brewer ve Alexander, 2002) üzerinden incelendiğinde Suriyeli göçmenlere yönelik aşağılama ve iğrenmenin hissediliyor olması yerel halk için Suriyelilerin bağımlı bir dış grup imajına sahip, statüleri düşük, güç yoksunu olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Çalışmada ortaya çıkan Suriyelilere yönelik güvensizlik duygusunun ötekini suçlayıcı duygularla beraberliği Kramer ve Jost'un (2002) dış grup paranoyası kuramıyla açıklanabilir. Suriyelilere yönelik grup temelli güvensizlik duygusunun hissedilmiş olmasında yerel halk için iç grubun savunulamaz olduğu inancını etkili olmuştur. Yerel halk göçmenleri iç gruba yönelik tehdit olarak görebilmekte ve tehdidin türüne göre aşağılama, iğrenme ve güvensizlik hissedilebilmektedir (Cottrell ve Neuberg, 2005). Türkiye'de Suriyelilerin yerel halk tarafından hem kültürel yapıya tehdit hem de fiziksel kaynaklara tehdit olarak görülüyor olması (Erdoğan, 2021; Konukoğlu ve diğerleri, 2020; Pak ve Elitsoy, 2020) meselenin tehdit çeşitliliği konusunda zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın veri toplama dönemi ilk çalışmada olduğu gibi Covid-19 pandemi dönemidir. Sokağa çıkma yasağı, karantina dönemi, eğitime ara verilmesi yerel halk ile Suriyelilerin sosyal temas, çalışmanın katılımcılarının gündelik hayatına göre çok fazla seyrekleşmesi anlamına gelmektedir. İlk çalışmada detaylı olarak betimlenen

Suriye İdlib'de yaşanan iki ülke arasındaki askeri ve siyasi gerilimler, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin kuzey batı sınırından Avrupa'ya kitlesel göçlerine yönelik yaşanılan uluslararası kriz kamuoyu gündeminde yer almaktaydı. Pandemiyle birlikte ekonomik durgunluk ve gerileme kamuoyu gündeminde yer alan önemli meselelerden biri haline gelmişti. Çalışmanın en önemli kısıtlılığının dünyadaki gelişmelerin ve ülkedeki politik gündemin çalışma üzerinde önemli bir belirleyici olmasıdır. Fakat bu kısıtlılığın aynı zamanda araştırma çeşitliliği konusunda imkanlar sunuyor olduğu da göz ardı edilmemelidir. Ekonomik refah dönemlerinde, göçmenlere yönelik hoşgörü ve açık görüşlülük yaygınken, ekonomik durgunluk ve gerileme zamanlarında göç karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı daha yaygın hale gelmektedir (Yalçın, 2017: 83). Farklı bir bağlamda özellikle ekonomik refahın hissedilmeye başlandığı, göçmenlerin ekonomik bir yük ve tehdit olarak algılanmadığı bir dönemde gerçekleştirilecek çalışmaların literatüre farklı sonuçlarla katkı sunacağı düşünülmektedir. Yine yerel halk ile farklı göçmen grupları arasındaki ilişki modellerine odaklanan yeni araştırmaların ilişki modelleri literatürüne önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Araştırmanın bir diğer kısıtlılığı ise veri toplama sürecinin öz-beyana dayalı bir yaklaşımla yürütülmesidir. Senaryoların deneysel desenlerle incelendiği ve yerel halkın Suriyelilere yönelik grup temelli duygularının niteliksel yöntemler altında derinlemesine görüşmelerle elde edilmesi çalışmanın gücünü arttıracağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın alan yazınına en temel katkısının sosyal psikolojide çoğunlukla ahlak çalışmaları ve örgütsel psikoloji alanında çalışılan ilişki modelleri kuramını politik psikoloji alanında, göç gibi toplumsal bir mesele özelinde ve grup kimliği boyutuyla incelemiş olmasıdır.

SONUÇ

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halk ile Türkiye'de yaşamını sürdüren Suriyeli göçmenler arası gruplararası ilişkilerde yaşanan çatışmaların sonuçlarını tartışmak yerine kurulan ilişkinin yapısına odaklanarak buradan hareketle gruplararası çatışmalara açıklama getirme girişimi olarak nitelendirilmektedir.

Göçmenler üzerine yerel halk odaklı tartışmalarda, iki konuya odaklanılmaktadır. Birincisi, göçmenin entegrasyon sürecinin yeterli seviyede olup olmamasına bağlı göçmenlerin toplumun yapısına, temel örgütlenmesine yönelik sembolik bir tehdit olarak görülüp görülmemesidir. İkinci ise yerel halkın ya da ülkenin olası ekonomik sorunlarına odaklanarak göçmenleri fiziksel tehdit olarak konumlandırarak göçmen politikalarının daha katı hale getirilip getirilmemesi tartışmalarıdır. Bu araştırma bu iki konunun odakları dışında yerel halkın göçmenlerle olan sosyal ilişkisine odaklanmaktadır. Böylelikle sadece gruplararası gerilimlere farklı açıklamalar getirmekle kalınmayıp kuramsal çalışmalara da katkılar sunmaktadır.

Literatür çalışmaları müşterek paylaşım ile otorite düzeni ilişki türlerinin birbiriyle uyumlu hibrid model oluşturabileceğini göstermektedir. Bu araştırma, üç farklı senaryoda yapılan tekrar analizlerle bu iddiayı doğrulamaktadır. Ancak literatürde aynı zamanda müşterek paylaşım ile orana dayalı ilişki modelinin iki ayrı ucu olarak kabul edilen ve birbirine en uzak ilişki türleri olduğu iddia edilmektedir (Fiske ve Haslam, 2005; Roccas ve McCauley, 2004: 520). Bu araştırma aynı zamanda ilişki türleri aksının bu iki ayrı ucundaki müşterek paylaşım ve orana dayalı ilişki türlerinin aynı modelde bir arada yer alabileceğini de göstermiştir. Bu durumun nedeni, Lazzarato'nun (2013) belirttiği gibi müşterek paylaşım ilişki türü içinde kişilerin kendi çıkarlarından vazgeçmediği topluluk düşüncesinin ortaya çıkmasıdır. Bu topluluk içindeki bireyler, kendi çıkarlarını korudukça topluluğun ihtiyaçlarının arttığına ve böylece topluluğun tatmin edildiğine inanmaktadır. Onlara göre bu şekilde, ihtiyaçlar karşılandıkça topluluk gelişmektedir. Neo-liberalizm yaklaşımlarıyla birlikte, bu topluluk düşüncesi müşterek ilişki ve orana dayalı ilişki

normlarının çelişmeden bir arada benimsenmesinin ve bu normların birbirine dönüşümünün yolunu açmıştır.

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerel halk ile Suriyeli göçmenler arasında sosyal çatışma ve sosyal psikolojik gerilimlerin azaltılması adına çözümü gruplar arasındaki ilişkinin niteliğine odaklanarak aramaktadır. Yerel halkın Suriyelilerle kurduğu ilişki modellerinin belirlenmesi ve gerilimlere yönelik çözümlerin ilişki modellerinin niteliği dikkate alınarak ortaya konmasına yönelik katkılar sunmaktadır.

3.11. KAYNAKÇA

Acar, B. (2018). Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk basınında Suriye (1923-1927). *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-37. https://doi.org/10.24186/vakanuvis.415857

Acar, T. (2021). Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yaklaşımlar: Temas ve tehdit kuramlarının analizi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24 (3), 185-236. https://doi.org/10.18490/sosars.1014225.

Akfırat, S. ve Yangın, E. (2018). Ev sahibi topluluk kültürleşme ölçeği (Etkö) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrenci örnekleminde incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(29), 499-519. https://doi.org/10.16990/SOBIDER.4456

Akgül, A., Kaptı, A. ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz. *The Global: A Journal of Policy and Strategy,* 1(2), 1-22.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice.* Addison-Wesley.

Arendt, J. F. W., Kugler, K. G., & Brodbeck, F. C. (2022). Being on the same page about social rules and norms: Effects of shared relational models on cooperation in work teams. *Group Processes & Intergroup Relations*, 0(0). https://doi.org/10.1177/13684302221088506

Arendt, J, Kugler, KG, Brodbeck, FC (2021). Conflicting relational models as a predictor of (in)justice perceptions and (un)cooperative behavior at work. *Journal of Theoretical Social Psychology*. 5: 183– 202. https://doi.org/10.1002/jts5.85

Ayvazoğlu, A., Kunuroglu, F., & Yağmur, K. (2021). Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations,* 80, 99-111. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.11.003.

Azak, Y. (2021). Kolektif psikolojik sahiplik bağlamında İstanbul'da yerleşik orta yaş ve üzeri ailelerin Suriyeli göçmenlere yönelik algıları. *Psikoloji Çalışmaları,* 41(3), 927-957. https://doi.org/10.26650/SP2020-848248.

Balta E, Elçi E., Sert, D. (2023). Political party representation of anti immigration attitudes: The case of Turkey. İstanbul *Özyeğin Üniversitesi Araştırma Raporu*. Aralık 2023.

Bartlett, S. J. (2005). *The pathology of man: A study of human evil.* Springfield, IL: Charles. C. Thomas Publisher.

Bbc News Türkçe (2016, 3 Mart). *Erdoğan'dan Türkiye'deki Suriyelilere vatandaşlık açıklaması.* https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160703_erdogan_suriyeliler.

Ben-Zeev, A. (1992). Anger and hate. *Journal of Social Philosophy*, 2, 85–110. https://doi.org/10.1111/j.1467-9833.1992.tb00295.x

Berry, J. W. (1990). Psychology of acculturation. J.J. Berman (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives* içinde *(201–234)*. University of Nebraska Press.

Bianet.org (2022, Şubat 10), *Twitter kullanıcıları mülteciler hakkında ne düşünüyor?* Bianet. https://m.bianet.org/bianet/medya/264633-twitter-kullanicilari-multeciler-hakkinda-ne-dusunuyor.

Bilgen A (2020). Neoliberal kalkınma paradigması ve depolitizasyon ilişkisi üzerine: araçlar, mekanizmalar ve yansımalar. *Praksis*, 0(54), 151- 178.

Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A., Maquil, A., Demoulin, S., & Leyens, J.-P. (2009). Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three european countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(4), 843–856. https://doi.org/10.1037/a0013470

Boer, N.I, van Baalen, P.J, & Kumar, K. (2016). The implications of different models of social relations for understanding knowledge sharing. Tsoukas, H.& Mylonopoulos N. (Ed). *Organizations as Knowledge Systems* içinde *(ss. 130–153).* Springer.

Bourdieu, P. (1998) *Acts of resistance: Against the tyranny of the market*. I, New Press.

Bourhis, R.Y., Moïse, L.C., Perreault, S. & Senécal, S. (1997), Towards an interactive acculturation model: a social psychological approach. *International Journal of Psychology,* 32: 369-386. https://doi.org/10.1080/002075997400629

Brader, T., Valentino, N.A. and Suhay, E. (2008), What triggers public opposition to ımmigration? Anxiety, group cues, and immigration threat. *American Journal of Political Science*, 52: 959-978. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2008.00353.x

Brewer M. B. & Alexander M. G. (2002) Intergroup emotions and images. Mackie, D.M., & Smith, E.R. (Eds). *From Prejudice to Intergroup Emotions: Differentiated Reactions to Social Groups* içinde *(ss. 328).* Psychology Press. https://doi.org/10.4324/9781315783000

Brown, W. (2015) *Undoing the demos: neoliberalism's stealth revolution,* Zone Books.

Brylka, A., Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2015). National identification and intergroup attitudes among members of the national majority and immigrants: preliminary evidence for the mediational role of psychological ownership of a country. *Journal of Social and Political Psychology*, 3(1), 24-45. https://doi.org/10.5964/jspp.v3i1.275

Byrne, B. M. (2011). *Structural equation modeling with AMOS Basic concepts, applications, and programming (Multivariate Applications Series)*, Routledge

Cerin, E. ve MacKinnon, D. P. (2009). A commentary on current practice in mediating variable analyses in behavioral nutrition and physical activity. *Public Health Nutrition*, 12(8), 1182-1188.

Cesur S. (2020). *Ahlakın sosyal psikolojisi*, Pales Yayınları

Chirkov, V. (2009). Critical psychology of acculturation: What do we study and how do we study it, when we investigate acculturation? *International Journal of Intercultural Relations,* 33(2), 94–105. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.12.004

Chris Tenant (2012). *On the threshold: a social psychological study of different standpoints in the climate change debate*. [Yayımlanmamış doktora tezi] The London School of Economics and Political Science

Cottrell, C. A., & Neuberg, S. L. (2005). Different emotional reactions to different groups: A sociofunctional threat-based approach to "prejudice". *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(5), 770–789. https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.5.770

Crisp, R. J., Heuston, S., Farr, M. J., & Turner, R. N. (2007). Seeing red or feeling blue: Differentiated intergroup emotions and ingroup identification in soccer fans. *Group Processes & Intergroup Relations,* 10(1), 9–26. https://doi.org/10.1177/1368430207071337

Cumhuriyet Gazetesi (2022, Aralık 2). *Nüfus Müdürlüğü: 221 bin 671 Suriyeli, Türk vatandaşlığı aldı.* https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/nufus-mudurlugu-221-bin-671-suriyeli-turk-vatandasligi-aldi-2008367.

Çarkoğlu, A., & Toprak, B. (2006). *Değişen Türkiye'de din, toplum ve siyaset.* Tesev Yayınları.

Çelebi, E., Verkuyten, M., Köse, T., & Maliepaard, M. (2014). Out-group trust and conflict understandings: The perspective of Turks and Kurds in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 40, 64–75. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2014.02.002

Dalğar İ. (2011). *Relational models theory and their associations with cultural orientations and personal value priorities in the turkish cultural context.* [Yayımlanmamış doktora tezi] ODTÜ.

Diker N., Karan O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 2021; 9(2): 281-321 | https://doi.org/110.5505/jas.2021.44366.

Dumont, M., Yzerbyt, V., Wigboldus, D., & Gordijn, E. H. (2003). Social categorization and fear reactions to the september llth terrorist attacks. *Personality and*

Social Psychology Bulletin, 29(12), 1509-1520. https://doi.org/10.1177/0146167203256923

Earley, P. C. (1997). *Face, harmony, and social structure: An analysis of organizational behavior across cultures.* Oxford University Press.

Erdoğan, M. (2018). *Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamanın çerçevesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, https://www.mmuraterdogan.com/raporlar.

Erdoğan, M. ve Çorabatır, M. (2019). *Suriyeli mültecilerin demografik gelişimi, Türkiye'deki eğitim istihdam ve belediye hizmetlerine yakın gelecekte olası etkileri*. Sultanbeyli Belediyesi. https://www.mmuraterdogan.com.

Ferguson, J. (1994) *The anti-politics machine: "Development", depoliticization, and bureaucratic power in lesotho*, University of Minnesota Press.

Fiske, A. P. (1991). *Structures of social life: The four elementary forms of human relations*. New York, NY: Free Press.

Fiske, A. P. (1992). The four elementary forms of sociality: Framework for a unified theory of social relations. *Psychological Review, 99*(4), 689–723. https://doi.org/10.1037/0033-295X.99.4.689

Fiske, A. P. (2002). Socio-moral emotions motivate action to sustain relationships. *Self and Identity, 1*(2), 169-175. https://doi.org/10.1080/152988602317319357

Fiske, A. P. (2004). Relational models theory. N. Haslam (Ed.), *Relational Models Theory: A contemporary overview* içinde *(ss. 3–25)*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Fiske, A. P. (2020). The lexical fallacy in emotion research: Mistaking vernacular words for psychological entities. *Psychological Review*, 127, 95–113. http://dx.doi.org/10.1037/rev0000174.

Fiske, A. P., & Haslam, N. (2005). The four basic social bonds: Structures for coordinating interaction. M. W. Baldwin (Ed.), *Interpersonal cognition* içinde *(ss. 267–298)*. Guilford Press

Fiske, A. P., & Tetlock, P. E. (1997). Taboo trade-offs: Reactions to transactions that transgress the spheres of justice. *Political Psychology, 18*(2), 255–297. https://doi.org/10.1111/0162-895X.00058

Folger, R., & Butz, R. (2004). Relational models, "deonance," and moral antipathy to the powerfully unjust. N. Haslam (Ed.), *Relational Models Theory: A contemporary overview* içinde *(ss. 221–243)*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Gieling, M., Thijs, J. and Verkuyten, M. (2014), Adolescents' tolerance of Muslims. *Journal of Applied Socail Psychology*, 44: 155-165. https://doi.org/10.1111/jasp.12220

Giessner, S.& van Quaquebeke, N. (2010). Using a relational models perspective to understand normatively appropriate conduct in ethical leadership. *J Bus Ethics* 95 (1), 43–55. https://doi.org/10.1007/s10551-011-0790-4

Giner-Sorolla, R., & Espinosa, P. (2011). Social cuing of guilt by anger and of shame by disgust. *Psychological Science*, 22(1), 49–53. https://doi.org/10.1177/0956797610392925.

Goldenberg, A., Halperin, E., van Zomeren, M., & Gross, J. J. (2016). The process model of group-based emotion: integrating intergroup emotion and emotion regulation perspectives. *Personality and Social Psychology Review*, 20(2), 118–141. https://doi.org/10.1177/1088868315581263

Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology,* 96(5), 1029–1046. https://doi.org/10.1037/a0015141

Gray, J.A. (1987) *The Psychology of Fear and Stress*. Cup Archive.

Gürbüz, S. ve Bayık, M., E. (2021). Aracılık modellerinin analizinde yeni yaklaşım: Baron ve Kenny'nin yöntemi hala geçerli mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, 36(88), 1-14. https://doi.org/10.31828/tpd1300443320191125m000031

Halperin E. & Gross J. (2010). Intergroup anger in intractable conflict: Long-term sentiments predict anger responses during the Gaza War. *Group Process & Intergroup Relations,* 14 (4), 477-488. https://doi.org/10.1177/1368430210377459

Halperin, E. (2008). Group-based hatred in intractable conflict in Israel. *Journal of Conflict Resolution*, *52*(5), 713–736. https://doi.org/10.1177/0022002708314665

Halperin, E., Bar-Tal, D., Nets-Zehngut, R., & Almog, E. (2008). Emotions in conflicts: Correlates of fear and hope in conflict: Some determinants in the Israeli-Jewish society. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology,* 14, (ss.1–26)

Halperin, E., Canetti-Nisim, D., & Hirsch-Hoefler, S. (2009). The central role of group-based hatred as an emotional antecedent of political intolerance: Evidence from Israel. *Political Psychology, 30*(1), 93–123. https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00682.x

Haslam, N. (2004). *Research on the relational models: A contemporary overview* (ss 3–25). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Heerdink, M. W., Koning, L. F., van Doorn, E. A., & van Kleef, G. A. (2019). Emotions as guardians of group norms: Expressions of anger and disgust drive inferences about autonomy and purity violations. *Cognition and Emotion, 33,* 563–578

Horberg, E. J., Oveis, C., & Keltner, D. (2011). Emotions as moral amplifiers: an appraisal tendency approach to the influences of distinct emotions upon moral judgment. *Emotion Review,* 3(3), 237–244. https://doi.org/10.1177/1754073911402384

Horberg, E. J., Oveis, C., Keltner, D., & Cohen, A. B. (2009). Disgust and the moralization of purity. *Journal of Personality and Social Psychology, 97,* 963–976. http://dx.doi.org/10.1037/a0017423

Hoşgörür, V. (1997). Bogardus, Guttman ve Likert Ölçekleri. *Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty.*10 (1) , 346-357.

Hutcherson, C. A., & Gross, J. J. (2011). The moral emotions: A socialfunctionalist account of anger, disgust, and contempt. *Journal of Personality and Social Psychology, 100,* 719–737. http://dx.doi.org/10.1037/a0022408.

Inbar, Y., Pizarro, D. A., Knobe, J., & Bloom, P. (2009). Disgust sensitivity predicts intuitive disapproval of gays. *Emotion, 9*(3), 435–439. https://doi.org/10.1037/a0015960

Inbar, Y., Pizarro, D., Iyer, R., & Haidt, J. (2012). Disgust sensitivity, political conservatism, and voting. *Social Psychological and Personality Science*, 3(5), 537–544. https://doi.org/10.1177/1948550611429024

International Organization for Migration (IOM). (2019). *Migrants' presence monitoring in Istanbul, baseline assessment round II*. https://displacement.iom.int/system/tdf/reports/IST_Baseline_Assessment_Phase5_ENG_29012020.pdf? file=1&type=node&id=7733.

Iyer, A., Schmader, T., & Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: the role of anger, shame, and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin,* 33(4), 572–587. https://doi.org/10.1177/0146167206297402

İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey the long road ahead*. Migration Policy Institute.

İnsani Gelişim Vakfı (INGEV). (2023). *Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili doğru bilinen yanlışlar.* İstanbul Bilgi Üniversitesi. https://ingev.org/raporlar/INGEV_Suriyeliler_ile_ilgili_Dogru_Bilinen_Yanlislar_Arastirmasi_One_Pager_TR.pdf.

Karaoğlu, E. (2015). *The role of social dominance orientation, empathy and perceived threat in predicting prejudice of Turkish citizens toward Syrian immigrants.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. ODTÜ.

Kaya, Y. (2021). If only they forgot that i was Syrian and an Arab, i am a human beings too. Syrian university students' experiences of being a foreigner: A phenomenological study. *International Journal of Intercultural Relations*, 83, 43-54. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.04.014.

Keck, N., Giessner, S.R., Van Quaquebeke, N. et al. When do followers perceive their leaders as ethical? A relational models perspective of normatively appropriate conduct. *J Bus Ethics* 164, 477–493 (2020). https://doi.org/10.1007/s10551-018-4055-3

Kenworthy, J. B., Voci, A., Ramiah, A. A., Tausch, N., Hughes, J., & Hewstone, M. (2016). Building trust in a postconflict society: An integrative model of cross-group friendship and intergroup emotions. *Journal of Conflict Resolution*, 60(6), 1041–1070. https://doi.org/10.1177/0022002714564427

Kirişiçi, K. ve Ferris, E. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenge: Going beyond hospitality*. Brooking.

Konukoğlu K., Üsten E., Güngör D., (2020) Suriyeli mültecilerden algılanan tehditte kent kimliği ve değerlerin rolü: Yerli göçmen perspektifi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 35(Özel Sayı), 105-125. https://doi.org/10.31828/tpd1300443320201122x000041.

Köse, A. M., Sunata, U. & Deniz, E. (2018). Sosyal baskınlık yönelimi ve empatinin Suriyeli sığınmacıların tehdit olarak algılanması ile ilişkileri: Çankaya ve Altındağ örnekleriyle bir yapısal eşitlik modeli. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (2), 283-314 . https://doi.org/10.21560/spcd.vi.441396.

Kunst, J. R., Thomsen, L., Sam, D. L., & Berry, J. W. (2015). We are in this together: Common group identity predicts majority members' active acculturation efforts to integrate immigrants. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 41(10), 1438–1453. https://doi.org/10.1177/0146167215599349

Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.

Lazzarato, M (2013). *Neoliberalizm iş başında: Eşitsizlik, güvensizlik ve toplumsalın yeniden kurulumu. Politik-ekonomik alanın incelenmesi için temel öğeler*. *Skop* (4)

Lecheler, S., Bos, L., & Vliegenthart, R. (2015). The mediating role of emotions: news framing effects on opinions about immigration. *Journalism & Mass Communication Quarterly,* 92(4), 812–838. https://doi.org/10.1177/1077699015596338

Leyens, J.-P., Demoulin, S., Vaes, J., Gaunt, R. and Paladino, M.P. (2007), Infra-humanization: the wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*, 1: 139-172.https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2007.00006.x

Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive actions in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology,* 79, 602–616.

Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*(4), 602–616. https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.4.602

Mackie, D.M., Smith, E.R. and Ray, D.G. (2008), Intergroup emotions and intergroup relations. *Social and Personality Psychology Compass*, 2: 1866-1880. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00130.x

Matsumoto, D., Frank, M. G., & Hwang, H. C. (2015). The role of ıntergroup emotions in political violence. *Current Directions in Psychological Science*, 24(5), 369–373. https://doi.org/10.1177/0963721415595023

McGraw, A. P., & Tetlock, P. E. (2005). Taboo trade-offs, relational framing, and the acceptability of exchanges. *Journal of Consumer Psychology, 15*(1), 2–15.https://doi.org/10.1207/s15327663jcp1501_2

McGraw, A. P., Tetlock, P. E. A., & Kristel, O. V. (2003). The limits of fungibility: relational schemata and the value of things. *Journal of Consumer Research*, 30, 219-229

Medium.com. (2019, Ağustos 19). *Suriyeliler Geri Dönüyor*. https://medium.com/@sahinsinan814/suriyeliler-geri-d%C3%B6n%C3%BCyor-fa0578733d4a.

Mevzuat Bilgi Sistemi (2023). Türk vatandaşlığı kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelik. 15 Mayıs 2022.
https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf

Miller, W. I. (1995). Upward contempt. *Political Theory, 23,* 476–499. http://dx.doi.org/10.1177/0090591795023003004

Molm, L. D., Takahashi, N., & Peterson, G. (2000). Risk and trust in social exchange: An experimental test of a classical proposition. *American Journal of Sociology, 105*(5), 1396–1427.https://doi.org/10.1086/210434

Stanley A. M. & Millsap E. (2000). Doing the four-step right, *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal.* 7:1, 36-73, https://doi.org/10.1207/S15328007SEM0701_02

Mulaik, S. A., & Millsap, R. E. (2000). Doing the four-step right. *Structural Equation Modeling, 7*(1), 36–73. https://doi.org/10.1207/S15328007SEM0701_02

Mülteciler Derneği. (2023, Mart 1), *Suriyelilerle ilgili doğru bilinen yanlışlar*. https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/

Ng Tseung-Wong, C., & Verkuyten, M. (2015). "I'd rather we be neighbours than lovers": The two-sidedness of multiculturalism. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18(4), 437–453. https://doi.org/10.1177/1368430214546068

Öner, İ, M. (2015) *Sosyal kimlik bakış açısıyla grup temelli duyguların farklı boyutlarda incelenmesi.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Özdemir, E. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi,* 16 (1), 116-136. https://doi.org/10.17134/khosbd.405253

Parkinson, B., Fischer, A. H., & Manstead, A. S. R. (2005). *Emotion in social relations: Cultural, group, and interpersonal processes.* Psychology Press.

Pehrson, S., Vignoles, V. L., & Brown, R. (2009). National identification and anti-immigrant prejudice: Individual and contextual effects of national definitions. *Social Psychology Quarterly,* 72(1), 24–38. https://doi.org/10.1177/019027250907200104

Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65–85. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.65

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751

R. A. Shweder, N. C. Much, M. Mahapatra and L. Park,(1997) "The 'big three' of morality (autonomy, community, divinity) and the 'big three' explanations of suffering," A. M. Brandt & P. Rozin, (Ed). *Morality and Health*, içinde *(ss.119-169).* Taylor & Frances/Routledge.

Rai, T. S., & Fiske, A. P. (2011). Moral psychology is relationship regulation: Moral motives for unity, hierarchy, equality, and proportionality. *Psychological Review, 118,* 57–75. http://dx.doi.org/10.1037/a0021867

Rai, T. S., & Fiske, A. P. (2012). Beyond harm, intention, and dyads: Relationship regulation, virtuous violence, and meta relational morality. *Psychological Inquiry, 23,* 189 –193. http://dx.doi.org/10.1080/1047840X.2012.670782

Reuters (2023, Mayıs 31). *Erdoğan Suriyeliler'in gönüllü geri dönüşünü sağlayabilecek mi*? https://www.voaturkce.com/a/erdogan-suriyelilerin-gonullu-geri-donusunu-saglayabilecek-mi/7116945.html. 31 Mayıs 2023

Rozin, P., Lowery, L., Imada, S., & Haidt, J. (1999). The CAD triad hypothesis: A mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral

codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology,* 76(4), 574–586. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.4.574

S. Roccas, C. McCauley, (2004) Values and emotions in the relational models. Haslam, N. (Ed.). *Relational models theory: A contemporary overview içinde (ss. 497-538)*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Seate, A. A., & Mastro, D. (2015). Exposure to immigration in the news: the impact of group-level emotions on intergroup behavior. *Communication Research*, 44(6), 817–840. https://doi.org/10.1177/0093650215570654

Shepherd, L., Spears, R., & Manstead, A. S.R. (2013). 'This will bring shame on our nation': The role of anticipated group-based emotions on collective action. *Journal of Experimental Social Psychology, 49*(1), 42–57. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.07.011

Simpson, A. and Laham, S. M. (2015), Different relational models underlie prototypical left and right positions on social issues. *Eur. J. Soc. Psychol*., 45: 204–217. https://doi.org/10.1002/ejsp.2074.

Simpson, A., Laham, S. M., & Fiske, A. P. (2016). Wrongness in different relationships: Relational context effects on moral judgment. *The Journal of Social Psychology, 156,* 594 – 609. http://dx.doi.org/10.1080/00224545.2016.1140118

Sindic, D. and Reicher, S.D. (2009), 'Our way of life is worth defending': testing a model of attitudes towards superordinate group membership through a study of Scots' attitudes towards Britain. *Eur. J. Soc. Psychol*., 39: 114-129. https://doi.org/10.1002/ejsp.503

Smeekes, A., & Verkuyten, M. (2015). The presence of the past: Identity continuity and group dynamics.. *European Review of Social Psychology, 26*(1), 162–202.https://doi.org/10.1080/10463283.2015.1112653

Smeekes, A., Verkuyten, M., Çelebi, E., Acartürk, C., & Onkun, S. (2017). Social identity continuity and mental health among syrian refugees in Turkey. Social psychiatry and psychiatric epidemiology: *The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 52(10), 1317–1324. https://doi.org/10.1007/s00127-017-1424-7.

Smith, E. R. (1993). Social identity and social emotions: Toward new conceptualizations of prejudice. D. M. Mackie & D. L. Hamilton (Ed.), *Affect, cognition, and stereotyping: Interactive processes in group perception* içinde *(ss. 297–315).* Academic Press.

Smith, E. R., & Mackie, D. M. (2015). Dynamics of group-based emotions: ınsights from ıntergroup emotions theory. *Emotion Review*, 7(4), 349–354. https://doi.org/10.1177/1754073915590614.

Smith, E. R., Seger, C. R., & Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*(3), 431–446.https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.3.431

Sunar, D. (2009), Suggestions for a new integration in the psychology of morality. *Social and Personality Psychology Compass*, 3: 447-474. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2009.00191.x

Sunar, D., Cesur, S., Piyale, Z. E., Tepe, B., Biten, A. F., Hill, C. T., & Koç, Y. (2021). People respond with different moral emotions to violations in different relational models: A cross-cultural comparison. *Emotion*, 21(4), 693–706. https://doi.org/10.1037/emo0000736

Sunata, Ulas & Yıldız, Esra. (2018). Representation of Syrian refugees in the Turkish media. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*. 7. 129-151. 10.1386/ajms.7.1.129_1.

Şar E. & Kuru N. O. (2020). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar.* IstanPol Enstitüsü.

T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). *Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler*. https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations.* Academic Press.

Tam, T., Hewstone, M., Cairns, E., Tausch, N., Maio, G., & Kenworthy, J. (2007). The impact of intergroup emotions on forgiveness in Northern Ireland. *Group Processes and Intergroup Relations,* 10, 119–136. https://doi.org/10.1177/1368430207071

Tepe, B., & Karakulak, A. (2021). Linking judging moral to acting moral: A relational motivations approach to judging and practicing Covid-19 behaviors. *Psychological Reports*, 0(0). https://doi.org/10.1177/00332941211061077.

Tepe, B. (2019). *İlişki modelleri kuramı üzerinden ahlaki yargıları esneten faktörlerin amerika-türkiye karşılaştırmalı incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi

Tetlock, P. E., Kristel, O. V., Elson, S. B., Green, M. C., & Lerner, J. S. (2000). The psychology of the unthinkable: taboo trade-offs, forbidden base rates, and heretical counterfactuals. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78(5), 853–870. https://doi.org/10.1037//0022-3514.78.5.853

Teyit.org (2023, Mart 8). *Yardım derneğinden holdinge: Kızılay ve deprem çadırları.* https://teyit.org/dosya/yardim-derneginden-holdinge-kizilay-ve-deprem-cadirlari.

The UN Refugee Agency (UNHCR). (2023). *Information for Syrians.* https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-syrians/rights-and-obligations/

Turner, J. C. (2010). Social categorization and the self-concept: A social cognitive theory of group behavior. T. Postmes & N. R. Branscombe (Eds), *Rediscovering social identity* içinde *(ss. 243–272).* Psychology Press.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory.* Blackwell.

Verkuyten, M. (2018). The benefits of studying immigration for social psychology. *European Journal of Social Psychology*, 48(3), 225–239. https://doi.org/10.1002/ejsp.2354

Verkuyten, M., & Thijs, J. (2002). Multiculturalism among minority and majority adolescents in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 26(1), 91–108. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(01)00039-6

Vodosek, M. (2009). The relationship between relational models and individualism and collectivism: Evidence from culturally diverse work groups. *International Journal of Psychology,* 44(2), 120–128. https://doi.org/10.1080/00207590701545684

Yalçın M., G. (2017) *Göç psikolojsi: Göçmen gerçeğini anlamlandırmaya dönük bir sosyal psikoloji derlemesi*. Pharmakon Yayınevi

Yasmine, R. ve Moughalian, C. (2016). Systemic violence against Syrian refugee women and the myth of effective intrapersonal interventions. *Reproductive Health Matters,* 24(47), 27-35.

Yazici, B. (2013). Güncel sosyal bilim analizinin sihirli anahtarı: Neoliberalizm? *Toplum ve Bilim* 128: s7-37.

Yitmen, Ş., & Verkuyten, M. (2018). Positive and negative behavioural intentions towards refugees in Turkey: The roles of national identification, threat, and humanitarian concern. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 28(4), 230–243. https://doi.org/10.1002/casp.2354.

Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D., & Gordijn, E. (2003). I feel for us: the impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *The British Journal Of Social Psychology,* 42, 533–549. https://doi.org/10.1348/014466603322595266

3.12. EKLER

Ek 1.

Bu kısımda çalışma I- Aşama II kapsamında sosyal uzaklık, vatandaşlık özdeşimi ve grup temelli duygu ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışmalarına katkı sunacak ek analizler gerçekleştirilmiştir.

Ölçeklerin Açımlayıcı Faktör ve İç Tutarlılık analizleri

Sosyal Uzaklık Ölçeği (Temas/ Kontrol değişkeni). Sosyal uzaklık değişkenine (Temas) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, beş maddenin tek bir faktör altında toplanmıştır ve bu faktör varyansın yüzde 80,92'ini açıklamaktadır. Eigen değeri 4,04 ve ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .94 olarak belirlenmiştir.

Tablo 52.

Çalışma I Sosyal Uzaklık Değişkeninin Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerler

Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	*R*	*α*	*N*
Tmsstreet	.95	.81	.86	.91	180
Tmswork	.91	.77	.87	.91	180
Tmsfriend	.90	.73	.83	.92	180
Tmskomsu	.87	.85	.90	.91	180
Tmsboss	.74	.52	.72	.95	180

Not. R^2= Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Vatandaşlık özdeşimi ölçeği (CIT). Vatandaşlık özdeşimi değişkenine (CIT) yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı ve bu faktörün varyansın yüzde 68,52'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Eigen değeri 2,74 ve ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .84 olarak belirlenmiştir (Bkz. Tablo 53).

Tablo 53.

Vatandaşlık Özdeşimine İlişkin Faktör Yükleri ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör	*R*	*A*	*N*
Citimport	.86	.74	.75	.76	194
Citcomm	.76	.55	.66	.81	194
Citperc	.74	.58	.69	.80	194
Citcritc	.69	.48	.63	.83	194

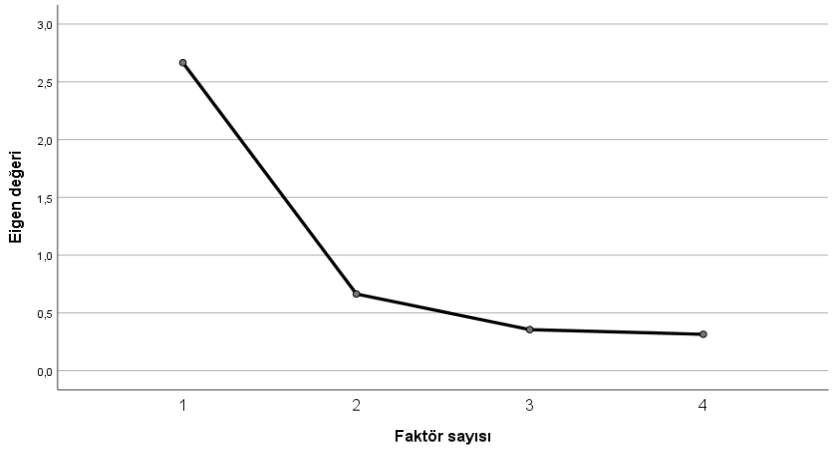
Not. R^2 = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Grup temelli duygu ölçeği (Gtd). Grup temelli duygular ölçeğinin yapı geçerliği ve güvenirliğinin incelendiği çalışmada ilk olarak, Grup temelli üzüntü ve memnuniyet/hoşnutluk duygusu ters madde olacak şekilde analizlere hazır hale getirilmiştir (Suriyelilere yönelik üzüntü duymak, Suriyelilerle olan sosyal ilişki için olumlu, yapıcı bir duygu). Madde analizi kapsamında madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Madde ayırt ediciliğini sınamaları sonucu grup temelli üzüntü (ters madde) duygusunu ölçen maddenin madde-toplam puan korelasyonlarının değerinin .20'nin altında olduğu tespit edilmiş ve ölçekten çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir (.196). Sağlanan koşul sonrası AFA aşamasına geçilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi sırasıyla örneklemdeki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (KMO=.76; Barlett $\chi 2$ (10) = 313,21, p<.001).

İlk faktör analizinde temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA grup temelli memnuniyet (ters madde) ortak varyans değerinin .30'un üstünde olduğu tespit edilip ölçekten çıkarılmıştır. Bu aşamaya kadar yapılan analizler tekrar edilmiştir ve rotasyon öncesinde elde edilen faktör matrisinde ilk faktöre yine .30'un üzerinde faktör yükü ile yüklendiği belirlenmiştir. Saçılım grafiği ilk faktörden sonra düzleşme eğilimi göstermektedir (Bkz. Şekil 28)

Şekil 28.

Çalışma I Gtd Saçılım Grafiği

Grup temelli duygu (Gtd) değişkenine yönelik olarak yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, dört maddenin tek bir faktör altında toplandığı ve bu faktörün varyansın yüzde 66,65'ını açıkladığı belirlenmiştir. Eigen değeri ise 2,66 ve ölçeğin sahip olduğu iç-tutarlık katsayısı α = .82 olarak belirlenmiştir. Bu analizin sonuçları Tablo 54'te verilmektedir

Tablo 54.

Çalışma I Gtd Faktör Yükleri, Faktör ve İç-Tutarlık Değerleri

Maddeler	Faktör Yükleri	Faktör Varyansı	R^2	α	*N*
Gbanger	.82	.66	.73	.73	181
Gbdistg	.81	.67	.70	.75	181
Gbguven	.72	.40	.58	.82	181
Gbhor	.63	.52	.62	.79	181

Not. R^2 = Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, α = Madde çıkarıldığında Cronbach Alfa değeri

Ek 2.

Araştırma Anketlerinde Kullanılan Ölçekler

Demorafik Sorular

1. Cinsiyetiniz

2. Yaşınız

3. Hangi şehirde yaşıyorsunuz

4. Kaç senedir Türkiye'de yaşıyorsunuz

Hayatım boyunca şu kadar senedir ____

5. Medeni Durumunuz

Bekar Evli Boşanmış Diğer (lütfen belirtin)

6. Sahip olduğunuz çocuk sayısı?

7. Evinize giren aylık ortalama gelir (lütfen hanenize giren gelir toplamını göz önünde bulundurunuz)

8. Toplumun genel gelir durumuna göre kıyaslarsanız hanenize giren gelir seviyesi hakkında ne düşünürsünüz?

(Çok düşük, düşük, biraz düşük, ortalama, biraz yüksek, yüksek, çok yüksek)

9. İş durumunuz?

Şu an öğrenciyim, Gelir getiren bir işim yok ve iş aramıyorum, Gelir getiren bir işim yok ama iş arıyorum, Ücretli/Maaşlı Çalışıyorum, Kendi işimi yapıyorum (bağlı olmadan çalışan, esnaf, iş yeri sahibi, çiftçi vb.), Emekliyim ama çalışıyorum, Emekliyim, Diğer (lütfen belirtin)

10. En son diploma aldığınız eğitimin türü nedir?

Okuma yazma biliyorum ama diplomam yok

İlkokul mezunu (5 yıl), Ortaokul mezunu, Lise mezunu (Ort. 12 yıl)

4 yıllık Açık öğretim veya lisans mezunu (16 yıl)

Yüksek Lisans (ort 20 yıl)

Doktora ve üstü (ort 24 yıl)

11. Politik görüş olarak kendinizi nerede konumlandırırsınız?

Aşırı sol ___merkez____ aşırı sağ___politik görüşüm yok (apolitik)

12. İnanç konusunda aşağıdaki kategorilerden hangisine daha yakınsınız?

Sünnilik, Şiilik, Alevilik, Dini inancım yok, Belirtmek istemiyorum, diğer (lütfen belirtin)

13. Din / İnanç, hayatınızda ne derece önemlidir? (Cevaplarda soldan sağa doğru önem derecesi artmaktadır) *0 hiç 1 2 3 kısmen 4 5 6 çok önemli*

14. Anadiliniz? Türkçe, Kürtçe, Arapça, Belirtmek istemiyorum, diğer (lütfen belirtin)

15. Etnik kökeniniz? Türk, Kürt, Arap, Belirtmek istemiyorum, diğer (lütfen belirtin)

Vatandaşlık Özdeşimi Ölçeği***

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak benim için çok önemlidir.

2. Diğer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aramda güçlü bağlar hissediyorum.

3. Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak görüyorum.

4. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan biri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını eleştirdiğinde kişisel olarak kendimi eleştirilmiş hissediyorum
0 hiç katılmıyorum 1 2 3 4 5 6 tamamen katılıyorum

Grup Temelli Duygu Ölçeği***

Bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik genel olarak nasıl duygulara sahipsiniz?

0 hiç 1 2 3 kısmen 4 5 6 çok fazla

Kızgınlık/öfke __
Hoşnutluk/Memnuniyet__
İğrenme__
Üzüntü__
Güvensizlik__
Hor görme

Diğer (başka varsa belirtiniz)

Sosyal Uzaklık Ölçeği***

Suriyelilerle sosyal ilişkilerinizin aşağıdaki durumlar gibi olması sizi ne derece rahatsız eder?

0 hiç 1 2 3 biraz 4 5 6 çok fazla

1. Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsanız
2. Suriyeli biri ile aynı yerde çalışıyor/eğitim alıyor olsanız
3. Suriyeli bir yakın arkadaşınız olsa
4. Suriyeli bir kapı komşunuz olsa
5. Suriyeli bir patronunuz/hocanız olsa

Talep Senaryoları ve Talep Değerlendirme Sorusu

Eğitim talebi

Türkiye'deki devlet okullarında (ilkokul, lise, üniversite) yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim görebilmeleri için belirlenmiş şartlar bulunmaktadır. Bu şartları sağlayan Suriyeli öğrencilerden bazıları Türkiye'deki devlet okullarında eğitim görmeyi talep etmektedir.

Doğumla vatandaşlık talebi

Türkiye'de dünyaya gelen Suriyeli bebeklerin vatandaş kabul edilebilmeleri için anne ya da babalarından en az birinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerekiyor. Kanuna göre Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar, Türk vatandaşı olamıyor. Suriyelilerden bazılarının, Türkiye'de doğan çocukları için vatandaşlık talebinde bulunduklarını farz edersek,

Güvenli bölge yerine Türkiye'de kalma talebi

Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında, güvenli bölge oluşturulması ve Türkiye'deki Suriyelilerin bu bölgelere yerleştirilmesi planlamaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir kısmının güvenli bölge yerine Türkiye'de kalmayı talep etmesi halinde, Bu talep hakkında ne düşünüyorsunuz?

*Sermaye ile vatandaşlık talebi**

1Eylül 2018 tarihli Türk vatandaşlığı kanununun uygulanmasıyla birlikte, en az 500 bin Amerikan doları (Yaklaşık üç buçuk milyon Türk lirası) tutarında Türkiye'de sabit sermaye yatırımı olan veya Türkiye'de en az 1.000.000 (Bir milyon) Türk Lirası tutarında ev satın alan yabancılar Türk vatandaşlığına hak kazanabilmektedirler.

*Belediye yardımı talebi**

İhtiyaç sahipleri, kendilerine mal, hizmet veya para yardımı yapılması için yaşadıkları İl ve İlçe Belediyelerinden yardım talebinde bulunabilmektedirler.

Suriyelilerin bu talebi hakkında ne düşünürsünüz?

0 hiç yanlış bulmuyorum 1 2 3 4 5 6 çok yanlış buluyorum

İlişki Modeli Ölçeği

Bu düşüncenizde, Suriyelilerle az ya da çok ilişkilerinizi düşünerek aşağıdaki ifadeler ne derece etkilidir? *0 hiç 1 2 3 kısmen 4 5 6 çok fazla*

Müşterek paylaşım ilişki türü

1. Bu ülkenin vatandaşları arasındaki aidiyet ve yakınlık duygularına zarar verip vermediği
2. Bu ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle paylaştıkları önemli değerleri ihlal edip etmediği
3. Birlik ve beraberlik duygularına zarar verip vermediği

Eşitlik ilişki türü

4. Bu talebin, insanlar arası eşit haklar ilkesini göz ardı edip etmediği
5. Bu toplum içindeki eşitliği bozup bozmadığı
6. Fırsat eşitliği (imkanlardan yararlanma eşitliği) ilkesini göz ardı eden bir talep olup olmadığı

Otorite düzeni ilişki türü

7. Bu toplumdaki hiyerarşik yapıyı (ast üst düzenini) bozucu bir tarafı olup olmadığı
8. Suriyelilerin statülerini (mevkilerini) kötüye kullanıp kullanmadığı
9. Bu ülkenin vatandaşı olmanın sağladığı daha yüksek statüye karşı saygısızlık içerip içermediği

Orana dayalı ilişki türü

10. Orantısız şekilde aşırı (haksız) kazanca yol açıp açmadığı
11. Harcanan emeğe uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı
12. Hak ettiğine uygun oranda kazanç elde etme ilkesini bozup bozmadığı

Grup Temelli Duygu Tepkileri Ölçeği

Bu talep, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak size neler hissettirdi?

0 hiç 1 2 3 kısmen 4 5 6 çok fazla

Kızgınlık/öfke __
Hoşnutluk/Memnuniyet__
İğrenme__
Üzüntü__
Güvensizlik__
Hor görme

Diğer (başka varsa belirtiniz)

Ek 3.
Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 03.11.2021-583040

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı :E-35980450-663.05-583040
Konu :Yakup AZAK

Sayın Arş. Gör. Yakup AZAK

İlgi : 28.09.2021 tarihli, 504103 sayılı yazı

Sorumlu araştırıcılığını üstlendiğiniz 2021/216 dosya numaralı "Göç Bağlamında Gruplararası Bazı Sosyal Psikolojik Faktörlerin Tolerans (Tahammül) Olgusu Üzerindeki Rolü" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 04.10.2021 tarih ve 09 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSRP4YJYKZ Pin Kodu :33913 Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-ebys

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr
Kep Adresi: istanbuluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Süleyman ARIK
Dahili : 10689

Tarih ve Sayı: 28.10.2021-575234

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

İlgili makama,

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi **Arş. Gör. Yakup AZAK** "Göç Bağlamında Gruplararası Bazı Sosyal Psikolojik Faktörlerin Tolerans (Tahammül) Olgusu Üzerindeki Rolü" başlıklı, **2021/216** dosya numaralı 28.09.2021 tarih ve **504103** sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 04.10.2021 tarihinde gerçekleşen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Prof. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURTDAŞ	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PİRİM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Güven GÜNVER	İstanbul Tıp Fakültesi	E O H O	O Onay O Katılmadı O Ret O M.Katılmadı	

ÖZGEÇMİŞ
Adı Soyadı: Yakup AZAK

Öğrenim Bilgileri			
Derece	**Alan**	**Üniversite**	**Eğitim Yılı**
Lisans	Matematik	Marmara Üniversitesi	2004-2008
	Antropoloji	İstanbul Üniversitesi	2019-2023
Yüksek Lisans	Sosyal Psikoloji	İstanbul Üniversitesi	2014-2016
Doktora	Sosyal Psikoloji	İstanbul Üniversitesi	2016-2023

Yaptığı Tezler

Doktora, Yerel halkın Suriyeli göçmenlere yönelik grup temelli duygusal tepkileri üzerinde ilişki modellerinin rolü, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023

Yüksek Lisans, Tüketim kültürü bağlamında mekâna dayalı kimlik inşaları ve yaşam tarzı olasılıkları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

Erden, G., Özdoğru, A., Çoksan S., Ögel H., **Azak Y**., Altınoğlu İ, Ergül A. (2022) Social contact, academic satisfaction, covıd-19 knowledge, and subjective well-being among students at Turkish universities: A nine-university sample. *Applied Research Quality Life* 17, 2017–2039 (2022). https://doi.org/10.1007/s11482-021-10019-7

Erden, G., Özdoğru, A., Çoksan S., Ergül A, **Azak Y**., Altınoğlu İ, Ergül A. (2023). Turkish university students' social support, daily activities, self-supportive and health risk behaviors during covıd-19 pandemic. *Polish Psychological Bulletin. 54(1). https://doi.org/10.24425/ppb.2023.144881*.

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

Azak, Y. (2021). Kolektif psikolojik sahiplik bağlamında İstanbul'da yerleşik orta yaş ve üzeri ailelerin Suriyeli göçmenlere yönelik algıları. *Psikoloji Çalışmaları,* 41(3), 927-957. https://doi.org/10.26650/SP2020-848248.

Azak, Y. ve Yurtdaş, G. T. (2021). Mekânla belirlenen yaşamlar: Güvenlikli konutlarda yaşamak. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 20(77), 340-355. https://doi.org/10.17755/esosder.625950.

Kitap Bölümü

Azak Y. (2018). *Sosyal psikolojik bakış açısıyla savaşa çağrılmanın ve desteğin ahlaki meşrulaştırılması: Birinci Dünya Savaşı, ss.13-180*. Savaş ve Psikoloji, Göklem Tekdemir, Tevfika İkiz (Ed.), Hiperyayın.